

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**SUDAN'DA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA SAĞLANMASINDA SİVİL
TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ**

DOKTORA TEZİ

ADAM MOHAMMED HUSSEIN

Bursa- 2024

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**SUDAN'DA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA SAĞLANMASINDA SİVİL
TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ**

(DOKTORA TEZİ)

ADAM MOHAMMED HUSSEIN

DANIŞMAN:

Prof. Dr. İbrahim KESKİN

Bursa- 2024

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum " Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolü " başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: ADAM MOHAMMED HUSSEIN ADAM

Öğrenci No: 711644001

Anabilim Dalı: Sosyoloji

Programı: Doktora

Tezin Türü : ☐ Yüksek Lisans / ☒ Doktora ☐ Sanatta Yeterlilik

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : ADAM MOHAMMED HUSSEIN

Üniversite: Bursa Uludağ Üniversitesi

Anabilim Dal: Sosyoloji

Bilim Dalı: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tezin Niteliği: Doktora Tezi

Sayfa Sayısı: 184 Mezuniyet Tarihi:

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim KESKİN

SUDAN'DA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN SAĞLANMASINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ

Sudan, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşma arayışında kritik bir kavşakta duran çok karmaşık ekonomik, sosyal ve çevresel zorluklarla mücadele etmektedir. Sudan'daki devlet tek başına tüm ülke genelinde sürdürülebilir kalkınmayı sağlayamaz durumdadır. Sivil toplum kuruluşları, bu zorluklarla yüzleşmede ve çeşitli faaliyetleriyle sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu tez, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolünü, karşılaştıkları engelleri ve gelecekte oynayabilecekleri rolleri incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma verilerini amaçlı örnekleme yöntemiyle betimleyen ve analiz eden nitel yaklaşıma dayanan bu çalışmada, sürdürülebilir kalkınma alanında faaliyet gösteren eğitim, sağlık ve çevreyi koruma gibi çeşitli sektörlerde çalışan dört kuruluş seçilmiştir. Bu kuruluşlardaki çalışanlarla seksen adet derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiş olup; ayrıca, araştırmacı tarafından bilgi toplamak amacıyla bir gözlem aracı da kullanılmıştır. Toplanan veriler tematik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmacı, kitaplar, hükümet raporları, sivil toplum kuruluşlarının raporları ve çeşitli konferanslar gibi ikincil kaynaklardan yararlanmıştır. Çalışmanın sonuçları, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının Sudan'ın sürdürülebilir kalkınmasında önemli roller oynadığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının çoğunun finansman sorunu yaşadığı ve bu durumun son yıllarda oldukça azalan dış finansman arayışına zorlandığı da görülmüştür. Ayrıca, uzak şehirlerde faaliyet gösteren bazı sivil toplum kuruluşlarının güvensizlik nedeniyle zorluklar yaşadığı ve bu durumun çalışanlarını tehlikeye attığı belirlenmiştir. Dahası, Sudan'daki siyasi istikrarsızlık da sivil toplum kuruluşları için bir engel teşkil etmektedir. Devletle bazı sivil toplum kuruluşları

arasındaki koordinasyon zayıflığı ve bazı sivil toplum kuruluşlarının politikleştirilmesi gibi sorunlar da bulunmaktadır. Ayrıca, bazı sivil toplum kuruluşlarının kendi içinde yapısal sorunlar yaşadığı da gözlemlenmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı sağlama konusunda etkin bir rol oynayabilmeleri için bu engellerin aşılması gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları, hükümetin rolünü tamamlayarak Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı sağlama konusunda önemli bir role sahiptir.

Anahtar Kelimeler: sivil toplum kuruluşları, sürdürülebilir kalkınma, Sudan, sivil toplum, ortaklıklar

ABSTRACT

Name and Surname: ADAM MOHAMMED HUSSEIN

University: Bursa Uludag University

Institution: Social Science Institution

Field: Sociology

Degree Awarded: Doctorate

Page Number: 184

Degree Date: .../...../2024

Supervisor: Prof. Dr. İbrahim KESKİN

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS IN ACHIVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN SUDAN

Sudan is tackling very complex economic, social and environmental challenges that stand at a critical crossroad in its quest to achieve sustainable development. The state in Sudan alone cannot provide sustainable development across Sudan. Civil society organizations play a crucial role in facing these challenges and promoting sustainable development through their multifaceted activities. This thesis aims to examine the role of non-governmental organizations in achieving sustainable development in Sudan, the obstacles they face and the roles they can play in the future. In this research, based on a qualitative approach, describing and analyzing the research data with purposive sampling method, four organizations operating in the field of sustainable development, working in various sectors such as education, health and environmental protection, were selected. Eighty personal interviews were conducted with the employees in these organizations. The data was analyzed by content analysis method. The researcher benefited from secondary sources such as books, government reports, reports of non-governmental organizations and various conferences. The results of the study revealed that non-governmental organizations in Sudan play significant roles in sustainable development in Sudan. However, it was noted that most of the non-governmental organizations in Sudan have financial problems and this situation has forced them to seek external financing, which has decreased considerably in recent years. In addition, it has been determined that some non-governmental organizations operating in remote cities have difficulties due to insecurity and this situation endangers their employees. Political instability in Sudan is also an obstacle for non-governmental organizations. Other problems also exist, such as

the lack of coordination between the state and some non-governmental organizations and the politicization of some non-governmental organizations. In addition, it has been observed that some non-governmental organizations have structural problems within themselves. In order for non-governmental organizations to play an active role in ensuring sustainable development in Sudan, these obstacles must be overcome. Non-governmental organizations have an important role in achieving sustainable development in Sudan by complementing the role of government.

Keywords: non-governmental organizations, sustainable development, Sudan, civil society, partnerships.

ÖNSÖZ

Sudan'da kalkınma alanındaki çalışmaların, sivil toplum kuruluşlarının sayesinde geniş bir alana yayıldığı bu sayede bazı uzak şehirlerin, devletten önce kalkınma hizmetleri sağladıkları gözlemlenmiştir. Bu durum, Sudan'daki kuruluşların sürdürülebilir kalkınmadaki rolünü, karşılaştıkları engelleri ve bu engellerin nasıl çözülebileceğini araştırma gerekliliğini tetiklemiştir. Bu gereklilikten yola çıkan çalışma, sürdürülebilir kalkınma alanında çalışan araştırmacıların ve sivil toplum kuruluşlarının, toplumun gelişimine katkıda bulunacak özel projeler hazırlamasında istifade edebilecekleri bir kaynak olmayı ummaktadır. Böylece, karar mercilerine Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için bazı politikalar ve gelecek planları hazırlama konusunda da fayda sağlayacaktır. Ayrıca Sudan'da sürdürülebilir kalkınma önündeki engellere dair yapılan analizler, sürdürülebilir kalkınma alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarına fayda sağlayarak çözümler hakkında bilimsel materyal sunacaktır.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, sürdürülebilir kalkınma ve sivil toplum için kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. İkinci bölümde, sürdürülebilir kalkınmanın amaçları ve boyutları incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise Sudan'da sürdürülebilir kalkınma alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının rollerini ortaya çıkarmak için, bu kuruluşlarda çalışanlarla yapılan derinlemesine görüşmeler ve analizler yer almaktadır.

Bu çalışmada pek çok kişinin katkısı bulunmaktadır. Başta, çalışmanın ilk aşamasından bitiş sürecine kadar, akademik ve insani desteğini sürekli hissettiğim danışmanım Prof.Dr. İbrahim KESKİN'e desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'ndeki tüm hocalarıma da teşekkür ederim. Çalışmam boyunca burs sağlayan Türk hükümetine de ayrıca teşekkür ediyorum. Türk vatandaşlarına da misafirperverliklerinden ötürü minnettarım. El Fasher Üniversitesi ailesine ve Sudan Cumhuriyeti Organizasyonlar Komisyonu'na teşekkür ederim. Saha çalışmasına katılan herkese ve son olarak annem, babam, eşim ve kardeşlerime teşekkürü bir borç bilirim.

BURSA-2023

İçindekiler Tablosu

YEMİN METNİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	vi
TABLolar	xv
ŞEKİLLER.....	xvi
KISALTMALAR.....	xvii
GİRİŞ	1
1.1 Araştırma Problemi.....	2
1.2 Araştırmanın Amacı.....	3
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Araştırmanın Yöntemi	4
1.4.1 Araştırma Evreni.....	5
1.4.2 Veri Toplama Teknikleri	6
1.4.3 Veri Analizi	7
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
1.6 Önceki Çalışmalar	8

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1 Sivil Toplum Nedir	14
1.2 Sivil Toplum Kuruluşları Nedir	22
1.3 Kalkınma Kavramı Nedir	27

1.4 Sürdürülebilir Kalkınma Nedir	30
1.5 Sürdürülebilir Kalkınma ve Sivil Toplumun Bazı Kuramlarla	
5Bağlantıları.....	35
1.5.1 Sosyal Ağ Teorisi.....	35
1.5.2 Yapısal –İşlevsellik Teorisi.....	36
1.5.3 Katılımcı Kalkınma Teorisi	38
1.5.4 Sosyal Sermaye Teorisi.....	39
1.2 Sudan'da Sivil Toplum.....	40
1.2.1 İşgal Döneminde Sudan Sivil Toplumu	42
1.2.2 Sudan'da Bağımsızlıktan Sonra Sivil Toplum	45
1.3 Sudan'daki Sivil Toplum Kuruluşlarının Sınıflandırılması	46
1.3.1 Gönüllü kuruluşlar	46
1.3.2 Öğrenci Örgütleri	48
1.3.3 Tarım Örgütleri	49
1.3.4 Kadın Örgütleri	50
1.4 Sivil Toplum Kuruluşları İle Sürdürülebilir Kalkınma Arasındaki	
İlişki.....	51

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA BOYUTLARI VE HEDEFLERİ

2.1 Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları	54
2.1.1 Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Boyutu	54
2.1.2 Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Boyutu	56
2.1.3 Sürdürülebilir Kalkınmanın Çevresel Boyutu.....	58
2.1.4 Teknolojik Boyutu	59
2.2 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	60
2.2.1 Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması	60

2.2.2 Açlığın Azaltılması	61
2.2.3 İyi Sağlık ve Esenlik	61
2.2.4 İyi Eğitim	62
2.2.5 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	62
2.2.6 Temiz Su ve Sanitasyon.....	63
2.2.7 Sanayi, İnovasyon ve Altyapı	63
2.2.8 Eşitsizlikleri Azaltmak.....	63
2.2.9 Sürdürülebilir Şehir ve Topluluklar	64
2.2.10 Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim	64
2.2.11 İklim Değişikliği	64
2.2.12 Barış ve Adalet.....	65
2.2.13 Sürdürülebilir Enerji	65
2.2.14 Denizlerin ve Su Kaynaklarının Korunması	65
2.2.15 Ekosistemlerin Korunması.....	66
2.2.16 Sürdürülebilir Kalkınma İçin Ortaklıklar.....	66
2.3 Sürdürülebilir Kalkınma Eleştirileri	66
2.4 Sudan'da Sürdürülebilir Kalkınma	68
2.4.1 Sudan'da Sürdürülebilir Kalkınmanın Önündeki Engeller	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1 Araştırma Örneklerinin Cinsiyete, Eğitim Düzeyine, Yaşa ve Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	74
3.1.1 Cinsiyete Göre Katılımcı Özellikleri	74
3.1.2 Yaşa Göre Katılımcı Özellikleri	76
3.1.3 Akademik Düzeye Göre Katılımcı Özellikleri.....	76

3.1.4 Medeni Duruma Göre Katılımcı Özellikleri	76
3.2 Sudan'da Sivil Toplum Kuruluşları Sürdürülebilir Kalkınmaya Nasıl Katkıda Bulunuyor	78
3.2.1. Savunuculuk ve Farkındalık	79
3.2.1.1 Çalıştaylar ve Seminerler	80
3.2.1.2 İletişim ve Medya Kullanımı	80
3.2.1.2.1 Televizyon ve Radyo Kanalları.....	80
3.2.1.2.2 Sosyal Medya ve Etkileşimli Web Siteleri	81
3.2.1.2.3 Yazılı Yayınlar Ve Konferanslar	81
3.2.1.3 Aktivistler Ve Topluluk Liderleri	81
3.2.2 Devlet Hizmetlerindeki Boşlukların Kapatılması	83
3.2.2.1 Devlet Projelerinin Tamamlanması	83
3.2.2.2 Acil durumlara müdahalesi	84
3.2.2.3 Sivil toplum kuruluşları hizmetleri sağlıyor ve izliyor	85
3.2.3 İşbirliği ve Katılım	86
3.2.3.1 Diğer Taraflarla Koordinasyon	87
3.2.3.2 Popüler Girişimleri Destekleme.....	88
3.2.3.3 Vatandaşların Programlara Katılımı	88
3.2.4 Kaynakların Harekete Geçirilmesi.....	89
3.2.4.1 Mali Kaynakların Güvence Altına Alınması	89
3.2.4.2 Sosyal Seferberlik	89
3.3 Sudan'daki Sivil Toplum Kuruluşlarının Sağladığı Sürdürülebilir Kalkınma Programları.....	91
3.3.1 Eğitim Alanındaki Programlar.....	92
3.3.1.1 Okuryazarlık Sorununu Ortadan Kaldırılması	92
3.3.1.2 Mesleki Eğitim Programı	93
3.3.1.3 Eğitim Kurumlarının Desteklenmesi	94

3.3.2 Yoksulluğu Azaltmaya Yönelik Programlar	94
3.3.2.1 Küçük Projelerin Finansmanı	95
3.3.2.2 Tarımın Desteklenmesinin Yoksulluğun Azaltılmasındaki Rolü ..	96
3.3.2.3 Katılımcı Tarım Projelerinin Desteklenmesi	96
3.3.2.4 Sürdürülebilir Tarım Uygulamalarının Desteklenmesi.....	97
3.3.3 Sağlık Hizmetlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	98
3.3.3.1 Koruyucu ve Tedavi Edici Hizmetlerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	98
3.3.3.2 Sağlıkla İlgili Acil Durumlarda Müdahale	99
3.3.3.3 Toplum Sağlığı Eğitimi.....	100
3.3.4 Barışın İnşası ve Çatışma Çözümü.....	101
3.3.4.1 İnsani Yardım Sağlamak.....	101
3.3.4.2 Psikolojik Ve Sosyal Destek	102
3.3.4.3 Sosyal Uyumun İnşası.....	103
3.3.5 İçme Suyu Sağlamak.....	104
3.3.6 Çevreyi Kirlilikten Korumak.....	105
3.4 Sudan'da Sivil Toplum Kuruluşlarının Sürdürülebilir Kalkınmayı Sağlamasının Önündeki Engeller.....	109
3.4.1 Proje Finansmanı Sorunu	109
3.4.2 Sudan'da Siyasi İstikrarsızlık	110
3.4.2.1 Ekonomik zorluklar.....	111
3.4.2.2 Güvenlik Engelleri	112
3.4.2.3 Sosyal Engeller	113
3.4.3 Sivil Toplum Kuruluşlarının Farkındalık Eksikliği	114
3.4.3.1 Medyanın Rolünün Zayıf Olması	114
3.4.3.2 Kamuoyunu Bilinçlendirme Kampanyalarının Eksikliği.....	115
3.4.4 Sivil Toplum Kuruluşlarına Özgü Engeller	116

3.4.4.1 Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Yolsuzluk.....	116
3.4.5 Veri Ve Bilgi Eksikliği	117
3.5 Sivil Toplum Kuruluşları Arasında Koordinasyon	118
3.5.1 İletişim Ve Bilgi Aışverişı	119
3.5.1.1 Teknoloji Platformları.....	119
3.5.1.2 Konsolide Raporların Hazırlanması.....	120
3.5.1.3 Ağlar Oluşturmak.....	121
3.5.2 İşbirlikçi Projeler	121
3.5.2.1 Ortak Hedefler Belirlemek.....	122
3.5.2.2 Proje Planlama ve Uygulanmasına Katılım	123
3.5.2.3 Kaynakları Paylaşın	124
3.5.3 Kapasite Geliştirmeye Katılım Sağlamak.....	124
3.5.3.1 Eğitim Programlarına Katılım.....	125
3.5.3.2 Çalıştay Ve Konferanslara Katılım	125
3.5.3.3 Deneyim Aışverişı	126
3.6 Programın Uygulanması İçin Mali Destek Kaynakları	126
3.6.1 Üye Abonelikleri.....	127
3.6.2 Çeşitli Bağışlar	128
3.6.3 Dış Finansman	129
3.6.4 Bazı Kuruluşlarla Ortaklıklar Yoluyla Finansman	130
3.7 Sürdürülebilir Kalkınma Programlarına Vatandaşların Katılımı	131
3.7.1 Program Seçimine Katılma	131
3.7.1.1 Halka Açık Toplantılar.....	132
3.7.1.2 Vatandaşları Temsil Eden Komiteler.....	133
3.7.1.3 Yerel Liderler.....	133

3.7.2 Kültürel Hususlar	134
3.7.3 Vatandaş Katılımı Türleri.....	135
3.7.3.1 Vatandaşların Dolaylı Katılımı	135
3.7.3.2 Vatandaşların Doğrudan Katılımı	136
3.7.3.3 Temsilci katılımı	137
3.8 Sudan'da Sivil Toplum Kuruluşları İle Devlet Arasındaki İlişki.138	
3.8.1 Koordinasyon Zorlukları	138
3.8.1.1 Devletle İletişimde Yaşanan Zorluklar	139
3.8.1.2 Bürokratik Engeller.....	140
3.8.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Etkisi.....	141
3.8.2.1 Sivil Toplum Kuruluşlarının Tamamlayıcı Rolü	141
3.8.2.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının Koordinasyon Rolü.....	142
3.8.3 Sivil Toplum Kuruluşlarına Siyasi Müdahale.....	142
3.8.3.1 Siyasetçilerin Müdahalesi	143
3.8.3.2 Siyasi Çıkar Çatışması	143
3.8.4 Siyasi İstikrarsızlığın Etkisi	144
3.8.4.1 Hükümet Ve Parlamento Olmaması	144
3.9 Sivil Toplum Kuruluşlarında İdari Yapının Seçimi.....	145
3.9.1 İdari Yapının Seçiminde Demokratik Yöntem	145
3.9.1.1 Genel Kurul Seçimleri	146
3.9.1.2 Kuruluşun İç Kurallarına Uyum	147
3.9.2 Organizasyon İçinde Yasalara Uyulmaması Durumu.....	147
3.10 Sivil toplum Kuruluşları Bünyesinde Yasa Ve Yönetmelik Geliştirilmesi	148
3.10.1 Genel Yasalar Ve Yönetmeliklerin Oluşturulması	149
3.10.2 İç Yasalar Ve Düzenlemelerin Gözden Geçirilmesi Ve Güncellenmesi	149

3.10.3 Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmalarında Yasaların Önemi....	150
3.10.3.1 Organizasyonel performansın artırılması.....	151
3.10.3.2 Kuruluşlardaki İşin Kalitesi	151
3.10.4 İç Düzenleme Ve Kanunlardaki Çeşitlilik	152
3.10.5 Organizasyonel Farklılıklar	152
3.11 Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelecekteki Rollerini.....	153
3.11.1 Finansman Kaynaklarının Çeşitlendirilmesi.....	153
3.11.1.1 Ulusal Kuruluşlarla Ortaklıklar Kurmak.....	154
3.11.1.2 Yenilikçi Finansman Mekanizmalarını Araştırılması.....	155
3.11.1.3 Geliştirilmiş Koordinasyon	155
3.11.2 Sivil Toplum Kuruluşları İle Devlet Kurumları Arasındaki Koordinasyonun Güçlendirilmesi	156
3.11.3. Çatışma Sonrası Uzlaşma Konusundaki Odak Noktası	156
3.11.3.1 Etkilenen Alanlardaki Çalışmaların Genişletilmesi.....	157
3.11.3.2 Uzlaşma Girişimlerine Aktif Katılım.....	157
3.11.4 Eğitim Ve Sağlığın Geliştirilmesi.....	158
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	159
KAYNAKÇA.....	167
EKLER	182
Ek 1: Bursa Uludağ Üniversitesi Etik Kurul Kararı	182
Ek 2: Sudan'daki Bazı Sivil Toplum Kuruluşlarıyla Yapılan Görüşme Soruları	183
ÖZGEÇMİŞ	184

TABLÖLAR

Tablo 1: Araştırma Örneğinin Dağılımı.....	6
Tablo 2: Cinsiyete Göre Katılımcıların Özellikleri.....	74
Tablo 3: Yaşa Göre katılımcıların Özellikleri.....	75
Tablo 4: Akademik Düzeye Göre Katılımcıların Özellikleri.....	76
Tablo 5: Medeni Duruma Göre Katılımcıların Özellikleri.....	77
Tablo 6: Para Şehrinde Sürdürülebilir Kalkınma Programları.....	106
Tablo 7: Güney Kordofan Eyaletinde Yaşam Standardını İyileştirme.....	106
Tablo 8: Sosyal Eğilimlerin Bağımsızlığını Geliştirmeye Yönelik Bir Proje...	107
Tablo 9: Su ve Çevre Sağlığı Projesi, Batı Kordofan Eyaleti.....	108

ŞEKİLLER

Şekil 1: Sudan'da Sivil toplum kuruluşları sürdürülebilir kalkınmaya nasıl Katkıda bulunur.....	76
Şekil 2: Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının sağladığı sürdürülebilir kalkınma programları.....	90
Şekil 3: Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamadaki önündeki engeller.....	108
Şekil 4: Sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon	118
Şekil 5: Programın uygulanması için mali destek kaynakları	126
Şekil 6: Sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaşların katılımı	130
Şekil 7: Sudan'da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişki	138
Şekil 8: Sivil toplum kuruluşlarında idari yapının seçimi	145
Şekil 9: Sudan'daki sivil toplum kuruluşları bünyesinde yasa ve düzenlemelerin Gelişimi	148
Şekil 10: Sivil toplum kuruluşlarının gelecekteki rolleri	153

KISALTMALAR

STK : Sivil Toplum Kuruluşu (Civil society organizations)

BM : Birleşmiş Milletler (United Nations)

SKH : Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

UNICEF : United Nations Children's Fund
(Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu)

SOS : Sudan Sahil Organization (Sudan Sahil Organizasyonu)

AB : Avrupa Birliği (European Union)

ESC : European Economic and Social Committee
(Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi)

INGO : International Non-Governmental Organizations
(Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları)

SK : Sürdürülebilir Kalkınma

UNDP : United Nations Development Commission
(Birleşmiş Milletler Kalkınma Komisyonu)

GİRİŞ

Sudan toplumunda gönüllü çalışma geleneği derin bir şekilde yerleşmiştir ve kökenleri, karşılıklı yardımlaşmanın önemini vurgulayan İslam inancına dayanmaktadır. Bu gönüllü çalışmalar, herhangi bir maddi karşılık beklemeden, ihtiyaç sahiplerine yardım etmek veya toplumsal bir yapı oluşturmak için bireylerin ve grupların bir araya gelmesini içerir. İnsanlar, toplulukları üzerinde olumlu bir etki yaratma arzusuyla motive olarak, bu faaliyetlere isteyerek ve zorlama olmadan katılırlar. Gönüllü çalışmanın kapsamı camiler, okullar ve Kur'an merkezleri inşa etmenin yanı sıra sosyal meseleleri ele almak ve kabileler arasındaki çatışmalara aracılık etmek gibi çeşitli büyük ölçekli projeleri kapsayacak şekilde zaman içinde genişlemiştir. Bu çabalar gönüllülük esasına göre yapılır ve topluma sosyal hizmetler yoluyla hizmet etmeyi amaçlar. Gönüllü faaliyetler vatandaşlar arasındaki işbirliğinin pekişmesine, hoşgörü ruhuna ve toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunmaktadır (Thoits, 2001:115). Yardım, insanların geldiği kabileye veya şehre göre değişmez, tüm insanlara yardım edilir. Yardım kapsamındaki tüm faaliyetler bağışlarla finanse edilmektedir. Böylece geleneksel biçimdeki gönüllü çalışma, Sudan toplumunda kök salmış ve yardım kültürünün bir kısmı İslam dininin değerlerinden türetilmiştir.

Kalkınma kavramı İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmış bir kavramdır. Kalkınma konusu çeşitli ekonomik, sosyal ve politik alanlardaki araştırmacıların ilgisini çeken önemli konulardan biri haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler, kalkınmanın tüm vatandaşların, özellikle de gelişmekte olan ülkelerin hakkı olduğunu kabul etmiştir (Lang, 2009:266). Kalkınmanın en önemli amacı, toplumda az gelişmişlik ve yoksulluğun nedenlerini ortadan kaldıran köklü bir değişim meydana getirmektir (Sachs, 2012:2206). Kalkınma, vatandaşların yaşam standartlarını yükseltmek için ekonomik büyüme ve sanayileşme üzerine dayandığı düşünülen bir süreçtir. Ancak yıllar geçtikçe, yalnızca ekonomik genişlemeye odaklanmanın otomatik olarak kalıcı refahı beraberinde getirmediği ve ayrıca toplum ve çevre üzerinde olumsuz etkilere yol açabileceği anlaşılmıştır. Bu nedenle bu farkındalık, sürdürülebilir kalkınma fikrinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma, sağlık ve eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve çevrenin kirlilikten korunması gibi ekonomik ve sosyal yönlerle bağlantılıdır. Sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeden karşılayan kalkınmadır (Lehtonen, 2004:199). Sürdürülebilir kalkınma, içinde bulunduğumuz çağda çok önemli bir kavram haline gelmiş ve etkinliğini ekonomik, sosyal ve çevresel alanlarda kanıtlamıştır. Birçok ülke, tüm paydaşların katkılarıyla sürdürülebilir kalkınmaya toplu katılımın önemini kabul etmiştir (Redclift, 1993:8). Sürdürülebilir kalkınmayı ilerletmede sivil toplum kuruluşlarının önemi, özellikle yoksulluk gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya olan gelişmekte olan ülkelerde artmıştır. Sivil toplum kuruluşları hem devletten hem de özel sektörden bağımsız olarak faaliyet gösteren, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Bu kuruluşlar sosyal, çevresel ve ekonomik konuları ele almak için çalışırlar (Abanyam, 2020:1). Sivil toplum kuruluşları, vatandaşları eğiterek sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Sivil toplum kuruluşları ayrıca sürdürülebilir barışın inşası için çeşitli faaliyetlerde bulunarak büyük rol oynamaktadır (Haigh, 2006:327).

1.1 Araştırma Problemi

Sudan, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için birçok zorlukla karşılaşan gelişmekte olan ülkelere biridir. Yoksulluk, Sudan'ın karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biridir. Dünya Bankası'na göre 2019 yılında Sudan'daki yoksulluk oranı %47'di. Bu oran Sudan nüfusunun neredeyse yarısının yoksulluk sınırının altında yaşadığı, gıda ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlara erişim mücadelesi verdiği anlamına gelmektedir (World Bank ,2021). Sudan'da eğitim alanında da büyük zorluklar yaşanmaktadır. UNICEF'e göre, 2020 yılında Sudan'da okula gitmeyen ilköğretim çağındaki yaklaşık 3,4 milyon çocuk bulunmaktadır ve bu durum çocukların büyük bir yüzdesinin herhangi bir okula kayıtlı olmadığını gösterir (UNICEF, 2021).

Sudan'daki iç savaş ve dış güçlerin müdahalesi, güney Sudan'ın ayrılmasında, milyonlarca insanın yerinden edilmesinde ve altyapının tahrip edilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bunun yanı sıra, bağımsızlığın hemen ardından başlayan ve Sudan'ın 2011'de iki devlete ayrılmasına kadar durmayan dış müdahaleler sonucu uzun süren çatışmalarda etkili olmuştur. Güney Sudan'ın ayrılması sonucunda petrol kaynağının

%80'ini gitmiş ve sonrasında Sudan'ın ekonomik durumu dramatik bir şekilde kötüleşmiştir. Bu kötü gidişatın etkileri ise günümüze kadar devam etmiştir (Nour, 2011:127). Güney Sudan'ın ayrılmasından sonra savaş, Darfur, Kordofan ve Mavi Nil'e taşınmış, bu da çok sayıda vatandaşın yerinden edilmesine neden olmuş ve birçok kalkınma projesi durdurulmuştur. Amerika'nın Sudan'a yönelik yirmi yıl süren ambargosu kalkınmayı ve genel olarak tüm alanları büyük ölçüde etkilemiştir (Brookes, 2006:1). Ayrıca Sudan'da petrol çıkarılması çevre kirliliği üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Geleneksel olarak kimyasal kullanılarak altın çıkarılması tarım arazilerine zarar vermiş ve vatandaşların çeşitli hastalıklara yakalanmasına neden olmuştur.

Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için tüm tarafların katılımı kritik bir öneme sahiptir. Sivil toplum kuruluşları, topluma yönelik sundukları hizmetlerde gönüllü olarak görev alırlar. Sudan'ın yaşadığı zor koşullar, sürdürülebilir kalkınmayı yalnızca devletin tek başına sağlayamayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır. Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için devlet tarafından yapılan planlara rağmen, uygulama yavaş ilerlemektedir. Araştırma problemi şu ana soruyla formüle edilebilir: Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasındaki rolü nedir?

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı destekleme konusunda sivil toplum kuruluşlarının rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, bu kuruluşların karşılaştığı engelleri ve potansiyel çözümleri analiz ederek, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma yolunda karşılaştıkları zorlukların doğru bir şekilde anlaşılmasını hedeflemektedir. Çalışma, aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının Sudan'daki sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini en üst düzeye çıkarmak için benimsemeleri gereken rolleri ifade etmeyi de amaçlamaktadır. Deneysel kanıtları ve teorik çerçeveleri kullanarak, bu kuruluşların sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunma konusundaki etkinliklerini artırmak amacıyla uygulanabilir öneri ve tavsiyeleri sunmak da araştırma hedefleri arasında bulunmaktadır.

Bu araştırmanın beklenen yararlanıcıları arasında, Sudan'daki sürdürülebilir kalkınma ve sivil toplum alanlarında çalışan akademisyenler ve uygulayıcılar da dâhil

olmak üzere çeşitli paydaşlar yer almaktadır. Bu nedenle, araştırmanın sonuçları Sudan'daki çeşitli kalkınma çalışanlarına ve sivil toplum kuruluşlarına fayda sağlamaktadır. Böylelikle araştırma sonuçlarının sürdürülebilir kalkınma alanındaki çalışmalara değerli bilgiler sağlayacağı ve akademik literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Sudan'ın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada bir dizi zorlukla karşı karşıya kalması Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeye yönelik oynadığı rolü önemli bir seviyeye taşımaktadır. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşları bu zorlukların ele alınmasına ve aşılmasına yardımcı olmada kritik bir öneme sahiptir çünkü Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı devletin tek başına sağlayamayacağı aşîkârdır. Bu bağlamda, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve karmaşık zorlukların üstesinden gelinmesi için hükümetin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün işbirliği gereklidir ve tüm taraflar bu çabaya katılmak zorundadır. Bu araştırmanın önemi, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan bilimsel ve pratik bilgiler sunmasından ileri gelmektedir. Öte yandan, söz konusu araştırma sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı zorlukların anlaşılmasına ve bu zorluklara çeşitli çözüm önerileri sunulmasına da katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmada oynadığı rolü anlamak açısından önemli bir veri kaynağı olarak da değerlendirilebilmektedir. Bilimsel açıdan bakıldığında, bu araştırmanın sonuçları sivil toplum kuruluşlarında ve sürdürülebilir kalkınma alanında çalışan araştırmacılara önemli bilgiler sunmaktadır. Pratik açıdan bakıldığında ise araştırma sonuçları Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek amacıyla devlet kurumları tarafından sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmak adına uygulanabilir.

1.4 Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, bireylerin yaşadıkları dünya hakkındaki deneyimlerini değerlendirmek ve anlamak amacıyla kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem sosyal olaylarla ilgili bireylerin deneyimlerini, davranışlarını ve görüşlerini keşfederek sosyal gerçekleri incelemeyi

amaçlar (Karataş, 2015:22). Cresswell tarafından öne sürülen perspektife göre, nitel araştırma yöntemi, sosyal veya insani bir konuyu inceleyen ve çeşitli araştırma yöntemlerine dayanan bir süreçtir. Nitel araştırma, bireylerin yaşadıkları dünyadaki deneyimleri yorumlama ve anlamlandırma konusuna odaklanarak, bilimsel bir çerçevede gerçekleştirilir (Luis, 2012:279). Nitel araştırma öncelikle sosyal olguları basitçe ölçmek yerine onları bağlamları içinde anlamaya odaklanır. Nitel araştırma yöntemleri, ayrıca araştırmacının ilgisinin sosyal olayları katılımcıların bakış açısından anlama etrafında döndüğü yorumlayıcı bilişsel yaklaşıma yöneliktir. Bu araştırma yönteminde araştırmacı, olaylara ilişkin deneyimlerini ve yorumlarını inceler ve katılımcıların incelenen olaya yükledikleri anlamları anlar (Karataş, 2015:24). Bu çalışmada, Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmada oynadığı rolü, bu kuruluşlarda çalışanların bakış açılarını ve sürdürülebilir kalkınma programları sağlama konusundaki deneyimlerini anlamak amacıyla nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

1.4.1 Araştırma Evreni

Araştırma için örneklem seçimi araştırmanın amaç ve hedeflerine uygun olarak yapılmıştır. Nitel araştırmalarda, örnekleme araştırmacı tarafından belirli bir katılımcı grubunu çalışmaya dâhil etmek veya çalışmayla ilgili belirli özelliklere odaklanmak amacıyla öznel olarak gerçekleştirilmektedir. Nitel araştırma, katılımcıların ve çalışmanın yürütüleceği yerlerin seçiminde olasılıksal olmayan yöntemlere dayanır. Nitel araştırmalarda en yaygın iki örnekleme tekniği amaçlı örnekleme ve kartopu örneklemedir (Toledo-Pereyra, 2012:279). Bu nedenle, bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Çalışmada örneklem büyüklüğü sürdürülebilir kalkınma programları alanında deneyime sahip ve araştırma alanıyla ilgili zengin bilgiye sahip olan katılımcılara dayanarak belirlenmiştir. Organizasyonlar Komitesi kayıtlarına göre, sürdürülebilir kalkınma alanında faaliyet gösteren ve programlarını Sudan'ın çoğu şehrinde etkili bir şekilde uygulayan dört sivil toplum kuruluşu seçilmiştir. Ancak bu kuruluşların merkez ofisleri Hartum'da bulunmaktadır.

Tablo 1: Araştırma Örneklemine Dağılımı

Kuruluş Adı	Görüşme Sayısı
Sudan Sahil Kalkınma Kuruluşu.	19
Darfur Kalkınma Kuruluşu.	22
Dar Sürdürülebilir Kalkınma Kuruluşu.	18
Omran kalkınma kuruluşu.	21
Toplam	80

Amaçlı örnekleme yöntemiyle Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarında görevli seksen çalışan seçilmiştir. Bu çalışanlar, sivil toplum kuruluşları hakkında yeterli bilgiye sahip olmalarının yanı sıra birçok sürdürülebilir kalkınma programına aktif olarak katılmış bireylerdir. Bu bağlamda derinlemesine görüşmeler yapılarak bu çalışanların perspektifleri ve deneyimleri detaylı bir şekilde incelenmiştir.

1.4.2 Veri Toplama Teknikleri

Nitel araştırmalarda birçok veri toplama biçimi vardır ve bunlar çeşitli farklı metodolojik ve teorik yaklaşımlarla desteklenmektedir. Bu nedenle nitel veri toplama yöntemleri, yapılandırılmış veya yapılandırılmamış derinlemesine görüşmelerin yanı sıra grup tartışmalarını, katılımcı gözlemlerini, metin kaynaklarının analizini, gözlemi ve araştırma bilgilerinin toplanmasına katkıda bulunan diğer yöntemleri içerebilir. (Carter&Henderson, 2005:2015). Bu çalışmada, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolüne ilişkin veri toplamak amacıyla derinlemesine görüşme ve gözlem araçlarından yararlanılmıştır.

Derinlemesine görüşmelerin değeri, katılımcıların cevaplarının ardındaki daha ince ayrıntıları, bağlamı ve anlamları keşfetme yeteneklerinde yatmaktadır. Bu görüşmeler, katılımcılara kendi sözcükleriyle kendilerini ifade etme fırsatı tanıyan, daha yapılandırılmış veya nicel yöntemlerle mümkün olmayacak derin içgörüler sağlayan eşsiz bir fırsattır (Minhat, 2015:211). Araştırmada, sivil toplum kuruluşlarında çalışanların sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasındaki rollerini belirlemek, bu süreci engelleyen

faktörleri ve bu zorlukların nasıl aşılabacağına dair görüşleri incelemek amacıyla derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımcılarla etkili bir iletişim kurulması sağlamış ve onlara sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesindeki rolüne ilişkin görüş ve deneyimlerini ortaya çıkarma fırsatı sunmuştur. Araştırmada, katılımcılardan bilgi toplamak için gözlem aracını kullanılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının ofislerinde bulunarak birçok etkinlik ve program gözlemlenmiş, çeşitli ofislerin faaliyetleri takip edilmiş ve bazı el yazmaları kitaplar incelenmiştir. Ayrıca bazı programları açıklayan belgeler üzerinde de çalışılmıştır.

1.4.3 Veri Analizi

Nitel araştırmalarda, verileri analiz etmek için birden fazla yöntem bulunmaktadır; bu nedenle, analiz yönteminin seçimi, araştırma sorusuna ve toplanan verilerin türüne göre değişiklik göstermektedir. Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarında çalışan katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bilgilerin analiz edilmesi amacıyla, tematik analiz yöntemi tercih edilmiştir. Tematik analiz, farklı bağlamlardaki karmaşık bir veri kümesinden anahtar temaları tanımlamayı, analiz etmeyi ve çıkarmayı amaçlayan bir yaklaşımı temsil eder. Bu yöntem, araştırmacının karmaşık ve çeşitli nitel verileri temalar ve alt modeller halinde basitleştirerek ilgili olguların anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırır (Magann, 2016:2240).

Görüşmelerde toplanan veriler yazıya dökülmüş ve daha sonra görüşmelerin transkriptleri, içerdikleri bilgilerin belirlenmesi amacıyla tekrar okunmuştur. Çalışmada yer alan katılımcıların isimleri 'E' harfi ile değiştirilmiştir. Görüşme verileri okunarak ana kodlar oluşturulmuş, her ana kodun altına alt kodlar eklenerek benzer temalar gruplandırılmıştır. Araştırmanın teorik ve kavramsal çerçevesi temel alınarak oluşturulan tematik şablon, bilgileri alt kategorilere göre düzenlenerek hazırlanmıştır. Anlamayı kolaylaştırmak amacıyla, ana ve alt başlıkları göstermek için şekiller kullanılmıştır. Örneklerle desteklenen tema ve alt temalarla katılımcıların konuşmalarını doğrudan sunmak için parantezden yararlanılmıştır. Bazı bölümlerde katılımcıların konuşmalarından doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Bu yöntem, benzerlikleri ve farklılıkları netleştirmeyi ve temalar ile alt temalar arasındaki ilişkileri tanımlamayı

amaçlamaktadır. Katılımcıların konuşmalarının bazı yönleri parantez içinde örnek olarak açıklanarak, katılımcılar tarafından kullanılan ifadelerin anlamları hakkında ek açıklama sağlanmıştır. Buradaki amaç, okuyucunun metnin içeriği ve ifadelerin genel yapısı hakkındaki anlayışını daha net hale getirmektir. Benzer temalar gruptandırılmış ve tematik şablona eklenerek bu benzer temalar netleştirilmiştir.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarında çalışanların deneyimlerine dayalı nitel bir araştırma olarak değerlendirilmesine rağmen, bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu sınırlılıklar, sivil toplum kuruluşlarının sunduğu çeşitli hizmetlerdeki deneyimlerin gözden geçirilmesi üzerinden belirlenmektedir. Bu kapsamda çalışma, genellikle katılımcıların görüş ve deneyimlerine ve ayrıca sivil toplum kuruluşlarının genel merkezlerinde bulunan programlara odaklanmaktadır. Ancak, çalışmada sivil toplum kuruluşlarının sahada uyguladığı programları incelenememiştir çünkü bu programlar, Sudan'da farklı şehirler arasında dağıtılmakta ve böyle bir araştırma da önemli mali destek gerektirmektedir. Gelecekteki çalışmalar, sivil toplum kuruluşları tarafından sunulan tüm programların değerlendirilmesini kapsayabilir.

1.6 Önceki Çalışmalar

Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasındaki sivil toplum kuruluşlarının rolüne dair az sayıda literatür bulunmakta ve bunların büyük bir kısmı eğitim, sağlık gibi belirli alanlara odaklanmaktadır. Bu kısımda, mevcut çalışmaları kısaca şu şekilde ele almak mümkündür: Manzul, Sudan'da barışın inşasında sivil toplumun rolü üzerine bir araştırma yapmıştır ve bu çalışma, Sudan'ın batısındaki Darfur bölgesine odaklanmıştır. Çalışma, sivil toplum kuruluşlarının barışı inşa etmede karşılaştıkları zorlukları incelemiş ve barış inşası için kapsamlı bir vizyon benimsemeye ihtiyaç olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca sınırlı mali kaynaklar ve hükümetle etkisiz koordinasyon mevcuttur (Assal, 2016: 3). Bu çalışma, Sudan'da kalkınmayı ve sürdürülebilirliği teşvik etmede sivil toplumun rolüne dair yalnızca kısmi bir bakış açısı sunmaktadır. Shawky, yerel topluluklarda sürdürülebilir barışı inşa etmenin önemi nedeniyle sivil toplum kuruluşlarının sivil yönetimlerin rehabilite edilmesindeki rolü üzerine araştırmalar yapmıştır. Çalışma, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir barışı sağlamak için sivil liderleri ne ölçüde

etkilediğini ortaya koymaktadır (Shawky, 2016:6). Bu araştırma, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir barış için yerel yönetimleri eğitme ve güçlendirmedeki rolüne odaklanmaktadır. Yalnızca yerel yönetimlerin sürdürülebilir barışı sağlamak için kapasitelerini geliştirmeyi ele alması sebebiyle bu çalışmanın kapsamı sınırlıdır.

Araştırmacı Mohammed, Sudan'daki üniversitelerin sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmadaki rolünü inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma özellikle Sudan Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'ne odaklanmıştır. Üniversitedeki sürdürülebilir kalkınma programlarına, bunların etkinliğine ve uygulamada karşılaştıkları zorluklara odaklanan çalışmanın sonuçları, üniversitenin orman bilimleri, eğitim ve araştırma alanlarında birçok uygulamalı programa sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca, çalışma sürdürülebilir kalkınmanın önündeki zorlukları da vurgulamaktadır (Mohamed, 2015: 1). Bu çalışma, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında üniversitelerin rolüne odaklanarak belirli bir perspektifi ele almaktadır. Bu nedenle, bu çalışma kısmi olarak değerlendirilmekte ve sürdürülebilir kalkınmayı tam olarak yansıtmakta eksik kalmaktadır.

Faqiri, Sudan Kızıldeniz Valiliği'nde yerel toplumun kalkınmasında sivil toplum kuruluşlarının rolü üzerine çalışma yapmıştır. Çalışma, Kızıldeniz Devleti'nde toplumun rehabilitasyonunda sivil toplum kuruluşlarının oynadığı rolün doğasını ele almaktadır. Araştırmaya göre, Sudan'ın doğusundaki Kızıldeniz Eyaleti'ndeki toplumun kalkınma sürecinde sivil toplum kuruluşları etkin bir role sahiptir. (Faqiri, 2019:vi). Bu çalışmanın kapsamı, doğu Sudan'daki Kızıldeniz Eyaleti'ndeki topluluk gelişimi ile sınırlıdır. İbrahim, Sudan'da sağlık sektörünün karşı karşıya olduğu zorluklarla mücadelede sivil toplum kuruluşlarının rolü üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışma, sivil toplum kuruluşlarının sağlık hizmetlerine erişimin iyileştirilmesinde önemli bir rol oynadığı sonucuna varmıştır (İbrahim, 2019:4878). Bu çalışma sadece sağlık konularına odaklanmıştır. Öte yandan, Mohammed Musa çalışmasında sivil toplum kuruluşlarının ekonomik ve sosyal kalkınmadaki rolünü ele almıştır. Bu çalışma, sivil toplumun ekonomik kalkınmanın sağlanmasındaki rolünü, önemini ve işlevlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada belirtilenlere göre, sivil toplum devletin otoritesinden bağımsızdır ve sosyal meseleyi kendi arasında paylaşmaktadır. Çalışmada verilen en önemli tavsiyelerden biri, hükümetin sivil toplum kuruluşlarını rollerini oynamaya

motive etmek için yasalarını ve mevzuatını güncellemesi gerektiğine dikkat çekilmesi gerektiğidir. Bu çalışma, ekonomik kalkınmanın sağlanmasında sivil toplumun rolüne odaklanmıştır. Dahası, bu çalışma sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutlarını dikkate almamakta, geri kalan farklı yönleri ortaya koymamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma kapsamlı bir görüntü vermemektedir (Mohammed, 2016, 1).

Abdul Rahman Ahmed, sivil toplum kuruluşlarının toplum farkındalığındaki rolüne dair bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışma, iletişimdeki temel esneklik özelliğinden ve sahip olma yoluyla topluluğa erişimden en iyi şekilde yararlanarak farkındalık rolünü etkinleştirmek için topluluk kuruluşlarının topluluk farkındalığında oynadığı roller etrafında şekillenmektedir. Çalışmada belirtilen öneriler arasında radyo ve televizyoncular ve medya ile iş birliği, diğer medya kuruluşları ve toplumu bilinçlendirmek ve kapasitelerini artırmak için sosyal ağ sitelerinin kurulması ve etkinleştirilmesi yer almaktadır. Bu çalışmanın kalkınmaya yalnızca bir farkındalık olarak odaklandığını, yani çalışmanın sürdürülebilir kalkınma için kapsamlı olmadığını söylemek mümkündür. Bu nedenle kısmi bir çalışma olarak kabul edilebilir (Abdul Rahman, 2013: 2). Othman, çatışmanın Sudan'daki sivil toplum örgütleri üzerindeki etkisine dair bir araştırma yapmıştır. Çalışma, çatışmanın sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınma projelerini uygulama yeteneğini zayıflattığı sonucuna varmaktadır. Bu çalışmanın kısmi olduğu ve kapsamlı olmadığı söylenebilir (Osman, 2019:22).

Türkiye'de de gerçekleştirilmiş genel olarak sürdürülebilir kalkınmayı ele alan birçok çalışma mevcuttur ve bu çalışmalardan bazılarını aşağıdaki gibi belirtmek mümkündür.

Toman, Türkiye'de sürdürülebilir sosyal ve ekonomik kalkınmada sivil toplum kuruluşlarının rolü üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma, Eskişehir ilinde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolünü belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca devlet ve sivil toplum kuruluşlarının kentte uyguladığı ve toplumu etkileyen sürdürülebilir kalkınma stratejileri incelenmiştir. Aynı şekilde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için sivil toplum kuruluşlarının ve devletin kültürel politikayı nasıl etkilendiği de araştırılmıştır. Çalışma, sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde sivil toplum kuruluşlarının katılımının önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca, çalışmada sivil

toplum kuruluşlarının hedeflerine ulaşmak için karşılaştıkları engellerin çözülmesi gerektiği tavsiyesi de verilmiştir (Toman, 2013: 466).

Müşerref, sivil toplum kuruluşları ve çevresel sürdürülebilirlik üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışmada, sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin çevreyi korumak için bulundukları iş üzerinden sürdürülebilirlik algısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada genel olarak çevre bilincinde eksiklik olduğu, yani yetersiz çevre bilinci olduğu, bu nedenle çevre bilincine her düzeyde dikkat edilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Çalışmada tavsiye olarak sunulduğu üzere, kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşları arasında entegrasyon sağlanarak çevre arasında bir denge sağlanmalıdır (Güneş, 2013:298). Ayrıca Artan, sürdürülebilir kalkınma modeli olarak Mardin Gençlik Merkezi üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu araştırma, Güneydoğu Anadolu bölgesindeki gelişmiş sosyal kalkınma projelerinin bir analizini sunmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'nin geri kalmış bölgelerinde toplumsal kalkınmanın sağlanması için neler yapıldığı ve gelecekte Mardin Gençlik Merkezi'nin modeline göre neler yapılabileceği değerlendirilmektedir (Şahin, 2008:vi).

Tatlılıoğlu, fen bilimleri müfredatı ve ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından analizine yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın amacı, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin nasıl ele alınacağını keşfetmektir. Çalışmada, beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar olan fen bilimleri ders kitaplarını analiz etmek için doküman analizi kullanılmıştır ve ders kitaplarında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin nasıl ele alındığı belirlenmiştir. Araştırma sonucuna göre sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilgili hedeflerin çoğu sekizinci sınıfı etkilemiştir. Her kademedeki 17 sürdürülebilir kalkınma hedefinden en az 6'sına ulaşılmıştır. Değerler ve tutumlar yeterliliği ise sadece yedinci ve sekizinci sınıflarda ele alınmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutu içinde sürdürülebilir kalkınma hedeflerine bakıldığında, okul müfredatındaki sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilgili hedeflerde çevresel boyut daha fazla vurgulanmaktadır (Tatlılıoğlu, 2019:vi).

Yalçınkaya, Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma örneğinin incelenmesi için yeşil limanlar üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada, uluslararası ticarete limanların önemi vurgulanmıştır. Ancak çalışmaya göre, limanların ihmal edilmesi ve çevre koruma

ile ilgili uluslararası anlaşmaların uygulanmaması birçok sürdürülebilir çevre sorununa yol açmaktadır. Çalışma ayrıca, farklı ülkelerdeki limanlar arasından belirlenmiş yeşil limanları kapsamaktadır. Türkiye'de çoğu limanın şehir merkezinde yer alması sebebiyle çevreye yatırım yapan ve sürdürülebilir kalkınma süreçleri ile güçlendirilmiş olan yeşil limanlar uygulamasının denizcilik sektörünün tüm faaliyetlerinde benimsenmesi gerekmektedir (Yalçinkaya, 2022: 547).

Sivil toplum kuruluşları, tüm sektörlerle işbirliği içinde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolüne ilişkin literatür mevcuttur ancak hala doldurulması gereken önemli araştırma boşlukları vardır. İlk olarak, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı zorluklarla ilgili araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır. Dahası, sivil toplum kuruluşlarının sağladıkları programlar aracılığıyla sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmedeki etkinliği konusunda daha fazla araştırma yapılması gereklidir. Genel olarak, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolünü anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Mevcut literatür çalışmaları çoğunlukla kısmi yönlerle odaklanmıştır; örneğin, bazı çalışmalar sivil toplum kuruluşlarının barış inşası üzerindeki rolüne odaklanmışken, diğerleri ise yoksulluk ve sağlık konularına odaklanmıştır. Bu bağlamda, bu tez önceki literatürde kapsanmayan yönleri ele almaktadır.

Bu tez aşağıdaki soruları cevaplamayı amaçlamaktadır:

- 1- Sivil toplum kuruluşları Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına nasıl katkıda bulunur?
- 2- Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için sivil toplum kuruluşları ile hükümet arasındaki koordinasyon ne düzeydedir?
- 3- Sivil toplum kuruluşları gelecekte sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ne gibi roller oynayabilir?
- 4- Sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için sunduğu programlar nelerdir?
- 5- Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmesinin önündeki engeller nelerdir ve bu engeller nasıl kaldırılabilir?

- 6- Sivil toplum kuruluşlarının program düzenlemesi için mali destek nereden sağlanmaktadır?
- 7- Sivil toplum kuruluşlarına katılma ve reform yapma prosedürleri nelerdir?

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, sivil toplum ve sürdürülebilir kalkınmanın teorik çerçevesine odaklanmaktadır. Sivil toplum ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarını ve sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasındaki rolünü analiz eden teorik çerçeveleri kapsamaktadır. Ayrıca Sudan'daki sivil topluma, sivil toplum ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiye genel bir bakış sunmaktadır. İkinci bölüm, sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutları ve hedefleri ile sürdürülebilir kalkınma eleştirisini ele almaktadır. Buna ilaveten, Sudan'daki sürdürülebilir kalkınmanın durumuna ilişkin genel bir bakış sağlanmaktadır. Üçüncü bölüm, saha çalışmasında toplanan verilerin analizine yer vererek katılımcıların görüş ve düşüncelerine odaklanmıştır. Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolünü ortaya koyarak araştırma sonuçlarına dayalı önerilerde de bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1 Sivil Toplum Nedir

Herhangi bir kavramı incelemek için kavramın kökenine, tanımlarına ve geçirdiği çeşitli tarihsel aşamalara geri dönmek gerekir. Bu nedenle, sivil toplumu daha doğru anlatabilmek için öncelikle kelimenin anlamı ve kökeninden başlamalıyız. Fransız-Latin köklerinden türetilen "sivil" kelimesi, vatandaşlar ve onların bir topluluk içindeki, özellikle bir şehir içindeki etkileşimleriyle ilgili anlamına sahiptir. Aynı zamanda medeniyet ve nezaket kavramlarını da barındırır. Daha sonra, “toplum” sözcüğüne “sivil” sözcüğü eklenmiş ve bazı toplumsal ve siyasal hareketler bağlamında sivil toplum haline gelmiştir (Aslan, 2010:262).

Sivil toplum kavramı, yüzyıllar boyunca Avrupa siyasi ve sosyal düşüncesinde merkezi bir rol oynayan uzun bir geçmişe sahiptir. Sivil toplumla ilişkilendirilen çağrışımlar evrim boyunca çeşitlilik göstermiş, ancak yine de sürekli olarak aile biriminin sınırlarının ötesindeki sosyal ve politik hayata odaklanmıştır. Bilim adamları ve araştırmacılar, sivil toplum kavramının geliştirilmesi, oluşumu ve yeniden yapılandırılması için önemli çabalar sarf etmişlerdir. Ancak, bu çabalara rağmen, kesin anlamı ve kapsamı konusunda fikir birliği konusundaki eksiklik devam etmektedir (Kumar, 1993:375).

Edwards'a göre sivil toplum, çok tartışılan ancak çoğu zaman gerçek anlamda anlaşılamayan bir konudur. Bu durum, sivil toplumu net bir şekilde tanımlayan birleştirici bir kavramın bulunmamasına bağlanabilir (Edwards, 2009:121). Sivil toplum, bazıları tarafından askeri toplumun tam tersi olarak görülmektedir. Ancak sivil toplumun karşıtını mutlaka askeri toplum olmayabilir, çünkü Mardin'in görüşüne göre sivil toplum, uygar bir toplumdur. Uygar toplumun karşıtı ise uygar olmayan bir toplum olmalıdır (Mardin, 2008:9).

Sivil toplumun tanımı konusunda pek çok farklı yaklaşım bulunmasına rağmen, düşünürler arasında bir görüş birliğinin olmadığı söylenebilir. Ancak, bu tanımların

çoğunda ortak noktalar bulunmaktadır. Genellikle sivil toplum, kendi başına bağımsız bir varlık olarak değil, devletle denge içinde çalışan bir oluşum olarak anlaşılmaktadır (Bowden, 2006:158). Bu, sivil toplumun devletten bağımsız olarak var olduğu, ancak programlarını uygulamada devletle koordineli bir şekilde çalıştığı anlamına gelir. Aynı bağlamda, Nilsson çalışmasında sivil toplumu, modern insanın kendi çıkarlarını tatmin ettiği, takım çalışması ve dayanışma değerlerini öğrendiği bir alan olarak tanımlamıştır. Ona göre, sivil toplum sivil katılım için ağlar sağlamaktadır (Nilsson, 2013:1). Neeleman'ın tanımına göre sivil toplum, bireylerin kendilerini gerçekleştirirken aynı zamanda ortak eylemlerle kolektif refaha katkıda bulundukları ve işbirliğini hissettikleri hayati bir alan olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu, sivil toplumun vatandaşların ortak çıkar için bir araya geldiği, hükümetten ve piyasadan ayrı bir alan olduğu yönündeki ortak anlayışla tutarlıdır.

Sivil toplum, devlet ile hane halkı arasında yer alan organize sosyal faaliyetlerin kamusal alanı olarak tanımlanabilir. Sivil toplumu normatif ve doğası gereği olumlu gören eğilim, sivil toplumun algılanan bazı özelliklerine dayanmaktadır (Lange, 2000:2). Temel argüman, sivil toplumun insanlara, önemli olarak algıladıkları faaliyetlere, çeşitli türden çıkar gruplarına ve hatta spor kulüpleri gibi kuruluşlara katılmaları için alanlar sağlamasıdır.

Mevcut literatürde, doğasının karmaşıklığı ve birçok alanla kesişmesi nedeniyle sivil toplumun tanımı konusunda net bir fikir birliğinin olmadığı görülmektedir. Ancak, birçok ortak yönü birleştiren bir tanım sunulabilir. Dolayısıyla, sivil toplum, hükümetin ve piyasanın kapsamı dışında, ortak çıkarlara ulaşmak için kolektif olarak çalışan bir grup kuruluşu ve kurumu ifade eder. Sonuç olarak, sivil toplum, toplumun genel durumunu iyileştirmek amacıyla sosyal, ekonomik ve politik konuları ele alır.

Sivil toplum kavramının ortaya çıkışı 17. yüzyılın sonlarına doğru önem kazanmış ve 18. yüzyılın sonlarına doğru uygulama bulmuştur. Bu gelişme, krizler ve yerleşik düzen kavramlarının çöküşü ile karakterize edilen sosyal koşullarla teşvik edilmiştir. 17. yüzyılda toprağın ticari olarak sömürülmesi, emeğin ve sermayenin metalaşması, piyasa ekonomilerinin genişlemesi ve İngiltere ve Kuzey Amerika'daki devrimler gibi dönüştürücü olaylar gibi çeşitli faktörler, toplu olarak toplumsal sistemde önemli

değişikliklere yol açmış ve hâkim otorite yapılarına meydan okumuştur (Seligman, 1992:6).

Aristoteles'e göre, insanlar doğası gereği sosyal varlıklardır ve bireyler, doğal olarak topluluklar oluşturmaya ve bu topluluklara katılmaya eğilimlidir. Aristoteles, insanların ailelerden köylere ve şehirlere kadar çeşitli organize gruplar içinde birlikte yaşama konusunda doğuştan gelen bir arzuya sahip olduklarına ve insanların iletişim kurabilecekleri bir dile sahip olduklarına inanır (Aristoteles, 2005: 9). Bu sosyal eğilim, insan doğasının önemli bir yönüdür ve bireyleri toplumsal bağlar aramaya ve aktif olarak kolektif yaşamla meşgul olmaya yönlendirir. İnsanın ilk kaygısı, temel bir içgüdü olarak başkalarıyla buluşma ihtiyacı da dâhil olmak üzere, maddi ve manevi ihtiyaçlarını en iyi şekilde tatmin etmenin yollarını aramak ve bireyler arasında işbirliğinin hâkim olduğu örgütlü bir toplum olmaktır (Asikaogu, 2018:38).

On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda Batı düşüncesinde, ortaçağ krizinin kalıntılarını aşmayı ve yeni bir toplumsal düzen kurmayı amaçlayan dönüştürücü bir entelektüel hareket ortaya çıkmıştır. Yaygın dini ve entelektüel paradigmalardan ortasında, özellikle toplumsal sözleşmeyi araştıran siyaset felsefecileri ve sosyologlar, sivil toplum kavramına yönelik gerekçeler geliştirmiştir. Bu kavramsal çerçeve, özerk bireyler fikrine dayanan toplumsal sözleşmenin, sivil toplumun üzerine inşa edildiği temel ilkeyi oluşturduğunu açıklamaktadır (Svendsen,2005:12).Toplum sözleşmesi filozofları, özgürlük, eşitlik ve bağımsızlığın en önemli bileşenler olduğu yeni bir sivil toplum kurmaya çalışmıştır.

On yedinci yüzyılda, Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürler siyasi otoritenin gerekçelerini açıklayan çerçeveler olarak sosyal sözleşme teorileri geliştirdi. Hobbes, bireylerin güvenlik ve toplumsal düzen karşılığında belirli özgürlükleri egemenlere teslim ettiğini varsaydı (Hobbes, 1996:3). Locke, yaşamın, özgürlüğün ve mülkiyetin korunmasını vurgulayarak doğal hakları ön plana çıkardı (Locke, 1961:16). Aynı zamanda Rousseau, bireylerin kendilerini yöneten yasaları kolektif olarak belirlediği genel irade kavramına odaklandı (Rousseau,1964:1).

Özetle, bu düşünürlerle göre toplum sözleşmesi kavramı, geçmişte insanların hayatlarını düzenleyen hükümetten ve kanunlardan yoksun bir doğa durumunda

yaşadıkları anlamına gelir. Dolayısıyla bu koşullarda pek çok zorluk ve usulsüzlükle karşılaştılar ve bu sorunları aşmak için bir anlaşmaya varmak zorunda kaldılar. Sosyal sözleşme teorileri, bireysel haklar, devlet gücü, sosyal adalet ve demokrasi ile ilgili konuların analiz edilmesi ve ele alınması için kavramsal bir çerçeve sağlayarak çağdaş siyasi ve sosyal bağlamlarda geçerliliğini korumaktadır. Toplumlar yeni zorluklar ve fırsatlarla boğuşurken, Hobbes, Locke, Rousseau ve diğerlerinin temel fikirleri bireylerle devlet arasındaki ilişkiye dair anlayışımızı zenginleştirmeye devam etmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi sivil toplum ile devlet arasında ayırım yapmayan toplum sözleşmesi filozoflarından sonra sivil toplumu devletten ayrı gören başka bakış açıları ortaya çıkmış.

18. yüzyılda sivil toplum teorisyenleri, genel olarak sivil toplumu devletle ilişkilendirme eğilimindeydiler. Bu dönemde, sivil toplumu devletten bağımsız bir varlık olarak gören teorisyenler öne çıktı. Bu entelektüeller, otoriter siyasi sistemleri sert bir eleştiriyle karşıladı ve iş bağlantılarını devlet müdahalesinden korumanın önemine vurgu yaptılar (Ay, 2009: 10).

18.yüzyılda sivil toplum kavramı, İskoç teorisyenler tarafından şekillendirilmiş ve Aydınlanma dönemi düşünürlerinden Adam Ferguson'un katkılarıyla zenginleşmiştir (Singh, 2012:70).

Ferguson, sivil toplumu, medeni, zorba yönetimden bağımsız ve rafine ahlaklara sahip bir toplum olarak tanımlamıştır. Ona göre, toplumsal ruhun canlanması, devletin hâkimiyetinden korunmayı gerektirir. Sivil toplumun özerk toplulukların devlete karşı savunma pozisyonunda olduğu baskın bir teoriyle ilişkilendirilmiştir (Mamet.2019:16). Bu ayırım, mevcut duruma duyulan memnuniyetsizliği artırmış ve gelecekle ilgili beklentileri şekillendirmiştir. Bu beklentiler ise, toplumsal eşitlik, sivil özgürlükler ve sınırlı anayasal hükümetle karakterize edilen bir geleceği kapsamaktadır. Ferguson, insan ırkının gelişimini açıklamak için sivil toplum tarihine dair geniş bir perspektif sunar ve avcılık ve toplayıcılık aşaması, tarım aşaması ve nihayet sivil toplum olarak üç evre belirler. Sözleşme teorisine meydan okuyan Ferguson, toplumun temel ilkesinin bireylerin çeşitli yetenekleri ve tutkuları doğrultusunda ortaya çıktığına inanırken

Hobbes'un tüm sosyal yükümlülüklerin varsayılan bir orijinal sözleşmeden kaynaklandığı fikrine katılmaz (Mamet.2019:16).

Fransız filozof Alexis de Tocqueville, aynı şekilde Democracy in America adlı kitabında sivil toplum fikrini ve demokratik bir toplumdaki önemini incelemiştir. Tocqueville'in temel iddiası, sivil toplumun gelişimi için gönüllü kuruluşların oluşumunun gerekli olduğuydu. Bu dernekler, insanların ortak hedeflere ulaşmak, sosyal sorunlarla ilgilenmek veya belirli amaçları desteklemek için gönüllü olarak bir araya geldiklerinde gelişirdi. Tocqueville, bu kâr amacı gütmeyen kuruluşların aidiyet duygusu geliştirmek, sosyal bağları güçlendirmek ve aktif sivil katılımı teşvik etmek için çok önemli olduğuna inanıyordu (Kaynar, 2005:353)

Tocqueville, siyasi ve sosyal ilişkiler arasında bir ayrım yapar. Ona göre, sosyal organizasyonlar, paylaşılan özel çıkarları daha da ileriye taşımak için kurulurken, siyasi örgütler belirli mevzuatı, ahlaki ilkeleri ve kamu yaşamını etkileyen diğer sorunları desteklemek veya bunlara karşı çıkmak için kolektif güçler geliştirme niyetiyle kurulur. Genel olarak, demokrasinin daha önemli olacağına ve hem sosyal hem de politik örgütlerin kendi çıkarlarını yönetmesi durumunda sosyal ve politik özgürlüğün mümkün olan en geniş ölçüde kullanılabileceğine inanır (Tocqueville, 1988'a: 513).

Tocqueville, gelişen bir sivil toplumun sağlıklı bir demokrasinin temeli olduğu fikrini savunmuştur. Tocqueville'in görüşüne göre, hiyerarşik olarak örgütlenmiş kurumlar, kiliselerden özel derneklere kadar, toplumun devletin diktatörlük güçlerini kontrol etme yeteneğini artırarak Amerikan demokrasisine hizmet etmiştir (Encarnacion, 2000:9).

Tocqueville, sivil toplumun, gücün birkaç kişinin elinde toplanmasını önleyen, vatandaşları çoğunluk yönetimi veya aşırı hükümet müdahalesi tehdidinden koruyan ve gönüllü kuruluşlar tarafından oluşturulan bir yapı olduğunu savunmuştur.

Kısaca ifade etmek gerekirse, Tocqueville derneklerin, gelişmekte olan bir sivil toplumun düzenli ve demokratik bir toplumun temel bir parçası olduğuna inanmaktaydı. Ona göre, sivil toplum sivil katılımı teşvik eder, gücün yoğunlaşmasına karşı mücadele eder, toplumsal bütünlüğü besler ve bireysel özgürlüğü savunur. Tocqueville'in sivil

toplum teorileri, günümüz demokrasisi ve bireylerin topluluklarını oluşturma konusundaki tartışmalarda hala önemli bir rol oynamaktadır.

Avrupa'da sanayi devrimi, nüfusun çoğunluğu işçi iken, sermaye mülkiyetinin birkaç kişinin elinde toplanmasıyla karakterize edilen kapitalist bir sistemin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum, toplumun işçi sınıfı ve kapitalist sınıf olmak üzere iki sınıfa bölünmesine yol açmıştır. Toplumdaki bu bölünme, işçilerin ve fabrika sahiplerinin çıkarlarının uyuşmaması sonucunda çatışmalara sebep olmuş ve bu çıkarları savunmak için dernek ve örgütlerin kurulmasına yol açmıştır. Bu büyük dönüşümler, çözülmesi gereken sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Wallerstein, 1974:387). Bu aşamada, Hegel ve Marx önemli düşünürler arasında yer almaktadır. Öncelikle Hegel'in sivil toplum kavramından başlayarak fikirlerini tartışmak gerektir.

Sanayi Devrimi, yoksul koşulları nedeniyle işlerine bağımlı olan yeni bir insan sınıfının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Hegel, bireylerin aile ve devlet sınırlarının ötesinde bir alanda bir araya gelmelerinin çatışmalara, farklı iradelere ve gerilimlere yol açabileceğini fark etmişti. Bu ikilemi ele almak için Hegel, aile ile devlet arasında aracılık yapan sivil toplum olarak adlandırılan üçüncü bir boyutu ortaya koydu. Hegel'e göre sivil toplum, ağırlıklı olarak burjuva doğasıyla karakterize edilen çağdaş çağın tanımlayıcı bir özelliğini temsil eder. Ayrıca, bireylerin aktif olarak gerçek benliklerini keşfetmeye çalıştıkları bir alan olarak da hizmet eder (Hegel, 1996:220).

Hegel'e göre devlet, toplum içinde aile ve sivil topluma kıyasla farklı bir dizi etik ilke ile karakterize edilen ayrı bir alanı temsil eder. Hegel'in diyalektik felsefesinde devlet, aile ve sivil toplumun gelişimini izleyen hiyerarşik bir yapı olarak ortaya çıkar. Devlet, vatandaşlarına kendi çıkarları doğrultusunda önemli görev ve sorumluluklar yükleyen, tartışılmaz bir zorunluluk olarak görülmektedir. Devletin temel amacı, sivil toplumda var olan çatışan unsurları uzlaştırıp uyumlu hale getirmek ve böylece bir senteze ulaşmaktır. Hegel'in görüşüne göre, devlet ile toplum arasındaki ilişki sözleşmeye dayalı bir düzenlemeye değil, daha ziyade devlet otoritesinin bireyler tarafından içkin kabulüne dayanmaktadır (Tamer, 2010:97).

Genel olarak Hegel, devletin ortaya çıkmasının sivil toplumun kendi kendine yeterliliğini başaramamasının bir sonucu olduğuna inanır çünkü ona göre devlet, sivil

toplumun başaramadığı şeyleri yerine getirir. Hegel, sivil toplumu çatışan çıkarlar üzerine kurulu burjuva toplumuyla bir tutar. Aynı zamanda, devlet bu çıkar çatışmasını hafifletme yeteneğine de sahiptir. Ancak Hegel'in bu konudaki bakış açısı, sivil toplumu korumanın devletin görevi olduğuna inandığı için Hobbes'un görüşüyle çelişir (Tamer, 2010:97).

Hegel, sivil toplum içinde etik yaşamın önemini vurgulamaktadır. Etik yaşam, bireylerin benimsediği ve bağlı kaldığı ortak etik değerleri, gelenekleri ve normları ifade eder. Hegel'e göre, bireyler, vatandaş olarak rollerine katkıda bulunan sivil topluma katılım yoluyla ahlaki sorumluluk ve yurttaşlık erdemi duygularını geliştirmektedir (Sudiono, 2020:124).

Genel olarak, Hegel'in felsefi çerçevesi, bireysel ve kolektif varoluş arasındaki karmaşık etkileşimi, kurumların önemini ve etik ve politik boyutların ilerlemesini keşfetmeyi amaçlar. Bu bağlamda sivil toplum hakkındaki fikirleri, bireylerin, toplumun ve devletin karşılıklı bağımlılığına dair devam eden çağdaş diyaloglar üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır.

Marx, Hegel'in sivil toplumun bir toplum içinde eşitsizliğe yol açtığı görüşünü paylaşıırken, iş sivil toplum içindeki çıkar çatışmalarından kaynaklanan zorlukları ele almaya geldiğinde Hegel'in bakış açısından ayrılmaktadır. Marx, sivil toplumun ekonomik çerçevesinin ayrılmaz bir parçası olan mevcut kapitalist devlet ortadan kaldırıldığında bu çatışmaların sona ereceğine inanıyordu.

Marx, sivil toplumu, ekonomik ilişkilerin tüm yüzeysel tezahürlerini gölgede bırakan temel gerçeklik olarak hizmet ettiği ve burjuvazinin işçi sınıfının emeğinden yararlandığı bir arena olarak görür. Ayrıca Marx, politik toplum ile sivil toplum arasında bir ayrım yapar, ancak bu ayrımı ikincisinin önemini vurgulamak adına yapar (Marx, 1975:154). Marx, sivil toplumu Hegel'e benzer şekilde, aşılması gereken bir kavram olarak görmüştür. Sınırlamalarının on dokuzuncu yüzyılın mevcut siyasi durumu bağlamında değil, tarihsel sınırların ötesine geçen gelecekteki bir varlık bağlamında ele alınması gerektiğine inanıyordu. Ona göre, bu gelecekteki varlık, insanlığın otantik özünün gerçekleştirilmesini sağlayacaktır (Marx, 1975:154). Marx, insan özünün nihai tezahürünün, kapitalizmin insan potansiyelini engellediği ve bireyleri emek ve sosyal doğalarına yabancılaştırdığı için komünist bir toplumda ortaya çıkacağını savundu.

Komünist bir toplum, bireyleri sömürü ve yabancılaşmadan kurtaracak, kapasitelerini geliştirmelerine ve tutkularının peşinden gitmelerine izin verecektir (Fetscher, 1973:457).

Marx'ın sivil topluma bakış açısı, kapitalist üretim sisteminin bir sonucu olarak ortaya çıkan eşitsizlik, sömürü ve yabancılaşma ile karakterize edilen bir alan olarak özetlenebilir. Ona göre devlet, egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eden bir sınıfsal baskı aracı olarak işlev görür. Yine de Marx hem devleti hem de sivil toplumu, sonunda gelecekteki bir komünist toplumla değiştirilecek geçici yapılar olarak tasavvur etmektedir. Bu ideal toplumda insanlık, sınıf ayrımlarını, sömürüyü ve yabancılaşmayı ortadan kaldırarak gerçek özüne kavuşacaktır.

Marksizmi benimsemiş olan İtalyan filozof ve politikacı Antonio Gramsci, sivil toplumun önemini vurgulayarak Marksist teoriye yeni bir bakış açısı getirmiştir. Geleneksel Marksist bakış açılarından farklı olarak, Gramsci sivil toplumu yalnızca ekonomik altyapının bir bileşeni olarak değil, üstyapının ayrılmaz bir parçası olarak görmüştür. Gramsci'nin üstyapı kavramı kültür, sivil toplum, politika ve sosyal eylem gibi unsurları içerir. Bu unsurların, mevcut sosyal düzenin hem şekillendirilmesinde hem de sürdürülmesinde son derece önemli olduğunu savunmuştur (Gramsci, 1971:124).

Gramsci, kültürel ve ideolojik faktörlerin bireylerin inançları, değerleri ve kimlikleri üzerinde derin bir etkiye sahip olduğunu ve sonuç olarak siyasi ve sosyal davranışlarını etkilediğini vurgulamıştır (Gramsci, 1966:237). Ayrıca, güç ve toplumsal dönüşüm arayışının sadece ekonomik çatışmalara bağlı olmadığını, aynı zamanda fikirleri, değerleri ve kültürel standartları kuşatan mücadeleleri de gerektirdiğini iddia etmiştir (Bobbio, 2014:38).

Gramsci'ye göre hegemonya, yönetici veya kapitalist sınıfın işçi sınıfları veya proletarya üzerinde sosyal, kültürel veya ideolojik olarak uyguladığı bir kontrol biçimini ifade eder (Gramsci, 1986:318). Diğer bir deyişle, burjuva sınıfı üretim araçlarına sahip olmasına rağmen, ekonomik gücü tek başına elinde bulundurur. Aynı zamanda fikirler, değerler ve sosyal normlar alanlarında üstünlüğünü pekiştirmeye çalışır (ElAidi, 2017:3). Daha önce bahsedildiği gibi aynı bağlamda, yönetici sınıf ideolojiyi yaymak ve onun değerlerini desteklemek amacıyla eğitim ve kültürel üretim gibi araçlardan yararlanarak işçi sınıflarının davranışlarını etkilemek için kurumları kullanır.

Özetle, Gramsci'nin sivil toplum analizi, kültürel ve ideolojik faktörlerin güç dinamiklerini destekleme veya bunlara meydan okuma üzerindeki etkisini kavramanın önemini vurgular. Ona göre, kalıcı dönüşümü gerçekleştirmek, yerleşik iktidar yapılarının temelini oluşturan hâkim kültürel ve ideolojik çerçevelerin sorgulanmasını ve yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılar. Gramsci'nin Marx'ın sivil toplum perspektifine yeni bir boyut, yani ideolojik ve kültürel bir hegemonya getirdiği sonucuna varabiliriz. Hem Gramsci hem de Marx sivil toplumun önemini kabul etmiştir, ancak ikisinin sivil toplumun devletle olan ilişkisine dair anlayışları birbirinden farklıydı. Marx devletin baskıcı rolüne daha çok odaklanırken, Gramsci toplumsal ilişkileri şekillendirmede ideoloji ve hegemonyanın rolünü kabul ederek sivil toplum ile devlet arasındaki karmaşık etkileşime vurgu yapmıştır (Yılmaz, 2018:254).

Yirminci yüzyılda Aruba, sivil toplum örgütlerini olumsuz etkileyen ve ilerlemelerini engelleyen bir dizi siyasi olaya tanık oldu. Bu olaylar, bu örgütlerin büyümesi ve gelişmesi için olumsuz bir ortam yaratmıştır.

20.yüzyılın başında ise Rusya'da yaşanan siyasi çalkantılar, Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla birlikte bağımsız sivil toplum faaliyetlerini sınırladı. Ayrıca, özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Avrupa'da savaşın varlığı, toplumun önceliklerini ve kaynaklarını savaş çabalarına yönlendirdiği için sivil toplumların gelişimini engelledi. Öte yandan, Amerika Birleşik Devletleri, sivil toplum için uygun bir ortam sağlamıştır. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok insani yardım kuruluşu Avrupa'ya yardım sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır (Alimoğlu,2019:75).

1.2 Sivil Toplum Kuruluşları Nedir

Bu kısımda, sivil toplum kuruluşlarının ne olduğu incelenerek ve etraflarındaki farklı bakış açılarını anlaşılmasına çalışılacaktır. Ayrıca, bu kuruluşlara atfedilen çeşitli tanımlar da açıklanacak, böylece özleri ve yapıları hakkında kapsamlı bir anlayış elde edilecektir. Bu bölümdeki kapsayıcı hedef, farklı bakış açılarını içeren ve bir araya getiren kapsamlı bir tanım formüle etmek ve böylece sivil toplum kuruluşu (STK) kavramının kapsamlı ve doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktır.

1990'ların başında, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) önem kazanmış ve özellikle yoksulluk, sağlık ve çeşitli diğer zorluklarla boğuşan birçok ülkede etkili aktörler haline gelmiştir (Clayton, 2000: iii).

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), doğası gereği gönüllü olan ve sivil toplum üyeleri tarafından oluşturulan kuruluşlardır. Batı literatüründe, STK'lar farklı ülkeler tarafından farklı şekillerde tasvir edilmektedir. STK dünya çapında iki ana kullanım şekline sahiptir. İlk olarak, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluş (NPO) tanımlamasını tercih etmektedir. Avrupa ve diğer ülkelerde ise Sivil Toplum Kuruluşu (STK) ifadesi daha yaygın kullanılmaktadır. STK'ların uluslararası boyutu, benzer şekilde Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları (INGO'lar) olarak kabul edilmektedir. STK uluslararası kullanımda daha yaygın olup, bu tür kuruluşlar Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nde Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) olarak anılmaktadır (Kaypak, 2012:181). İsimlendirmedeki farklılıklara rağmen, sivil toplum kuruluşlarının temel kavramının devam etmesi dikkat çekicidir. Bu kuruluşlar, kar amacı gütmeyen statüleriyle karakterize edilir ve bağımsız olarak çalışırlar. Buna ilaveten, toplumları etkileyen çok çeşitli sorunları ele alırlar.

Sivil toplum kuruluşları genellikle operasyonel kuruluşlar ve savunuculuk kuruluşları olarak kategorize edilebilir. Operasyonel kuruluşlar; acil toplumsal ihtiyaçları karşılamaya odaklanarak eğitim, sağlık ve insani yardım gibi temel sosyal hizmetleri sunmayı kendilerine amaç edinirler. Öte yandan, savunuculuk kuruluşları; hükümetler üzerinde baskı uygulayarak ve politika değişikliklerini savunarak insan hakları ve çevrenin korunması gibi savunuculuk nedenlerine öncelik verirler (Doh, 2004:9).

Mevcut literatürde sivil toplum kuruluşu teriminin yeknesak bir tanımının bulunmaması, gerçekten de pek çok teorik ve deneysel soruna yol açmaktadır (Rainey, 2017:1993). Bu nedenle bu bölümde, sivil toplum kuruluşlarına ilişkin görüşleri gözden geçirip son olarak ortak unsurları birleştiren bir tanım sunulacaktır.

Sivil toplum kuruluşları, genel bir amaç için faaliyet gösteren, kâr amacı gütmeyen ve siyasi olmayan yapıları ile karakterize edilen gruplar olarak tanımlanabilir (Sanchez Salgado, 2021:551). Bu tanımdan yola çıkarak sivil toplum kuruluşlarının maddi karşılık beklemeden insanlara hizmet etmeyi amaçladığı sonucuna varabiliriz. Ayrıca siyasi

konulara da dahil olmamaktadırlar. Ancak özellikle devletten bilgi alınmasını gerektiren programlarda sivil toplum kuruluşları ile devlet arasında koordinasyon bulunmaktadır. Aynı bağlamda, bazıları sivil toplum kuruluşlarının yoksulluk politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunabileceği gibi programlara katılabileceğini öne sürmektedir (Ghaus-Pasha, 2005:18).

Sivil toplum kuruluşları hükümet dışı olmalarına ve hükümetten bağımsız olmalarıyla karakterize edilmelerine rağmen, aynı zamanda hükümetle ilişkileri yoluyla meşruiyet kazanırlar. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları ve hükümet arasındaki ilişkiyi göz ardı etmemek önemlidir (Lewis, 2010:4).

Hükümetlerin sivil toplum kuruluşlarına yönelik tutumları ülkeler arasında farklılık göstermekte ve siyasi rejimlerle birlikte gelişmektedir. Basitçe ifade etmek gerekirse, STK'ların etkinliği, bir hükümetteki demokrasi seviyesiyle birlikte artma eğilimindedir. Bunun aksine, diktatörlük rejimlerinde bazı sivil toplum örgütleri hükümet taciziyle karşı karşıya kalabilir (Lewis, 2010:4). Sonuç olarak, her ülkenin siyasi sistemi STK'lar üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere sahip olabilir. Ancak, her ülkenin siyasi sistemi farklı ve karmaşık olduğu için genellemeler yapmak zor olabilir.

Yavuz, sivil toplum kuruluşlarının tarafsız karakterlerini, temel amaçlarını ve toplumsal konumlarını vurgulayarak ek bir bakış açısı sunar. Ona göre, sivil toplum kuruluşları, bireylerin siyasi eğilimlerinden bağımsız olarak ortak değerler temelinde birleşebilecekleri varsayımıyla hareket eder (Yavuz, 2015:190). Bu tanımdan, ortak değerlerin sivil toplum örgütlerinin olmazsa olmazı olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Kidron da aynı doğrultuda sivil toplum örgütlerini güçlendirmek için katılımın önemine vurgu yapmaktadır (Gidron, 2010:403). Önceki bakış açısından, STK'lara katılımın faaliyetlerinde temel bir değere sahip olduğu nedeninden doğduğu sonucuna varıyoruz.

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi (ESC), sivil toplum kuruluşlarını (STK'lar) vatandaşlar ve kamu yetkilileri arasında aracı olarak faaliyet gösterirken toplumsal fayda için sorumluluk üstlenen kuruluşlar olarak tanımlamıştır. Bu tanım, organize bir sivil toplum içinde faaliyet göstermeleri koşuluyla, tüm ekonomik, profesyonel, sosyal, kültürel, politik ve dini aktörleri kapsar (Yavuz, 2015:189-190). Avrupa Ekonomik ve

Sosyal Komitesi'nin tanımından, örgütlü bir toplumda çalışmanın sivil toplum kuruluşların varlığı için gerekli bir koşul olduğu sonucuna varıyoruz.

Diğer bir taraftan, sivil toplum kuruluşları, devlet otoritesinden bağımsız olarak faaliyet gösteren ve kendi yasal yapılarına göre yönetilen gönüllü kuruluşlar olarak tanımlanabilir (Yalçın, 2008:42). Bu tanıma göre, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini denetleyen belirli bir yasalar dizisi tarafından yönetildiği ve gönüllülük ile devlet otoritesinden bağımsızlığın tüm tanımlarda paylaşılan temel özellikler olduğu çıkarılabilir.

Yıldırım, STK'ların geniş bir tanım ve dar bir tanım olmak üzere iki farklı yorumunu sunmuştur. Daha geniş anlamda, ona göre STK'lar, sivil toplum alanında faaliyet gösteren tüm kuruluşları kapsar. Daha dar anlamda ise, STK'lar özellikle gönüllülük, bağımsızlık ve doğrudan veya dolaylı olarak sosyal ve ekonomik ilerlemeyi kolaylaştırmayı amaçlayan kâr amacı gütmeyen hedeflere odaklanma gibi ilkelere bağlılıklarıyla karakterize edilir (Akıncı, 2014:349). Buna göre, dar tanım sivil toplumun bir parçası olan belirli grupları ve faaliyetleri hariç tutabilirken, geniş tanım birbiriyle uyumlu olması gerekmeyen çok çeşitli kuruluşları kapsar.

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), çok çeşitli sektörleri kapsayan farklı alanlarda faaliyet göstermektedirler. Tipik olarak, bu kuruluşlar eğitim, çevre koruma, kentsel ve kırsal kalkınma, sağlık, sosyal refah, teknik yardım, danışmanlık, barış inşası ve insan haklarının korunması gibi kritik alanlara odaklanırlar. STK'lar sürekli olarak toplumsal sorunları ele almaya, topluluklara destek ve dayanışma sağlamaya, politika değişiklikleri için lobi yapmaya ve sürdürülebilir ilerlemeyi teşvik etmeye çalışırlar (Aslan ve Kaya, 2004; Emini, 2013:45). Dolayısıyla, sivil toplum kuruluşlarının her biri belirli bir alana odaklandığı için çeşitli sektörlerde faaliyet gösterdikleri söylenebilir.

Toplumsal sorunlara ilerici ve kapsamlı çözümler sunan modeller arasında, özellikle sosyal yardım ve güvenliğin sağlanması sorunlarını derinlemesine ele almayı amaçlayan vakıflar, en gelişmiş ve kapsamlı kurumlardan biri olarak öne çıkmaktadır (Özaydın, 2003: 7).

Müslüman toplumu, eski zamanlardan beri yoksulların ve muhtaçların ihtiyaçlarını karşılamakla ilgilenen vakıf kurumlarının varlığıyla farklılaştığından, vakıflar İslam'daki dayanışma ve karşılıklı bağımlılık araçlarından birini temsil eder (Zahir, 2017:2). Aslında, herhangi bir İslami vakfin kurulması, kalıcı bir ekonomik kurumun kurulmasına çok benzer. Gelecekte meyvelerini fayda ve hizmet şeklinde dağıtmak amacıyla yapılan yatırımlar, gelecekteki nesiller için üretken zenginlik inşa etme sürecini de sağlar (Ghassan, 2018:25). Ancak aynı zamanda bir vakıf, amacının kâr hedeflerinin ötesine geçmesiyle sıradan ekonomik kurumlardan ayrılır. En büyük hedefi, insanlara hizmet ve fayda sağlamak, mevcut ve gelecek nesillerin bu hizmetlerden faydalanmasını sağlamaktır (Mai Ali, 2014:81). Sosyal açıdan bakıldığında vakıf; özel fonların, servetin bir kısmının kalıcı ve devamlılık niteliğindeki simbiyotik kaynaklara aktarılması ve bunun faydalarının üretkenliğin artmasına katkıda bulunacak ve yararlanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tahsis edilmesini sağlar. Bunlar, İslam ekonomisinde sosyal ekonominin temeli olan simbiyotik sektörün oluşumu ve büyümesi için gerekli yeteneklerdir (Shaaban, 2020: 289).

Vakıfların sunduğu hizmetler ve bu hizmetleri gönüllü olarak sürdürmesi, sürdürülebilir kalkınmaya önemli katkı sağlamaktadır. Salah tarafından yürütülen bu çalışma, vakıfların sürdürülebilir kalkınmadaki rolünü desteklemektedir. Sağlık desteklenirken, yoksullukla mücadele, eğitimi teşvik etme ve diğer alanlarda sağlanan birçok hizmet, bağışların önemini vurgulamaktadır. Bu hizmetler, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme ve yaşam kalitesini artırma konusunda hayati bir rol oynamaktadır.

Mevcut durumda tartışılan konular arasında, sivil toplum kuruluşlarına projeleri için mali destek verilmesi de yer almaktadır. Bu kuruluşların faaliyetlerinin önemli bir kısmının yurt dışı bağışçılardan veya uluslararası kuruluşlardan sağlanan fonlarla yürütüldüğünü belirtmek önemlidir. Bazıları, sivil toplum örgütleri tarafından alınan dış finansmanın kendilerine alternatif bir gündemin empoze edilmesine yol açabileceği endişelerini dile getirmiştir. Onlara göre, verilen bu tür fonlar belirli şartlara göre kurumun amaçlarıyla çelişebilir (Suárez, 2016:2617). Sonuç olarak, şartlı finansman sivil toplum kuruluşları üzerinde kontrol uygulamak ve onları yönlendirmek için kullanılabilir.

Özetle, sivil toplum kuruluşları; ortak çıkarları, kaygıları veya hedefleri olan bireyler veya gruplar tarafından oluşturulan, hükümet dışı, kendi kendini yöneten kuruluşlardır. Bu kuruluşlar hükümetten bağımsız olarak çalışır ve onun iç çerçevelerine ve prosedürlerine uyarlar. Sivil toplum kuruluşları; savunuculuk, hizmet sunumu, araştırma, politika analizi ve toplumu güçlendirme gibi çok çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Ayrıca, insan hakları ve çevre gibi bazı konularda savunuculuk yapmanın yanı sıra, eğitim, sağlık ve çevre koruma gibi birçok alanda, yani genel olarak tüm insani alanlarda faaliyet göstermektedirler.

1.3 Kalkınma Kavramı Nedir

Bu başlık altında kalkınma kavramı ve farklı bakış açıları ele alınacak olup bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma kavramına girmeden önce bir giriş yapmak amaçlanmıştır. Bunun nedeni başka bir deyişle, sürdürülebilir kalkınma kavramının, ekonomik büyüme ile birlikte sosyal ve çevresel boyutlarına bakarak geleneksel kalkınmadan daha geniş bir kavram olmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, Afrika, Asya, Latin Amerika, Karayipler ve Güney Pasifik'teki uluslar, ekonomik ve sosyal ilerleme için benzersiz bir arayışa girmiştir. Böylelikle kalkınma, bu bölgelerde ekonomik, sosyal ve politik ilerlemeleri kapsayan dönüştürücü değişimlerle eş anlamlı hale gelmiştir. Bu ülkeler az gelişmiş, gelişmekte olan, üçüncü dünya veya güney ülkeleri gibi farklı şekillerde tanımlanmış olsa da onları birleştiren şey, kalkınmayı teşvik etmeye olan ortak bağlılıklarıdır (Allen, 1997; 4).

Kalkınma; araştırmacıların ilgisini çeken önemli konulardan biri haline gelmiş ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Örgütü başta olmak üzere uluslararası kuruluşlar tarafından, özellikle gelişmekte olan ülke halkları olmak üzere tüm halkların hakkı olarak kabul edilmiştir (Sunkel, 1969:23). Kalkınma, toplumdaki yapısal ve işlevsel değişimlerden oluşan dinamik bir süreçtir. Bu da, genel olarak insan ihtiyaçlarının karşılanması anlamına gelir (Esteve, 2010:1). Kalkınma aynı zamanda, toplumun iyileştirilmesi ve istikrarlı bir durumdan daha yüksek ve daha iyi bir konuma geçişin yanı sıra mevcut ve gizli enerjilerin iyi değerlendirilmesidir. Yakın zamana kadar pek çok araştırmacı kalkınma kavramını ekonomik bir kavram (üretim, tüketim) olarak

görmekteydi, ancak karşılanması gereken başka insan ihtiyaçları oldupu için gerçekler gösterdi ki kalkınma kavramı sadece ekonomik yönleri kapsamaz (Myrdal, 1974:729).

Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle sömürge sonrası ülkelerde, kişi başına düşen geliri artırmak yoksulluktan kurtulmada önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu ülkelerdeki vatandaşlar, sosyal ve ekonomik adaletin olmaması nedeniyle yoksulluğun büyük ölçüde yayıldığı bir durumda kalmıştır (Cremin, 2012:499). Üçüncü dünya ülkelerindeki yoksulluğun, bu ülkeler tarafından yürütülen politikalar aracılığıyla eğitim, iş olanakları ve sağlık hizmetleri gibi çeşitli sosyal adalet faktörleri dikkate alınarak ele alınabileceği ve böylece eşitsizliğin ve yoksulluğun azaltılabileceği sonucuna varabiliriz.

Kalkınmaya olan ilgi, sömürgeciliğin kaldırılmasına yardımcı olan çeşitli ülkelerde bağımsızlık ve ulusal kurtuluş hareketlerinin yükselişiyle birlikte artmıştır, ancak gelişmekte olan ülkeler hala batı ülkelerinin çeşitli endüstrilerinin gelişimde yararlandıkları birer hammadde tedarikçisi olarak kalmıştır. Bu durum da muazzam kalkınma kaynaklarına sahip olan ancak şu ana kadar ekonomik ve teknolojik olarak az gelişmiş ülkelerin var olduğu anlamına gelir (Lipton, 1977:31). Eski Fransız kolonilerinde olduğu gibi, bazı ülkeler günümüzde dâhi hükümetlerinin oluşumuna müdahale ederek ve altın, uranyum ve diğer kaynakları çıkararak bu kolonilerdeki etkilerini sürdürmektedir (Renou, 2002:6).

Bu durum, özellikle Afrika ülkeleri olmak üzere üçüncü dünya ülkelerinin, bağımsızlıklarına rağmen ekonomik açıdan hala geride kaldıkları anlamına gelir. Bu ülkeler, malzemelerinin bolluğuna rağmen bir dizi sorunla karşı karşıyadırlar. Ancak ortaya çıkan soru, batı ülkelerinin üçüncü dünya ülkelere olan bu üstünlüğünün yalnızca batılı ülkelerin hâkimiyetinden mi, yoksa aynı zamanda üçüncü dünya ülkelerinin nüfusundan mı kaynaklandığıdır (Jameson, 1986: 83). Mustafa Hegazy, üçüncü dünya ülkelerinin geri kalmışlığının birçok nedeni olduğunu savunmaktadır. Bunlardan birincisi, doğal kaynakların batılı ülkeler tarafından yağmalanması; ikincisi ise batılı ülkelerin gündemlerini uygulayan yozlaşmış liderlerin varlığıdır (Mustafa Hegazy, 2005: 15).

Farklı bakış açıları ve boyutları nedeniyle tek bir kalkınma tanımı bulmanın zor olduğu söylenebilir; bu nedenle kalkınma düşünürlerin bakış açılarına göre tanımlanabilir.

Sosyal bilimciler kalkınmayı, amacı insanların sosyal ve ekonomik kalkınmasını sağlamak olan, eşgüdümlü yönetişime dayalı, kamu politikasına göre yürütülen bir süreç olarak görürler. Bu nedenle kalkınma, toplumun sorunlarıyla yüzleşmek için daha büyük bir yetenek kazanmalıdır. Buna dayanarak Gabriel Lubra, kalkınmayı salt ekonomik bir fenomen olarak değil, farklı bir sosyal ve psikolojik fenomen olarak görmektedir. (Gabriel, 2014:107). Gabriel'in tanımından, kalkınmanın ekonomik yönleri yanında sosyal ve psikolojik yönleri de içerdiği sonucuna varabiliriz. Bu durum, kalkınmayı yalnızca ekonomik bir bakış açısıyla tanımlamaya odaklanan tanımların tersidir.

Aynı bağlamda Al-Gohary, gelişimi geniş bir şekilde, belirli bir sosyal çerçeve içinde gerçekleşen bir kültürel değişim süreci olarak tanımlar. Ona göre kalkınma, daha önce kalkınma fırsatlarından yoksun bırakılan sektörlerin ve sosyal grupların çıkarları için özel çaba gösterilmesi anlamına gelmektedir. Al- Gohary ayrıca, kalkınma sürecindeki en önemli unsurun sonuçlarından yararlanacak katılımcı sayısını artırmak olduğunu belirtmektedir (Al- Gohary, 2015: 139).

Öte yandan Mohammed kalkınmayı, toplumda değişim yaratmayı amaçlayan bir sürecin genel ve kapsayıcı hedefi olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle, kalkınma; istenen ekonomik ve sosyal refahı elde etmek amacıyla mümkün olan en büyük bağımsızlığa ulaşmak için toplumun bileşenlerini etkileyen yapısal ve işlevsel değişiklikler dizisidir (Mohammed, 2002:2).

Chambers'a göre, kalkınma iyi bir değişimdir, ancak görüldüğü onu başarmak kadar kolay değildir. Kalkınma kavramı, Amartya Sen, Todaro ve Coralli Bryant gibi eski siyaset bilimcilerine yük olmuştur ve kalkınma üzerine farklı teorisyenlerin farklı yorumları bulunmaktadır (Chambers, 1997: 535).

Sonuç olarak kalkınma kavramının farklı bakış açıları ve boyutları kapsadığı söylenebilir ki bu bahsettiğimiz birçok tanımda karşımıza çıkmıştır. Unutulmamalıdır ki, kalkınmaya ilişkin farklı bakış açıları birbiriyle çelişmez; bakış açıları yalnızca birbiriyle

örtüşmekte ve bu da farklı yorumlara yol açmaktadır. Kalkınma kavramı, yalnızca ekonomik büyüme ve yaşamı iyileştirme ile ilgili olduğu için ve diğer sosyal ve çevresel boyutları göz ardı ederken yalnızca gayri safi yurtiçi hasıla gibi ekonomik göstergelerle ölçüldüğü için eleştirilmiştir. Bu nedenle, kalkınma kavramının ekonomik boyutların ötesinde anlaşılması gerekmektedir. Bu durum, geleneksel kalkınma modellerindeki eksiklikleri gidermek için sürdürülebilir kalkınma gibi birçok alternatif kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1.4 Sürdürülebilir Kalkınma Nedir

Bu kısımda sürdürülebilir kalkınma kavramı incelenmiş ve farklı bakış açıları sunularak çeşitli tanımlar tespit edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı; çevre, ekonomi ve toplum sorunları gibi bir dizi farklı konuyla yüzleşmek için ortaya çıkmış bir kavramdır. Diğer bir deyişle kalkınma, çevreye zarar vermeden, ekonomik ve sosyal yönleri dikkat edilerek daha iyi bir insan yaşamını hedefleyen bir süreç olmalıdır (Engin, 2013:86).

1960'ların sonlarından 1970'lerin başına kadar uzanan dönem, ilerleme, büyüme ve gelişme ile ilgili söylem alanında önemli bir dönem olarak kabul edilebilir. Bu noktada, çevresel ve sosyal sonuçları göz ardı eden, sadece ekonomik büyümeye öncelik veren geleneksel kalkınma modellerinin uzun vadede uygulanabilir olmadığını ortaya koyan bir anlayış ortaya çıkmıştır (Du Pisani, 2006:89).

Sürdürülebilir kalkınma; sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlar arasında bir entegrasyon olarak gelişen modern bir kalkınmadır. Dünya liderlerinin ve etkili şahsiyetlerin yoksulluk, eşitsizlik ve çevresel zorluklar da dâhil olmak üzere 21. yüzyılın acil sorunlarını ele almayı amaçladığı çeşitli konferanslar ve zirveler aracılığıyla iyi tanımlanmış bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Waas, 2011:1639).

Birleşmiş milletler insan çevresi konferansı, 1972'de Stockholm, İsveç'te toplanmış ve konferansa 113 ülkeden temsilcilerin yanı sıra çeşitli sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar da katılmıştır. Konferansın temel amacı, küresel çevre bilincini artırmak ve hükümetler arası işbirliğini ilerletmek için bu konuyu ele almaktır. Dolayısıyla konferans, çevrenin korunmasının temel ilkelerini özetleyen kapsamlı bir belge

sunmuştur (Barthel Jr, 1972:950). Bu konferansın çevre konularını tanıdığı ve çevre konularını kalkınma planlarına entegre etmenin önemini vurguladığı söylenebilir. Aynı bağlamda, Brundtland Komitesi 1987'de ortak geleceğimiz adlı bir rapor yayınlayarak, ekonomik kalkınmayı çevre sorunlarıyla ilişkilendirmeyi amaçlamış ve bu, sürdürülebilir kalkınmanın bugünün ihtiyaçlarını karşılayan ve gelecek nesillerin haklarını koruyan kalkınma olarak tanımlanmasına yol açmıştır (Emas,2015 :1). Bu tanım daha sonraki kısımlarda incelenecektir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde düzenlenen dünya zirvesi olarak bilinen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan sonra büyük ilgi görmüştür. Bu zirve, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için bir rehber görevi gören gündem 21'in kabul edilmesiyle sonuçlandı (Vaillancourt, 1993:81). Rio Zirvesi'nde çevreyi kirlilikten korumanın yanı sıra ekonomik kalkınma ve sosyal refah arasındaki dengenin önemi de ortaya koyulmuştur. Başka bir deyişle, bir kişi kabul edilebilir bir yaşam sürdürdüğünde aynı zamanda çevreyi koruyabilmelidir.

2000 yılında yapılan konferanslar çerçevesinde kalkınma hedefleri belirlenmiştir. Bu hedefler yoksulluk, eğitim, sağlık ve sosyal adalet gibi acil sorunları ele almaya odaklanmıştır. Sonuç olarak, sürdürülebilir kalkınma önemli toplumsal sorunları ele alırken genişlemiştir. Buna ilaveten, kalkınma hedefleri hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve tüm paydaşların bu küresel zorlukları ele almada işbirliği yapmaları için bir çerçeve sağlamıştır (Sachs, 2012:2206).

Ayrıca, 2002 yılında Johannesburg'da düzenlenen Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi sürdürülebilir kalkınmanın daha doğru tanımlanmasına katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'nin ana hedeflerinden biri, on yıl önce Rio'da müzakere edilen gündem 21'in şimdiye kadar olduğundan daha büyük ve etkili bir şekilde uygulanması için stratejiler geliştirmektir (Hens, L., & Nath, B, 2003:7).

Ardından, 2015 yılında kalkınma hedefleri yerine sürdürülebilir kalkınma hedefleri benimsenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ekonomik, çevresel ve sosyal konuları ele almak için yeni hedefleri içerecek şekilde genişlediğine dikkat

edilmelidir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri 17 amaç ve 169 hedeften oluşmaktadır (Colglazier, 2015:1048).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı farklı tanımlar, anlamlar ve yorumlarla ilişkilendirilmiştir. Kelime tam anlamıyla ele alındığında, sadece süresiz veya belirli bir süre devam edebilecek gelişme anlamına gelir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı farklı açılardan ele alınmış ve bu da kavramın çok sayıda tanımına neden olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili birçok tanım bulunmasına rağmen, kavramın en çok bahsedilen tanımı Brundtland Komisyonu raporunda önerilen tanımdır. Bu tanıma göre sürdürülebilir kalkınma, mevcut neslin ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte gelecek nesillerin ihtiyaçlarına da ödün vermeden kalkınmayı sağlamaktır (Brundtland, 1987:2). Başka bir deyişle, yenilenebilir doğal kaynakların kullanımı yoluyla çevrenin kirlilikten korunmasını dikkate alarak, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden, yoksullar da dâhil olmak üzere mevcut nesillerin ihtiyaçlarının ve refahlarının karşılanmasını sağlayan bir kalkındır. Brundtland Komisyonu'nun tanımının iki temel fikre odaklandığı söylenebilir: ihtiyaçlar, özellikle de büyük önem verilmeyi hak eden en yoksul sosyal grupların temel ihtiyaçları fikri ve çevrenin kirlenmesine odaklanan ve kaynakların aşırı kullanımına odaklanan hâkim üretim ve tüketim kalıpları altında insanlığın mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarına cevap vermek için çevrenin sınırlı kapasitesi fikri (Byrch, 2007:28).

Bazıları sürdürülebilirliğin ve sürdürülebilir kalkınmanın bilimsel olarak tanımlanamayacağını, bunun yerine belirli felsefeleri veya ideolojileri yansıttığını savunmaktadır (Armstrong, 2021:10). Bu açıdan bakıldığında, bazı düşünürlerin çevrenin korunmasına öncelik verdiği, bazılarının ise sosyal yönle ve ekonomik kalkınmaya öncelik verdiği anlamı ortaya çıkar. Bu nedenle, farklı bakış açıları sürdürülebilir kalkınmanın nasıl tanımlandığını etkileyebilir ve yorumların çeşitliliğine daha fazla katkıda bulunabilir.

Morelli, sürdürülebilirliğin belirsiz bir şekilde tanımlanmasına ve aşırı kullanılmasına rağmen, terimin önüne tanımlayıcı bir ifade yani tarımsal, ekonomik, çevresel veya sosyal vb. eklendiğinde daha iyi bir amaca hizmet edebileceğini

savunmaktadır. Morelli'ye göre, sürdürülebilir kalkınmayı etki alanına göre tanımlamak, netlik ve ayırım sağlamaya yardımcı olur (Moerlli, 2011:2). Daha açık bir ifadeyle, örneğin, tarım alanında tarımsal sürdürülebilirlik, ekonomik alanda ekonomik sürdürülebilirlik ve sosyal alanda sosyal sürdürülebilirlik kavramları kullanılır. Önceki bakış açısının aksine, başka bakış açıları da mevcuttur ve bunlar sürdürülebilir kalkınmayı çevresel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın üç bileşeninden oluşan bütünlüklü bir kavram olarak değerlendirirler. Bu bileşenler birbirleriyle etkileşim halindedir (Ciegis, 2009:32). Bu bakış açısından, sürdürülebilir kalkınmaya bütünlüklü bir şekilde yaklaşıldığını, yani aynı zamanda çevresel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın da ele alındığı sonucuna varmaktayız.

Bazı bakış açıları, sürdürülebilir kalkınma kavramını iki ana kategoriye ayırır: Birincisi zayıf sürdürülebilirlik, ikincisi ise güçlü sürdürülebilirlik. Bu perspektife göre zayıf sürdürülebilirlik, çevresel ve sosyal sorunların ekonomik sorunlardan daha az önemli görüldüğü durumu ifade eder (Laine 2005; Joseph, 2013:444). Güçlü sürdürülebilirlik ise, doğal sermayenin korunmasına yönelik titiz bir yaklaşım gerektirir. Buna göre, doğal kaynakların çevreye zarar vermeden kullanılması önemlidir; zira bu sermayenin insan yapımı olmadığı ve dolayısıyla geri alınamayacağı düşünülmektedir. Bu bakış açısına göre, doğal sermaye yerine konulamaz. Başka bir deyişle, ekonomik kalkınmanın gerçekleşebilmesi için çevresel faktörlerin dikkate alınması gereklidir (Yang, 2011; Joseph, 2013:444). Buna göre, toplumun çevre krizini mevcut sosyal yapılar ve ekonomik kurumlar içinde ele alarak çözebileceği varsayılmaktadır (Laine, 2005:397). Güçlü ve zayıf sürdürülebilirlik konusundaki önceki görüşlerden, aynı zamanda çevreyi korurken ekonomik ve sosyal kalkınma arasında bir denge bulmak için daha fazla inceleme gerektiği sonucuna varabiliriz.

Barton, sürdürülebilir kalkınmanın sağlık, eğitim, beslenme ve çevrenin iyileştirilmesi açısından insanın yaşam kalitesinin iyileştirilmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, bu tanıma göre sürdürülebilir kalkınma, insanlara her yönüyle hizmet eden bütünsel bir kavramdır (Akgül, 2010:151).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının hâlâ tartışıldığı ve bu konudaki görüşlerin devam ettiği sonucuna varılabilir. Bu durum, kavramın ekonomi, toplum ve çevre gibi

çoklu boyutları içermesi nedeniyle kapsamlı bir tanımının zor olabileceği anlamına gelir. Brundtland Komitesi tarafından sunulan tanım üzerinde çoğu düşünür tarafından anlaşmaya varılmıştır. Brundtland Komitesi sürdürülebilir kalkınmayı, gelecek nesillerin haklarını korurken bugünkü insanların ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma olarak tanımlamıştır. Genel olarak, insanlar için daha iyi bir yaşam yaratmak ve çevreye zarar vermeden kalkınmayı sağlamaktır. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma çevresel kaynakların onları ortadan kaldırmayacak, bozmayacak veya gelecek nesillere yararlılıklarını azaltmayacak şekilde kullanılması; kaynakların değerlendirildiği, yatırımların yönlendirildiği, teknolojik gelişmenin ve kurumsal değişimin uyumlu bir şekilde yönlendirildiği; aynı zamanda insan ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak için mevcut ve gelecekteki potansiyeli artıran bir değişim sürecini içerir (Pezzey, 1992:11).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının kapsamlılığına ve ekonomik, sosyal, kurumsal, çevresel ve diğer yönleri dâhil edilmesine rağmen, sürdürülebilir kalkınmanın felsefesinde ve içeriğinde belirtilmelidir ki; çevresel boyuta yapılan vurgu birçok ve çeşitli ekonomik projelerin kurulmasının, tüketilen doğal kaynakların kullanımı veya bu projelerin neden olduğu atık veya çevre kirliliği yoluyla çevreyi olumsuz yönde etkilemesinden kaynaklanır. Sürdürülebilir kalkınma böylece çevrenin bütünlüğünü dikkate alır ve ekonomik ve sosyal koşullarla çevre koşullarına eşit ve paralel önem verir. Dahası, çevrenin korunması ve doğal kaynakların dengeli kullanımı sürdürülebilir kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır (Baumgartner, 2014:260).

Sonuç olarak, sürdürülebilir kalkınma geleneksel kalkınma kavramından daha geniş bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınmanın çevreyi kirlilikten korurken ekonomik ve sosyal boyut arasında bir denge sağlamaya çalıştığını belirtmekte fayda vardır. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma, uzun vadede insan refahı için çeşitli boyutları içeren bütünlük bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınmanın uygulanabilmesi için sivil toplum kuruluşları ve aktörler gibi devletin tüm taraflarının bir araya gelmesi gerekmektedir. Genel olarak sürdürülebilir kalkınma kavramı, insanların refahı ile ekonomik ilerlemeyi sağlayan, aynı zamanda çevre kirliliğinden endişe duyan kapsamlı ve dengeli bir kalkınma yaklaşımını temsil eder.

1.5 Sürdürülebilir Kalkınma ve Sivil Toplumun Bazı Kuramlarla Bağlantıları

Sürdürülebilir kalkınma ve sivil toplum birçok teori ile bağlantılıdır ve bu teoriler, sürdürülebilir kalkınma ile sivil toplum arasındaki ilişkiyi anlamamız için bize değerli bilgiler sağlamaktadır. Bu kısımda dört teori seçilmiştir: sosyal ağ teorisi, yapısal işlevsel teori, katılımcı gelişim teorisi ve sosyal sermaye teorisi. Bu teorilerin, sürdürülebilir kalkınma ile sivil toplum arasındaki ilişkiyi anlayabileceğimiz değerli içgörüler sunduğu düşünülmektedir.

1.5.1 Sosyal Ağ Teorisi

Sosyal ağ teorisi, bir bireyin eylemlerinin sosyal ilişkilerinden etkilendiğini ve sosyal ağların girişimcilik çabaları için gerekli kaynakları ve yardımı sunduğunu öne sürmektedir. Sosyologlar, sosyal psikologlar, antropologlar ve organizasyon teorisyenleri, bireyler ve organizasyonlar arasındaki bağlantıları keşfetmek ve dinamiklerini anlamak için sosyal ağ teorisini kullanmaktadır. Sosyal ağ analiz teknikleri, kişilerarası ilişkileri incelemek için grafik teorisi yöntemlerini kullanan araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Sosyal ağ analizi alanı, 1930'larda Harvard Üniversitesi'nde ve Manchester'daki antropologlar tarafından yürütülen temel çalışmalarla ortaya çıkmıştır (Akyazı, 2014:17).

Sosyal ağ teorisi, farklı sektörler arasındaki ilişkileri ve etkileşimi inceleyen bir alana odaklanır. Bu teori sosyal topluluklar, örgütsel iş ilişkileri ve sivil toplum ilişkileri gibi çeşitli bağlamlarda uygulanır. Ayrıca, ortaklıklar, stratejik ağlar, ittifaklar ve ortak girişimler gibi kuruluşlar arasındaki ilişkilerin incelenmesinde de kullanılır (Nielsen, A. E., & Thomsen, 2011:4).

Sosyal ağ teorisi, sosyal ağların sürdürülebilir kalkınmadaki rolünü analiz etmek için faydalı bir çerçeve sunar. Ayrıca, kuruluşlar ve toplumlar arasındaki ilişki, etkileşim ve bilgi paylaşımını da araştırır. Bu nedenle, sosyal ağ teorisini sürdürülebilir kalkınmaya uygulayarak, sivil toplum kuruluşları gibi sosyal bağların ve ağların sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasındaki etkisini anlamak mümkündür (Henry, 2014:584). Örneğin, insanlar bir kuruluştan diğerine geçerken, fikir ve deneyimlerinin yanı sıra iş arkadaşlarıyla kurdukları bağlantıları da beraberlerinde getirirler. Sivil toplum kuruluşları

arasındaki bu tür işbirlikleri, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına imkân vermektedir.

Devine-Wright, aynı bağlamda sosyal ağların sivil toplum kuruluşları içinde etkin bir şekilde çalıştığını ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu nedenle sosyal ağ teorisi, sivil toplum kuruluşları içinde bilginin, uzmanlığın ve kaynakların yayılmasını kolaylaştırarak sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunur (Devine-Wright, 2001:161).

Hirschi, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için toplumun tüm sektörleri ve hükümet düzeyleri arasında uyum olması gerektiğini savunmaktadır. Başka bir deyişle, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için sivil toplum kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ve devlet kurumları gibi tüm tarafların çabalarının bütünleştirilmesi gerektiğini ifade eder (Hirschi, 2010:1).

Özetle, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması sivil toplum kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ve hükümet dâhil olmak üzere tüm kuruluşlar arasında işbirliğini gerektirir. Sosyal ağ teorisi, bu farklı sektörler arasındaki işbirliği fırsatlarını belirlemek için kullanılabilir. Bu yaklaşım, sürdürülebilir kalkınma çabalarını etkili bir şekilde artıracak potansiyel ortaklıkların, kaynak paylaşımı fırsatlarının ve koordinasyon mekanizmalarının belirlenmesini mümkün kılar. Sosyal ağ teorisi, sektörler arası işbirliğini teşvik ederek sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayabilir. Sürdürülebilir kalkınma, bunu başarmak için tüm paydaşların çabalarını birleştirmeyi gerektirir.

1.5.2 Yapısal –İşlevsellik Teorisi

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, hem yapısalcılık hem de işlevselcilik eleştirilerine bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Yapısal işlevsellik teorisinin, toplumun bir arada ve istikrarı sağlamaya çalışan bir varlık olarak nasıl işlediğini anlamak için sosyoloji ve antropoloji başta olmak üzere sosyal bilimler de önemli bir teorik bakış açısı sunar (De Velazco, 159).

Auguste Comte, Herbert Spencer, Emile Durkheim ve Vilfredo Pareto yapısal- işlevsel bakış açısının gelişmesinde önemli rol oynayan en önemli düşünürler arasında

yer almaktadır. Spencer sosyal sistemin farklı parçaları arasındaki karşılıklı bağımlılığın önemini vurgularken, Vilfredo Pareto sosyal sistemlerdeki denge ve istikrarı incelemiştir. Durkheim ise dayanışma ve toplumla bütünleşme kavramlarına odaklanmıştır (Aydın, 2014: 215).

Yapısal işlevselcilik, toplumların farklı bölüm ve kurumlardan oluşan karmaşık yapılara sahip olduğunu varsayar. Bu bileşenlerin her biri, bir toplum içinde denge ve uyumu korumak için kritik olan farklı işlevleri yerine getirir. Bu işlevler, toplumun bekası, sosyal düzenin sürdürülmesi, bireysel ihtiyaçların karşılanması ve uyumlu bir genel sosyal dokunun garanti edilmesi gibi temel hususları içerir (Issa Suhaib, 2018:27).

Yapısal işlevsellik teorisi, her bir bileşenin birbiriyle etkileşime girdiği tutarlı bir varlık olarak toplumu incelemenin önemini vurgular. Bir toplumdaki değişiklikler, çeşitli parçalar arasında bir dengesizliğe yol açabilir. Bu teori, sosyal değişim ve dönüşümleri ele alırken dengeyi ve tutarlılığı yeniden sağlamanın önemini vurgular (Mohamed Gharbi, 2019:171).

Sürdürülebilir kalkınma süreci sadece devlet kurumları tarafından yürütülmez, aynı zamanda devletin çabalarını tamamlayan sivil toplum kuruluşları tarafından da desteklenir. Bazı şehirlerde devletin rolü zayıf olduğu için sivil toplum kuruluşları vatandaş ile devlet arasında arabulucu rolü oynamaktadır. Sivil toplum kuruluşları vatandaşların ihtiyaç duydukları projeleri seçmelerine yardımcı olmaktadır (Harangozó, 2015:3).

Sonuç olarak, yapısal işlevsel teorinin sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmada oynadığı role uygulandığında, bu kuruluşların sunduğu çeşitli programlar aracılığıyla sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeye nasıl yardımcı olabileceği konusunda değerli perspektifler sağladığı söylenebilir. Örneğin, sivil toplum kuruluşları, yoksullukla mücadele ve çevrenin kirlilikten korunması gibi birçok alanda programlar sunmakta, vatandaşları sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda eğitmekte ve katılım için teşvik etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının sağladığı bu roller, sürdürülebilir kalkınmanın etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadır.

1.5.3 Katılımcı Kalkınma Teorisi

Katılımcı kalkınma teorisi; kalkınma projelerinin planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarından tüm aşamalarına toplumun etkin katılımını amaçlayan bir kalkınma yaklaşımıdır. Katılımcı kalkınma teorisi, topluluğun farklı ihtiyaçları ve karşılaştıkları engeller hakkında iyi görüşlere sahip olduğunu ve bu nedenle topluluğun kalkınma programlarına katılımının daha etkili ve sürdürülebilir sonuçlara yol açabileceğini kabul eder (Anyidoho, 2010:319).

Katılımcı kalkınma, yerel toplulukları ve sivil toplum kuruluşlarını kalkınma programlarına dâhil etme ana fikri etrafında döner. Kalkınma süreci ve nasıl uygulandığı hakkında insanların görüşlerinin alınması esasına dayanmaktadır. Katılımcı kalkınmanın temel amacı, kalkınma girişimlerinin daha etkili ve sürdürülebilir olmasıdır. Bu, karar alma süreçlerine toplumun katılımı yoluyla yapılır (Campbell, L. M., & Vainio-Mattila, 2003:422).

Katılımcı teori, tüm bireylerin aktif katılımına olan ihtiyacı vurgulayarak sürdürülebilir kalkınma girişimlerine kapsayıcı katılımın önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları, insanları kalkınma faaliyetlerine teşvik etmede etkin bir rol oynamakta, teori ayrıca tüm ana paydaşların, yerel halkın ve STK'ların tüm kalkınma süreçlerine dâhil edilmesini vurgulamaktadır. Katılımcı kalkınma teorisi, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için işbirlikçi ve kapsayıcı bir yaklaşımı teşvik eder (Mensah, 2019:2).

Katılım; paydaşların görüşlerini ifade etmelerine ve karar alma süreçlerine katkıda bulunmalarına olanak tanıyan topluluk toplantıları, istişareler, halka açık oturumlar ve diğer katılım biçimleri dâhil olmak üzere birçok şekilde olabilir. Sivil toplum kuruluşları, diyalog ve işbirliği için güvenli ve kapsayıcı bir alan yaratarak bu süreçleri kolaylaştırmaya yardımcı olabilir.

Özetle katılımcı kalkınma teorisi, sürdürülebilir kalkınmanın etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için toplum ve sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere tüm paydaşların katılımının önemini gösteren bir kalkınma yaklaşımıdır.

1.5.4 Sosyal Sermaye Teorisi

Sosyoloji, siyaset bilimi ve ekonomi dâhil olmak üzere birçok disiplinde kullanılan sosyal sermaye teorisi, bireyler ve gruplar arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlayan birbirine bağlı ağları ifade eder. Sosyal sermaye teorisinin kökleri James Coleman'a kadar gitmektedir. Social Theory adlı kitabında sosyal sermayeyi, ister birey ister grup olsun, aktörlerin davranışlarını kolaylaştıran ve geliştiren çeşitli varlıklar olarak tanımlar (Coleman,1988: s95).

Sosyal sermaye teorisine göre, ağlar kişisel ve grup hedeflerine ulaşmada çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu teoriye göre sosyal ağlar, bireyler veya gruplar arasında bir bağlantı görevi görür ve onların bağlantılarını temsil eder (Häuberer, 2011:36).

Sosyal sermaye teorisi kavramı ekonomik ilerlemeyi, siyasi süreçlere katılımı, refahı, eğitimi ve daha fazlasını kapsayan çeşitli sosyal olgulara ilişkin içgörü sağlar. Sürdürülebilir kalkınmanın inceliklerini kavramak için değerli bir çerçeve görevi görür (Hawe, 2000:871).

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için sivil toplum kuruluşları ile çeşitli hayır kurumlarının işbirliğine ihtiyaç vardır. Sivil toplum kuruluşlarının ağlarını güçlendirerek sürdürülebilir kalkınmayı kolaylaştırmada önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Böylece, bu kuruluşlar arasındaki koordinasyon sürdürülebilir kalkınmayı etkili bir şekilde teşvik eder (Valentinov, 2004:10).

Sosyal sermaye yapısal, ilişkisel ve bilişsel olmak üzere üç ana bileşene ayrılır. Yapısal sosyal sermaye; bireylerin bir parçası olduğu kulüpler, organizasyonlar ve topluluk grupları gibi gerçek fiziksel ağları ve organizasyonları ifade etmektedir. Bu ağlar bireylere başka türlü sahip olamayacakları kaynaklara, bilgilere ve fırsatlara erişim sağlamaktadır. İlişkisel sosyal sermaye; bireylerin bu ağlar içinde başkalarıyla olan ilişkilerinin kalitesi ve gücünü ifade etmektedir (Bolino, 2002:505). Bu ilişkiler ne kadar güçlü ve güvenilir olursa, bireylerin kişisel veya ekonomik kazanç için onlardan yararlanma olasılığı o kadar artar. Bilişsel sosyal sermaye; bireylerin belirli bir sosyal grup içinde sahip olduğu paylaşılan değerleri, normları ve inançları ifade etmektedir. Bu paylaşılan inançlar ve değerler, grup içinde bir topluluk duygusu ve güven yaratır, bu da

üyeler arasında artan işbirliğine yol açabilir. Sosyal sermayenin üç bileşeni de ekonomik ve sosyal sonuçların şekillenmesinde önem taşımaktadır (Liao, 2005:345).

Sosyal sermaye teorisi, ekonomik ve sosyal sonuçların şekillenmesinde sosyal bağlantıların ve ağların önemini vurgular ve ekonomi, siyaset bilimi ve sosyoloji dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda uygulanmaktadır (Adler, 2009:90).

Sosyal sermaye teorisi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolünü anlamak için faydalı bir çerçeve sunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, sosyal ağları, güveni ve işbirliğini teşvik ederek ve toplu eylem, savunuculuk ve hesap verebilirlik kaynakları olarak hareket ederek, sürdürülebilir kalkınma sonuçları için gerekli sosyal sermayenin oluşturulmasına yardımcı olabilir (Aslan, 2012:56).

Özetle, sosyal sermaye teorisinin sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için önemli bilgiler sağladığı söylenebilir. Öte yandan, sosyal sermaye bir toplum içinde meydana gelen ilişki ağlarını ifade eder. Sürdürülebilir kalkınma bağlamında, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve yerel halk arasında güven, ilişkiler ve işbirliği oluşturmak önemlidir.

1.2 Sudan'da Sivil Toplum

Muhtaçlara yardım etmek, okullar inşa etmek gibi İslam dininin değerlerinden türetilen birçok hayır işi bulunmaktadır. Sosyal alanda faaliyet gösteren bazı derneklerin yanı sıra gönüllülük esasına dayalı olarak topluma hizmet etmek temel amaç olmuştur. Böylece gönüllü olarak yapılan bu çalışmalar, birçok hizmetin devlete başvurmadan vatandaşın emeği ile sunulmasına katkı sağlamıştır. Gönüllü çalışma, Sudan kültüründe toplumun geleneklerini ve değerlerini yansıtan uzun bir geçmişe sahiptir. Bu çalışmalar; muhtaçlara yardım, misafirleri ağırlama ve evli çiftlere mali destek sağlama gibi çalışmaları içermektedir (Bernal, 1994:38).

Bu hayır kurumları gönüllü üyeler tarafından yürütülmektedir ve maddi destek bağışlarına bağlı durumdadır. Ayrıca, bu hayır kurumlarına katılmak tüm vatandaşlara açıktır. Bu hayır kurumları genellikle kabile veya kalıtsal bağlara dayanmaz, tüm gönüllülere açıktır. Finansmanı hayırsever bağışlara bağlı olduğu için mali bağımsızlığa da sahiptirler (Yagub, 2014:13).

Bu gönüllü model, İslam'ın ortaya çıkışından bu yana Sudan sivil toplumunda oldukça aktif konumdadır. İslam dini, düşünürler ve filozoflar tarafından benimsenmeden önce sivil toplumun değer ve ilkelerini içeren bir çerçeve ile gelmiştir. Kamu çıkarlarını gözetme sorumluluğunu bireyleri ve kurumlarıyla birlikte topluma bırakmıştır. Emir bi'l-Maruf Nehiy ani'l-Münker ilkesinin uygulanmasında kamu denetimi görevini üstlenmiştir (Bredlid, 2005: 247). Toplumsal dayanışmaya ve ihtiyaç sahiplerine yardım çağrısında bulunan pek çok Kur'an ayeti ve Hadis-i Şerif bulunmaktadır. Sudan toplumu, diğer İslam toplumları gibi, gönüllülük değerlerinin günlük yaşamda sağlam bir şekilde yerleşmiş olduğu bir yapıya sahiptir. Burada gönüllü çalışmadan kastedilen, kişinin kendisine karşılık gelmeyen, maddi bir karşılığı olmayan özel bir amacı gerçekleştirmek için başkalarına sunduğu maddi veya manevi faydadır (Brown, 2005:480).

20. yüzyılın ikinci yarısı, gönüllülüğün dünya çapında yükselişe geçtiği dönem olarak kabul edilmekte, dolayısıyla gönüllülük toplumsal kalkınmaya aktif katılımı ve devlet tarafından ulaşılamayan kesimlere ulaşabilmesi nedeniyle kamu ve özel sektörden sonra üçüncü sektör olarak nitelendirilmektedir (Lough, 2015:4). Sivil toplum kuruluşları bağımsızlık ve esnekliğe sahiptir ve birçok alanda hizmet sunar, bu da hükümetlerin yaptıkları işe saygı duymasını sağlar (Gilson, 1994:14).

Günümüzde gönüllü kuruluşların önemini artıran unsurlar arasında devletin vatandaşların tüm ihtiyaçlarını karşılayamaması ve dolayısıyla gönüllü kuruluşların devletin kapsamadığı yönleri kapsaması yer almaktadır (Hustinx, 2010:413). Sudan'da bireyler ve gruplar düzeyinde hizmet veren ve eğitim, sağlık gibi çeşitli sosyal hizmetler sunan birçok geleneksel gönüllü kuruluş ortaya çıkmıştır. Bu aşama, Sudan'da sivil topluma girişi temsil etmektedir. Gönüllü kuruluşlar zaman içinde ulusal gönüllü hareketi, Beyaz Tugay Derneği'nin, Mezunlar Kulüplerinin ve ulusal okulların kurulmasıyla genişlemiştir. Bu kurumların işgale ve ona ait gizli program ve hedeflere sahip olan gönüllü örgütlerine karşı çıkmak için gizli siyasi hedefleri bulunmaktaydı. Bu dönemde sivil toplum kuruluşlarının İngiliz sömürgeciliği karşıtı bazı siyasi amaçlarla ilişkilendirildiği söylenebilir, ancak bu husus çalışmanın ilerleyen kısımlarında açıklanacaktır.

Afrika'nın en büyük üçüncü ülkesi olan Sudan yeni kaynaklar olarak tarıma, hayvancılığa ve nihayet petrol ve altına bağımlıdır. Ancak, bu kaynaklara rağmen siyasi istikrarsızlık nedeniyle bağımsızlıktan bu yana ekonomik durumu iyileşememiştir (Kaikati, 1980: 101). Ayrıca, savaş güneyin Sudan'dan ayrılmasına kadar devam etmiştir. Bunun yanı sıra Sudan, savaşlar sonucunda komşu ülke nüfusunun Sudan'a sığınmasının yanında birçok doğal afet de yaşamıştır. Sonuç olarak bütün bu etkenler genel durumu olumsuz etkilemişti (El-Hussein, 2004: 1). Tüm bu faktörler önemli demografik değişikliklere yol açmış, sosyal yapı ve hizmet düzeylerinde belirgin bir bozulma ile temsil edilmiş, devletin zorluklarla tek başına baş edememesi, ardından çeşitli alanlarda sivil toplum kuruluşlarının artan rolünün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Daniel, 2013: 4693).

Sudan'da faaliyet gösteren ulusal gönüllü kuruluşların sayısının yaklaşık dört yüz olduğu tahmin edilmektedir; bunlardan iki yüz yirmi sekizi en büyük, en yaygın ve etkili olarak kabul edilmekte ve acil yardım, afetlerin önlenmesi, kentsel dönüşüm, sağlık ve eğitim hizmetleri ile birlikte farklı alanlarda çalışarak çeşitli destekler sağlamaktadır. Finansman eksikliğine ve altyapı ve personel zayıflığına rağmen, kapsamlı ulusal stratejilerde yer alan ulusal kalkınma planlarına göre hareket etmek için de çaba sarf edilmektedir (Omar, 2016:76). Bu ulusal örgütlerin ilgi alanlarının ön saflarında, savaşın sonuçlarını hafifletmek, yerinden edilmiş insanları ve mültecileri yeniden yerleştirmek, onlara sağlık ve eğitim hizmetleri sağlamak, barış içinde yaşamalarını sağlamak ve böylece başkalarının yardımına bağlı olma aşamasından kendi hayatlarını yeniden kurma aşamasına geçmelerini sağlamak yer almaktadır (Lesch, 1995:154).

1.2.1 İşgal Döneminde Sudan Sivil Toplumu

İngiliz sömürgeciliği, geleneksel toplumun kültürel kimliğini yok etme girişimiyle birlikte sömürgecilik koşulları, halk direnişi ve kurumlarıyla bir dönüşüm aşamasını temsil etmiştir. Bahsedilen dönemde, eğitim esas olarak vakıflara dayanıyordu, bu nedenle işgal güçleri vakıflara ve dini eğitime el koyarak dini eğitimin etkisini azaltmıştı. Özellikle şehirlerdeki eğitim kurumlarının sayısı azalmış ve eğitim sadece camilerle sınırlı kalmıştı (Collins, 1976:4).

Bu nedenle, İngiliz işgali sırasında işgalciye bağlı varlıklı gruplar tarafından yoksul ailelere bazı yardımlar yapıldı. İlk yabancı gönüllü dernek olan İngiliz Sir derneği fakir ailelere yardım etmek amacıyla ortaya çıktı, ancak asıl amaç Hristiyan dinini vatandaşlar arasında yaymaktı. 1904'te misyonerler, sömürgeciliğin odak noktasının Hristiyan dininin müjdesini genişletmek amacıyla hastaneler ve hayırsever misyoner okulları inşa etti (El-Amin, 1986:237). Öte yandan, işgalci dernekleri karşılığında ulusal ve dini bir tepki olarak ulusal hayır kurumları oluşmaya başlamış ve anavatanın yoksul ve muhtaçlarını sömürgeci derneklere av etmemek için hizmet veren kültürel ve sosyal dernekler ortaya çıkmıştır.

Zaman içinde ulusal gönüllü hareketi, Beyaz Tugay Derneği, Mezunlar Kulüpleri ve ulusal okulların kurulmasıyla genişledi. Bu kurumların gizli siyasi hedefleri vardı ve işgalci güçlere ve onlara bağlı gizli programlara karşı çıkmayı amaçlıyorlardı (İbrahim, 1996:7).

Sudanlı partilerin çoğunun mezhepçi ve dini partiler olması nedeniyle, sivil toplum örgütleri öncelikle parti olarak ortaya çıkmıştı; ancak bu partiler İngiliz sömürgeciliğine karşı bağımsızlık mücadelesinde önemli bir rol oynamıştır. 1940'lar ve 1950'ler boyunca sendikalar güçlü bir konumdaydı ve sömürgecilikle mücadelede öncülük etmişti (Kapteijns, 2016:150).

Sudan Kadınlar Birliği, 1952'de kadınların eğitimini ve eşit ücret almasını teşvik eden önde gelen sivil toplum kuruluşlarından biri olarak ortaya çıktı. Modern milli hareket, Mehdi Devrimi ve 19. ve 20. yüzyılda yabancı sömürge yönetiminin ortaya çıkmasıyla başlamış ve bağımsızlık ve Mehdi Devleti'nin kuruluşu için büyük destek görmüştür (Al Amin, 2001:2). Bağımsızlığın kazanılmasına, o dönemde toplumun her kesiminden çeşitli örgütler ve vatandaşlar katılmıştı ve asıl amaçları ise sömürgecilğe direnmektir. Örneğin, çeşitli ulusal, özellikle sömürgecilik karşıtı sorunları tartışmak için bir araya gelen Mezun Kulüpleri Derneği vardı. Mezunlar Kulübü, genellikle kültürel programlar sunan ve mezunlardan oluşan bir profesyonel grubun yer aldığı bir kuruluştur, ancak asıl amacının bağımsızlık olduğu söylenebilir. Mezunlar Kulübü, zamanla vatandaşlar arasında farkındalık yaratmak için siyasi bir platform haline gelmiştir (Lobban, 1981:89).

Mezunlar Kulübü'nün faaliyetleri, mantık ve rasyonel argüman silahına dayanarak gizli bir şekilde başladı. Bu kulüp, düşüncenin gelenek ve göreneklerin prangalarından kurtarılması çağrısında bulundu. Mezunlar, zamanla ülkenin siyasi işlerine müdahale etmeye başladılar. Hatta bazıları, Sudan halkının bağımsızlık talebini desteklemek için akademik konferanslar aracılığıyla vatandaşlara bu fikirleri yaymaya devam etti. Mezunlar Kulübü'nün çalışmaları, vatandaşları İngiliz sömürgeciliğinin vahşetine karşı duyarlı hale getirmek amacıyla kültürel konferanslara dönüştü. Bu konferanslar liselere kadar yayıldı ve dernek farklı eyaletlerde şubeler açmaya başladı (Sharkey, 1998:1906).

Toplantılar, sömürgeciyi kovmayı ve federal bir hükümet kurmayı hedefleyen aydınlanmış sınıf arasında ulusal coşkuyu uyandırmak amacıyla düzenlendi. Ayrıca, sömürgecilikle mücadele etmek için geceleri sokaklara ve halka açık yerlere posterler asıldı. Dahası, Mezunlar Kulübü Kara El Ögütü, Sudan Birlik Derneği, Sudan Savunma Örgütü, Hilal Derneği, Ulusal Şarkı Derneği, Nil Oğulları Derneği, Aşiret Birliği Derneği ve Sudan Derneği gibi küçük sivil toplum örgütleri kuruldu. Sudanlılar, bu dönemin İngiliz sömürgecisini kovmak ve bir ulus-devlet kurmak amacıyla yaşadığını düşünüyordu (Lesch,1995:155). Kahraman Ali Abdülfettah gibi birçok figür ortaya çıktı ve daha sonra bir grup arkadaşıyla birlikte Sudan'ın bağımsızlığını isteyen Sudan Kabile Birliği Derneği'ni kurdu. Ardından Mehdiye Devrimi patlak verdi ve dini lider ve devrimin sembolü olan kurucusu İmam Mohammed Ahmed el-Mehdi tarafından tüm Sudanlıları etrafında topladı. Sivil toplum örgütlerinin bağımsızlık kazanmak ve özgürlüğü savunmak için önceliği olduğu söylenebilir (Sharkey, 2003:96).

1970'lerin başında gerçekleşen bir göç, başkentte hayır kurumlarının ve gönüllü derneklerin artmasına neden olarak Mayıs hükümetinin bunları dağıtmasına yol açtı. Bu dernekler, dayanışma ve karşılıklı bağımlılığın bir uzantısı olarak görülse de bazıları bunların muhalif kabileciliğin bir uzantısı olduğunu iddia etti. Çiftçiler kalkınma hedeflerini gerçekleştiremeyen siyasi partilere karşı direndiler ve iddialarını korumak için aşiret ve bölgesel bağlara başvurdular. Mayıs hükümeti döneminde hükümet ile gönüllü kuruluşlar arasında genel olarak bir husumet yaşandığı söylenebilir (Ghaleb, 1981:53).

1980'lerin başında batılı ülkeler, gelişmekte olan ülkelerdeki kalkınma projeleri için gönüllü kuruluşları kullanmaya başladı. 80'lerin ortalarında, Sudan da dâhil olmak üzere kıyı ülkelerindeki kuraklık ve kıtlık, uluslararası kuruluşların yardım çalışmalarının potansiyelini fark etmesine yol açtı. Sanitasyon, su temini ve diğer hizmetler dâhil olmak üzere yığılma sektörlerine odaklandılar (Ali Hassan, 1986:87).

İngiliz işgali döneminin, geleneksel örgütlerin ortaya çıkmasına işaret ettiği ve çalışma alanlarının hayırseverlik ve kooperatif faaliyetlerine odaklandığı söylenebilir. Bunun sonucunda, bağımsızlık mücadelesine adanmış toplumsal bir harekete dönüşen yeni örgütlenme biçimleri ortaya çıktı. Bu dönemde, istikrarı sağlamak amacıyla birçok vatandaş ulusal bir motivasyonla örgütlere katıldı (Massoud, 2013:6). O dönemde sivil toplum kuruluşları, ulusal sömürgecilik karşıtı hedefe ulaşmak için siyasete bulaşmaktan kaçınmadı ve bu nedenle tüm örgütler ve siyasi partiler birlikte çalıştı (Welling, 2007:147).

Özet olarak, işgal döneminde sivil toplum tüm enerjisini sömürgecilikle mücadeleye adanmış ve bu yüzden diğer alanlardaki faaliyetlerini durdurarak sömürgecilerle mücadeleye odaklanmıştır.

1.2.2 Sudan'da Bağımsızlıktan Sonra Sivil Toplum

Bağımsızlıktan sonra bazı kuruluşlar, amaçları yalnızca bağımsızlık olduğu için durdu. Ancak, bunun aksine topluma hizmet alanında devam eden kuruluşlar da bulunmaktaydı. Ayrıca, yeni sivil toplum kuruluşları da ortaya çıktı. Her kuruluş eğitim, sağlık ve yerinden edilme gibi belirli bir alanda çalışmıştır (Abdelmoneium,2008:9).

Bağımsızlığın ve sömürgeciliğin gönüllü çalışma yönetiminden çekilmesinin ardından, ulusal hükümet gücün dizginlerini eline aldı. 1957 yılında Sudan'da gönüllülüğü dönemin koşullarına uygun olarak düzenleyen ilk yasa çıkarıldı. Bu yasanın çıkarılmasına rağmen, o dönemde gönüllü çalışma siyasi ve insani amaçların bir karışımı ile karakterize edilmekteydi. Başkan Abboud'un hükümeti bağımsızlıktan sonraki ilk hükümet oldu ve partilerin mücadelesi sonucunda iktidara geldi. O dönemde siyasi partiler ve STK'lar kapatılmış, sadece doğrudan vatandaşları hedef alan derneklere izin verilmekteydi (Nour, 2011:2). Bu süreçte aldıkları kapatma tedbirlerinden de anlaşılacağı

gibi STK'ların hükümetler tarafından hedef alındıkları sonucuna varılabilir. Bu durum sivil toplum ve siyaset ilişkisinde zorluklar olduğunu göstermektedir.

1962'de Sudan hükümeti misyonerlik yasasını çıkardı. Bu yasaya göre, özellikle Hristiyanlığı yaymak için misyonerlerin çalışmalarını yaygınlaştırıldığı Güney Sudan'daki tüm misyoner gruplar sınır dışı edildi. Bu yasa, hükümetin gönüllü çalışma üzerindeki kontrolünü güçlendirmesine yardımcı oldu. Bu dönem aynı zamanda bölgeler, şehirler, köyler ve bazen de aşiretler arasındaki sosyal bağların yayılmasına tanık oldu ve siyasi liderlerden kendi bölgelerine ve şehirlerine çeşitli hizmetler talep etmeye başladılar (Poggo, 2002:96). Bu dönemde sivil toplum kuruluşlarının bazı gelişmelere sahne olduğu söylenebilir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları, özellikle uzak bölgelerde önemli bir rol oynadı. Bilindiği gibi Sudan nüfusu geniş bir alana yayılmış çok büyük bir ülkedir ve bu da bazı sorunlara neden olmuştur. Ayrıca kırsal alanlarda hizmet eksikliği nedeniyle kırdan kente sürekli göç devam etmektedir (Hamad, 2006:399).

1982 yılında Sudan'da kuraklık ve çölleşme meydana gelmiş ve Sudan'ın Çad ve Orta Afrika gibi komşularının birçoğunu zor insani koşullar altında bırakmıştır. Dolayısıyla bu durum, komşu ülkelerden birçok vatandaşı Sudan'a girmesine neden olmuştur (Welling, 2007:148). Batı Afrika ülkelerinin çoğunu etkisi altına alan kuraklık nedeniyle, sivil toplum kuruluşları Sudan'a gelen mültecilere müdahale ederek destek sağlamıştır. Ancak, yine de bu insani durumun arkasında zor koşullar bulunmaktadır.

Sonuç olarak, bağımsızlıktan sonra bazı hükümetlerle bazı zorluklar yaşansa da, Sudan'da sivil toplum kademeli bir gelişim göstermiştir. Aynı zamanda çeşitli alanlarda çalışan sivil toplum kuruluşlarının sayısı da artmıştır.

1.3 Sudan'daki Sivil Toplum Kuruluşlarının Sınıflandırılması

Sudan'daki sivil toplum kuruluşları farklı kategorilere ayrılabilir. Burada, genel olarak yaygın olan kategorilere örnekler verilmiştir:

1.3.1 Gönüllü kuruluşlar

Sudan'da gönüllülük; misafirperverliği, yoksullara yardım etmeyi ve kalkınmayı teşvik etmeyi içeren gelenek ve mirasa derinden kök salmıştır. Bireyler olarak başlasa da,

zaman içinde çevre kirliliğinin korunması ve eğitim dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda Sudan'ın gelişimini destekleyen dernek ve kuruluşlara dönüşmüştür (Finucane, 2013:245).

1912'de Omdurman İlim Enstitüsü kurulmuş ve Sudan'da özel din eğitiminin temelini oluşturmuştur. Sudan sivil toplumu, din eğitimiyle birlikte kültürel ve entelektüel faaliyetlerini kültür dernekleri aracılığıyla yaygınlaştırmış ve yirminci yüzyılın başlarında "Sudan Civilization" adını taşıyan ilk Sudan gazetesi çıkarılmıştır (Gallab, 2016:10).

Kapsamlı ulusal stratejide bir bölüm, gönüllü ve hayırsever çalışma stratejisine ayrılmıştır. Strateji, hayırsever ve gönüllü çalışmalar için ulusal bir hedef belirlemiş olup dört ana eksene dayanmaktadır. Sudan bütünleşme, dayanışma ve merhamet açısından dünyanın en iyi toplumu olmayı ve toplumun ihtiyaçlarının çoğunu karşılamak için hayırsever ve gönüllü çalışmalara güvenmeyi hedeflediğinden, bunların en dikkat çeken vatandaşlara ilham veren kapsamlı bir sosyal rönesans elde etmektir (Bicciato, 1995:101).

Burada önemli bir husus ise, gerçek gönüllü ve hayırsever çalışmaların siyasi yönlerden uzak olması gerektiğidir. Ancak bazıları, Milli Kurtuluş Hükümeti döneminde bazı sivil toplum kuruluşlarının taciz edildiğini savunmaktadır (Osman, 2009:2). Ancak, Milli Kurtuluş Hükümeti döneminde bazı sivil toplum kuruluşlarının taciz edilmesine rağmen, bazı kalkınma programlarında devlet ile işbirliği yapan sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır. Bunun bir örneği olarak, hükümetteki orman departmanı ile işbirliği yapan Sudan Çevre Koruma Derneği'ni ele alabiliriz. Bu durum, bazı sivil toplum kuruluşları ile devlet arasında çeşitli işbirliği türlerinin olduğu anlamına gelir (Kreutzer, 2011:635).

1997 yılında Hartum eyaletinde kayıtlı dernek ve sivil toplum kuruluşlarının sayısı 121'e ulaşmıştır. Ayrıca, spor kulüpleri ve sosyal kulüpler ve diğer kuruluşlar gibi gönüllü olarak çalışan çok sayıda kayıt dışı popüler gönüllü kuruluş bulunmaktadır.

Seksenlerin ortalarında, Sudan ve komşu ülkeleri etkileyen kuraklık sonrasında yardım sağlamak amacıyla birçok uluslararası kuruluş devreye girdi. Tabii ki, bu uluslararası kuruluşlar, ulusal kuruluşlarla işbirliği yaparak ulusal kuruluşların yardım

alanındaki deneyimlerini artırmalarına katkıda bulundular. Bu kuruluşlar daha sonra sağlık ve kendi kendine yardım grupları gibi farklı sektörlerde kalkınma projelerine yöneldiler (Haug, 2000: 3). Bu sürecin ardından sivil toplum kuruluşları yaygınlaşmaya başladı. Ayrıca, kuruluşlar, özellikle kalkınma alanında olmak üzere çeşitli sektörlerde faaliyet göstermektedirler.

Sonuç olarak Sudan'da gönüllü kuruluşların sağlık, eğitim ve çevre koruma gibi birçok faaliyet yürüttüğü söylenebilir. Bu kuruluşlar; gönüllülük esasına göre hizmet veren, amacı topluma hizmet olan kuruluşlardır. Dahası, gönüllü kuruluşlar tüm Sudan'da tüm şehirlere yayılmış konumdadır.

1.3.2 Öğrenci Örgütleri

Öğrenci örgütlerinin ortaya çıkışı, daha önce de belirttiğimiz gibi işgale karşı muhalefetle bağlantılıydı. Aynı şekilde, 1938'de Gordon Koleji öğrencileri bir araya gelip bağımsızlık için kültür ve reform derneği kurdu. 1940 yılında ise lise öğrencileri, bir öğrenci birliği oluşturmak amacıyla Omdurman'daki Mezunlar Kulübü'nde bir toplantıya davet edildi. 1941'de öğrenci birlik kuruldu ve Ahmed Khair başkan, Abdul Majeed İmam sekreter olarak seçildi. Bu dernek, öğrencilere eğlence sağlamayı, kültürel becerilerini geliştirmeyi ve öğrenciler ile öğretmenleri arasındaki dostane ilişkileri geliştirmeyi amaçlamaktaydı (Sharkey, 1998:8). Bu birlik, 1944'te İngiliz hükümetinin verdiği hibe ile bir öğrenci kulübü kurmayı başardı.

1945'te ortaokullardan bazıları bir üniversite kolejine yükseltildi. Aynı zamanda, öğrenci birlikleri de kuruldu ve birliğin çalışmalarını düzenleyen bir yasa çıkarıldı. Bu birlik ve derneklerin temel amacı; eğitime destek olmak, öğrencilerin kültürel ve edebi seviyelerini yükseltmek ve toplumsal sorunların üstesinden gelmekti. Bağımsızlıktan sonra, öğrenciler Sudan siyasetinde önemli bir rol oynamış, üniversiteler ülkenin siyasi faaliyetlerine dahil olmuş ve özellikle Hartum Üniversitesi devrimlerin ve ayaklanmaların başladığı siyasi liderler için bir platform haline gelmiştir (Sharke, 1998:4).

Hartum Üniversitesi Öğrenci Birliği, Cumhurbaşkanı Abboud yönetiminde, askeri yönetimin sona erdirilmesi ve tüm siyasi eğilimleri temsil eden demokratik bir hükümetin kurulması çağrısında bulunan bir memorandum yayınladı. İki taraf arasındaki çatışmalar,

hükümet 25 Ekim 1961'de birliği feshedene kadar devam etti. Öğrenciler, 1964 devriminde önemli bir rol oynadı, çünkü seminerler devrimin ilk kıvılcımıydı (Kadoda, 2015: 215). Buradan hareketle, o dönemde öğrenci dernekleri ve örgütlerinin siyasi bir rol oynadığı sonucuna varabiliriz. Üniversitelerdeki büyük genişlemenin ardından öğrenci organizasyonları yaygınlaşmaya başladı ve bu kuruluşlar öğrencilere uzmanlaşmış alanlarda hizmetler sunar hale geldi. Bunun yanı sıra, öğrenci dernekleri öğrencilere yönelik hizmetlerinin yanı sıra toplum gelişimine de önemli katkılarda bulunmaktadır. Tıp fakültelerinin öğrenci dernekleri ile koordineli olarak yürüttüğü sağlık günleri ise buna bir örnektir (Bishai, 2008:11).

1.3.3 Tarım Örgütleri

1947'de ilk çiftçi örgütü ortaya çıktı. Çiftçiler, bu örgütte haklarını savunmak ve sorunlarını çözmek için çalışmalarını sürdürdü. 1924'te Gezira Projesi çalışanları, haklarını savunmak amacıyla greve gitti. Bu dönemde çiftçi örgütlerinin, sosyal hizmetler sunmanın yanı sıra aynı zamanda işçilerin haklarını savundukları da görülmektedir (Manger, 1994:11). Gezira Projesi işçilerinin grevinin ardından, 1947'de çiftçileri temsil eden bir dernek kuruldu. Bazı partiler, kurumu siyasi eylemlere katılmaya zorlama girişimlerinde bulundu, ancak çiftçiler bunu reddetti ve derneğin rolünü sınırladı. Dernek, sadece çiftçilere hizmet etmeye ve haklarını savunmaya odaklanarak siyasete girmemeye karar verdi (Stephenson, 1947: 479). Bu dönemde siyasi partilerin, örgütleri ve sendikaları kontrol altına almak için geri çekildikleri sonucuna varılabilir.

Daha sonra işçi örgütleri Sudan'ın genel sorunları bağlamında siyasi boyutlara girmeye başlamıştır. Örneğin, 1964'te Komünist Parti, tarım birliklerine liderlik etmeyi başardı. İttihatçı Parti, şehirlerin geri kalanındaki çiftçi birliklerini kazandı. Böylece bu dönemde siyasi partilerin sendikalara ve siyasi örgütlere girmeye başladığını görüyoruz (Howell, 1969:299).

Sudan'ın bağımsızlığından sonra, profesyonel birlikler yavaş yavaş oluşmaya başladı. Doktorlar, mühendisler, öğretmenler, çiftçiler ve yargıçlar için sendikaların yanı sıra sanatçılar, senaristler, avukatlar, gazeteciler ve üniversite profesörleri için de dernekler ortaya çıktı (Collins, 1976: 3).

Sonuç olarak, Sudan'daki işçi örgütlerinin uzun bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir. Önce işçilere hizmet etmeye başlamış, daha sonra siyasi partiler aracılığıyla siyasete atılmıştır. Bağımsızlıktan sonra ise, işçilere hizmet etmek ve onların haklarını savunmak amacıyla profesyonel tarım örgütleri ortaya çıkmıştır. Bu örgütlenmeler tarım türlerinde yayılmıştır.

1.3.4 Kadın Örgütleri

1947'de Eğitimli Kızlar Derneği, Sudan'daki kadınlar için kurulan ilk sosyal organizasyondur. Eğitimli Kızlar Derneği, kadının her alanda gelişmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, kadınları eğitmek ve kadın sağlığı bilincini artırmak için çeşitli hizmetler sunmaktadır (Abusharaf, 2000: 165). Eğitimli Kızlar Derneği, gazete ve radyo aracılığıyla bilinçlendirme çalışmalarına katılmış, kadınların siyasi ve sosyal haklarına vurgu yapmıştır. Ayrıca, kadın örgütleri uluslararası, Afrikalı ve Asyalı kadın örgütleriyle de ilişkiler kurmuştur. 1955 yılında, Eğitimli Kızlar Derneği, "Kadının Sesi" adlı bir dergi kurdu. Söz konusu dergi, kadın ve aile meselelerini tartışmaya odaklanarak kadının aileye karşı görevlerini netleştirmeyi amaçlamıştı.

1964 yılında Sudan, Aile Anayasası'nı kabul etti. Bu anayasa, islam dininin değerlerine bağlı bir Sudanlı ailenin nasıl inşa edileceği konusuna odaklanmaktaydı. Anayasa aynı zamanda kadınlara parlamentoda temsil edilme hakkını da tanımıştır (Ahmed, 2015: 1). Kadın örgütlerinin genellikle eğitim çalışmaları ve kadınların rehabilite edilmesi alanlarında faaliyet gösterdikleri söylenebilir. Bu nedenle, 1940'lar ve 50'lerde, bu kuruluşlar çalışmalarını özellikle kadın eğitimi, temel okuma ve yazma becerilerini öğretme alanlarına odaklamıştır. Sonuç olarak, bazı şehirlerde kadınların eğitimi için sınıflar açılmıştır.

1947'de okuryazarlık, dikiş, temizlik, sağlık ve sosyal farkındalık gibi çeşitli konularda kadınları geliştirmeyi amaçlayan çeşitli dergiler ortaya çıktı. Sudan sivil toplumunun kadın sektörünün gelişimine önemli katkılarda bulunan belki de en belirgin figür, 1907'de kızlar için gönüllü özel eğitime sistematik bir şekilde başlayan ve eğitimi resmi ve özel düzeylerde kadınlar arasında yaygınlaşana kadar özenle sürdüren Şeyh Babiker Badri'dir (Tripp, 2003: 221).

Günümüzde, kadın örgütleri sürekli olarak büyümekte ve eğitim, sağlık, çocuk bakımı gibi sosyal yardım faaliyetleri gibi birçok alana yayılmış durumdadır. Bazıları, sözde feminist örgütlerin kadın örgütlerinin çalışmalarını çarpıttığını iddia etmektedir. Uluslararası feminist örgütler tarafından Sudan toplumunun değerleriyle çatışabilecek bazı sorunlar gündeme getirilmiştir (Osman, 2009: 3).

Özetle, Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının faaliyet gösterdiği çeşitli alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar, yürütülen işe ve sunulan hizmete bağlı olarak değişiklik gösterir. Bazı kuruluşlar, eğitim, sağlık ve toplum gelişimi gibi insani yardım alanında hizmet sunmaktadır. Diğerleri ise kadın örgütleri, tarım, öğrenciler ve diğer uzmanlaşmış profesyonel alanlarda faaliyet göstermektedir.

1.4 Sivil Toplum Kuruluşları İle Sürdürülebilir Kalkınma Arasındaki İlişki

Sivil toplum mesleki kuruluşlar, topluluk örgütleri, sendikalar ve araştırma ve akademik kurumlar olarak, etkin bir şekilde sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunur.

Sivil toplum kuruluşları, sürdürülebilir kalkınma bilincini artırmada etkin bir şekilde çalışmaktadır. Başka bir deyişle, sivil toplum kuruluşları vatandaşlarla, özellikle de yerel topluluklarla yakın işbirliği içinde çalışmaktadır. Böylece, sivil toplum kuruluşları sürdürülebilir kalkınmanın vaaz edilmesine katkıda bulunabilir. Sivil toplum kuruluşları, erken çocukluk bakım kurumlarının kurulması yoluyla eğitimin teşviki ve kolektif okuryazarlık gibi birçok programın yanı sıra sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına elverişli birçok alanın uygulanmasında yer almaktadır (Ahmed, 2021:417).

Sivil toplum kuruluşları toplumun kalkınmasında teşvik edici bir rol oynamakta ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için bireysel ve kolektif çabaları seferber etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, tüm sektörlerin katkıda bulunduğu entegre bir süreçtir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları, hükümet ile vatandaşlar arasında bir köprü oluşturmaktadır. Bazı kişiler tarafından STK'ların devletin kapsayamayacağı alanları kapsadığı görüşü iddia edilmektedir (Omede, 2014 : 206) . Bu kuruluşlar, temel hizmetleri sağlarken aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek bazı programları da uygulayabilirler .

Rachel'a göre, sivil toplumun sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada etkin bir rol oynayabilmesi için bilim ve sivil toplum arasındaki işbirlikçi ağlar arasında işbirliği yapılmalıdır (Rachel, 2012:1). Başka bir deyişle, toplumdaki aktif ağlara ek olarak, sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilimsel araştırmalara odaklanmak, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunur. Aynı bağlamda Pratt, sivil toplum kuruluşlarının programlarını etkin bir şekilde sunabilmeleri için sivil toplum kuruluşlarının finansman sorununu çözmeleri gerektiğini belirtmektedir. Diğer bir deyişle, özellikle dünya ülkelerinde çoğu sivil toplum kuruluşu, dış kuruluşlardan fon almaktadır. Dış finansman kaynakları garanti edilmediği için durabilir, gecikebilir veya bazı şartlara uygun olabilir. Bu nedenle Pratt, sivil toplum kuruluşlarının finansman sorununun çözülmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Praatt, 2016:527).

Sivil toplum, sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesini sağlayan bir dizi avantaja sahiptir. Bu özellikler, bağımsızlığı, örgütlenmeyi, girişimciliği ve kamu yararına hizmet etmek için gönüllü çalışmayı temsil eder. Sivil toplum kültürü, sürdürülebilir kalkınma kavramlarının uygulanmasına doğrudan katkıda bulunan değerler aracılığıyla sosyal adaletin sağlanmasına da yardımcı olur (Sachs, 2019:805).

Sivil toplum yerel, bölgesel ve uluslararası düzeylerde kalkınma sürecine dâhil olan aktörler arasında başarılı bir şekilde ittifaklar ve ağlar kurar. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınmada rol oynayan toplumun ihtiyaçlarını ve toplum katılımını karşılama yeteneğini de kullanır (Cooper, 2018:1).

Sivil toplum ile devlet arasındaki ilişki birbirini tamamlayan bir ilişkidir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının önemine dikkat çekmiştir (Hassan, 2019:402).

Sivil toplum kuruluşları, 2030 Gündemi'nde de belirtildiği gibi, kalkınmadan kimsenin geri kalmaması için hizmet vermektedir. Sivil toplumun oynadığı rolün, devletin rolünü tamamlayıcı nitelikte olduğu ve onun yerine geçmediği unutulmamalıdır. Ayrıca sivil toplum tarafından toplanan bilgiler, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayan planların hazırlanabileceği bir veri tabanı oluşturabilir (Jayasooria, 2016:26).

Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi, sivil toplum kuruluşlarının kalkınma konularına farklı düzeylerde katılmalarını sağlamaktadır. Bu, STK uygulayıcılarına birlikte ağ kurma, koordinasyon ve işbirliği fırsatları sunar. Sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki koordinasyon, sürdürülebilir kalkınmanın etkin bir şekilde gerçekleşmesini de sağlar. STK'ların vatandaşlara yakın olması, toplumun farklı ihtiyaçlarını bilmelerini sağlar (Florini, 2018: 584).

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA BOYUTLARI VE HEDEFLERİ

2.1 Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere üç grupta oluşmaktadır. Bu sebeple, çalışmanın ikinci bölümünde bu üç grup incelenmiştir.

2.1.1 Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Boyutu

İnsan, kalkınmanın ana hedefidir; bu nedenle sürdürülebilir kalkınma, sosyal adaleti sağlayan, yoksullukla mücadele eden ve ihtiyacı olan herkese çeşitli hizmetler sağlamaya odaklanır. Sosyal sürdürülebilirliğin temel amacı, bireyin ve toplumun güvenliğini sağlamak ve sağlık, eğitim ve kültürel alışveriş gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için üretken kapasitelerini artırmaktır (Missimer, 2017:4).

Sosyal sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına katkıda bulunan birçok faktörü içerir. Bu faktörler; temel sağlık hizmetlerine erişim, eğitime ilgi, insan haklarına saygı, kurumsal şeffaflık, farklı kültürlerin gelişimi ve sosyal adaleti içermektedir. Sosyal sürdürülebilirlik, yalnızca ekonomik büyümenin insanların yaşam standartlarını iyileştirmek için yeterli olmadığını kabul eder. Aynı zamanda, ekonomik ilerlemenin faydalarının vatandaşlar arasında adil bir şekilde paylaşılmasını sağlamak için gelirin adil bir şekilde dağıtılması gerekir (Vallance, 2011:343). Bazıları, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun, ekonomik boyut ve çevresel boyut gibi diğer boyutlarla bütünleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Böylece, sürdürülebilir kalkınmanın toplumsal unsurları temsil edilmektedir. İşyerindeki iş sağlığı ve güvenliğine olan ilginin, çalışanların refahına olumlu yansımaları ve ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliği ile üretim artışı, bunun bir örneğidir (Lehtonen, 2004: 201).

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutlarına dikkat edilmesi, sosyal uyumun teşvik edilmesine, suç ve sosyal çatışmaların azaltılmasına, bireyler arasındaki güvenin artırılmasına ve sosyal ağlar aracılığıyla sosyal etkileşimin iyileştirilmesi, toplumun istikrarına kolektif katılım, güvenlik ve emniyet fırsatının yaratılmasına katkıda bulunur.

Sosyal uyumla ilgili politika hedefleri, uyumla bir arada yaşamayı teşvik eden fırsatların yaratılması veya iç savaşa yol açan faktörleri ortadan kaldırma girişimleri yoluyla ortaya çıkmaktadır (Ajmal, 2018:330).

Bazı bilim adamları sosyal sürdürülebilirlik kavramını genişletmiş ve bazı eğilimler sosyal sürdürülebilirliği bağımsız bir boyut olarak tanımlamaya çalışmıştır. Ancak, bu girişim sürdürülebilir kalkınma fikrini belirsiz hale getirmektedir (Hopwood, 2005:46).

Adalet ve hukukun üstünlüğü toplumsal sürdürülebilirliğin önemli bileşenleridir. Toplum adil olduğunda, genel olarak insanlar için fırsatlar eşittir ve vatandaşların haklarının korunmasına yol açar. Aynı zamanda, insanlar arasında adaletsizlik hüküm sürdüğünde, toplum içindeki bütünlüğün bozulmasına neden olur. Sosyal sürdürülebilirlik, daha geniş bir sürdürülebilirlik gündeminin bir parçası olarak kentsel politikaya yavaş yavaş nüfuz etmiştir. Sürdürülebilir sosyal kalkınma, yoksulluğu azaltmak ve insanlar için daha iyi bir yaşam yaratmak için gelirleri artırmak ve yaşam standartlarını iyileştirmek gibi sosyal yönleri gözetken bir sosyal sistemi ifade eder (Eizenberg, 2017:3).

Wakota, Tanzanya'daki sekiz kent merkezini inceleyerek sürdürülebilirliğin sosyal boyutunu incelemiş ve şu sonuçlara varmıştır: eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim kırılgandır. Örneğin, şehirlerde içme suyuna erişim sadece %66 düzeyindedir; bu durum, birçok gelişmekte olan ülkenin eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerden yoksun olduğunu göstermektedir (Wakota, 2014:2).

Sosyal sürdürülebilirlik fikrinin normatif temeli olan sosyal adalet modeli, kaynakların ve servetin tüm vatandaşlar arasında dağılımının objektif, makul, rasyonel ve etik bir şekilde yönetilmesine olanak sağlayan bir çerçeve oluşturmaktır. Dolayısıyla ırk, din veya sosyal statü gözetmeksizin sadece vatandaşlık esasına göre hizmet sunumu anlamında vatandaşlar arasında ayırım yapılmasına izin verilmemektedir ve sosyal boyutun dayandığı temel de budur (Lupala, 2014:1).

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutları, kalkınma sürecinin başarısında veya başarısızlığında önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal yapı ve sosyal sistemler uyumlu

olduğunda, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen gelenek ve görenekler yayılır. Aynı zamanda toplumsal yapının uyum sağlayamadığı durumlarda kötü huylar ve bireyleri çalışkanlıktan uzaklaştıran alışkanlıklar yayılmaktadır (Aboul Gheit, 2018:211).

Sonuç olarak, sürdürülebilir kalkınmanın toplumsal boyutunun sosyal adalete ilgi, yoksullukla mücadele, tüm ihtiyaç sahiplerine hizmet sunma, şeffaflık, bütünlük ve kurumların sürdürülebilirliği gibi bir takım unsurlara dayandığı söylenebilir (Dempsey, 2011:490). Sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarının ana hedefi, tüm alanlarda insan refahını ve sorun çözümünü sağlamaktır. Böylece, sürdürülebilir kalkınma gelecek nesillerin haklarını korurken insanların şu anki ihtiyaçlarını karşılar. Bu, çevreyi kirlilikten koruma kaygısıyla sosyal ve ekonomik boyut arasında bir denge ile gerçekleşir. Genel olarak, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun sosyal sınıflar arasında adaleti sağlamayı amaçladığı söylenebilir. Diğer bir deyişle, bir sistem ancak sosyal hizmetlerin sunumunda eşitliği sağladığı takdirde sosyal olarak sürdürülebilir (Abdul Hamid Salem, 2017: 253).

2.1.2 Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Boyutu

Ekonomik sürdürülebilirlik; kaynakların mübadelesini, yenilenmesini ve uzun vadeli bakımını sağlamak için yeniden yatırıma dönüştürülebilecek sağlam bir gelir akışının kurulmasını gerektirir.

Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik ederken sermaye verimliliğini artırmak ve ekonomik adaleti sağlamak, tutarlı mal ve hizmet üretimini içerir. Ayrıca, ekonomik sürdürülebilirlik, genel dengeyi ve çevre üzerindeki gelecekteki etkiyi göz önünde bulundurarak temel ihtiyaçların karşılanması ve sürdürülmesini sağlar (Klaassen, 1991:112).

Ekonomik ilerleme; geliri artırmayı, üretimi iyileştirmeyi, mal ve hizmetleri tüketmeyi, fiyat istikrarını korumayı ve istihdam yaratmayı amaçlayan politikalarla genellikle sosyal refah olarak görülür. Birleşmiş Milletler ekonomik boyutu, gelişmiş ülkelerin atık ve kirliliği azaltmaktan sorumlu olduğu doğal kaynakların bireysel tüketimi olarak tanımlar (Barbier, 1987:101). Ekonomistler genellikle büyümeyi, müdahale veya ön etkiler olmaksızın nüfus veya servetteki doğal artış olarak görürler. Kalkınma ise

büyümeyi içerir ve ekonomik ve sosyal yapıları, kurumları ve gelenekleri etkiler. Hem kalkınma hem de ekonomik büyüme, artan ulusal üretim veya kullanılan elementlerin üretkenliği ile birlikte gelir (Ayres, 1996:117). Kalkınma, genellikle farklı ekonomik sektörler arasında üretim öğelerinin yapısını ve dağıtımını etkileyen üretim verimliliğini ve sistemlerini geliştirmeyi içerir. Bu, üretim yöntemleri ve sistemlerindeki temel değişiklikleri içerir (Kamal, 2018:14).

Ekonomik sürdürülebilirlik, varlık envanterini korurken üretilebilecek gelir akışını en üst düzeye çıkarmayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanmasının temel amacı, gelecek nesiller için en uygun kamu sermayesi miktarını korumaktır (Spangenberg, 2005:48). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutunun, bireysel ve kolektif ihtiyaçları etkin bir şekilde karşılayan ekonomik faaliyetlerde rol oynaması beklenmektedir. Toplumun ihtiyaçlarını artıracak ekonomik koşulların, şimdiki ve gelecek nesillerin çıkarlarını aynı anda dikkate alarak belirlenmesi gerekmektedir.

Serbest piyasa ekonomisi ekonomik olarak mümkündür. Ancak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için dışsal değişkenlerin dışsallıklar olarak dikkate alınması ve uzun vadeli ekonomik, sosyal ve çevresel refahı destekleyen politikaların benimsenmesi gerekmektedir (Ragheb, 2021:9).

Adnan'a göre çevreye zarar veren malzemelerin, özellikle mal ve hizmet tüketiminden kaynaklanan malzemelerin kullanımının azaltılması gerekir. Üretim ve tüketimin ekonominin temel direklerinden biri olduğu ve aynı zamanda çevre üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisi olduğu sonucuna varabiliriz. Bu, ekonomik faaliyetlerin kirlilikle çevre üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu anlamına gelir (Adnan Manati, 2017:6). Kaynaklar, dünyanın üretim kapasitesinden ve üretim atıklarını absorbe etme kapasitesinden daha hızlı tüketilirse sürdürülebilirlik sağlanamayacaktır. Ekonomik boyut gelir, üretim ve parasal yatırımla ilgili olduğu için insanların yaşamlarında temeldir ve bu nedenle ekonomik boyut toplumda gereklidir. Yaşam standardını yükseltmek ekonomik olarak geri kalmış ülkelerde ekonomik kalkınmanın ulaşmaya çalıştığı genel hedeflerden biridir, çünkü nüfusun yaşam standardı bu hedeflere ulaşacak kadar yükseltilmedikçe, yaşamın maddi gereklilikleri karşılanamaz (Wackernagel, 1998:515).

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutunun ekonomik faaliyetlerle ilgili olduğu ancak bu faaliyetlerin diğer boyutlara yansımalarının olduğu söylenebilir. Aynı zamanda ekonomik boyutlara da dikkat etmek, sosyal boyutları ve çevreyi ihmal etmemek gerekir.

2.1.3 Sürdürülebilir Kalkınmanın Çevresel Boyutu

Çevre boyutunun temel amaçlarından biri, günlük yaşamı mümkün olduğunca uzun süre çevrenin çeşitli zararlara karşı korunmasına uygun olarak devam ettirmektir. Kaynakların tüketimi, gelecek nesillerin hakları korunurken kontrol edilmelidir. Bu durumda yenilenebilir kaynaklar tüketilen kaynaklardan daha fazla tüketilmelidir. Yabani hayvanlar da aşırı avlanmaya karşı korunmalı ve çevrenin dengesi korunmalıdır. Sürdürülebilirliği sağlamak için genellikle çevre kirliliğinden kaçınılıyız (McGranahan, 2002:213).

Çevresel boyut, sürdürülebilir doğal kaynakların korunmasına ve optimal kullanımına odaklanır. Çevresel sınırları göz önünde bulundurarak ekosistemlerin gelişimini ve önlenmesini öngörür. Bu sınırların aşılması bozulmaya yol açar ve tüketim, nüfus artışı, kirlilik, zayıf üretim modelleri, su kaybı ve toprak erozyonu için sınırlar konulmalıdır (Hasher, 2022:245). Çevresel sürdürülebilirlik, kirlilik olmadan doğal kaynak kullanımının en üst düzeye çıkarılmasını ve insan etkisinin en aza indirilmesini içerir. Vatandaşlar ve STK'lar, bilinçlendirme yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bilimsel yakma, atık bertarafı ve çevresel denge için modern sistemlerin yanı sıra yenilenebilir kaynaklara odaklanmak ve gelecek nesillerin haklarını korumak esastır (Hägglund, 2009:50).

Despotoviç'in 34 ülkede gerçekleştirdiği çalışması aracılığıyla sosyal ve çevresel boyutun ekonomik boyut üzerindeki olumlu etkisine odaklanan anketin sonuçları sayesinde, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun olumlu etkilerinin olduğunu ve sosyal faktörlerin önemli olduğu temelinde doğrulandığını görüyoruz. İnsanların hayatlarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilirler (Despotovic, 2016:1656).

Öte yandan Lehtonen, sosyal boyutun sürdürülebilir kalkınmanın en zayıf temeli olduğunu, bunun özellikle teorik ve analitik temeller açısından tam tersi olduğunu

açıklamış ve sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunun tüm boyutlar arasındaki etkileşim temelinde eşit olması gerektiğini söylemiştir (Lehtonen, 2004:199).

Çevre eğitime, çevrenin kirlenmeye karşı korunmasına ve sürdürülebilir çevre gelişiminin sağlanmasına özen gösterilmelidir. Süreç, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla da güçlendirilebilir ve toplumsal gerçekliğe bağlanabilir. Tüketim ve mutluluk arasında doğrudan bir bağlantı ifade eden tüketim kültürünün, endüstriyel ürünlerin (araba, klima vb.) aşırı tüketimini teşvik ettiği ve biyolojik olarak parçalanabilen atık olan sera gazı miktarını artırdığı tespit edilmiştir. (Tall, 2012:44).

2.1.4 Teknolojik Boyutu

Sürdürülebilir kalkınmanın teknoloji yönü, çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmede, ekonomik büyümeyi yönlendirmede ve sosyal ilerlemeyi kolaylaştırmada teknolojinin önemini kabul eder. Engelleri ele alma ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini ilerletme konusunda teknolojinin potansiyelini kabul eder. Yeni teknolojilerin ve ilgili endüstrilerin gelişiminin çevre üzerinde önemli bir olumsuz etkisi olabilirken, çevrenin korunmasına yönelik birçok temel strateji teknik düzeyde uygulanmaktadır (Pawłowski, 2009:65).

Sürdürülebilir kalkınma, mevcut ve gelecek nesillerde insan refahını iyileştirmek için teknolojik yeniliklerden yararlanmayı gerektirir. Bununla birlikte, yoksul, marjinalize edilmiş ve genellikle doğmamış nüfus ihtiyaçlarını karşılamak için inovasyon süreçlerini şekillendirecek ekonomik veya politik güce sahip değildir. Teknolojinin icadından seçimine, üretimine, adaptasyonuna, benimsenmesine ve geri çekilmesine kadar inovasyonun tüm aşamalarında sorunlar ortaya çıkar (Anadon, 2016:2).

Sürdürülebilir kalkınma inovasyon sistemleri, yerel ve küresel düzeylerde çok sayıda aktör ve kurumu içerir. Müdahaleler oluşabilecek bu karmaşıklığı dikkate almalı ve geçmiş deneyimlerden dersler çıkarmalıdır. İnovasyondan yararlanmak için kurumlarda reform yapmak gereklidir. Reform teklifleri arasında uygun fiyatlı teknolojiler için küresel finansmanın seferber edilmesi, marjinalize edilmiş toplulukların katılımı ve düzenli öğrenme kanalları oluşturulması yer almaktadır (Anadon, 2016:2).

Sürdürülebilir kalkınma, enerji ve diğer doğal kaynakların tüketimini azaltan daha temiz ve daha verimli teknolojilere geçiş anlamına gelir. Gelişmekte olan ülkelerde temiz

teknoloji başta endüstriyel alanlar olmak üzere her alanda kullanılmamaktadır (Guo, 2020:2). Hâlihazırda gelişmekte olan ülkelerde kullanılan teknolojiler, genellikle sanayileşmiş ülkelerdekinden daha az verimli ve daha fazla kirleticidir. Sürdürülebilir kalkınma, gelişmiş teknolojilerin tanıtılmasını ve uygulanmasını hızlandırmanın yanı sıra bu alanda yaptırımların uygulanması ve uygulanmasına ilişkin yasal metinler anlamına gelir. Sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumu kapatmayı amaçlayan iç ihtiyaçlara yönelik uygun daha temiz ve daha verimli teknolojilerin geliştirilmesi veya uyarlanması yoluyla teknolojik işbirliği, ekonomik verimliliği artıracak ve aynı zamanda çevrenin kalitesinde daha fazla bozulmayı önleyecektir (Omer, 2008:2265). Bu çabalarındaki başarı, özellikle en yoksul ülkelerde, eğitime ve insani gelişmeye önemli yatırımlar gerektirecektir. Teknolojik iş birliği, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, insani, çevresel ve teknolojik boyutlarının etkileşimini gösterir. Sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmak, ekonomik, sosyal, çevresel ve teknolojik boyutlarda eş zamanlı ilerlemeyi gerektirir. Bu farklı boyutlar yakından ilişkilidir ve birlikte alınan eylemler diğerinin hedeflerini destekler (Berrone,2019:3).

Sonuç olarak, Sürdürülebilir kalkınmanın teknolojik boyutu, teknolojik ilerlemenin etkili ve kapsamlı kullanımı yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik hedeflerini önemli ölçüde ilerletebileceğimizi kabul eder.

2.2 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Sürdürülebilir kalkınmanın birçok hedefi bulunmaktadır. Bu geniş hedefler, her birinin kendine özgü küçük hedefleri olmasına rağmen birbiriyle bağlantılıdır. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri, çok çeşitli sosyal ve ekonomik kalkınma konularını kapsamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri; yoksulluk, sosyal eşitsizlik, çevresel bozulma, sağlık ve eğitim gibi sorunları ele alarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerini ayrıntılı olarak aşağıda açıklanacaktır.

2.2.1 Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması

Yoksulluk, asgari bir yaşam standardını sürdürememe durumudur. Ayrıca, temel ihtiyaçları karşılamak için asgari düzeyde bir gelir veya kaynak bulunmaması olarak da bilinir. Yoksulluk, bireylerin insana yakışır bir yaşam standardı için gerekli kaynak ve

yeteneklerden yoksun olduğu bir durumdur. Yoksulluk, bir yoksunluk durumu ve insanların refahı üzerinde olumsuz bir etki ile karakterize edilir (Khan, 2015:980). Gelişmekte olan bölgelerdeki nüfusun yaklaşık %20'sinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı birçok üçüncü dünya ülkesinde yoksulluk yaygın bir şekilde devam etmektedir. Milyonlarca insan günde 1,25 dolardan az kazanmaktadır (Chen, 2007:16758). Dolayısıyla yoksulluk, ülkelerin, özellikle de üçüncü bayrak ülkelerinin karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biridir.

2.2.2 Açlığın Azaltılması

Açlık, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere dünya nüfusunun büyük bir bölümünün karşı karşıya olduğu sorunlardan biridir. Üçüncü dünya ülkeleri iyi tarım arazilerine sahip olmasına rağmen tarımı engelleyen birçok sorun vardır. Afrika ve Asya, açlıktan çocuk ölümleri listesinde başı çekmektedir. Dünyadaki tüm aç çocukların %90'ına ev sahipliği yapmaktadır (Goncharova, 2021:1). Sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarından biri açlığın ortadan kaldırılmasıdır ve bu amaca ulaşmak için çeşitli sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar, küçük ölçekli üretken girişimleri desteklemek ve gerekli üretim girdilerini sağlamak için çalışmaktadır.

Sonuç olarak, yoksullukla mücadele ve açlığın azaltılmasında farklı yaklaşımlar olsa da her ülkenin yoksulluğu ortadan kaldırmak için kendi stratejilerini geliştirdiği söylenebilir. Ancak, yoksulluğu ele almak için stratejiler geliştirirken, sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutlarına dikkat etmeliyiz.

2.2.3 İyi Sağlık ve Esenlik

Sağlık sorunu, kişinin hayattaki görevlerini yerine getirmesini engelleyen fiziksel ve psikolojik hastalıklardan muzdarip olmasıdır. Sağlığın insan için çok gerekli olduğunu görmekteyiz. İyi sağlık ve esenlik kaygısı, anne ve çocuk ölümlerini azaltmak gibi birçok hedefi içermektedir. İyi bir sağlığa ulaşmak için kaliteli sağlık hizmetlerine erişim sağlamak ve sağlıklı yaşam tarzlarını ve davranışları teşvik etmek esastır. Bireylerin ve toplumların refahı için sağlık ve esenlik şarttır (Bandura, 1998:2). İyi sağlık ve esenlik, sadece hastalığın olmaması değil, aynı zamanda fiziksel, zihinsel ve sosyal bir iyilik halidir. Akıl sağlığı kişinin genel sağlığının önemli bir yönü olduğundan, ruh sağlığı

sorunlarının ele alınması genel sağlık ve esenliğe ulaşmak için çok önemlidir (Bech, 2003:85). İyi sağlık ve esenlik elde etmek sadece bireysel bir davranış meselesi değildir, aynı zamanda sağlıklı seçimleri kolaylaştıran destekleyici ortamlar yaratmayı da içerir. İyi sağlık ve esenliğe ulaşmak için, sağlık eşitliğine öncelik vermek ve kimsenin geride kalmamasını sağlamak önemlidir.

2.2.4 İyi Eğitim

Eğitim hem bireysel hem de toplumsal refahı önemli ölçüde artırabilen hayati bir araçtır. Eğitim; bireyleri çeşitli fırsatlar, bilgi ve becerilerle donatarak, yaşamlarını iyileştirme ve topluluklarını olumlu yönde etkileme konusunda onlara güç verir. Ayrıca eğitim, toplumların büyümesi ve ilerlemesi için çok önemli olan bilgileri yaymanın ve temel becerileri geliştirmenin değerli bir aracı olarak hizmet etmektedir. Pek çok gelişmiş ülkede, ilköğretim çocuklar için bir gereklilik olarak zorunlu kılınmıştır, ancak çocukların önemli bir bölümünün eğitime erişiminin olmadığı birçok gelişmekte olan ülkede eğitimin durumu tatmin edici konumda değildir (Grantham, 2007:60). Batı Asya ve Kuzey Afrika'da devam eden silahlı çatışmalar nedeniyle okula gitmeyen çocukların sayısı atmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'na (UNICEF) göre, bölgedeki çatışmalardan etkilenen ülkelerde okula gitmeyen çocukların sayısı son yıllarda önemli ölçüde artmış ve yalnızca 2019'da tahmini 13 milyon okula gidememiştir (UNICEF, 2019). Sonuç olarak kaliteli eğitime ulaşmanın, eğitim ortamına özen göstermek, öğretmen yetiştirmek gibi eğitimin önündeki çeşitli engelleri aşmak ve eğitimi herkes için erişilebilir kılmak açısından önemli olduğu söylenebilir.

2.2.5 İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme

İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerinden biridir. Bu hedef, herkes için insana yakışır iş vurgusu ile sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ekonomik büyüme, işçilerin farklı haklarının pahasına olmamalı, tüm insanlar için fırsatlar yaratmalıdır. İnsana yakışır iş; adil ücretler, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları, eğitim ve kariyer geliştirme fırsatları ve sağlık ve emeklilik gibi sosyal korumalar gibi bir dizi faktörü kapsamaktadır (Heirman, 2021:187). Bu faktörler, işçilerin kendilerini ve ailelerini geçindirebilmelerini ve zaman içinde

yaşam standartlarını iyileştirme fırsatına sahip olmalarını sağlamak için kritik öneme sahiptir.

2.2.6 Temiz Su ve Sanitasyon

Temiz su ve sanitasyon insan sağlığı ve refahı için çok önemlidir. Temiz suya erişim, özellikle beş yaşın altındaki çocuklar için ölümcül olabilen kolera, tifo ve ishal gibi su kaynaklı hastalıkları önlemek için kritik öneme sahiptir. Sanitasyon, hastalığın yayılmasını önlemenin yanı sıra hijyen ve mahremiyeti korumak için de çok önemlidir (Watson, 2006:85). Ne yazık ki, temiz su ve sanitasyonu erişim, özellikle gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki birçok insan için önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, içme suyuna erişim dünya çapında birçok yoksul insan için bir engel olmaya devam etmektedir. Bir milyardan fazla insan iyileştirilmiş kaynaklardan içme suyu kullanmazken, 2,6 milyar insan temel sanitasyonu erişimden yoksundur (World Health Organization, 2006:2).

2.2.7 Sanayi, İnovasyon ve Altyapı

Sürdürülebilir kalkınma hedefi olarak sanayi, inovasyon ve altyapıya ulaşmak önemlidir. Bu, sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutlarını dikkate alarak küçük veya orta ölçekli şirketleri destekleyerek inovasyonu teşvik etmenin yanı sıra sürdürülebilir altyapıya yapılan çeşitli yatırımlar yoluyla yapılır. Bütün bunlar halkın refahı için yapılan çalışmalardır.

2.2.8 Eşitsizlikleri Azaltmak

Ülkeler içindeki eşitsizliğin azaltılması sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biridir. Her ülkede eşitsizlik, gelir eşitsizliği veya sosyal eşitsizlik gibi birçok biçim alır. Bu eşitsizlik biçimlerinin ele alınması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için esastır (Saiz, 2017:2). Eşitsizliğin azaltılması için marjinal grupların mağduriyetlerinin giderilmesi ve tüm vatandaşların hizmetlerden adil bir şekilde yararlanması gibi çeşitli stratejiler izlenmelidir. Ayrıca, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin teşvik edilmesi, insanların ekonomiye katılmaları için daha fazla fırsat yaratarak ve büyümenin

faidalarının daha adil bir şekilde paylaşılmasını sağlayarak eşitsizliğin azaltılmasına yardımcı olabilir (Stewart, 2008:1).

2.2.9 Sürdürülebilir Şehir ve Topluluklar

Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, şimdiki ve gelecek nesillerin refahını sağlamak için çevresel, ekonomik ve sosyal hususları dengeleyecek şekilde tasarlanan ve geliştirilen şehirlerdir. Sürdürülebilir şehirler, vatandaşlarının sağlığına ve güvenliğine öncelik verir, doğal çevreyi korur ve ekonomik kalkınmayı destekler (Stewart, 2015:1268). Genel olarak, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, daha adil ve sürdürülebilir bir dünyaya ulaşmak için gereklidir ve bunu başarmak için hükümetlerin, özel sektörün, sivil toplumun ve bireylerin ortak çabaları gerekir.

2.2.10 Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim

Sürdürülebilir üretim ve tüketim, bugünün ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetleri, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden üretme ve tüketme yöntemleri geliştirme ihtiyacını vurgulayan kavramlardır (Lebel, 2008:250). Sürdürülebilir üretim çevresel zararı en aza indirecek, atıkları azaltacak ve doğal kaynakları koruyacak şekilde mal ve hizmet yaratma sürecini ifade eder. Buna yenilenebilir kaynakların kullanılması, sera gazı emisyonlarının azaltılması ve yenilenemeyen kaynakların kullanımının en aza indirilmesi dâhildir (Sauvé, 2016:4).

2.2.11 İklim Değişikliği

İklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınmanın kritik bir yönüdür çünkü sürdürülebilirliğin üç boyutunu da etkiler. Altyapı ve sigorta için artan maliyetler ve azalan tarımsal üretkenlik dâhil olmak üzere iklim değişikliğinin ekonomik etkileri önemlidir (Swart, 2003:19). Özellikle sıcak hava dalgaları, sel ve diğer aşırı hava olaylarından dolayı risk altında olan yoksullar ve yaşlılar gibi savunmasız nüfuslarla ilgili sosyal etkiler de önemlidir. Son olarak, yükselen deniz seviyeleri, daha sık ve şiddetli doğal afetler ve biyolojik çeşitlilik kaybı dâhil olmak üzere iklim değişikliğinin çevresel etkileri iyi bir şekilde belgelenmiştir (Gasper, 2011:151).

2.2.12 Barış ve Adalet

Barış ve adalet; bireylerin, toplulukların ve toplumların refahı için gerekli olduğu için sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma; eşitlikçi ve kapsayıcı bir şekilde ekonomik büyümeyi, sosyal kalkınmayı ve çevre korumayı teşvik etmeyi ve barış ve istikrarı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Khairil, 2017:48). Barış; ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve çevrenin korunması için gerekli koşulları sağladığı için sürdürülebilir kalkınmanın temel ön koşuludur. Çatışma ve şiddet toplumların ekonomik, sosyal ve çevresel dokusunu yok edebileceğinden, barış olmadan sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak zordur. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma barış ve adalet taahhüdünü gerektirir (Menezes, 2022:109).

2.2.13 Sürdürülebilir Enerji

Sürdürülebilir enerji, çevre dostu olan yenilenebilir ve temiz enerji kaynaklarının kullanımını teşvik ettiği için sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir hedefidir. Sürdürülebilir enerjiyi teşvik ederek, sonlu olan ve iklim değişikliğine katkıda bulunan fosil yakıtlar gibi yenilenemeyen enerji kaynaklarına bağımlılığımızı azaltabiliriz (Midilli, 2006:3623). Genel olarak, sürdürülebilir enerji, enerji ihtiyaçlarımızın gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeyecek veya çevreye zarar vermeyecek şekilde karşılanmasını sağlamaya yardımcı olduğundan, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için çok önemlidir (Omer, 2008:2267).

2.2.14 Denizlerin ve Su Kaynaklarının Korunması

Denizleri ve su kaynaklarını korumak, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir hedefidir. Su, dünyadaki yaşam için gerekli olan değerli bir kaynaktır ve tüm canlı organizmaların hayatta kalması için hayati öneme sahiptir (Lee, 2020:2). Ancak, dünyanın su kaynakları iklim değişikliği, kirlilik, aşırı kullanım ve diğer faktörler nedeniyle artan bir baskı altındadır. Bu nedenle, gelecek nesiller için sürdürülebilirliğini sağlamak üzere denizlerimizi ve su kaynaklarımızı korumaya yönelik önlemler almak elzemdir (Arnell, 1999:33).

2.2.15 Ekosistemlerin Korunması

Ekosistemleri korumak, sürdürülebilir kalkınmanın çok önemli bir hedefidir çünkü sağlıklı ve gelişen ekosistemler, Dünya üzerindeki yaşamı desteklemek için gereklidir. Sürdürülebilir kalkınma, şimdiki ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlamak için ekonomik, sosyal ve çevresel hususları dengelemeyi amaçlamaktadır (Vörösmarty, 2018:2).

2.2.16 Sürdürülebilir Kalkınma İçin Ortaklıklar

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için ortaklıklar şarttır. Sürdürülebilir kalkınma hükümetler, işletmeler, sivil toplum ve bireyler dâhil olmak üzere tüm paydaşların ortak çabasını gerektirir. Sürdürülebilir kalkınma için ortaklıklar; kamu-özel ortaklıkları, çok paydaşlı ortaklıklar ve farklı hükümet seviyeleri arasındaki ortaklıklar dâhil olmak üzere birçok biçimde olabilir (Van Huijstee, 2007:76). Bu ortaklıklar, farklı sektörlerden kaynak, uzmanlık ve bilgi birikiminden yararlanmaya ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik koordineli ve entegre eylemi teşvik etmeye yardımcı olabilir. Özetle, sürdürülebilir kalkınma için ortaklıklar, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için gereklidir (Marx, 2019:2).

2.3 Sürdürülebilir Kalkınma Eleştirileri

Sürdürülebilir kalkınma birçok eleştiriye maruz kalmıştır, bu bölümde çeşitli eleştiriler sunulacaktır.

Son 20 yılda, birçok yorumun ortaya çıkması nedeniyle sürdürülebilir kalkınma fikrine meydan okunmuş ve bireysel bakış açılarına bağlı olarak birçok anlam ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, güvenilirliğinden ödün verilmiş, yaşayabilirliği ve kendisine atfedilen başarıların yararlılığı konusunda şüphe uyandırmıştır. Ayrıca, bu ilerleme, sürdürülebilir kalkınmanın asıl amacının teşvik etmek olduğu çevresel ve sosyal sorunlar tarafından engellenmiştir (Johnston, 2007:60).

Lippert'e göre, sürdürülebilir kalkınma tanımının bir kısmında eleştiriler vardır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeden karşılayan kalkınmayı ifade eder. Ancak gelecek nesillerin ihtiyaçlarını

tahmin etmek zordur; yani bugünkü nesil gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tahmin edemez ve değerlendiremez (Lipper, 2004:35). Harding, aynı bağlamda Stockholm Anlaşması'na yöneltlen en önemli eleştirilerden biri, insanların mevcut ihtiyaçlarını karşılamaya ve gelecek nesillerin haklarını korumaya odaklanmasının olduğunu söylemiştir. Ancak teknolojik, bilimsel, sosyal ve kültürel değişimlerin gelecek nesillerin ihtiyaçları üzerinde beklenmedik etkileri olabileceğinden dolayı, insanların gelecekte neye ihtiyaç duyacaklarını bilmek zordur (Çokışler, 2017:3).

Diğer eleştiriler, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile ilgili olup, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin ulaşılabilir ve ölçülebilir olmadığını iddia etmekte ve bu nedenle hedefler hakkında şüpheler doğmaktadır (Yılmaz, 2022:699). Yoksulluğun tüm şekil ve boyutlarıyla ortadan kaldırılması gibi boyutların ölçülmesi zor olan bir hedefe her ülkede kolayca ulaşma düzeyini tespit edemeyeceğimiz söylenmektedir. Öte yandan, ekonomik boyutlar ölçülebilir olsa da sosyal ve çevresel boyutların ölçülmesi zor olabilir (Swain, 2017:351; Yılmaz, 2022:699).

Sürdürülebilir kalkınmaya yöneltlen eleştirilerden biri, üçüncü dünya ülkelerinin sürdürülebilir kalkınma programlarını uygulamak için mali finansmana sahip olmamasıdır (Gürlük, 2010:94). Brenyah, sürdürülebilir kalkınma programlarının finansmanının sürdürülebilir kalkınma programlarının gerçekleşmesini önemli ölçüde olumlu etkilediğini sözlerine eklemiş, aynı şekilde bazı finansmanların siyasi ve ideolojik koşulları olduğuna dikkat çekmiştir (Brenyah, 2019:47). Kuşkusuz bu dış yardıma bağımlılık, bağımlılığa yol açmaktadır. Bu nedenle birçok Afrika ülkesi, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde dış yardımı hala önemli görmektedir. Bu durum devam ettiği sürece sürdürülebilir kalkınma finansman sağlayan ülkelerin vizyonuna göre devam edecektir. Bu nedenle, üçüncü dünya ülkeleri sürdürülebilir kalkınmanın önünde yolsuzluk, yoksulluk, cehalet ve sürdürülebilir kalkınmayı engelleyen diğer sorunlar gibi birçok engele sahiptir (Hope, 2005:284).

Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik eleştirilere rağmen bu, tüm ülkelerin yoksulluk, çevre kirliliği ve diğer acil sorunlarla mücadele etmesine yardımcı olan bir çerçeve olarak sürdürülebilir kalkınmanın önemini azaltmaz. Ancak unutulmaması gereken bir nokta da her ülkenin kendi sorunlarına uygun çözümleri seçmesidir.

2.4 Sudan'da Sürdürülebilir Kalkınma

1956'daki bağımsızlığından bu yana Sudan, bir dizi muazzam ve çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmış ve bu durum Sudan'ın kalkınma şansını ve siyasi istikrarını olumsuz yönde etkilemiştir. Sudan, çeşitli doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen, kalkınma planlamasının zayıf olduğu bir gerçekliğe karşı durmaktadır. Yine de, bağımsızlığını kazandıktan sonra hükümet tarafından hazırlanan birçok kalkınma planı bulunmaktadır.

Sudan'da sürdürülebilir kalkınma hedeflerini uygulamaya yönelik ilgi, devletin en üst düzeyinden başlamıştır. 2015 yılında devlet, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek için çeşitli ekipman planları geliştirmeye başlamıştır. Ancak Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasının gerçek başlangıcı 2016 yılında olmuştur. Sudan Cumhuriyeti Ulusal Muhasebe Ofisi Direktörü, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini değerlendirmek amacıyla görevlendirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri, 2016-2020, 2021-2025 ve 2026-2030 olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. Sudan'da sürdürülebilir kalkınma hedeflerini belirlemek, bu hedefleri Sudan'ın kalkınma gerçeğiyle uyumlu olmaları için Sudan perspektifinden yeniden değerlendirmeyi gerektirir. Her ülkenin ihtiyaçları farklıdır; örneğin, Sudan barış, eğitim, sağlık ve çevrenin korunması konularına odaklanmaktadır. 2016 tarihli Cumhuriyet Kararnamesi (117) ile SKH'leri denetlemek için ulusal bir mekanizma da oluşturulmuştur. Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın uygulanması, devletin her düzeyinde ele alındığı anlamına gelir (Report, 2018:6-7). Bu komite, sürdürülebilir kalkınma için ulusal programların uygulanmasını izlemektedir. Ayrıca, komite sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin bakanlıklar düzeyinde devlet planlarına entegrasyonunu takip etmektedir. Ulusal komite bunun yanı sıra, sürdürülebilir kalkınmanın uygulanması için mali finansman da sağlamaktadır.

Sudan'daki devlet sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için altı hedefi uygulamaya başlamıştır.

- 1- Yoksulluğun her türüsünün ortadan kaldırılması,
- 2- Gıda güvenliğinin sağlanması ve tarımın teşvik edilmesi,

- 3- Herkesin her yaşta sağlıklı bir yaşam tarzına ve esenliğe sahip olmasını sağlamak,
- 4- Herkes için kapsayıcı, eşitlikçi ve yüksek kaliteli eğitim sağlamak,
- 5- Kadınları güçlendirmek ve sorunlarını çözmek,
- 6- Tüm vatandaşlar için sanitasyon hizmetlerinin sağlanmasını ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak (Report, 2018:8).

Böylece devlet, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için altı hedef belirlemiştir. Devlet, tüm vatandaşları ve sivil toplum kuruluşlarını seferber ederek bu büyük çabalarını sürdürmektedir. Ancak, bu altı hedefin iyi uygulanmadığı görülmektedir. Devlet, mali finansman da dâhil olmak üzere bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde birçok engelle karşılaşmıştır.

Son olarak 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda üç hedef eklenmiştir:

- 1- Toplumda barışı ve adaleti sağlamak,
- 2- Sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için çeşitli ortaklıkları uygulamak ve canlandırmak,
- 3- Sudan içindeki eşitsizliğin azaltılması.

Sudan'da sürdürülebilir kalkınma, devletin en üst kademelerinde gündeme gelmeye başlamıştır. Sudan'ın bağımsızlıktan 2011'de Güney Sudan'ın ayrılmasına kadar yaşadığı silahlı savaşlar sonucunda ülke huzuru bulmaya başlamıştı. Bundan sonra Darfur, Güney Kordofan ve Mavi Nil'de silahlı savaşlar çıkmaya başlamıştır. Bu nedenle devletin genel amacı, sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarından biri olarak güvenlik, barış ve istikrarı sağlamaktır. Ayrıca, özellikle petrol çıkarma ve altın arama faaliyetleri sonrasında insanlığı ve tarımı etkileyen birçok çevre sorunu yaşanmaktadır. Özellikle köylerde eğitim konusunda da sorunlar yaşanmaktadır. Bu sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlar, Sudan'da hükümetin sürdürülebilir kalkınmaya ulaşma hedeflerini belirlemektedir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında etkin bir rol oynamaktadır.

2.4.1 Sudan'da Sürdürülebilir Kalkınmanın Önündeki Engeller

Sudan, Afrika'daki üçüncü dünya ülkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Hükümet, ülkede çeşitli sürdürülebilir kalkınma programlarını başlatmıştır. Sudan,

1956'daki bağımsızlığından bu yana sürekli olarak siyasi istikrarsızlıkla karşı karşıya kalmıştır ve bu siyasi istikrarsızlıklar, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın önündeki en büyük engel olmuştur (Elamin, 2018:6). Sudan'daki siyasi istikrarsızlık, sürekli askeri darbelerin meydana gelmesiyle karakterize edilmektedir, çünkü Sudan Afrika'daki en yüksek askeri darbe oranına sahip ülke olarak kabul edilmektedir. Sudan bağımsızlığını kazandıktan bir yıl sonra ilk askeri darbesini yaşamış; bir grup subay, İsmail El-Ezher liderliğindeki ilk demokratik hükümeti devirmeye çalışmıştır, ancak çabaları son aşamada engellenmiştir. Bunun üzerinden sadece bir yıl geçmişken 1958'de Ümmet Partisi ile demokratik birlik arasındaki demokratik koalisyon hükümeti General İbrahim Abboud Ali liderliğinde ikinci bir darbe gerçekleşmiştir. Askeri darbelerin tekrarı, yalnızca 12 yıllık bir demokratik yönetime izin vererek, demokratik yönetimin sürekli olarak kesintiye uğramasına neden olmuştur. Buna karşılık darbeler yoluyla askeri yönetim 55 yıldır devam etmiştir (De Waal, 2013:214). Bu istikrarsız koşullar ekonomik, sosyal ve politik zorluklara yol açmış ve genel olarak tüm sektörleri etkilemiştir (Chin, 203:1). Sudan'daki siyasi istikrarsızlık, kalkınmayı olumsuz etkileyen zayıf bir kurumsal çerçeveye ve yaygın yolsuzluğa da yol açmıştır.

Sudan'ın coğrafi konumu ve siyasi ve güvenlik kırılganlığı olan komşu ülkelere yakınlığı, ülkedeki siyasi istikrarsızlığın önemli bir nedenidir. Sudan; Libya, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan, Etiyopya ve Eritre dâhil olmak üzere birçok ülke ile sınır komşusudur (Mohsin, 2012:86). Bu ülkelerin çoğu, Sudan'a sığınan iç savaşlar, siyasi istikrarsızlık ve çatışmalar yaşamıştır. Sudan ve komşu ülkeler arasındaki aşiret çakışmaları da bölgedeki siyasi istikrarsızlığa katkıda bulunmuştur. Sudan'da yaşayan aşiretlerin genellikle komşu ülkelerde akrabaları ve üyeleri vardır ve bu ülkeler arasındaki sınırlar geçirgen ve denetlenmesi zor konumdadır. Bu durum, farklı kabileler arasında daha büyük siyasi ve güvenlik sorunlarına dönüşebilecek çatışmalara ve gerilimlere yol açabilir. Sudan'daki iç savaş da siyasi durumu ve istikrarı olumsuz etkilemiştir. Güney Sudan'daki iç savaşın (1955-1972 ve 1983-2003) iki milyondan fazla can kaybı ve sayısız yaralı olduğunu belirten bir istatistik vardır (Abd al-Ghaffar, 1995:99). Böylece hükümet ile silahlı hareketler arasındaki bu uzun savaş, devletin siyasi ve kalkınma koşullarını olumsuz etkilenmiştir. Çatışma bölgelerinde altyapının tahrip olması ve kötüleşen koşullar nedeniyle bazı vatandaşlar Sudan içindeki diğer şehirlere kaçarken, diğerleri de savaştan kaçmak için komşu ülkelere iltica etmişler. Batılı ülkelerin uluslararası

müdahaleleri kapsamında isyancılara silah desteği vermesiyle Güney Sudan'da savaşın hızı önemli ölçüde artmaktadır. Bu uzun savaşın olumsuz etkisi ve uluslararası müdahaleler sonucunda Sudan 2011 yılında iki devlete ayrılmıştır (Rogier, 2005:5). Güney Sudan'ın ayrılmasının ardından Sudan'ı istikrarsızlaştırmayı amaçlayan dış destek alan silahlı hareketler nedeniyle Darfur ve Güney Kordofan'da yeni bir çatışma çıkmıştır. Daha önceki bir çatışma sona erdiğinde ortaya çıkan bu çatışma modeli, Sudan'ın bağımsızlığından günümüze kadar siyasi istikrarsızlık yaşamasına neden olmuştur. Sonuç olarak, sürdürülebilir kalkınma programları bu istikrarsız koşullar tarafından engellenmiştir (Blanchard, 2012:1).

Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın önündeki engellerden biri de ekonomik durumun bozulmasıdır. Sudan'ın ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır ve bu da onu kuraklık ve sel gibi çevresel faktörlere karşı savunmasız hale getirir. İklim değişikliği de bu zorlukları şiddetlendirerek çiftçilerin geçim kaynaklarını sürdürmelerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca Sudan ekonomisi, insanların temel mal ve hizmetlere erişimini zorlaştıran yüksek enflasyondan etkilenmiştir (Fawzi, 1956:29). Ülke ayrıca, sürdürülebilir kalkınma projelerine yatırım yapma kabiliyetini sınırlayan önemli miktarda borç biriktirmiştir. Sudan'daki ekonomik bozulmanın bir sonucu olarak, genel ekonomiyi destekleyen yabancı yatırımlar azalmıştır. ABD'nin Sudan'a yönelik yirmi yıl süren ekonomik ambargosu genel olarak kalkınmayı olumsuz etkilenmiştir (Acaps, 2019:2).

Ayrıca, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın önündeki engellerden biri, özellikle kırsal alanlarda sınırlı olan eğitime erişimdir. Çünkü eğitim, beşerî sermayenin gelişmesinde temel bir rol oynamakta ve ekonomik büyüme ve sosyal ilerleme ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle, Sudan'da eğitim sorunları, özellikle temel eğitimde ve uzak ve kırsal alanlarda yaygındır. El Hag, temel eğitim öğrencilerinin büyük bir yüzdesinin eğitim imkanlarından yoksun olduğunu ve bu durumun aynı zamanda eğitim malzemelerinin eksikliği anlamına geldiğini vurguladı (El Hag, 1960:71).

Öte yandan, birçok faktöre bağlı olarak eğitime erişimde zorluk yaşayan büyük bir kız popülasyonu yüzdesi mevcuttur. Oniaya tarafından yürütülen bir araştırmaya göre, Sudan'da kız çocuklarının eğitiminin önünde aileler arasında yayılan ve eğitim materyali sağlama yeteneklerini etkileyen yoksulluk da dâhil olmak üzere engeller var. Ayrıca

kızların erken yaşta evlenip okulu bırakmalarına yol açan kültürel engeller de vardır (Onia, 2021:196). Bundan dolayı, okul ortamının iyi olmadığı ve birçok okulun derslik, ofis mobilyası, bilgisayar ve fen laboratuvarları gibi temel olanaklardan yoksun olduğu sonucuna varıyoruz. Ayrıca, içme suyu ve elektrik temini ile ilgili sorunların yanı sıra kanalizasyon problemleri de mevcuttur. Tüm bu sorunlar, Sudan'daki eğitim sürecini aksatmaktadır.

Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın önündeki engeller arasında temel faktörlerden biri devlet kurumlarının zayıf kapasitesidir. Yolsuzluk devlet kurumlarında yayılmakta ve yönetim, sürdürülebilir kalkınmayı büyük ölçüde engelleyen zayıflıktan muzdarip durumdadır. İsmail'e göre, kamu sektöründe yolsuzluk yaygınlaştı ve Sudan kamu kurumlarında yolsuzluk açısından ilk beş ülke arasında yer almaktadır (İsmail, 2011:43).

Beyin göçü ve uzmanların Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı olumsuz etkilediği bilinmektedir. Güney Sudan'ın ayrılmasının ardından, Sudan büyük ölçüde petrol kaynaklarını kaybetmiştir ve bu da ekonomik koşulların kötüleşmesine ve birçok uzmanın göç etmesine neden olmuştur. Şüphesiz, bu göçler sürdürülebilir kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir (El-İmam, 2013:21). Ülkedeki uzmanların göçünün bugüne kadar durmadığını ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle Sudan'ın yaşadığı son olaylardan sonra ürkütücü bir şekilde yoğunluğunun arttığını söyleyebiliriz.

Özetle, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için devletin ve çeşitli tarafların gösterdiği çabalara rağmen, birçok engel bulunmaktadır ki bu engeller ekonomik, sosyal ve politik alanlardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınmayı etkin bir şekilde gerçekleştirebilmek için bu engellerin kaldırılması gerekmektedir.

Teorik çerçevenin uygulanması yoluyla, bu tez Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlama çabalarında karşılaştığı rol ve engellere dair anlayışımızı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal ağ teorisi, yapısal-işlevsel teori, sosyal sermaye teorisi ve katılımcı kalkınma, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlama sürecinde oynadığı rolü açıklamak için farklı perspektifler sunmaktadır. Teorik çerçeve, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamadaki rolünü anlamak için kullanılmaktadır. Bu kuruluşlar, hükümet ve devlet

arasındaki ilişkiyi keşfetmekte ve tezin amacını desteklemek için genel bakış ve veri toplama teknikleriyle önemli ölçüde örtüşmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölüm tezin son bölümüdür. Zira önceki bölümlerde teorik çerçevesi tamamlanmıştır. Bu bölüm ise Sudan’da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmadaki rolünü ele alan bir saha çalışmasından ibarettir. Ayrıca bu bölümde sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının önündeki engelleri belirlemek ve saha çalışmasında elde edilen verileri değerlendirmek suretiyle bu engellere bilimsel çözüm bulamak amaçlanmıştır.

3.1 Araştırma Örnekleminin Cinsiyete, Eğitim Düzeyine, Yaşa ve Medeni Duruma Göre Dağılımı

Katılımcıların yaş, medeni durum, eğitim durumu ve cinsiyet açısından özellikleri aşağıdaki gibi açıklanabilir.

3.1.1 Cinsiyete Göre Katılımcı Özellikleri

Katılımcıların cinsiyete göre özellikleri aşağıdaki tabloda açıklanabilir.

Tablo (1) Araştırma Örnekleminin Cinsiyete Göre Dağılımı.

Oran	Tekrarlama	Cinsiyet
%75	60	Erkek
%25	20	Kadın
100%	80	Toplam

Kaynak: saha çalışması

Araştırma örnekleminin cinsiyet değişkenine göre dağılımını gösteren Tablo (1)'de görüldüğü üzere örneklemdaki erkeklerin oranı %75’iken kadınların oranının ise %25’dir. Bu durum, sivil toplum kuruluşlarına katılan erkeklerin sayısının kadınlara göre

dâha fazla olduğu anlamına gelmektedir. Erkeklerin devlet kurumlarına ve sivil toplum kuruluşlarına kadınlara göre daha yüksek oranda katılması Sudan toplumunun doğasından kaynaklandığı söylenebilir. Kadınların büyük bir yüzdesinin evde kalıp çocuk

yetiştirmeyi tercih ettiği Sudan'da kadınların küçük bir yüzdesi sivil toplum kuruluşlarına ve kamu işlerine katılmaktadır. Katılımcılardan biri, bazı yerel toplulukların kadınların hemşirelik ve öğretmenlik gibi belirli işler dışında çalışmasına izin vermediğini belirtmektedir. Bu durum, Sudan toplumunun kadınların hayatta kalmasına çocuk yetiştirmeyi tercih eden gelenek ve göreneklerini sürdürdüğü anlamına gelmektedir. Ancak son yıllarda Sudan'ın içinde bulunduğu yaşam koşulları nedeniyle çok sayıda kadın dışarı çıkıp çalışmaya başlamıştır.

3.1.2 Yaşı Göre Katılımcı Özellikleri

Katılımcıların yaşı göre özellikleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo (2) Araştırma Örnekleminin Yaşı Göre Dağılımı.

Oran	Tekrarlama	Yaş
%15	12	20 yaşımdan küçük
%23.75	19	20 ila 25 yıl
%33.75	27	25 ila 30 yıl
27.5	22	30 yaş üstü
%100	80	Toplam

Kaynak: saha çalışması

Araştırma örneklemindeki katılımcıların yaşlarına ilişkin verileri sunan yukarıdaki tablodan, 25-30 yaş grubunun en kalabalık yaş grubu olduğu anlaşılmaktadır. Bu yaş grubu 27 sıklık ve %33,75 oranıyla öne çıkmaktadır. Onu, %27,5 ile 30 yaş ve üzeri yaş grubu takip etmektedir. Ardından %23,75 ile 20-25 yaş grubu gelmektedir. Araştırma örnekleminin en düşük yaş grubu ise %15 oranıyla 20 yaş altıdır. Daha önceki oranlardan, sivil toplum kuruluşlarının programlarına 20-30 yaş grubunun daha fazla dâhil olduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına katılım, gönüllü olarak topluma hizmet amacıyla yapıldığından, gençler her düzeyde gönüllü çalışmalara daha fazla katılmaktadır.

3.1.3 Akademik Düzeye Göre Katılımcı Özellikleri

Katılımcıların akademik düzeye göre özellikleri aşağıdaki tablodaki gibi açıklanabilir.

Tablo (3) Araştırma Örnekleminin Akademik Düzeye Göre Dağılımı.

Oran	Tekrarlama	Eğitim seviyesi
%6.25	5	Eğitimsiz
%31.25	25	Lise
%50	40	Lisans
%12.5	10	Lisansüstü
%100	80	Toplam

Kaynak: saha çalışması

Katılımcıların akademik düzeylerine ilişkin sonuçları lisans düzeyinin %50 ile birinci aşamada geldiğini göstermektedir. Bunu %31,25 ile ikinci etap takip etmektedir. Daha sonra %12,5'lik bir oranla lisansüstü düzey takip etmektedir. Son olarak eğitimsizler %6,25 oranında gelmektedir. Yukarıdakilerden, katılımcıların çoğunun lisans düzeyinde eğitim aldığı açıktır. Sudan'daki genç mezunların çoğu işsizlikten muzdarip durumdadır. Böylece topluma hizmet amacıyla sivil toplum kuruluşlarına ve gönüllü çalışmalara katılmakta ve farklı alanlarda deneyim kazanmaktadırlar.

3.1.4 Medeni Duruma Göre Katılımcı Özellikleri

Katılımcıların medeni durumlarına göre özellikleri aşağıdaki tablodaki gibi açıklanabilir.

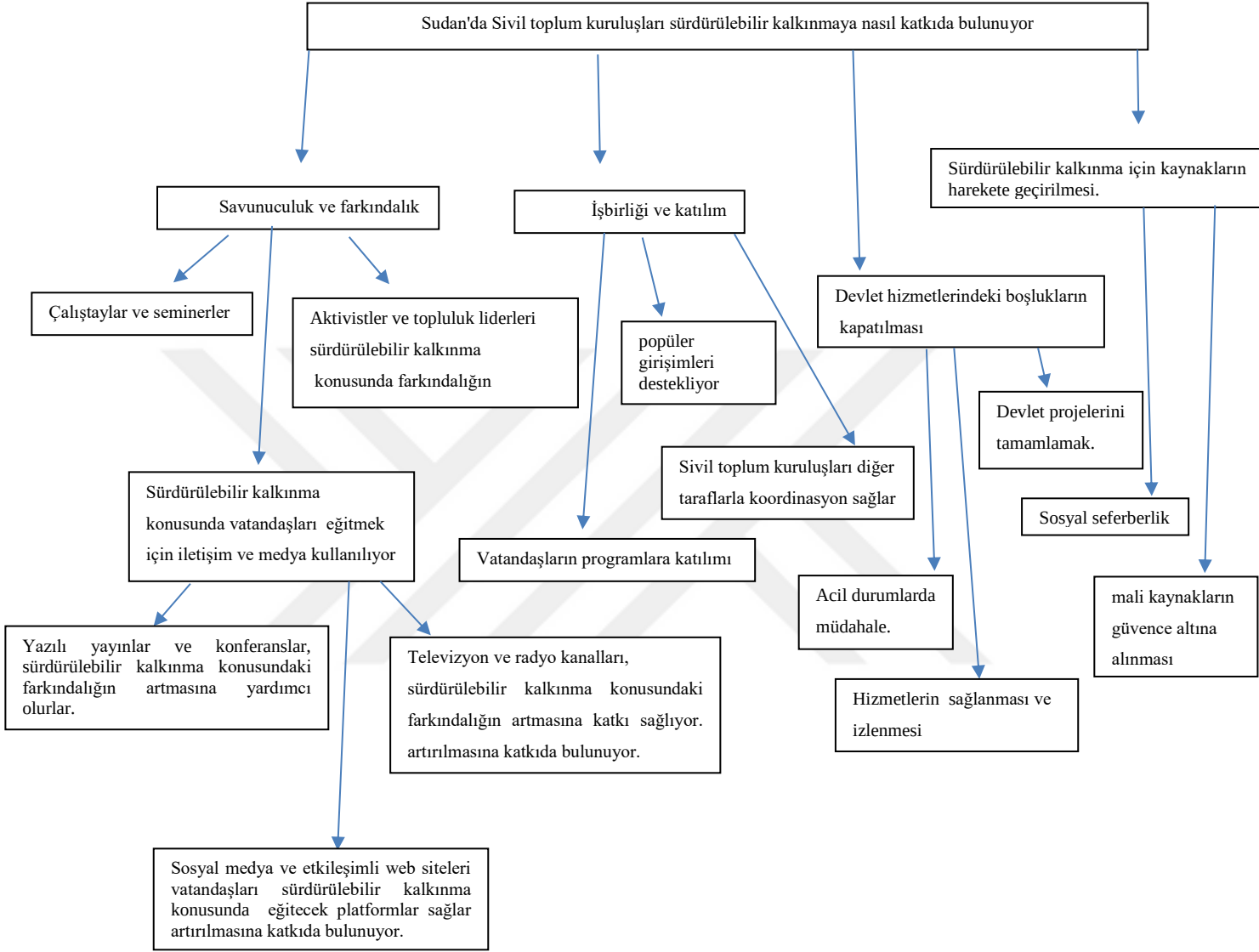
Tablo (4) Araştırma Örnekleminin Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.

Oran	Tekrarlama	Medeni durumu
%25	20	Evli
%62.5	50	Bekar
%7.5	6	Boşanmış
%5	4	Dul
%100	80	Toplam

Kaynak: saha çalışması

Katılımcıların medeni durumuna ilişkin Tablo (4), %62,5'lik bir oranla çoğunluğunun bekâr olduğunu göstermektedir. Sonra kategorilerin geri kalanı zayıf oranlarda gelmektedir. Buradan yola çıkarak katılımcıların çoğunun bekâr olduğu söylenebilir ve bunun nedeni gençlerin yaşadığı zorlu yaşam koşullarıdır. Bu nedenle gençler topluma hizmet amacıyla sivil toplum kuruluşlarına daha fazla dâhil olmakta, bir kısmı gönüllü çalışmayı boş zamanlarını doldurmak, yeni beceriler kazanmak için bir fırsat olarak görmektedir.

3.2 Sudan'da Sivil Toplum Kuruluşları Sürdürülebilir Kalkınmaya Nasıl Katkıda Bulunuyor

Şekil No. (1): Sudan'da Sivil Toplum Kuruluşlarının Sürdürülebilir Kalkınmaya Katkıda Bulunma Şekilleri .

Araştırma bu kısımda, katılımcıların farklı görüşleri kullanılarak sivil toplum kuruluşlarının Sudan'da sürdürülebilir kalkınmaya nasıl katkı sağladığını belirlemek amacıyla yapılandırılmış ve sistematik bir şekilde nitel verilere dönüştürülmüştür. Savunuculuk ve farkındalık, ardından işbirliği ve katılım, devlet hizmetlerindeki boşlukların doldurulması ve son olarak kaynak seferberliği olmak üzere dört alt kod oluşturulmuştur. Bu dört kodun yanı sıra başka alt kodlar da oluşturularak veriler

sistematiik olarak analiz edilmiştir. Katılımcıların görüşlerine göre çoğu kişi, sivil toplum kuruluşlarının sunduğu çeşitli programlar, eğitim kursları, halkı bilinçlendirme oturumları, bültenler ve diğer katkı sağlayıcı araçlar aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma konusundaki farkındalığın artırılmasının öneme vurgu yapmışlardır. İnsanları sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda etkili bir şekilde bilgilendirmek amacıyla yapılan bu çeşitli programların önemi vurgulanmıştır.

3.2.1. Savunuculuk ve Farkındalık

Bu alt başlık altında, farkındalığı artırmak ve insanları sürdürülebilir kalkınmanın öneme davet etmek amacıyla ana soru çerçevesinde ele alınacak konu şöyledir: “Sivil toplum kuruluşları Sudan’da sürdürülebilir kalkınmaya nasıl katkı sağlıyor?” sorusuyla ilgili katılımcılar görüşlerini dile getirdi. Katılımcıların görüşlerinden birçoğu, yürütölen ve insanların sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda bilgilendirilmesine etkin bir şekilde katkıda bulunan programlar aracılığıyla sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin farkındalık düzeyinin yükseltmesinin öneme vurgu yaptı.

Katılımcı E5, Sudan’da sürdürülebilir kalkınmanın öneme dair farkındalık eksikliği hakkında düşüncelerini dile getirerek şunları söyledi:

“Elbette, özellikle sürdürülebilir kalkınma programlarına diğer bölgelere göre daha fazla ihtiyaç duyan şehirlerin uzak bölgelerinde, insanlar sürdürülebilir kalkınmayı ve önemini genellikle bilmiyorlar. Kuruluşlarımız, şehirlerde ve kırsal kesimlerde düzenlediğimiz çeşitli çalıştaylar ve konferanslar aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma konusunda farkındalık yaratmaya ve gençlerin sürdürülebilir kalkınma programlarına katılımını teşvik etmeye önem veriyorlar”.

Katılımcılar ayrıca sürdürülebilir kalkınma konusunda farkındalığın artırılması ve insanların sürdürülebilir kalkınmaya katılmaya teşvik edilmesi konusunda sivil toplum kuruluşlarından etkin rol oynamalarını beklediklerini açıklamıştır. Sudan’da toplumun geleneksel olması ve sürdürülebilir kalkınma projelerinin yaygın olmaması nedeniyle vatandaşlara yakın sivil toplum kuruluşları, insanların sürdürülebilir kalkınma konusunda bilgilendirilmesinde etkili bir rol oynayabilir. Bu konuyla ilgili olarak Katılımcı E20 şunları ifade etti:

“Evet, Sudan’da vatandaşların sürdürülebilir kalkınma programlarına katılımı zayıf, sürdürülebilir kalkınma konusundaki farkındalık düzeyi de gereken seviyenin altında. Sürdürülebilir kalkınmanın önemini

artırmak amacıyla kuruluşumuz olarak Sudan'ın birçok şehrinde birçok program hayata geçirdik ve bu programlar, sürdürülebilir kalkınmanın ve vatandaşların programlara etkili bir şekilde katılımının duyurulmasına yardımcı oldu”.

3.2.1.1 Çalıştaylar ve Seminerler

İnsanların sürdürülebilir kalkınma konusundaki farkındalığını artırmaya yönelik çalıştaylar ve seminerler, savunuculuk ve farkındalık alt başlığı altında yer almaktadır. Bir grup katılımcı, sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen çalıştaylar ve seminerlerin, insanları sürdürülebilir kalkınma konusunda bilinçlendirmede önemli bir rol oynadığını ifade etti.

Katılımcı E22, sürdürülebilir kalkınma konusunda farkındalık yaratmada çalıştayların rolüne ilişkin deneyimlerini şöyle dile getirdi:

“Kuruluşumuz, sürdürülebilir kalkınma konusundaki farkındalık düzeyini yükseltmek amacıyla Sudan'ın birçok şehrinde eğitim çalıştayları düzenleyerek başarılı bir şekilde vatandaşların sürdürülebilir kalkınma projelerimize katılımına katkıda bulunmuştur”.

3.2.1.2 İletişim ve Medya Kullanımı

İletişim ve medya kullanılması alt konusu, insanların sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda savunuculuk ve farkındalık alt konusuna girmektedir. Katılımcılar görüşleri doğrultusunda, sürdürülebilir kalkınma konusunda insanları eğitmek için çeşitli iletişim araçlarının ve medyanın kullanımının önemini vurguladı.

E13, insanları sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitmede iletişim ve medyanın önemine ilişkin görüşlerini paylaşırken şunları söyledi:

“Evet, çeşitli iletişim araçları ve medya, insanların sürdürülebilir kalkınmanın ve buna katılımın önemi konusunda farkındalığını artırmada çok faydalıdır. Sudan gibi geniş bir ülke, vatandaşlarla doğrudan iletişim kurmanın zorluğuyla karşı karşıya. Bu nedenle, insanları sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda eğitmek için karmaşık iletişim ve medya araçlarını kullanmalıyız, çünkü hem kolay hem de mesaj insanlara daha hızlı ulaşıyor. Kuruluşumuz, vatandaşları sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda eğitmek ve insanları buna katılmaya teşvik etmek için çeşitli iletişim araçları ve medyadan yararlandı”.

3.2.1.2.1 Televizyon ve Radyo Kanalları

Televizyon ve radyo kanalları alt konusu vatandaşları sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitmek için iletişim ve medya araçlarını kullanmak, alt konusuna girmektedir. Katılımcıların çoğu, sürdürülebilir kalkınma farkındalığının artırılmasında

televizyon ve radyo kanallarının önemli rol oynadığını vurguladı. Katılımcılar, hazırlanan belgesel ve haber programlarının sürdürülebilir kalkınma ilke ve programlarını öne çıkararak ve bunlara katılımın önemli olduğunu vurguladı.

Bu bağlamda, katılımcı E76, radyo ve televizyonun sürdürülebilir kalkınma konusundaki farkındalığı artırmanın önemli bir yol olduğunu ifade ederek şunları söyledi:

“Elbette, radyo ve televizyon Sudan'da sürdürülebilir kalkınma bilincinin yayılmasında önemli araçlardır. Ancak, sürdürülebilir kalkınma alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarındaki çalışmalarım sayesinde radyonun Sudan gerçekliği üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğunu fark ettim. Özellikle elektriğin düzenli olarak mevcut olmadığı uzak şehirlerde radyonun vatandaşlara mesaj iletmede daha etkili olduğu görülüyor”.

Katılımcı E21, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınma konularında bilinçlendirme kampanyalarını radyo ve televizyon aracılığıyla yaydığını şu şekilde açıkladı:

“Evet, radyo ve televizyon sürdürülebilir kalkınmayla ilgili programların yayılmasında bize çok yardımcı oldu, ancak radyonun, sürekli radyo dinleyen yerel topluluklar üzerinde daha fazla etkisi vardır. Ayrıca televizyonda vatandaşları sürdürülebilir kalkınma programlarına aktif olarak katılmaya teşvik ettiğimiz bir dizi bölüm sunduk. Dolayısıyla radyo ve televizyon toplumla iletişimde önemli bir rol oynamaktadır. Radyo yerel toplum üzerinde etki yaratırken, televizyon bize daha geniş kapsam ve görsel sunum sağlamaktadır”.

3.2.1.2.2 Sosyal Medya ve Etkileşimli Web Siteleri

Bu sosyal medya ve etkileşimli web siteleri başlığı iletişim ve medya alt temasının kapsamına girer. Katılımcıların görüşleri, sosyal medyanın ve interaktif web sitelerinin vatandaşları sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitimdeki rolüne dair farklılıklar göstermektedir. Katılımcılardan bazıları, insanları sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitmede ve programlara katılmaya teşvik etmede Facebook gibi sosyal medyanın ve etkileşimli web sitelerinin etkili bir rol oynadığına inanıyordu. Katılımcıların bir kısmı ise özellikle internetin yaygın olmadığı yerel topluluklarda sosyal medyanın etkinliğini küçümsemiş ve bu nedenle sosyal medya ve etkileşimli sitelerin etkisinin zayıf olduğunu belirtmiştir.

Aynı bağlamda Katılımcı E65, sosyal medyanın sürdürülebilir kalkınma hedefleri konusunda kamuoyunu bilinçlendirmeye yardımcı olduğunu ifade etti. Ayrıca çeşitli

sosyal medya kanalları vasıtasıyla sivil toplum kuruluşlarının programlarının yayılmasına da destek sağladı ve şunları belirtti:

“Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili her şeyin yaygınlaştırılmasında elbette sosyal medya önemli ve gereklidir. Kuruluşumuz, tüm programlarımızın tanıtımını yapmak için sosyal medya platformlarını kullanmaktadır. Aynı zamanda, insanları özellikle gençleri organizasyonumuza katılmaya davet etmek için de sosyal medyayı kullanıyoruz, çünkü gençler sosyal medyada çokça mevcut”.

Katılımcı E73, özellikle internet ve elektriğin olmadığı, okuma yazma oranının yüksek olmadığı uzak topluluklarda sosyal medyanın etkisini hafife almış ve görüşünü şu şekilde açıklamıştır:

“Uzak bölgelerdeki sosyal medya kullanıcılarının yüzdesinin çok küçük olması, etkisini etkisiz kılmaktadır. Bunun nedeni o bölgelerde internet olmaması, hatta bazı yerlerde elektrik olmaması. Ayrıca bu alanlarda okuma-yazma bilmeme oranının yüksek olması, sosyal medyanın bu alanlardaki etkisini zayıf kılmaktadır”.

3.2.1.2.3 Yazılı Yayınlar ve Konferanslar

Bu alt kod, vatandaşları sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitmek için iletişim ve medya araçlarını kullanmak, başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, yazılı yayınların ve konferansların insanları sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda eğitmeye ve onları buna katılmaya teşvik etmekte büyük katkı sağladığını belirtti. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının insanları sürdürülebilir kalkınmanın ve sürdürülebilir kalkınmaya katılımın önemi konusunda eğiten yayınlar bastığını da ekledi. Sivil toplum kuruluşları ayrıca Sudan'ın çeşitli şehirlerindeki okullarda, üniversitelerde ve halka açık toplantılarda sürdürülebilir kalkınma konusunda farkındalığın artırılmasına yardımcı olan konferanslar vermektedir. Aynı zamanda katılımcılar, yaygın cehalet oranı nedeniyle özellikle yerel topluluklarda yazılı yayınların rolünü hafife almıştır. Özellikle bilimsel dil kullanılmadan yerel, sade bir dilde yapılan derslerin daha etkili olduğunu eklemişlerdir.

3.2.13 Aktivistler ve Topluluk Liderleri

Aktivistler ve topluluk liderleri alt başlığı, farkındalığın artırılması ve insanları sürdürülebilir kalkınmanın önemine davet etme, alt başlığının kapsamına girmektedir. Katılımcılar, aktivistlerin ve topluluk liderlerinin insanları sürdürülebilir kalkınma konusunda bilinçlendirmede büyük bir rol oynadığını belirttiler, çünkü aktivistler ve

topluluk liderleri topluluklarına yakın oldukları için etkilerinin daha büyük olduğuna inanmaktalar. Aktivistler ve toplum liderleri ayrıca insanları sürdürülebilir kalkınma programlarına katılmaya çağırmaktadır.

Katılımcı E8, birçok sürdürülebilir kalkınma programının uygulanmasında yerel liderler ve aktivistlerle işbirliği yapma deneyimlerini anlattı ve şunları söyledi:

“Herhangi bir şehirde sürdürülebilir kalkınma programlarını uygularken, yerel liderleri ve aktivistleri projenin her aşamasına dahil ediyoruz, çünkü onlar topluluğa en yakın kişilerdir ve projeye güçlü bir etki sağlayabilirler. Yerel liderler aynı zamanda tüm projeler için gözlemcilik rolünü üstlenirler. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma programlarının başarılı olması için yerel liderlerin ve aktivistlerin katılımına büyük önem veriyoruz.”

3.2.2 Devlet Hizmetlerindeki Boşlukların Kapatılması

Sivil toplum kuruluşları devlet hizmetlerindeki boşlukların doldurulmasına katkıda bulunuyor şeklindeki bu alt konu şu ana başlık altında yer alıyor: Sivil toplum kuruluşları Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına nasıl katkıda bulunuyor. Katılımcılar, devletin tam olarak ele almadığı hizmetlerin tamamlanmasında sivil toplum kuruluşlarının önemli katkı sağladığını belirtmiştir. Ayrıca, devletin tamamlayamadığı bazı projelerin toplum için gerekli olabileceğini, dolayısıyla bu projelerin tamamlanmasının olumlu katkı sağlayabileceğini de eklemişlerdir. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının devletlerden ayrı olması gerektiğini ancak bazı düzeylerde koordinasyon olması gerektiğini söyleyen bir katılımcı grubu daha bulunmaktadır. Genel olarak katılımcıların çoğunluğunun devletin tamamlamadığı hizmetlerin doldurulması ve tamamlanmasında sivil toplum kuruluşlarının önemine inandıkları söylenebilir.

3.2.2.1 Devlet Projelerinin Tamamlanması

Bu alt başlık sivil toplum kuruluşları devlet hizmetlerindeki boşlukları dolduruyor alt konusuna girmektedir. Katılımcılar, devletin tamamlayamadığı programlara sivil toplum kuruluşlarının destek verdiğini belirttiler. Katılımcılar ayrıca sivil toplum kuruluşlarının önerilen projeleri tamamladığını da sözlerine eklediler. Ancak katılımcılar, tüm bu programların vatandaşların ihtiyaçlarına göre uygulandığını dile getirmiştir.

Katılımcı E16, devletin tamamlamamış bazı hizmetlerin tamamlanması ve eksiklerinin giderilmesi konusundaki kendi organizasyonlarındaki deneyimlerini şu şekilde anlattı:

“Aslında devletin tamamlamadığı hizmetleri sivil toplum kuruluşları tamamlıyor. Örneğin, kendi bünyemizde devletin tamamlamadığı birçok projeyi tamamladık. Ayrıca, devletin önerdiği ancak başlatılmamış bazı projeler de bulunmaktadır. Herhangi bir projeyi sunduğumuzda, insanlara ihtiyaç duydukları hizmetler konusunda istişare ederiz. Eğer insanlar devletin tamamlamadığı bir projeyi tamamlamamızı isterlerse, biz bunu gerçekleştiririz. Bu nedenle topluma yakınız ve gerekli tüm ihtiyaç ve önceliklerin farkındayız”.

3.2.2.2 Acil durumlara müdahalesi

Bu alt konu sivil toplum kuruluşları devlet hizmetlerindeki boşlukları dolduruyor, alt konusuna girmektedir. Katılımcılar, acil müdahalede sivil toplum kuruluşlarının önemli bir rol oynadığını belirtti. Ayrıca, katılımcılar sivil toplum kuruluşlarının gıda ve temel ihtiyaçlar gibi acil yardımlar sağladığını da eklemiştir. Sivil toplum kuruluşları aynı zamanda acil durumlar ve bunlarla nasıl başa çıkılacağına ilişkin önemli bilgileri yayarak farkındalık yaratma rolünü de üstlenmektedir.

Katılımcı E44, özellikle hızlı müdahale gerektiren durumlarda sivil toplum kuruluşlarının acil boşlukları doldurma konusundaki önemini vurgulayarak görüşünü şu şekilde ifade etti:

“Evet, özellikle sel, deprem gibi doğal afetlerde sivil toplum kuruluşlarının acil ihtiyaçları karşılamadaki önemi büyüktür. Sivil toplum kuruluşları genellikle topluma yakındırlar ve hizmet verdikleri topluluklar tarafından güvenilir bulunurlar; bu da onların ihtiyaçları hızlı bir şekilde değerlendirmelerine ve vatandaşların ihtiyaç duyduğu hizmetleri sunmalarına olanak tanır”.

Katılımcı E82, ayrıca sivil toplum kuruluşlarının daha küçük ve daha az bürokratik olduğunu belirterek şunları söyledi:

“Sivil toplum kuruluşları, devlet kurumlarına göre daha küçük boyutları ve daha az protokol gereksinimi ile öne çıkarlar, bu da onları zor durumlarla başa çıkma konusunda esnek kılar ve bu sayede hızlı müdahale ederek ihtiyaç sahiplerine zamanında hizmet sunma olanağı tanır. Örneğin, kendi organizasyonumuz 2008 yılında Sudan'da meydana gelen şiddetli sel felaketi ile mücadele ediyordu. Bu sel çok şiddetliydi ve hükümet kurumlarının harekete geçmesi ve ihtiyaç sahiplerine daha erken hizmet sunma konusundaki yavaşlığını göz önüne alarak bazı bölgelere hızlı bir şekilde müdahale ettik”.

Katılımcılar ayrıca sivil toplum kuruluşlarının gönüllülere ve topluma karşılıksız hizmet etme konusunda istekli olanlara güvendiğini, dolayısıyla bu gönüllülerin harekete geçmesinin hızlı gerçekleştiğini, bu da gönüllülerin daha hızlı müdahale etmesine ve hızlı harekete geçmesine katkı sağladığını belirtti.

3.2.2.2 Sivil toplum kuruluşları hizmetleri sağlıyor ve izliyor

Bu alt başlık devlet hizmetlerindeki boşlukları sivil toplum kuruluşları dolduruyor, alt başlığı altında yer almaktadır. Katılımcıların cevaplarına göre, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının vatandaşlara birçok insani hizmet sunduğu ve bu hizmetleri takip ettikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının yerinden edilmiş kişilere yardım etmek gibi tüm insani durumlara müdahale ettiğini, ayrıca eğitim, sağlık ve diğer sosyal alanlarda kalkınma hizmetleri sunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, bazı sivil toplum kuruluşlarının mali sıkıntılar nedeniyle programlarını uygulamak için diğer kuruluşlarla işbirliği yaptığını da belirttiler.

Katılımcı E50, sağladığı hizmetler aracılığıyla kuruluşlarıyla ilgili deneyimlerini şöyle anlattı:

“Evet, kuruluşumuz yoksulluktan korunma, toplumsal barış ve toplumsal kalkınma alanında çalışmaktadır. Ulusal, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla koordinasyon içinde bir dizi farklı program uygulayarak bu alanlarda çalışmaktadır. Kuruluşumuz vatandaşlara yakın çalışmakta olup, ihtiyaç duydukları programların seçimine onlarla birlikte katılmaktadır. Önceleri kalkınma programları devlet tarafından vatandaşlar için seçilmiştir. Ancak bu programlar vatandaşlar için uygun olmayabilir. Bu nedenle, vatandaşlarla devlet arasında bir köprü oluşturuyoruz.

Katılımcı E35 ayrıca organizasyonlarında verdikleri hizmetlerle ilgili deneyimlerini de şöyle aktardı:

“Sivil toplum kuruluşları, çeşitli sosyal ve kültürel konularda konferanslar, çalıştaylar ve seminerler düzenleyerek, topluluk üyelerinin eğitimine katkıda bulunmaktadır. Kuruluşumuz, sağlık ve eğitimin yanı sıra çevre koruma alanında da farklı alanlarda bir dizi program düzenlemektedir. Programların uygulanmasında sorunlarla karşılaştık, ancak diğer kuruluşlarla koordineli olarak çözülmektedir. Genellikle hizmet eksikliği nedeniyle faaliyetlerimizi yerel topluluklara odaklanmaktadır”.

Katılımcı E29, eğitim alanındaki hizmetlerini de ekleyerek görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Eğitim elbette önemlidir; eğitimsizlerin büyük bir yüzdesinin bulunduğu toplumlarda çalışıyoruz, bu nedenle ilk adım, vatandaşları sunulan projelere hazırlamaktır. Projeyi seçmekle başlayıp uygulamak, ardından takip etmek ve korumak gereklidir. Bu, vatandaşlara projenin kendilerine ait olduğu duygusunu verir, çünkü tüm aşamalarına katıldılar. Devletin vatandaşların katılımı olmadan uyguladığı projeler, ihmal sonucu bir süre sonra çökebilir. Yaptığımız tüm projelerde vatandaşlara bunları kullanmaları ve sonra ilgilenmeleri için eğitimler veriyoruz. Son sunduğumuz programda olduğu gibi sağlık alanında bir program sunmak için o vatandaşlara gittik ve kendilerine sordüğümüzda içme suyu ihtiyacı olduğunu söylediler. En önemli ihtiyaçlarını bildikleri için seçimlerine saygı duymamızı sağladılar. Bu, kalkınma projelerinin seçiminde vatandaş katılımının önemini vurgulamaktadır.”

Sivil toplum kuruluşları, toplumun kalkınması için birçok doğal afet ve çeşitli programlarda vatandaşların yanında yer almakta ve birçok hizmet sunacak ve sağlayacaktır. Katılımcı E12 bunu şu şekilde açıklamıştır:

“Sudan'da meydana gelen birçok doğal afette Kuruluşumuz büyük rolü olmuştur. Bu da sivil toplum kuruluşlarının birçok boşluğu doldurmadaki önemini göstermektedir. Geçen yıl Sudan'da yıkıcı sel felaketleri meydana geldiğinde kuruluşumuz vatandaşlara barınma hizmeti veren ilk kuruluşlardan biri olmaktadır. Ayrıca sağlık ve psikolojik destek ve birçok malzeme sağlamaktadır. Tüm bunlar, etkilenen insanları barındırmak ve onlara hizmet etmek için diğer ulusal kuruluşlarla koordinasyon içinde yapılmaktadır”

Sivil toplum kuruluşları, halkın çabalarını sürdürülebilir kalkınmaya aktif katılıma yönlendirir. Ayrıca, devlet ve vatandaş arasındaki işbirliğinin temelini oluşturan bilgi akışını da kolaylaştırırlar. Sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü çalışmalar, devletin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik çabalarını tamamlar. Sivil toplum kuruluşları, devlet hizmetlerini tamamlayıcı ve bazen alternatif hizmetler sunmaktadır. Bu nedenle, bu kuruluşların sorumluları için kişisel getiri faktörü yoktur; yani sivil toplum kuruluşlarının sunduğu hizmetler bedelsizdir.

3.2.3 İşbirliği ve Katılım

İşbirliği ve Katılım alt başlığı sivil toplum kuruluşları Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına nasıl katkıda bulunuyor, ana sorusunun kapsamına girmektedir. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için diğer taraflarla işbirliği ve ortaklık kurduğunu vurgulamıştır. Katılımcılar ayrıca, sürdürülebilir kalkınma projelerini hayata geçirmek için diğer sivil toplum kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarına parasal kaynak sağlayan uluslararası kuruluşlar gibi çeşitli

tarafarla ortaklıklar ve işbirlikleri kurduklarını eklemiştir. Buna ilaveten, işbirliği ve katılımın hizmet sunumunda da dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Kuruluşlar arasında finansal destek sağlanması veya çeşitli deneyimlerin paylaşılması konusunda da koordinasyon bulunmaktadır. Bu nedenle, katılımcıların cevapları, sivil toplum kuruluşları ile diğer ilgili taraflar arasında gerçekleşecek işbirliği ve katılımın, sürdürülebilir kalkınmanın daha etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önem taşıdığını vurgular.

3.2.3.1 Diğer Taraflarla Koordinasyon

Diğer taraflarla koordinasyon, şeklindeki bu alt başlık, İşbirliği ve Katılım alt başlığı altında yer almaktadır; zira çoğu katılımcı, sivil toplum kuruluşlarının birçok programı diğer kuruluşlarla, özellikle çalışan kuruluşlarla koordineli bir şekilde sağladığını belirtmiştir. Aynı programlarda sivil toplum kuruluşları aynı zamanda çeşitli hizmetlerin uygulanması amacıyla mali destek sağlayan kuruluşlarla da koordineli bir şekilde çalışmaktadır. Katılımcılar ayrıca bazı sivil toplum kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarında çalışanların seviyesini yükseltmek amacıyla uzmanlıktan faydalanmak için çeşitli deneyimleri paylaştığı seviyede koordinasyon sağladığını açıklamıştır.

Katılımcı E37, sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonun farklı biçimlerde gerçekleştiğini belirterek, kuruluşlarının deneyimlerini şu sözlerle dile getirdi:

“On yıldır sivil toplum kuruluşlarında çalıştığım için, tüm programların uygulanabilmesi için sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonun gerekli olduğunu söyleyebilirim. Sudan'daki sivil toplum kuruluşları mali sorunlarla karşı karşıya olduklarından, hizmet sunmaya devam edebilmek için sivil toplum kuruluşları diğer kuruluşlarla koordineli çalışıyorlar. Örneğin, kendi bünyemizde diğer kuruluşlarla işbirliği yaparak projeler yürütüyoruz. Bu koordinasyon olmasaydı, bu projeleri hayata geçiremezdik.”

Katılımcı E15 aynı bağlamda sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonun da deneyim alışverişi yoluyla gerçekleştiğini sözlerine ekledi ve şöyle açıkladı:

“Sivil toplum kuruluşları arasında deneyim alışverişi, sivil toplum kuruluşlarında çalışanların yetiştirilmesi ve vasıflandırılması açısından önemlidir. Örneğin, kendi organizasyonumuzda diğer kuruluşlardan uzmanlarla işbirliği yaparak çeşitli teknik ve idari alanlarda çok sayıda profesyoneli eğitim verdik.”

3.2.3.2 Popüler Girişimleri Destekleme

Popüler girişimleri destekleme alt başlığı, İşbirliği ve Katılım alt başlığı altında yer alır. Katılımcılar, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının halkın çeşitli girişimlerini desteklediğini doğrulamıştır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının genellikle vatandaşlarla yakın çalıştığını ve bu nedenle onların çıkarlarına hizmet eden her türlü girişimi teşvik edip desteklediklerini eklemiştir. Katılımcılar ayrıca sivil toplum kuruluşlarının birçok acil durumda halk çabalarıyla işbirliği yaparak katkıda bulunduğunu da belirtmiştir. Aynı bağlamda katılımcılar, özellikle yerel topluluklarda çalışan sivil toplum kuruluşlarının, vatandaşların çabalarıyla gerçekleştirilen projeleri kendileriyle koordineli olarak finanse ettiğini de dile getirmiştir. Tabandan gelen çabalar çoğu zaman projelerin mali finansmanı konusunda sorunlarla karşılaşmaktadır, ancak sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılarak çeşitli projelerin uygulanmasına yönelik mali finansman sorunları çözülmektedir.

3.2.3.3 Vatandaşların Programlara Katılımı

Vatandaşların programlara katılımı alt başlığı, İşbirliği ve katılım alt başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaş katılımının öneminden bahsetmiştir. Bu katılım, planlamadan uygulamaya ve proje başarılı bir sonuca ulaşana kadar takip aşamasına kadar projenin her aşamasında gerçekleşir. Katılımcılar, vatandaşların sürdürülebilir kalkınma programlarına dâhil edilmesinin ve ihtiyaçlarına uygun projelerle ilgili görüşlerinin sorgulanmasının, ihtiyaç duydukları projeleri seçmelerine de katkı sağladığını da ifadelerine eklemiştir. Ayrıca, vatandaşlar bu projelerin kendilerine ait olduğunu düşünerek bunların bakımını yapmakta ve uygulanmasını takip etmektedir.

Vatandaşların görüşlerine katılmasının projenin başarısına katkı sağladığını belirterek, Katılımcı E10 konuyu şöyle anlattı:

“Vatandaşların program seçimine katılımı, belirli bir projenin hayatlarındaki önemini farkına varmaları açısından çok önemlidir. Ama bu projenin önemini vatandaşa danışmadan vatandaşa dayattığımız durumlarda, desteklemeyebilirler ya da ön projeyi olabilir. Yerel topluluklara gittiğimizde, kuruluşlarımız vatandaşları ihtiyaç duydukları projeyi seçme sürecine dâhil ediyoruz.”

Katılımcı E70 ayrıca vatandaşların sürdürülebilir kalkınma programlarına katıldığında, sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü projeleri takip ettiklerini de sözlerine ekledi.

3.2.4 Kaynakların Harekete Geçirilmesi

Kaynakların harekete geçirilmesi, şeklindeki bu alt başlık, sivil toplum kuruluşları Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine nasıl katkıda bulunuyor, ana başlığı altında yer alır. Katılımcıların çoğunluğu, kaynakların harekete geçirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmaya hazırlık konusundaki önemi üzerine odaklandı. Kaynakların harekete geçirilmesi, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için vatandaşları ve tüm paydaşları bir araya getirme yanı sıra, programların uygulanması için mali destek sağlanmasını içerir. Katılımcılar ayrıca sürdürülebilir kalkınma için çeşitli kaynakların harekete geçirilmesinin, tüm kurumlar, kuruluşlar, vatandaşlar ve toplumun tüm kesimlerini kapsayan, herkesin katkıda bulunduğu kapsamlı bir süreç olduğunu vurguladılar. Bazı katılımcılar, programları finanse eden uluslararası kuruluşlarla işbirliğinin önemine dikkat çekerken, diğerleri, dış akreditasyonun getirdiği koşullar nedeniyle sürdürülebilir kalkınma programlarının ulusal çabalarla finanse edilmesine odaklandı.

3.2.4.1 Mali Kaynakların Güvence Altına Alınması

Mali kaynakların güvence altına alınması alt başlığı, sürdürülebilir kalkınma için kaynakların harekete geçirilmesi, başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, finansal güvenliğin kuruluşların katkılarıyla ya da diğer kuruluşların koordinasyon ve ortaklıklar kurarak projelerini finanse ederek çeşitli şekillerde sağlandığını belirtmiştir. Katılımcılar ayrıca, bazı projelerin hayata geçirilmesi için gereken mali finansmanın sağlanmasındaki zorluğun bazı kuruluşlar için engel oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Ancak bu sorun, ister kuruluşlar isterse hayır kurumları olsun, onu finanse eden kuruluşlarla ortaklıklar kurularak çözülebilir.

3.2.4.2 Sosyal Seferberlik

Bu sosyal seferberlik alt başlığı şu başlık kapsamına girmektedir: Sürdürülebilir kalkınma için kaynak seferberliği. Katılımcılar, sürdürülebilir kalkınmanın etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için toplumsal kalkınmaya yönelik sosyal seferberliğin önemini vurguladılar. Herkesin sürdürülebilir kalkınmaya katılımının genel olarak kalkınma projelerinin başarısına yol açtığını belirttiler. Ayrıca, vatandaşların sürdürülebilir kalkınma projelerinin tüm aşamalarında, projenin seçilmesinden uygulanmasına ve ardından projenin ilerleyişinin izlenmesine kadar rolleri olduğuna

dikkat çektiler. Bu sayede projelerin başarıya ulaşması sağlanır, çünkü vatandaşlar projeyi kendi projeleri gibi benimser ve samimiyetle çalışır. Sosyal seferberliğin, sürdürülebilir kalkınma konusundaki farkındalığı artırmayı ve bunu başarmak için tüm insanları bir araya getiren ortak bir anlayış oluşturmayı amaçladığını eklediler.

Katılımcı E77, sürdürülebilir kalkınma için toplumsal seferberliğin tüm faaliyetlere katılımı içerdiğini ifade ederek görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Evet, sürdürülebilir kalkınma seferberliği, tüm paydaşların sürdürülebilir kalkınmaya katıldığı, katılımcı bir yaklaşımı içermektedir. Vatandaşların sürdürülebilir kalkınma programlarına dahil edilmesi, yerel toplulukların ihtiyaçlarının anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma programlarına tüm vatandaşların katılımı, bu projelerin başarısına katkı sağlamaktadır.”

Aynı bağlamda Katılımcı E59, sürdürülebilir kalkınma için toplumsal seferberliğin tüm paydaşların katılımını içerdiğini sözlerine ekledi ve bunu şu şekilde açıkladı:

“Çeşitli bakış açılarını benimsemek, farklı grupların farklı zorluklarını ve isteklerini etkili bir şekilde ele alan, daha dirençli ve uyumlu bir toplumu teşvik eden girişimlerin oluşturulması çok önemlidir. Sürdürülebilir kalkınma, tüm paydaşların aktif olarak katılımına önem verir; çeşitli toplulukların görüşleri, gereksinimleri ve çıkarları dikkate alınıp karar alma süreçlerine dahil edilir. Bu kapsayıcı yaklaşım, işbirliğini ve ortak sorumluluğu geliştirerek sonuçta hem mevcut hem de gelecek nesillerin kalıcı refahını zenginleştirir.”

3.3 Sudan'daki Sivil Toplum Kuruluşlarının Sağladığı Sürdürülebilir Kalkınma Programları

Şekil 2. Sudan'daki Sivil Toplum Kuruluşlarının Sağladığı Sürdürülebilir Kalkınma Programları

Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla sivil toplum kuruluşları tarafından sunulan çeşitli programların incelenmesi, çalışmanın amaçlarından biridir. Çünkü sivil toplum kuruluşları, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak adına birçok program ve hizmet sunmaktadır. Bu nedenle, bu bölümde, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen programlara değinilmektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak, bu bölümdeki verileri düzenlemek için bir dizi tema oluşturulmuştur. Bu kısım, altı ana konuya ayrılmıştır: eğitim alanındaki programlar, yoksulluğu azaltma programları, sivil toplum kuruluşlarının sağlık hizmetlerindeki rolü, barış inşası ve çatışma çözümü, içme suyunun sağlanması ve ardından çevrenin kirlilikten korunması. Her ana başlığın altında, konuları düzenli bir şekilde düzenleyen çeşitli alt başlıklar bulunmaktadır.

3.3.1 Eğitim Alanındaki Programlar

Bu eğitim alanındaki programlar, alt konusu sudan'da sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sürdürülebilir kalkınma programları, ana başlığı altında tartışılmıştır. Görüşme yapılan katılımcılar, eğitim alanında hizmet verdiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar, eğitimin sürdürülebilir kalkınmanın en temel alanlarından biri olduğuna inanmakta ve okuma-yazma programları, gençlere yönelik mesleki eğitim, kadın ve çocukların eğitimi gibi çeşitli eğitim alanlarında hizmet sunduklarını ifade etmişlerdir.

3.3.1.1 Okuryazarlık Sorununu Ortadan Kaldırılması

Bu okuryazarlık sorununun ortadan kaldırılması, alt konusu “Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için eğitim alanında programlar” alt konusunun kapsamına girmektedir. Çoğu katılımcı, insanları vasıflandırmada ve bilgi düzeylerini artırmada cehaletin ortadan kaldırılmasının önemini vurgulamıştır. Katılımcılar, okuma, yazma ve diğer becerilerin geliştirilmesine özel bir önem atfetmiştir. Ayrıca, Okuma ve yazma becerilerinin artırılmasının, doğrudan dersler veya benzeri eğitim yöntemleriyle sağlanması gerektiğini de belirttiler. Buna ilaveten, bu programların tüm tarafların koordinasyonu ile yürütüldüğünü de dile getirdiler. Bu nedenle, insan yetiştirme bireylerin düzeyini yükseltmeye ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağladığı söylenebilir.

Okuma-yazma programları alanında E40 katılımcısı, bu hizmetin sunumuyla ilgili deneyimlerini paylaşarak görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Özellikle yerel topluluklarda eğitimsiz vatandaşların sayısının artması nedeniyle, kuruluşumuz özellikle okuma yazma becerilerini geliştirmeye odaklanarak eğitime büyük önem vermektedir. Sudan'ın birçok şehrinde, okuma yazma bilmeyen bireyleri eğitmek amacıyla çeşitli programlar düzenledik. Okuryazarlık eğitimi her yaş grubu için uygundur; bu programlarda katılımcıları yaşlarına göre sınıflandırıp, topluluk gönüllüleri ile işbirliği yaparak eğitime erişimi artırmayı, okuma ve yazma becerilerini geliştirmeyi ve engelleri ortadan kaldırmayı hedefliyoruz Aynı zamanda, eğitimi bilgisayar kullanımı gibi diğer becerilerle birleştirerek, insanların genel yaşam standartlarını iyileştirmeye büyük katkı sağlamıştır”.

Katılımcı E14, Kalati'nin görüşünü dile getirerek vatandaşların okuma yazma bilgisinin onlara çeşitli fırsatlar açtığını belirtti:

“Eğitim, aslında insanların sosyal ve ekonomik seviyelerini birlikte yükseltir. Bu gerçeği, birçok vatandaşımıza işgücü piyasasına girmelerini sağlayacak çeşitli beceriler konusunda eğitim vererek fark ettim. Bu şekilde, eğitim insanlara fayda sağlayacak pek çok beceri kazandırarak kendi projelerini başlatmalarına ve başarılı bir şekilde yönetmelerine olanak tanır. Bu da hem bilgi düzeyini arttırır hem de ekonomik seviyelerini yükseltir.”

3.3.1.2 Mesleki Eğitim Programı

Bu alt konu sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için eğitim alanında programlar, başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, mesleki eğitimin bilişsel ve eğitsel becerilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığını belirttiler. Ayrıca, gençlerin çeşitli alanlarda güçlendirilmesine büyük katkı sağladığını ve işgücü piyasasına önemli ölçüde girmelerini desteklediğini eklediler. Bu nedenle, Sudan'daki çoğu sivil toplum kuruluşunun programlarını gençlere yönelik mesleki eğitime odakladığını görmekteyiz. Katılımcılar, bu yaklaşımın gençlerin bir meslek edinmelerine büyük ölçüde yardımcı olduğunu ve onları daha istihdam edilebilir hale getirdiğini ifade ettiler.

Katılımcı E7, mesleki eğitimin özellikle işgücü piyasasına yönelik olarak tasarlandığını belirtirken, Kalati şu ifadeyi kullandı:

“Mesleki eğitim, vatandaşlara işgücü piyasasına girmelerini ve daha kolay iş bulmalarını sağlayacak temel becerileri kazandırmak amacıyla bilimsel olarak tasarlanmıştır. Sonuç olarak, sivil toplum kuruluşları Sudan genelinde elektrik, sıhhi tesisat, marangozluk, cep telefonu bakımı gibi teknik uzmanlıklara odaklanan müfredatlar geliştirmektedir. Bu kuruluşlar, diğer paydaşlarla işbirliği yaparak gençleri bu beceriler konusunda eğitmekte ve kendi bünyelerinde çeşitli şehirlerde birçok gence eğitim sağlamaktadır. Bu gençler, aldıkları eğitim sayesinde farklı

mesleklerde işgücü piyasasına katılmışlardır. Dolayısıyla, mesleki eğitim, daha hızlı iş bulmaya yönelik olarak tasarlanmıştır.”

Katılımcı E21, ayrıca mesleki eğitimin Sudan'daki iş boşluklarını doldurduğunu belirterek görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Mesleki eğitim, çeşitli beceri boşluklarını doldurarak önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, kuruluşlarımızda her önemli eğitim programı öncesi, Sudan'da ihtiyaç duyulan işleri belirlemek amacıyla pazar araştırması yapmaktayız. Örneğin, Sudan'da elektrik, inşaat ve sıhhi tesisat alanlarında işçi sıkıntısı yaşanmakta; bu sektörlerde gençleri eğiterek işgücü piyasasının bu ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olduk. Çünkü sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü eğitimler genellikle teorik ağırlıklı ve modern bir nitelik taşımaktadır”.

3.3.1.3 Eğitim Kurumlarının Desteklenmesi

Bu eğitim kurumlarının desteklenmesi, alt başlığı, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik eğitim alanında programlar, alt başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, cevaplarında sivil toplum kuruluşlarının Sudan'daki eğitim kurumlarını desteklemede çeşitli yollarla katkı sağladığını belirttiler. Bazı sivil toplum kuruluşlarının okul bakımı alanında hizmet verdiğini, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hedefleri konusunda kamuoyunu bilinçlendiren diğer kuruluşların da bulunduğunu ifade ettiler. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşları çeşitli eğitim kurumlarının desteklenmesine etkin bir şekilde katkıda bulunmuş ve bulunacaktır, böylece sürdürülebilir eğitim gelişimi sağlanmış olacaktır.

Katılımcı E50, kendi organizasyonundaki deneyimleri üzerinden Sudan'daki eğitim kurumlarını destekleme konusundaki görüşlerini paylaştı:

“Eğitimde sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla, organizasyon düzeyinde çeşitli programlar sunduk. Eğitim ortamını iyileştirmek amacıyla uzak şehirlere odaklanarak Sudan'ın çeşitli şehirlerinde bir dizi temel okulun bakımını yaptık. Çevrenin kirlilikten, uyuşturucudan korunması ve diğer konularda çeşitli alanlarda bilinçlendirme kampanyalarımız bulunmakta ve bu farkındalık periyodik olarak gerçekleşmektedir.”

3.3.2 Yoksulluğu Azaltmaya Yönelik Programlar

Yoksulluğu azaltmaya yönelik programlar başlıklı bu konu Sudan'daki sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sürdürülebilir kalkınma programları, alt başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının çeşitli programlar aracılığıyla yoksulluğu azaltmaya yönelik çeşitli girişimlerde bulunduklarına dair cevaplar

vermişlerdir. Bu programlar arasında küçük işletmeleri destekleme, üretken aileleri destekleme ve Sudan'da sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayan diğer projeler yer almaktadır. Katılımcılar ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının projelerini tüm şehirlerde uygulamakla birlikte, özellikle destek ihtiyacı daha fazla olan marjinal bölgelere odaklandıklarını ifade etmişlerdir.

3.3.2.1 Küçük Projelerin Finansmanı

Sürdürülebilir kalkınmada küçük projelerin finansmanı alt başlığı, yoksulluğu Azaltma Programları, alt başlığının kapsamına girmektedir. Katılımcılar, verdikleri yanıtlara göre, sivil toplum kuruluşlarının küçük projelerin finansmanına sağladığı destek sayesinde, küçük projelerin sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağladığını belirtmiştir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları tarafından finanse edilen küçük projelerin, vatandaşların bu projelere sahip olmalarına yardımcı olarak üretim çemberine girmelerine katkı sağladığını da ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, bu küçük projeler, vatandaşların çeşitli ekonomik ve sosyal sorunlarını çözmede yardımcı oldu ve onların üretim döngüsüne girmelerini sağlamıştır.

Katılımcı E9, küçük projelerin yerel toplumun güçlenmesinde önemli bir rol oynadığını ifade ederek, bu konudaki görüşlerini şu şekilde açıkladı:

“Sivil toplum kuruluşları, öncelikle toplumu güçlendirmeyi ve sosyal koşullarına doğrudan yansıyan ekonomik düzeyini yükseltmeyi amaçlayarak küçük projelere destek verir. Kuruluşumuz, küçük projelere özel bir departmana sahiptir ve aileleri verimli projelerle destekleme, gençleri elektrik, su tesisatı, telefon bakımı gibi çeşitli alanlarda küçük projelerle eğitime gibi bir dizi alanda uzmanlaşmıştır. Bu sayede, topluma büyük katkı sağlayan projeler gerçekleştiriyoruz. Ayrıca, işe hızlı bir giriş yapmalarına yardımcı olacak becerilerle donatılmış bireyleri pazara kazandırmak amacıyla sunduğumuz eğitim, bilimsel temellidir ve büyük ölçüde pratik odaklıdır. Bu ileri düzey eğitim programı, iyi vatandaşların profesyonel bir eğitimden mezun olmalarına önemli katkıda bulunmuştur. Mezun olanların büyük bir kısmı şimdi şirketlerde başarılı kariyerlere sahip, bir kısmı ise kendi işlerini kurarak topluma katkı sağlamaktadır.”

Aynı bağlamda, Katılımcı E15, küçük projelerin yerel topluluklardaki ekonomiyi canlandırmaya ve istihdam yaratmaya yardımcı olduğunu ifade ederek görüşlerini şu şekilde açıkladı:

“Özellikle yerel topluluklarda küçük projelere sağlanan finansman, vatandaşlara birçok iş fırsatı açmaktadır. Bu sayede birçok vatandaş üretim

döngüsüne katılmakta, böylece bulundukları toplumda ekonomiyi canlandırmaktadırlar. Tarım, otlatma ve benzeri projelerle ilgili olanlar özellikle ekonominin çarkının hareket etmesinde etkin bir rol oynamaktadırlar. Gençlik düzeyindeki projeler, gençlere iş sahibi olma imkânı sunarak büyük katkı sağlamaktadır. Bu da gençleri üretken kılarak ailelerine yardımcı olmalarını ve dolayısıyla ekonomiye dolaylı olarak destek olmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla, küçük projelerin yerel ekonomiyi canlandırmada ve birçok vatandaşa iş olanağı yaratmada etkili bir rol oynadığı söylenebilir.”

3.3.2.2 Tarımın Desteklenmesinin Yoksulluğun Azaltılmasındaki Rolü

Bu başlık, yoksulluğu Azaltma Programları alt başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, cevaplarında tarıma yönelik desteklerin yoksulluğun azaltılmasına önemli katkı sağladığını belirtmişlerdir. Yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlayan tarım projelerinin desteklenmesinde sivil toplum kuruluşlarının önemli bir rol oynadığına dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, katılımcılar Sudan'ın büyük ölçüde tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olduğunu ve nüfusun büyük bir kısmının tarım sektöründe çalıştığını vurgulamışlardır. Dolayısıyla, tarım sektörünün desteklenmesinin ekonomik ve sosyal düzeyin yükselmesine katkı sağladığını açıklamışlardır. Katılımcılar, toplumsal kuruluşların yağmurla beslenen tarım projelerini veya vatandaşların tükettiği mevsimlik ürünlere dayalı sulu projeleri desteklediğini ve bu ürünlerin bir kısmının yurt dışına ihraç edildiğini eklemişlerdir.

Katılımcı E22, tarımı desteklemek amacıyla tarımsal projeleri desteklemenin, özellikle yerel topluluklarda vatandaşların tarım ürünleri satarak para kazanarak gelir elde ettiği ve Sudan'da yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olan birçok bölge sakini için bir gelir kaynağı sağladığını belirtti. Katılımcı, çiftçilerin önünde büyük engeller bulunduğunu, bunların en önemlisi yurt dışına ürün pazarlamak olduğunu; ayrıca üretim girdilerinin yetersizliğinden kaynaklanan engeller olduğunu da sözlerine ekledi.

3.3.2.3 Katılımcı Tarım Projelerinin Desteklenmesi

Katılımcı tarım projelerinin desteklenmesi alt başlığı yoksulluğu Azaltma Programları, ana başlığının kapsamına girmektedir. Katılımcıların cevaplarına göre, sivil toplum kuruluşlarının katılımcı projelerin desteklenmesinde önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Katılımcı projeler, çok sayıda kişinin yönetimine katıldığı orta ölçekli

projeler olarak tanımlanmış ve bu projelerin birçok vatandaşın üretime katılmasını sağladığı vurgulanmıştır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının bu projelerin yönetiminde, katılımcıların eğitiminde ve vasıflandırılmasında önemli bir rol oynadığını eklemişlerdir. Sudan'daki sivil toplum kuruluşları da üreticilere tarım teknikleri konusunda destek sağlayarak, tarım tekniklerini kullanma konusunda eğitim vererek üretimin artmasına katkıda bulunmuşlardır. Katılımcılar, vatandaşların ortak projelere katılmasının katılım ruhunun gelişmesine yardımcı olduğunu ve bu projelerin büyük bir kısmının başarılı olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda, bazı projelerin sorunlar yaşadığını, ancak genel olarak katılımcıların bu projelerin başarılı olduğunu belirttiklerini dile getirmişlerdir. Özellikle yerel topluluklarda birçok vatandaşın desteklendiği vurgulanmıştır.

Katılımcı E30, sivil toplum kuruluşlarının ürünlerin pazarlanmasına destek vererek katılımcı projelere destek sağladığını ifade etti ve görüşlerini şu şekilde açıkladı:

“Katılımcı proje sahiplerinin karşılaştığı en büyük sorun, ürünlerin pazarlanmasıdır. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşları, çeşitli taraflarla işbirliği yaparak tarım ürünlerinin hem Sudan içinde hem de dışında pazarlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, kuruluşumuz olarak, Sudan'da bir tarımsal projeye destek verdik; bu proje Kassala şehrindeki çiftçilerin büyük ölçekli muz üretimiyle ilgiliydi ve bu ürünlerin pazarlanmasıyla ilgili sorunlar yaşanmaktaydı. Biz de çiftçilere, Sudan dışındaki çeşitli şirketlerle iletişim kurmalarına yardımcı olduk. Bu, onların yabancı şirketlerle bağlantı kurmalarına yardımcı oldu ve tüm ürünlerinin pazarlanmasına katkıda bulundu. Sivil toplum kuruluşları, projenin finansmanından başlayarak etkin bir rol üstlenirken aynı zamanda projenin pazarlanmasına da destek olmaktadır.”

3.3.2.4 Sürdürülebilir Tarım Uygulamalarının Desteklenmesi

Sürdürülebilir tarım uygulamalarının desteklenmesi , alt başlığı yoksulluğu azaltma programları, ana başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının çiftçilere çevreye zarar vermeyen gübre kullanımı ve tarımda teknoloji kullanımı gibi sürdürülebilir tarım uygulamaları konusunda eğitim vererek etkin bir rol oynadığını ve bu sayede üretimi artırmaya yardımcı olduğunu doğrulamıştır. Katılımcılar ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının, çiftçiler arasında sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda farkındalık düzeyini artırmak amacıyla da eğitimler vererek ve işbirliğini geliştirerek sürdürülebilir tarımın ilerlemesine katkı sağladığını belirtmiştir.

Katılımcı E65, sürdürülebilir tarımın teşviki amacıyla sivil toplum kuruluşlarının çeşitli taraflarla iş birliği yaptığını belirterek, görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Elbette, sivil toplum kuruluşları devlet kurumlarıyla farklı düzeylerde işbirliği yaparlar. Aynı zamanda, sivil toplum kuruluşları, tarımsal sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla tarım alanında faaliyet gösteren diğer kuruluşlarla iş birliği yapmakta ve büyük bir koordinasyon sağlamaktadırlar.”

3.3.3 Sağlık Hizmetlerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Sağlık hizmetlerinde sivil toplum kuruluşlarının rolü, başlığı sudan'daki sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sürdürülebilir kalkınma programları, ana sorusunun kapsamına girmektedir. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının sağlık hizmetlerinde çeşitli alanlarda aktif rol oynayarak çalıştığını belirtti. Katılımcılar, ayrıca sivil toplum kuruluşlarının sağlık sistemlerini iyileştirmeye, topluluk katılımına, acil durum müdahalelerine ve işbirliğinin geliştirilmesine büyük ölçüde yardımcı olduğunu da ifa etmişlerdir.

3.3.3.1 Koruyucu ve Tedavi Edici Hizmetlerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Koruyucu ve tedavi edici hizmetlerde sivil toplum kuruluşlarının rolü, alt başlığı Sağlık hizmetlerinde sivil toplum kuruluşlarının rolü alt başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar cevaplarında, koruyucu ve tedavi edici hizmetlerde sivil toplum kuruluşlarının önemli bir rol oynadığına vurgu yaptı. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının sağlık eğitimleri için birçok önleyici program uyguladığını belirtirken, aynı zamanda Sudan'ın birçok şehrinde gerçekleştirdikleri çeşitli programlarla tedavi hizmetleri sunduklarını ifade etti. Bilinçlendirme kampanyalarının yürütüldüğü bu süreçte, sivil toplum kuruluşlarının sigara ve uyuşturucu gibi konuların yanı sıra vatandaşları eğitme ve bilinçlendirme konularına odaklandığına dikkat çekildi.

Katılımcı E12, koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin desteklenmesi konusunda kendi kuruluşlarındaki deneyimlerini anlatarak görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Sivil toplum kuruluşları, koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin desteklenmesine önemli katkı sağlamaktadır. Kuruluşumuz, birçok ilde gerçekleştirdiği sağlık kampanyaları ve birinci basamak sağlık hizmetleriyle birlikte diğer kuruluşlarla iş birliği içinde çalışarak birçok vatandaşa hizmet sunmaktadır. Ayrıca, sağlık merkezlerine verdiğimiz destekle birlikte birçok ilde çeşitli tedavi programları düzenlemiş bulunmaktayız.”

Aynı bağlamda katılımcı E44, sivil toplum kuruluşlarının sağlık yeteneklerinin geliştirilmesine yardımcı olduğunu da sözlerine ekledi ve görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Sivil toplum kuruluşları, çeşitli sağlık alanlarında kurslar düzenleyerek sağlık çalışanlarının eğitimine önemli katkı sağlamaktadır. Kuruluşumuz, özellikle aşılama ve toplumsal bilinçlendirme konularında birçok eğitim programı sunarak, bazı personelin uzmanlaşmış bölümlerde eğitim almasını destekleyerek, eğitim alan sağlık çalışanlarının seviyesini yükseltmeye katkıda bulunmuştur.”

3.3.3.2 Sağlıkla İlgili Acil Durumlarda Müdahale

Bu sağlıkla ilgili acil durumlara müdahale, alt başlığı sağlık hizmetlerinde sivil toplum kuruluşlarının rolü, alt başlığının kapsamına girmektedir. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının sağlıkla ilgili acil durumlara müdahalede önemli bir rol oynadığını vurgulayarak, bu kuruluşların vatandaşlara yakın olduklarını ve özellikle yerel topluluklarda vatandaşlarla yakın bağlantı içinde olduklarını, bunun da kendilerini sağlık acil durumlarıyla mücadelede daha etkili hale getirdiğini belirttiler. Sivil toplum kuruluşlarının, sağlıkla ilgili acil durumlara doğrudan müdahale gerektiren vakaları tedavi ederek sağladığı tıbbi destek ve ihtiyaç sahiplerine psikolojik destek sağlamak amacıyla sunduğu psikolojik destek dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde müdahale ettiğini ifade ettiler. Ayrıca, temel ihtiyaçları karşılayarak aynı destek de sağlamaktadırlar. Örneğin bir katılımcı; “Kuruluşumuzun tecrübesiyle Sudan’ı etkileyen sel ve su baskınlarına hızlı müdahale çalışmalarına katıldık ve diğer kuruluşlarla iş birliği yaparak temel hizmetlerin sağlanmasında etkin bir rol oynadık” sözlerini dile getirdi. Buna göre, sağlıkla ilgili acil durumlara hızlı müdahalede sivil toplum kuruluşlarının önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Katılımcı E7, sağlıkta acil durumlarda sivil toplum kuruluşlarının sağlık hizmetlerindeki boşlukları doldurduğunu belirterek şu sözleri kullandı:

“Sivil toplum kuruluşları genellikle devlet kurumlarına göre daha esnek olduğundan, sağlık krizlerine daha hızlı yanıt verme eğilimindedir. Sudan’daki sivil toplum kuruluşlarıyla yaptığım çalışmalar sayesinde, vatandaşlarla yakın bir işbirliği içinde olduğumuz için sağlıkla ilgili acil durumlara çok hızlı müdahale ettiğimizi ve bu sayede müdahalemizin hızlı ve yerel topluluklar tarafından kabul gördüğünü söyleyebilirim. Bazen devletin önünde de müdahalede bulunabiliyoruz. Sivil toplum kuruluşları, hizmetleri toplumun ihtiyaçlarına göre esnek bir şekilde uyarlayabilirler.”

Aynı bağlamda, Katılımcı E35, sivil toplum kuruluşlarının çeşitli paydaşlar arasında

arabuluculuk yaptığını belirterek görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Evet, sivil toplum kuruluşları, gönüllü kuruluşlar olarak, vatandaşa yakınlıkları ve vatandaşlarla ilişkilerdeki esneklikleri nedeniyle vatandaş ile devlet arasında aracılık görevi üstlenmektedirler. Sivil toplum kuruluşları, aynı alanda faaliyet gösteren diğer kuruluşlarla koordineli bir şekilde çalışabilmektedir. Örneğin, tarım alanında faaliyet gösteren bir kuruluş, aynı alanda faaliyet gösteren başka bir kuruluşla işbirliği yaparak tarım için kaliteli iş sağlayabilir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları, çeşitli projelere destek veren uluslararası kuruluşlarla da işbirliği yaparak bu projelere aracılık etmektedirler.”

3.3.3.3 Toplum Sağlığı Eğitimi

Toplum sağlığı eğitimi alt başlığı sağlık hizmetlerinde sivil toplum kuruluşlarının rolü, başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, cevaplarında sivil toplum kuruluşlarının toplum sağlığı eğitimindeki önemine değindiler. Sağlık eğitimine yönelik olarak, sivil toplum kuruluşlarının beslenme, üreme sağlığı, ruh sağlığı gibi birçok hizmet sunduğunu da belirttiler. Ayrıca, katılımcılar sivil toplum kuruluşlarının toplum sağlığı eğitime katkı sağlayan birçok konuyu ele alan eğitim ve öğretim programlarını hayata geçirdiğini ifade ettiler. Sivil toplum kuruluşlarının ayrıca, vatandaşların sağlık ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla verileri toplayıp analiz ederek sağlık programlarının izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik mekanizmalar oluşturduklarını ifade ettiler. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının vatandaşlara yakın olmaları nedeniyle, onların sağlık ihtiyaçlarını bilip hizmet verebildiklerini vurguladılar. Buna ilaveten, katılımcılar sivil toplum kuruluşlarının Sudan'ın tüm kentlerine gönderdiği ekipler aracılığıyla sağlık eğitimleri verdiğini de dile getirdiler.

Katılımcı E19, sivil toplum kuruluşlarının toplumda sağlıklı bir kültür oluşmasına katkıda bulunduğunu belirterek görüşlerini şu sözlerle dile getirdi:

“Sivil toplum kuruluşları, vatandaşların sağlıklı bir yaşam sürmelerini sağlamak amacıyla toplumda sağlıklı bir kültür oluşturmaktadır. Sağlık kültürü, bilgi sağlanması ve çeşitli araçların kullanılmasıyla inşa edilmektedir. Örneğin, kuruluşlarımız, sağlık bilincini geliştirmek ve toplum içinde kültür haline getirmek amacıyla çeşitli konularda eğitim oturumları ve çalıştaylar düzenlemiştir. Corona virüsünün yayılma sürecinde, vatandaşların sağlıklarını korumak için önleme yöntemlerinin önemine dair bilinci artırmak amacıyla çeşitli yerlerde sosyal medya aracılığıyla sağlık bilinçlendirme oturumları düzenleyerek katkıda bulunmuş bulunmaktayız.”

Katılımcı E25, ayrıca beslenme eğitiminin vatandaşların sağlığını geliştirmedeki rolüne de vurgu yaparak görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Sivil toplum kuruluşları, genellikle sağlık alanındaki etkin rolleri nedeniyle vatandaşların barışçıl beslenme konusunda eğitilmesine katkıda bulunmaktadır. Kuruluşumuz, sağlık eğitimi çerçevesinde beslenme konusunda çeşitli eğitim ve hastalıklardan korunma kursları düzenlemiş; bu kurslar, vatandaşlara dengeli beslenmenin önemi, meyve, sebze, protein gibi çeşitli besin öğelerinin kullanımı konusunda rehberlik sağlamıştır. Süt ürünleri ve diğer besin kaynaklarının yanı sıra, bu kurslar aracılığıyla vatandaşlarımıza beslenme konusunda bilgi verilmiştir “.

3.3.4 Barışın İnşası ve Çatışma Çözümü

Barışın inşası ve çatışma çözümü alt başlığı sudan'daki sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sürdürülebilir kalkınma programları, ana başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, cevaplarında sivil toplum kuruluşlarının barışın inşasında ve çatışmaların çözümünde önemli bir rol oynadığını belirttiler. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının tarafsız ve bağımsız kuruluşlar olduğunu ve bu nedenle çatışan taraflar arasında güvenin oluşmasına doğrudan katkıda bulunduklarını, sivil toplum kuruluşlarının çatışma bölgelerindeki vatandaşlara maddi, ayni, psikolojik destek ve diğer gerekli birçok hizmeti sunduğunu ifade etti. Vatandaşların desteklenmesine katkıda bulunan bu hizmetler, barış inşasına olumlu bir şekilde yansımaktadır.

3.3.4.1 İnsani Yardım Sağlamak

İnsani yardım sağlamak alt başlığı barışın inşası ve çatışma çözümünde sivil toplum kuruluşlarının rolü, alt konusunun kapsamına girmektedir. Katılımcıların çoğu, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının, savaş nedeniyle yerinden edilenlere ve çatışma bölgelerinde yaşayanlara insani hizmet sağlamada etkin bir rol oynadığını belirtti. Sivil toplum kuruluşlarının ayrıca vatandaşlara yakın ve tarafsız kuruluşlar olduğunu ifade ederek, bu nedenle tüm çatışma bölgelerinde ihtiyaç sahibi herkese hizmet sunduklarını ekledi.

Katılımcı E12, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının insani hizmet sağlama konusunda devlet kurumlarına göre daha fazla esnekliğe sahip olduğunu şu sözlerle ifade etti:

“Sivil toplum kuruluşlarını gözlemlediğimizde, vatandaşlara olan yakınlıkları sayesinde insani durumlara esnek bir şekilde müdahale edebildiklerini söyleyebiliriz. Sivil toplum kuruluşları, hızlı karar alabilmelerine olanak tanıyan esnek bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, sivil toplum kuruluşlarını karakterize eden bu esneklik, hizmet sunumunda hızlı

müdahaleye olumlu bir şekilde yansımaktadır. Sudan'da meydana gelen birçok olayda, kuruluşumuz olarak insani hizmetler sağladık. Örneğin, Darfur bölgesindeki büyük çatışmalarda insani yardım hizmetleri sunduk". Aynı bağlamda katılımcı E40, sivil toplum kuruluşlarının vatandaşların krizlere müdahale etme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olduğunu belirterek şunu ifade etti:

"Elbette ki sivil toplum kuruluşları, vatandaşların kriz durumlarına müdahale etme konusunda eğitilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kuruluşumuz olarak, Sudan'da her yıl meydana gelen sel ve su baskınlarında, birçok vatandaşa ilk yardım ve korunma konularında eğitim veriyoruz. Ayrıca, selin etkilediği bölgelerdeki vatandaşları, sel tehlikesine karşı koruyacak araçlarla destekliyoruz".

3.3.4.2 Psikolojik ve Sosyal Destek

Bu Psikolojik ve sosyal destek alt başlığı barışın inşası ve çatışma çözümünde sivil toplum kuruluşlarının rolü, alt başlığı altında ele alınmıştır. Katılımcılar, çatışma bölgelerinde psikolojik ve sosyal destek sağlamanın, toplumsal kuruluşların önemli bir rol oynadığını çeşitli yanıtlarla ifade ettiler. Katılımcılar, çatışma bölgelerindeki vatandaşların zamanında müdahale gerektiren psikolojik travmalarla karşılaştıklarını, bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının psikolojik ve sosyal araştırmacılar aracılığıyla, psikolojik ve sosyal travmanın şiddetini hızla hafifletmeye katkıda bulunduğunu ekledi. Aynı bağlamda Katılımcı E66, sivil toplum kuruluşlarının çatışma bölgelerindeki bireylerin rehabilite edilmesi ve onlara yardım edilmesi konusunda rol oynadığını belirterek, bunu şu şekilde ifade etti:

"Evet, sivil toplum kuruluşları çatışma bölgelerindeki bireylerin rehabilite edilmesi ve onlara yardım edilmesi konusunda rol oynuyor. Biz de kuruluşumuz olarak, Batı Sudan'ın Darfur bölgesi gibi birçok çatışma ve acil durum bölgesinde çok sayıda psikolojik rehabilitasyon ve destek merkezi açtık. İhtiyaç sahiplerine psikolojik ve sosyal açıdan destek sağlayan bir rehabilitasyon merkezimiz bulunmaktadır".

Katılımcı E11 ayrıca sivil toplum kuruluşlarının çatışma bölgelerinde çeşitli acil hizmetler sunduğunu da sözlerine ekleyerek bunu şu şekilde ifade etti:

"Çatışma bölgelerindeki vatandaşlar, temel ihtiyaçlarını, örneğin gıda ve ilk tıbbi müdahale gibi, sağlayarak psikolojik istikrarlarını sağlayacak acil yardıma ihtiyaç duymaktadır. Deneyimlerimiz, Port Sudan şehrindeki çatışma bölgelerinde, özellikle darfur ve mavi nil bölgelerinde, çok sayıda acil duruma müdahale ettiğimizi göstermektedir. Sudan genelinde, bu bölgelerde çeşitli hizmetler ve öncelikli ihtiyaçları karşılamak için çaba

sarf ettik. Çatışmalar, Sudan'daki insani durumu zorlaştıran önemli bir etken olmaya devam etmektedir”.

3.3.4.3 Sosyal Uyumun İnşası

Bu alt başlık barışın inşa edilmesinde ve çatışmaların çözümünde sivil toplum kuruluşlarının rolü, başlığının kapsamına girmektedir. Katılımcılar, çatışmaya maruz kalan toplumların inşasında sivil toplumun önemli bir rol oynadığını belirtti. Çatışmaların toplum arasındaki ilişkilerde çatlamaya neden olduğunu ve bu nedenle topluluk uyumunu sağlamak için müdahale gerektirdiğini eklediler. Katılımcılar ayrıca sivil toplum kuruluşlarının vatandaşa yakın gönüllü kuruluşlar olduğunu, bu nedenle yalnızca toplumda güven oluşturmak amacıyla müdahale ettiklerini ve bunun da kendilerini daha güvende hissetmelerini sağladığını vurguladılar. Ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının çatışan çeşitli topluluklarla aralarında güven inşa etmeye yardımcı olan bir dizi program aracılığıyla iletişim kurduklarını da belirttiler.

Katılımcı E65, Darfur bölgesindeki çatışma bölgelerinde sosyal uyumun nasıl sağlandığı konusundaki deneyimlerini şu şekilde ifade etti:

“Darfur bölgesi, 20 yıldan fazla bir süredir devam eden çatışmaların yaşandığı, toplumlar arası birliği olumsuz etkileyen ve aşiretler arası ilişkileri büyük ölçüde etkileyen bir bölgedir. Bu durum, vatandaşlar arasındaki uyumu yeniden inşa etme çabalarımız için bizi doğrudan etkilemiştir. Toplum arasında uyumu sağlamaya yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunduk, yerel yönetimlerle işbirliği yaptık ve onları toplumla iletişim kurma konusunda eğittik. Ayrıca, vatandaşları bir araya getirip eğlendirmeyi amaçlayan bir dizi kültürel etkinlik ve program düzenledik. Gençlerde özgüven oluşturmak amacıyla spor kursları da düzenledik. Ayrıca, çeşitli din ve bilinçlendirme dersleri aracılığıyla sosyal uyumun önemini vurgulayarak farkındalık yaratmaya çalıştık. Uyguladığımız bu çeşitli programlar, toplumsal bütünleşmeye büyük katkı sağlamıştır”.

Aynı bağlamda, Katılımcı E60, sivil toplum kuruluşlarının çatışma bölgelerinde toplumlar arası iletişimin kurulmasına katkı sağladığını belirterek görüşlerini şu şekilde açıkladı:

“Çatışma bölgelerindeki çalışmalarımız sayesinde, sivil toplum kuruluşlarının vatandaşlar arasında iletişim kurmada önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bizler, Port Sudan şehrinde yerel gruplar arasında ortaya çıkan ve toplum arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyen bir çatışma yaşandığında, teşkilatımız olarak etkin bir rol oynadık.

Aralarındaki sosyal yapının güçlendirilmesine yardımcı olacak bir dizi sosyal ve psikolojik programı başlattık”.

3.3.5 İçme Suyu Sağlamak

Bu İçme suyu sağlamak, alt başlığı sudan'da sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sürdürülebilir kalkınma programları, alt başlığının kapsamındadır. Bu konuda katılımcıların cevaplarına göre, sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın zorluklarından biri, özellikle uzak köylerde ve şehirlerde yaşayan güvenli içme suyuna erişimi olmayan büyük bir vatandaş yüzdesini kapsamaktadır. Katılımcılar, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının tüm programlarında içme suyu sağlanmasına özel bir önem verildiğine dikkat çekti. Sivil toplum kuruluşları, Sudan'ın birçok farklı şehrinde içme suyu kaynağı sağlayarak, daha önce içme suyu sıkıntısı çeken çok sayıda vatandaşa yardımcı oldu.

Katılımcı E3, içme suyu ve sanitasyon sağlanması konusundaki tecrübesini dile getirerek fikirlerini şu şekilde açıkladı:

“İçme suyu temini amacıyla, Su ve Sanitasyon Projesi de dahil olmak üzere bir dizi projeyi üstlendik. Bu proje, güney kordofan eyaleti'ndeki yaşam standartlarını iyileştirmeyi hedefleyerek mevcut su kaynaklarının rehabilite edilmesi ve bakımını içermektedir. Aynı zamanda, bu kaynakların kapasitesini oluşturmayı ve sürdürmeyi amaçlamaktadır. Program ayrıca, çevrenin hayatlarındaki önemine dair vatandaşlara eğitim vererek çevre koruma konusundaki ilgiyi artırmayı temel almaktadır. Bu proje, içme suyu temini konusunda zorluk yaşayan birçok vatandaşa güvenli içme suyu sağlama konusunda yardımcı olmuştur”.

Katılımcı E44 ayrıca organizasyonlarında çok sayıda vatandaşa su kaynağı sağlama konusunda üstlendikleri role değinerek bunu şu şekilde ifade etti:

“Kuruluşumuz, Reşad ve Abbasiye bölgeleri gibi birçok bölgede su kaynaklarını hayata geçirdi ve daha önce temiz, içilebilir su sıkıntısı çeken 900 kişiye su sağladı. Bu iki bölge, altyapının savaşlar nedeniyle tahrip edilmesinden olumsuz yönde etkilendi. Habila ve Kadugli bölgelerinde, içme suyu temini için üç kum barajının inşası gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, su kaynakları yönetimi alanında eğitim verilen komitelere de destek sağlanmıştır. Bazı yerel topluluklarda yaşanan su kaynaklarında elektrik kesintilerine çözüm olarak güneş enerjisi santralleri devreye alınmıştır. Ancak, güneş enerjisi kaynaklarının kurulumundan sonra bu durum, su kaynaklarının istikrarını artırmıştır.”

Katılımcı E22 ayrıca organizasyonlarında çok sayıda vatandaşa su kaynağı sağlanmasındaki rollerine de değinerek bunu şu şekilde ifade etti:

“Mevcut su kaynaklarının rehabilitasyonu ve bakımı, toplulukların bu kaynakları yönetmesine ve sürdürmesine olanak sağlamıştır. Bu proje, birçok vatandaşımıza fayda sağlamıştır. Proje kapsamında 100 adet el

pompası rehabilite edilmiştir. Su kaynaklarının korunması çerçevesinde su kaynakları yönetimi alanında birçok komiteye eğitim verilmiş, ardından diğer vatandaşlara da su kaynaklarının korunması konusunda eğitim verilmiştir”.

3.3.6 Çevreyi Kirlilikten Korumak

Bu çevreyi kirlilikten korumak alt başlığı şu başlık kapsamında değerlendirilmektedir: Sudan'daki sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sürdürülebilir kalkınma programları. Katılımcılar, cevaplarında sivil toplum kuruluşlarının çevrenin kirlenmeden korunmasında önemli bir rol oynadığını belirttiler. Ayrıca katılımcılar, tüm sivil toplum kuruluşlarının programlarında sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda farkındalık yaratmak gibi birçok farklı program aracılığıyla çevrenin kirlilikten korunmasına önem verdiklerini de sözlerine ekledi. Katılımcı E77, vatandaşların çevrenin önemi ve kirlilikten korunması konusunda bilinç düzeyinin artırılmasında sivil toplum kuruluşlarının önemine değinerek görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Sivil toplum kuruluşlarının, Sudan'da şehir düzeyinde düzenlenen eğitim kursları gibi bir dizi önlemlerle çevre ve çevrenin korunmasına verdiği önem düzeyini yükseltmede etkili bir rolü olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, kuruluşumuz çevre koruma alanında vatandaşların çevreyi kirlilikten koruma konusundaki ilgilerini artırmaya yönelik 20 çalıştay düzenlediği için gururluyuz.”

Katılımcı E32, aynı bağlamda sivil toplum kuruluşlarının çevrenin kirlilikten korunmasına katkı sağlayan birçok çalıştay, seminer ve eğitim kursu düzenlediğini belirterek, şunları anlattı:

“Çevreyi kirlilikten korumak amacıyla, sivil toplum kuruluşları çeşitli eğitimler, çalıştaylar ve seminerler düzenlemektedir, bu da vatandaşların çevrenin önemini anlamalarına ve çevreyi koruma konusunda bilinçlenmelerine katkı sağlamaktadır. Kuruluşumuz, Sudan'ın birçok şehrinde, çevreyi kirlilikten korumanın önemine dair insanları eğitmek amacıyla çeşitli programlar düzenlemiştir. Bu eğitim kursları, sadece okul ve eğitim kurumlarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda kamusal düzeyde de gerçekleştirilmektedir”.

Katılımcı E17 ayrıca sivil toplum kuruluşlarının yerel ve uluslararası kuruluşlarla birlikte çalışarak çevrenin kirlilikten korunması alanında etkili programlar sunduğunu da sözlerine ekledi. Görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Sivil toplum kuruluşları, çevrenin kirlilikten korunması konusunda çeşitli programlar sunmak amacıyla yerel ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği

yapmaktadır. Kuruluşumuz da çevre bilincini artırmaya yönelik birçok bilinçlendirme programını uygulamak için yerel ve uluslararası kuruluşlarla geniş çaplı bir koordinasyon gerçekleştirmiştir. Bu geniş kapsamlı koordinasyon, programların daha etkili bir şekilde sunulmasına katkıda bulunmuştur”.

Tablo No. (5) Para Şehrinde Sürdürülebilir Kalkınma Brogramları

Program türü	Erkek	Kadın
Mikro finans ve tasarruf ve kredi sistemi alanında bir eğitim kursu düzenlemektedir.	26	34
İdari organizasyon becerileri alanında bir eğitim kursu düzenlemektedir.	30	30
Kadınların reisi olduğu ailelere yönelik mikro finans projelerine destek sağlanmıştır.	0	150
Sürdürülebilir kalkınma için tarımsal ve hayvansal üretim girdileri desteklenmiştir.	28	72
Sebze ekimi denemesi damla sulama ile desteklenmiştir.	5	5
Açlıkla mücadele için vatandaşlara tarımsal yayım seansları uygulanmaktadır.	50	895
Toplam	145	1202

Kaynak: Projeler bölümü, Sahel Sudan kuruluşu

Şekil 9, Sahel Sudan Organizasyonu tarafından Sudan'ın bazı şehirlerinde sunulan çeşitli sürdürülebilir kalkınma hizmetlerini göstermektedir. Bu projeler, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın etkili bir şekilde uygulanmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

Tablo No. (6) Güney Kordofan Eyaletinde Yaşam Standardını İyileştirme Projesi

Program türü	Erkek	Kadın
Beş el pompası delindi ve kuruldu.	7044	7488
Yedi küçük güneş enerjili su pompası yükseltildi.	1225	12275
Manuel pompa bakım mekaniği için bir eğitim kursu uygulandı.	15	0
Su kaynakları yönetim komitelerine eğitim verilmiştir.	70	35
Katı atık yönetimi için iki birim kuruldu.	1800	700

Çevre temizliği alanında on çalıştay düzenlendi.	392	261
Okulda beş sağlık kulübü kuruldu.	45	120

Kaynak: Projeler bölümü

Bu projeyi incelersek Sudan'da sürdürülebilir kalkınmaya olumlu katkı sağladığını görebiliriz. Bu program, vatandaşların gereksinimleri ve ihtiyaçları bilinerek yerel bir toplulukta yürütülmüştür ve böylece sivil toplum kuruluşlarının önemini ve sürdürülebilir kalkınmadaki etkin rollerini teyit etmektedir. Bu programlar, bu toplulukları geliştirmede ve yaşam standartlarını yükseltmekte doğrudan topluluğa dokunmuştur. Toplumsal yaşamını karmaşıklığı, koşulların gelişmesi ve hızlı toplumsal, ekonomik, güvenlik ve teknik değişimler, bu gerçeğe ve bu koşullarla yüzleşmek için toplumun tüm resmi ve halk çabalarının ortak çabalarını gerektirmektedir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının varlığının önemi ve deneyimler, bazı resmî kurumların sürdürülebilir kalkınmanın tüm amaçlarını, planlarını ve projelerini tek başına gerçekleştiremeyeceğini kanıtlamıştır.

Tablo No. (7) Sosyal Eğilimlerin Bağımsızlığını Geliştirmeye Yönelik Bir Proje

Program türü	Erkek	Kadın
Dilling ve Habila bölgelerinde iki Suudi bölgesi rehabilite edilmiş.	1293	1077
Dilling, Habila Al Quoz bölgesinde (200 km) pastoral yolların rehabilitasyonu yapılmış.	2105	3712
Kadugli'de dokuz örgütün kapasitesitelerini geliştirmiştir.	13	42
Habila mevkiinde üç adet kum barajı kurulmuştur.	178	38
İki pompa, küçük güneş enerjili su istasyonlarına yükseltilmiş.	448	624
Yörüklerin gelişimi için üç oturum düzenlenmiş.	333	3395
Su kaynakları yönetimi alanında dört komiteye eğitim verilmiştir.	37	212
Üç ay süreyle uygulanan mesleki eğitim ve katılımcılara çalışma araçları verilmiş.	36	19
Kadugli mevkiinde dört adet kum barajı kurulmuştur.	448	19

Kaynak: Projeler bölümü

Bu program, bazı ulusal kuruluşlar ve Concern Uluslararası organizasyonu ile koordineli olarak uygulanmaktadır. Yürütülen bu programlar aracılığıyla birçok

vatandaşı fayda sağlanmış ve sürdürülebilir kalkınmanın kesinlikle etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine katkıda bulunmuştur. Bu durum da toplumun sağlam bir istikrarına katkıda bulunmaktadır. Bu, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik büyük rolünün kanıtıdır.

Tablo No. (8) Su ve Çevre Sağlığı Projesi, Batı Kordofan Eyaleti

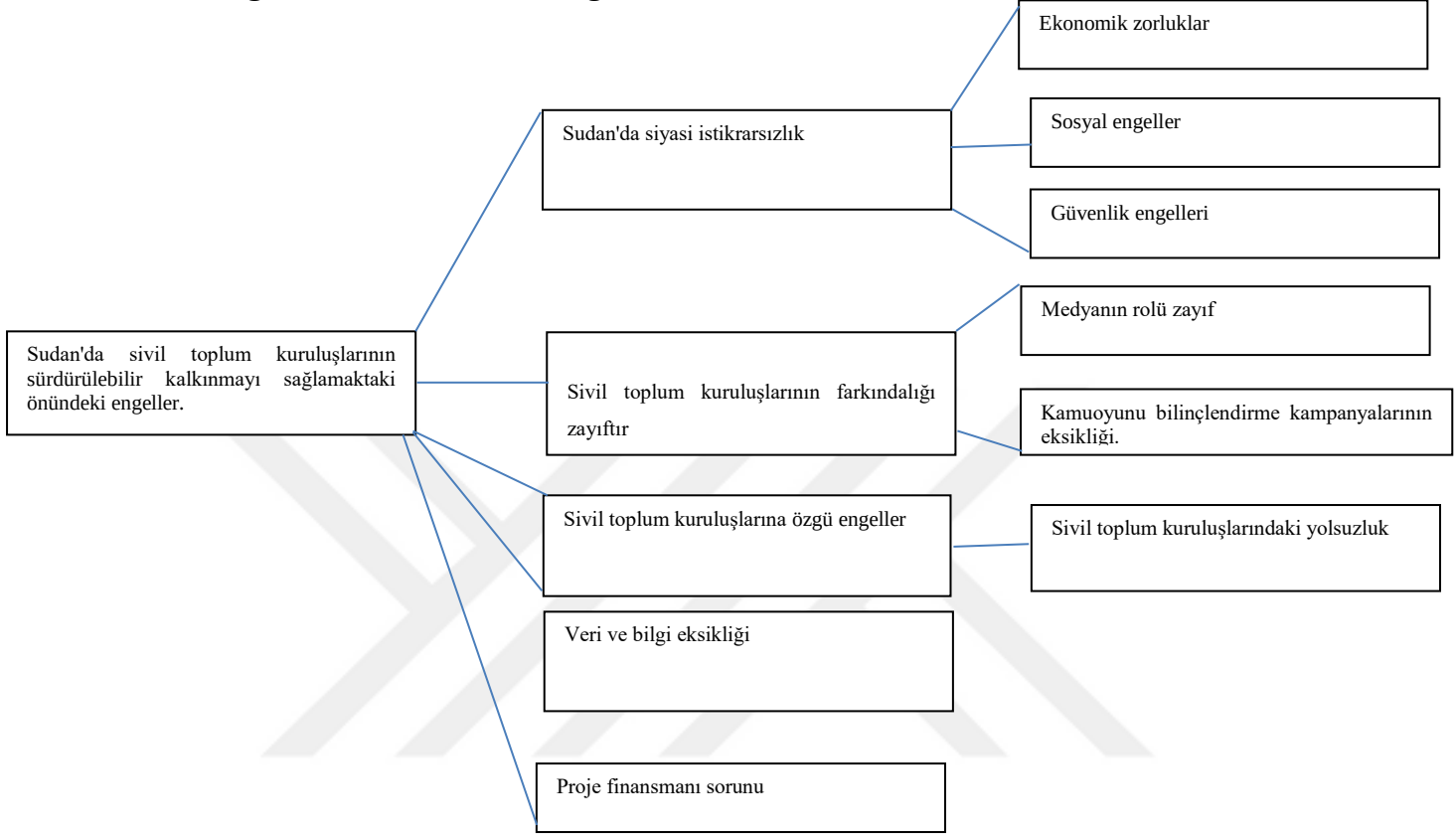
Program türü
Reşad ve Abbasiya mahallelerinde 20 adet el pompası rehabilite edildi ve bakımları yapılmıştır.
Vatandaşları sağlığı korumaya teşvik etmek için dört sağlık bilinçlendirme oturumu düzenlenmiştir.
Reşad ve Abbasiya yörelerinde su kaynakları yönetimi alanında on komiteye eğitim verilmiştir.
180 kişiye toplum liderleri ile kapsamlı sanitasyon alanında eğitim verilmiştir.
20 köy için 37 temizlik kampanyası gerçekleştirilmiş ve 400 takım temizlik araç ve gereçleri dağıtılmıştır.
Farklı su kaynaklarından alınan 19 numune için laboratuvar su seçim deneyi yapılmıştır.
Rashad mevkiinde 5.000 vatandaşın yararlandığı bir kum barajı kurulmuş.
Abbasiya mevkiinde 1200 aileye barınma malzemeleri dağıtılmıştır.
Reşad ve Abbasiya yörelerindeki altı köye 427 adet ev tuvaleti yapılmıştır.

Kaynak Faaliyet raporu, 2018

Bu programların su temini ve çevre temizliği alanında sunduğu hizmetlerden birçok vatandaşın yararlandığı açıktır. Aynı zamanda, bu program sivil toplum kuruluşları arasındaki ortaklığın önemini de vurgulamakta ve bu tür işbirliklerinin sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için önemli olduğunu göstermektedir. Örneğin, Omran Sürdürülebilir Kalkınma Örgütü, Batı Kordofan Eyaleti'nde bir su ve çevre sanitasyon projesi başlatmıştır. Bu proje, Batı Kordofan Eyaleti'nde yerinden edilmiş kırsal ve pastoral topluluklara su kaynaklarını artırmayı ve iyileştirmeyi hedeflemektedir. Proje kapsamında, mevcut su kaynaklarının rehabilitasyonu ve bakımı yapılmış, toplulukların bu kaynakları yönetmelerini sağlayacak kapasiteler oluşturulmuştur. Bu projeden birçok vatandaş faydalanmış, örneğin, 100 adet el pompası rehabilitasyonu gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, su kaynaklarının korunması amacıyla su kaynakları yönetimi konusunda birçok

komite eğitilmiş ve daha sonra bu komiteler diğer vatandaşlara su kaynaklarını koruma konusunda eğitim vermiştir.

3.4 Sudan'da Sivil Toplum Kuruluşlarının Sürdürülebilir Kalkınmayı Sağlamasının Önündeki Engeller

Şekil 3. Sudan'da Sivil Toplum Kuruluşlarının Sürdürülebilir Kalkınmayı Sağlamasının Önündeki Engeller

Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada karşılaştığı çeşitli engellerin belirlenmesi, araştırmanın en önemli hedeflerinden biridir. Toplanan veriler, açıklamayı kolaylaştırmak amacıyla alt sorular ve beş ana soruyla birlikte düzenlenmiştir. Katılımcıların cevapları, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasının önünde pek çok engel bulunduğunu doğrulamıştır.

3.4.1 Proje Finansmanı Sorunu

Bu Proje finansmanı sorunu alt başlığı şu ana başlık altında yer almaktadır: Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamasının önündeki engeller. Katılımcılar arasında ortak bir farkındalık temelinde, sürdürülebilir kalkınma

programlarının finansmanında mali zorluklar vurgulanmıştır. Bazıları, finansman eksikliğinin birçok programın olumsuz etkilendiğini belirtirken, diğerleri bazı sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanması için finansman sağlayan kuruluşlarla işbirliği yaparak bu mali baskılara boyun eğmeyi reddettiklerini doğrulamıştır. Ancak, bazı kuruluşların benzer zorluklarla finansman eksikliği konusunda karşılaştığı ve bu durumun programların tam olarak uygulanmamasına neden olduğu tespit edilmiştir. Bu, parasızlık sorununun Sudan'daki tüm sivil toplum kuruluşlarının ortak bir sorunu olduğunu açıkça göstermektedir.

Katılımcı E5, sürdürülebilir kalkınma programlarının finansmanında mali kaynak yetersizliğine ilişkin görüşlerini dile getirdi.

“Aslında, projelerimizi uygulamak için finansal destek sağlama konusu, kuruluşumuzun karşılaştığı en büyük zorluklardan biridir. Uygulamaya koymak istediğimiz birçok program var, ancak bazen bu programları hayata geçiremememizin temel nedeni mali destek eksikliğidir. Kuruluşumuz, finansmanını bağışlara, hayırseverlere, üyelerin ve meslektaşların katkılarına dayandırmaktadır. Ayrıca, eksiklikleri gidermek amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlarla ortaklıklar kurma çabasıdadır. Dış destek, finansal destek veya kuruluşun çalışanlarının eğitimi gibi alanlarda teknik destek sağlanmaktadır. Bu şekilde, kuruluşumuz mali kaynak sıkıntısı yaşasa da diğer iç ve dış kuruluşlarla koordineli bir şekilde bu zorlukları aşmaktadır”.

Katılımcı E66, projeleri hayata geçirecek para sıkıntısı sorununu çözmek için sivil toplum kuruluşlarının farklı bir yaklaşım izlediğini söyledi ve bunu şu şekilde açıkladı:

“Sudan'da bazı sivil toplum kuruluşları, finansman sıkıntısı sorununu çözmek amacıyla birçok parti ile ortaklık kurmaya başladı. Örneğin, kendi bünyemizde birçok yerel ve uluslararası kuruluşla ortaklaşa birçok programı hayata geçirdik. Ortaklık, çeşitli düzeylerde gerçekleşebilir; örneğin, projelerin finansal destek yoluyla veya fikirlerin paylaşılması, kuruluşumuzdaki çalışanların eğitimi gibi yöntemlerle gerçekleşebilir. Bu yaklaşımın, finansman sorununu çözmede bize çok yardımcı olduğu söylenebilir”.

3.4.2 Sudan'da Siyasi İstikrarsızlık

Bu Sudan'daki siyasi istikrarsızlık alt başlığı şu ana başlık altında yer almaktadır: Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamasının önündeki engeller. Katılımcılar, cevaplarında Sudan'daki siyasi istikrarsızlığın sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmanın önünde bir engel oluşturduğu konusunda hemfikirlerdi. Katılımcılar, Sudan'ın bağımsızlıktan bu yana siyasi istikrarsızlık yaşadığını; genel olarak

ekonomik ve sosyal koşulları olumsuz etkileyen birçok askeri darbeye tanık olduğunu belirttiler. Ayrıca, katılımcılar, Sudan'daki siyasi istikrarsızlığın sivil toplum kuruluşlarını da büyük ölçüde etkilediğini eklediler.

Aynı bağlamda, Katılımcı E77, Sudan'daki siyasi istikrarsızlığın sürdürülebilir kalkınma programlarını engellediğini belirtti. Ayrıca, tekrarlanan siyasi değişiklikler ve askeri darbelerin, anayasa ve yasa çıkaran parlamentoda bir boşluğa yol açtığını, bu durumun da Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına engel teşkil ettiğini açıkladı. 2018 devriminden bu yana Sudan'daki duruma dair bir örnek vererek, bir parlamento veya istikrarlı bir hükümet bulunmamasının genel olarak durumu olumsuz etkilediğini ifade etti.

Katılımcı E32, aynı zamanda Sudan'daki siyasi istikrarsızlığın, sivil toplum kuruluşlarının bazı faaliyetlerinde kısıtlamaların artmasına neden olduğunu belirterek şunu ifade etti:

“Evet, Sudan'daki siyasi istikrarsızlık elbette bazı sivil toplum kuruluşlarının programlarını da olumsuz etkiledi. Biz teşkilat olarak özellikle Darfur eyaletlerinde çıkar çatışmaları nedeniyle bazı kısıtlamalara maruz kaldık; bu eyaletlerdeki programlarımızı altı ay süreyle durdurmamıza sebep oldu. Ardından işler normale döndü. Herhangi bir ülkede siyasi istikrarın sağlanması, sürdürülebilir kalkınma programlarının faaliyetlerine olumlu katkı sağlayacak ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmaya da olumlu yansıtacaktır.”

3.4.2.1 Ekonomik zorluklar

Bu ekonomik zorluklar alt başlığı şu alt başlık kapsamına girmektedir: Sudan'daki Siyasi İstikrarsızlık. Katılımcılar, Sudan'ın yaşadığı ekonomik sıkıntıların genel olarak durumu olumsuz etkilediğini belirtti. Sudan'ın yirmi yıldır Amerika tarafından ekonomik olarak kuşatıldığını, bunun siyasi durumu ve genel istikrarsızlığı olumsuz etkilediğini, dolayısıyla ekonomik ve sosyal durumu üzerinde de olumsuz bir etki yarattığını eklediler. Sudan'a uygulanan ekonomik ablukanın, bazı kuruluşların sürdürülebilir kalkınma programlarına yönelik yardımlarını olumsuz etkilediğini belirten bir katılımcı, görüşlerini şu şekilde açıkladı:

“Sudan'a uygulanan ekonomik ablukanın, bazı kalkınma programları için yapılan maddi yardım akışını elbette olumsuz etkilediğini ancak sivil toplum kuruluşlarının bu eksikliği, projelerin finansmanı için diğer ulusal kuruluşlarla ilişkiler kurarak çözdüğünü görüyoruz”.

Aynı bağlamda, Katılımcı E12, ekonomik ablukanın sosyal koşulları ve istikrarsızlığı

olumsuz etkilediğini, dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma projelerini engellediğini belirtti. Sonuç olarak, bazı kalkınma projelerinin uygulanmasının engellendiği görülmektedir.

3.4.2.2 Güvenlik Engelleri

Aşağıdaki güvenlik engelleri, alt başlığı, Sudan'daki siyasi istikrarsızlık, alt başlığının kapsamına girmektedir. Katılımcılar, Sudan'ın çeşitli bölgelerindeki güvenlik engellerinin, özellikle Darfur bölgesi, Güney Kordofa ve Doğu Sudan'da devam eden çatışmalar nedeniyle Sudan'daki sürdürülebilir kalkınma projelerini olumsuz etkilediğini ifade ettiler. Bu bölgelerdeki sosyal, ekonomik ve güvenlik koşullarının ciddi şekilde zarar gördüğünü belirterek, çatışmaların büyük ölçekli olduğunu vurguladılar. Ayrıca, bazı sivil toplum kuruluşlarının, bu şehirlerdeki sürdürülebilir kalkınma projelerini gerçekleştirmelerini engelleyen çeşitli güvenlik koşulları ile karşılaştıklarını ifade ettiler. Katılımcı E10, Sudan'ın bazı bölgelerindeki istikrarsız güvenlik durumunun, sivil toplum kuruluşlarının programlarını uygulamalarının önünde bir engel oluşturduğunu ifade etti. Sudan'da, Darfur, Kordofan, Mavi Nil gibi istikrarsız bölgeler bulunmaktadır. Bu istikrarsız güvenlik durumunun, sivil toplum kuruluşlarını sürdürülebilir kalkınma açısından ciddi şekilde tehdit ettiği açıkça belirtilmiştir. Görüşlerini şu şekilde dile getirdi:

“Evet, Sudan'ın bazı şehirlerindeki güvenlik durumu, geliştirilmesi gereken bölgelere erişimi engellemektedir. Örneğin, Darfur'da silahlı kişiler tarafından tehdit edildik, üzerimiz arandı, örgütün malzemeleri alındı. Bu nedenle, bu tür güvensiz bölgeler, ihtiyaç sahibi vatandaşların kolay erişimini engellemektedir. Ayrıca, bu bölgelerdeki bazı silahlı gruplar, sivil toplum kuruluşları ile devlet arasında ayrım yapmamakta ve yağmalanan kuruluşlar arasında devlet kurumları da bulunmaktadır. Bu durum, her kuruluşun devlet kurumu olarak kabul edilmesi nedeniyle yağmalanmaktadır”.

Katılımcı E13, Sudan'daki çatışmaların yol, köprü ve diğer altyapıları olumsuz yönde etkilediğini belirterek, düşüncelerini şu şekilde ifade etti:

“Gerçekte de böyle oldu; Sudan'daki çatışmalar altyapıyı olumsuz etkiledi. Dolayısıyla, özellikle Darfur ve Güney Kordofan'da yollar, devlet kurumları ve iletişim ağları büyük ölçüde etkilendi. Bu yıkım, o bölgelere insan ve mal hareketlerine de yansdı. Biz sivil toplum örgütleri olarak, o bölgelerdeki bu tür olaylardan etkilendik. Örgütün birçok ekipmanı çalındı ve tahrip edildi. Bu nedenle, o bölgelerdeki çalışmalarımız birkaç ay boyunca durdu. Hizmetlere ihtiyaç duyan çok sayıda vatandaş, bu bölgelerde mahrum kaldı”.

Sonuç olarak, Sudan'da yaşanan çatışmaların uzun yıllar devam etmesi, çatışma bölgelerindeki her kademe üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmuş, mevcut sürdürülebilir kalkınma programlarını etkilemiş ve planlanan programların uygulanmasını da zorlaştırmıştır. Aynı zamanda, savaş birçok vatandaşın çatışma bölgelerinden diğer bölgelere göç etmesi sonucunda zorlu sosyal ve ekonomik koşullar yaratmıştır.

3.4.2.3 Sosyal Engeller

Bu sosyal engeller alt başlığı şu alt başlık kapsamına girmektedir: Sudan'daki siyasi istikrarsızlık. Katılımcılar, Sudan'ın karşılaştığı sosyal zorlukların genel olarak tüm koşulları olumsuz etkilediğini belirttiler. Ayrıca, katılımcılar, Sudan'daki çatışmaların birçok vatandaşın çatışma bölgelerinden güvenli bölgelere büyük ölçüde göç etmesine neden olduğunu ve bu durumun birçok hizmetin bulunmadığı kamplarda yaşamalarına yol açtığını ifade ettiler. Bu durumun, devlet kurumları ve diğer kuruluşlar için bir zorluk teşkil ettiğini de eklediler. Ayrıca, kalkınma alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları da bu zorluklarla karşılaşmaktadır. Aynı bağlamda, katılımcılar çatışmaların sosyal bileşenlerde çatlaklara neden olduğunu ve bu durumun sivil toplum kuruluşları için başka bir zorluk oluşturduğunu belirttiler.

Katılımcı E25, sivil toplum kuruluşlarının yerinden edilme ve sığınma sorunları başta olmak üzere pek çok sosyal zorlukla karşı karşıya olduğunu sözlerine ekledi ve görüşlerini şöyle açıkladı:

“Sudan, bazı şehirlerinde ortaya çıkan çatışmaların, ülkenin içine doğru yayılması ve komşu ülkelerden gelen çatışmaların etkisiyle Etiyopya, Çad ve Orta Afrika'dan gelen çok sayıda vatandaşın sığındığı Sudan, çeşitli sosyal zorluklarla karşı karşıya kaldı. Bu durum, Sudan'daki koşullara da yansdı ve söz konusu sorunlar, kuruluşlar ve sivil toplum üzerinde büyük bir yük oluşturdu. Devam eden çatışmalar, Sudan'da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına büyük bir yük getirdi”.

Katılımcı E19 da aynı bağlamda çatışmaların eğitime ciddi anlamda olumsuz etki yaptığını sözlerine ekledi ve şöyle açıkladı:

“Evet, Sudan'da yaşanan çatışmalar, Darfur ve Güney Kordofan gibi bölgelerde birçok okulun zarar görmesine neden oldu. Yerinden edilme veya ekonomik koşullar sebebiyle, birçok çocuk okulu bırakmak zorunda kaldı. Yerinden edilmiş aileler, çocuklarını kaydettirmekte zorluk yaşayabiliyor; bu da eğitim fırsatlarının kaybına yol açabiliyor”.

3.4.3 Sivil Toplum Kuruluşlarının Farkındalık Eksikliği

Sivil toplum kuruluşlarının farkındalık eksikliği, alt başlığı şu ana başlık altında incelenmektedir: Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamasının önündeki engeller. Katılımcıların cevaplarına göre, özellikle uzak yerleşim ve şehirlerde, çok sayıda vatandaşın sivil toplum kuruluşlarının önemine ilişkin farkındalığı zayıftır. Katılımcılar, bazı vatandaşların sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasında ayırım yapmadığını ifade etmişlerdir. Bu durum, bu bölgelerde sürdürülebilir kalkınmanın önemine dair farkındalığın zayıf olduğu anlamına gelmektedir.

3.4.3.1 Medyanın Rolünün Zayıf Olması

Medyanın rolünün zayıf olması, alt başlığı şu alt başlık kapsamına girmektedir: Sivil toplum kuruluşlarının farkındalık eksikliği. Katılımcılar, medyanın sivil toplum kuruluşlarının önemi konusunda farkındalık yaratma konusundaki rolünün zayıf olduğunu ifade ettiler. Özellikle çevre şehirlerde ve yerel topluluklarda, birçok vatandaşın sivil toplum kuruluşları ve bunların sürdürülebilir kalkınmadaki rolleri hakkında bilgi sahibi olmadığına dikkat çektiler. Vatandaşların büyük bir kısmı sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasında ayırım yapmamaktadır. Katılımcılar, medyanın zayıflığının sivil toplum kuruluşlarının önemindeki bu eksikliğin bir nedeni olduğunu vurguladılar. Bazı katılımcılar, medyanın zayıflığının zaman zaman sivil toplum kuruluşlarının önemli rolleri konusunda farkındalık yaratmada sivil toplum kuruluşlarının rolünün zayıf olmasına katkıda bulunduğunu belirtti.

Katılımcı E70, Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının önemi konusunda farkındalığın zayıf olduğunu belirterek görüşlerini şu şekilde açıkladı:

“Bazı yerel topluluklar, sivil toplum kuruluşlarının önemini anlamamakta, hatta bazıları sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasında ayırım yapmamaktadır. Bu durum, sivil toplum kuruluşlarının önemine dair farkındalık oluşturmak konusunda medyanın yetersiz bir rol oynadığını göstermektedir. El Obeid şehrine su kuyusu kazmak amacıyla yaptığımız ziyarette, insanlara sivil toplum kuruluşlarını ve bunların kalkınmadaki rolünü sorduk; ancak birçok vatandaşın sivil toplum kuruluşları ile resmi devlet kurumları arasında ayırım yapmamasına şaşırdık. Bu durum, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının

önemi konusunda vatandaşları eğitmede medyanın etkisiz olduğunu göstermektedir”.

Aynı bağlamda, E65 adlı katılımcı, sivil toplum kuruluşlarının önemine dair farkındalık oluşturmayı amaçlayan iletişim araçlarının yetersizliğini televizyon ve internet yayınlarının düşük kalitesi ve elektrik kesintileri sebebiyle ortaya çıktığına işaret ederek şu şekilde ifade etti:

“Sudan'daki bazı eyaletlerde internet veya televizyon yayını olmaması, doğrudan iletişim dışında iletişim kurmayı zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, sivil toplum kuruluşları, medyanın kullanılmadığı bir ortamda sürdürülebilir kalkınmanın önemi konusunda farkındalığı artırmak ve çeşitli programları yaygınlaştırmak konusunda kısıtlanmıştır. Herkesin bildiği gibi, medyanın kamuoyunun bilinçlendirilmesinde her alanda önemli bir rolü vardır. Çoğu vatandaşın, özellikle yerel topluluklarda, sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasında ayırım yapamamasına neden olan şey budur. Ancak doğrudan toplantıların artırılması, sivil toplum kuruluşlarının önemi konusunda farkındalığın artmasına ve vatandaşların bu kuruluşların önemini anlamaları ve desteklemeleri için çeşitli programların yaygınlaştırılmasına katkıda bulunabilir”.

3.4.3.2 Kamuoyunu Bilinçlendirme Kampanyalarının Eksikliği

Kamuoyunu bilinçlendirme kampanyalarının eksikliği, alt başlığı şu alt başlık kapsamına girmektedir: Sivil toplum kuruluşlarının farkındalık eksikliği. Katılımcıların cevaplarına göre, Sudan genelinde kamuoyunun sivil toplum örgütlerine ilişkin farkındalığının düşük olduğu vurgulanmıştır. Bu düşük farkındalığın nedenleri arasında, geniş coğrafyası nedeniyle Sudan'da herhangi bir bilinçlendirme organizasyonunun büyük maliyet gerektirmesi, aynı zamanda internet gibi medya araçlarının henüz tüm şehirlere ulaşmamış olması gibi çeşitli faktörler bulunmaktadır. Sudan'da internet ve elektrik kapsamı dışında kalan bölgelerin varlığı, sivil toplum kuruluşlarının vatandaşları sürdürülebilir kalkınmanın önemine dair eğitimlerini zorlaştırmaktadır. Bazı katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının düşük farkındalığının sebebini, bu kuruluşların yeterince çaba göstermemesi ve vatandaşların sivil toplum kuruluşlarının rolünün önemini anlamalarına yardımcı olmak için yerel yönetim liderleri ve aktivistlerden daha fazla faydalanmamalarına bağlamışlardır. Sürdürülebilir kalkınma konusundaki çabaların etkinliğini artırmak için bu eksikliklerin giderilmesi önemli görünmektedir.

Katılımcı E10, sivil toplum kuruluşları ve programlarına yönelik kamuoyunu bilinçlendirme kampanyalarının zayıflığına ilişkin görüşlerini şu şekilde ekledi:

“Sudan'da özellikle uzak şehirlerde, sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili kamuoyunu bilinçlendirme kampanyalarında belirgin bir zayıflık olduğunu gözlemliyorum. Vatandaşların toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasında ayırım yapmadığını fark ettim. Bu bölgelerdeki toplulukların bazı devlet kurumlarına karşı olumsuz bir bakış açısı olduğunu gözlemledim”.

3.4.4 Sivil Toplum Kuruluşlarına Özgü Engeller

Sivil toplum kuruluşlarına özel engeller, alt başlığı şu ana başlık altında yer almaktadır: Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamasının önündeki engeller. Katılımcılar, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın önündeki bazı engellere neden olan sivil toplum kuruluşlarına özgü zorluklardan bahsettiler. İdari yolsuzluğun, sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı engellerden biri olduğunu belirttiler. Bazı kuruluşların hesap verebilirlikten yoksun olmaları ve sağladıkları programların denetlenmemesi, içeride yolsuzluğa yol açmaktadır. Diğer katılımcılar arasında, özellikle yerel ve ulusal kanunların çatıştığı bazı eyaletlerde, devlet tarafından bazı STK faaliyetlerine kısıtlamalar getirildiği vurgulandı. Bu tutarsızlık, bazı eyaletlerin sivil toplum kuruluşlarına kısıtlamalar getirmesi ve taciz etmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu durum, çeşitli toplum kuruluşlarının programlarını uygulamada kısıtlamalarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır; dolayısıyla, bu tür kısıtlamaların sürdürülebilir kalkınmayı olumsuz etkilemesi görüşmelerde önemli bir konu olarak ortaya çıkmıştır.

3.4.4.1 Sivil Toplum Kuruluşlarındaki Yolsuzluk

Sivil toplum kuruluşlarındaki yolsuzluk, alt başlığı şu başlık altında yer almaktadır: Sivil toplum kuruluşlarına özgü engeller. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarındaki yolsuzluğun, bu kuruluşların faaliyetlerine zarar verdiğini ifade etmiştir. Ayrıca, yolsuzluğun, kuruluş içinde gerçekleşen fon transferi ve bu kaynakların etkisiz amaçlarla kullanılması gibi, kuruluşun programlarını olumsuz etkileyen birçok yolla ortaya çıkabildiğini eklediler. Özellikle gözetimin zayıf olduğu uzak şehirlerde yolsuzluğun yaygın olduğuna dikkat çektiler. Dahası, yolsuzluğun kuruluşun güvenilirliğini sarsarak, projeleri destekleyen bağışçılar üzerinde olumsuz bir etki bıraktığını belirttiler.

Katılımcı E43, sivil toplum kuruluşlarındaki yolsuzluğun, sürdürülebilir kalkınma programlarının etkili bir şekilde uygulanmasının önündeki bir engel olduğunu

vurgulayarak şu görüşü dile getirdi:

“Sivil toplum kuruluşlarının gelirlerinde şeffaflık sisteminin olmadığı durumlarda, bu kuruluşların bazılarında yolsuzlukların meydana geleceği bilinmektedir. Programlar genellikle şehir merkezlerinden uzak bölgelerde yer aldığından, bazı çalışanların projeden para alıp bunu kişisel amaçlar için kullanabileceği veya projeye tahsis edilen kaynakların bir kısmını kişisel amaçlar için kötüye kullanabileceği anlamına gelir”.

Aynı bağlamda Katılımcı E55, sivil toplum kuruluşlarında yolsuzluğun, örgüt içindeki yolsuz kişilerin çıkarlarına hizmet eden projelerin takip edilmesiyle de oluşabileceğini ekledi ve bunu şu şekilde açıkladı:

“Kuşkusuz, belirli projelerde çalışanların kişisel çıkarlarına hizmet etme arayışı, sivil toplum kuruluşlarında bir tür yolsuzluk olarak değerlendiriliyor ve bu da kuruluş içinde şeffaflığın eksikliğine yol açıyor. Örneğin, yıllar önce müdürümüz ve bazı çalışanlarımızın Kadugli şehrinde su projelerini hayata geçirdiği organizasyonumuzda yaşandı. Ancak bu projeler, yöneticiye bağlı özel şirketler aracılığıyla uygulanıyordu; yani yönetici, bu projeyi kendi kişisel çıkarı için yürütüyordu. Sudan'daki birçok sivil toplum kuruluşunda bu tür yolsuzluklara sıkça rastlanmaktadır”.

3.4.5 Veri ve Bilgi Eksikliği

Veri ve bilgi eksikliği, alt başlığı şu başlık altında yer almaktadır: Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmayı sağlamasının önündeki engeller. Katılımcılar bu konuda, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı engeller arasında bilgi ve veri eksikliğinin bulunduğunu belirtti. Üstlenilen sürdürülebilir kalkınma projelerinin çoğunun, belirli bir bölgedeki sakinlerin sayısı veya ihtiyaç duydukları projeler gibi bilgi ve verilere ihtiyaç duyduğunu eklediler. İhtiyaçlarına yönelik bir ön araştırma yapılması durumunda, sivil toplum kuruluşlarının programlarını uygulamasını kolaylaştıran bir koordinatör haline gelmelerinin mümkün olduğunu ifade ettiler. Ayrıca, çocuk ve anne sağlığı gibi sektöre özel bilgilerin bulunduğunu; dolayısıyla, bu bilgilerin sağlanmasının ihtiyaç sahibi kişilere programların doğru şekilde sunulmasına yardımcı olduğunu vurguladılar. Bu bilgilerin çoğu zaman devlet kurumları veya diğer organlarda mevcut olduğunu, ancak bazen sivil toplum kuruluşlarının bu bilgilere erişimde çeşitli organlar arasındaki işbirliği eksikliği veya bazı devlet kurumlarının sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmaması nedeniyle zorluk yaşadığını ifade ettiler. Bu durum, sivil toplum kuruluşlarının projelerini kolaylıkla hayata geçirmelerine yardımcı olacak bilgi ve verilere erişimlerini

engellemektedir.

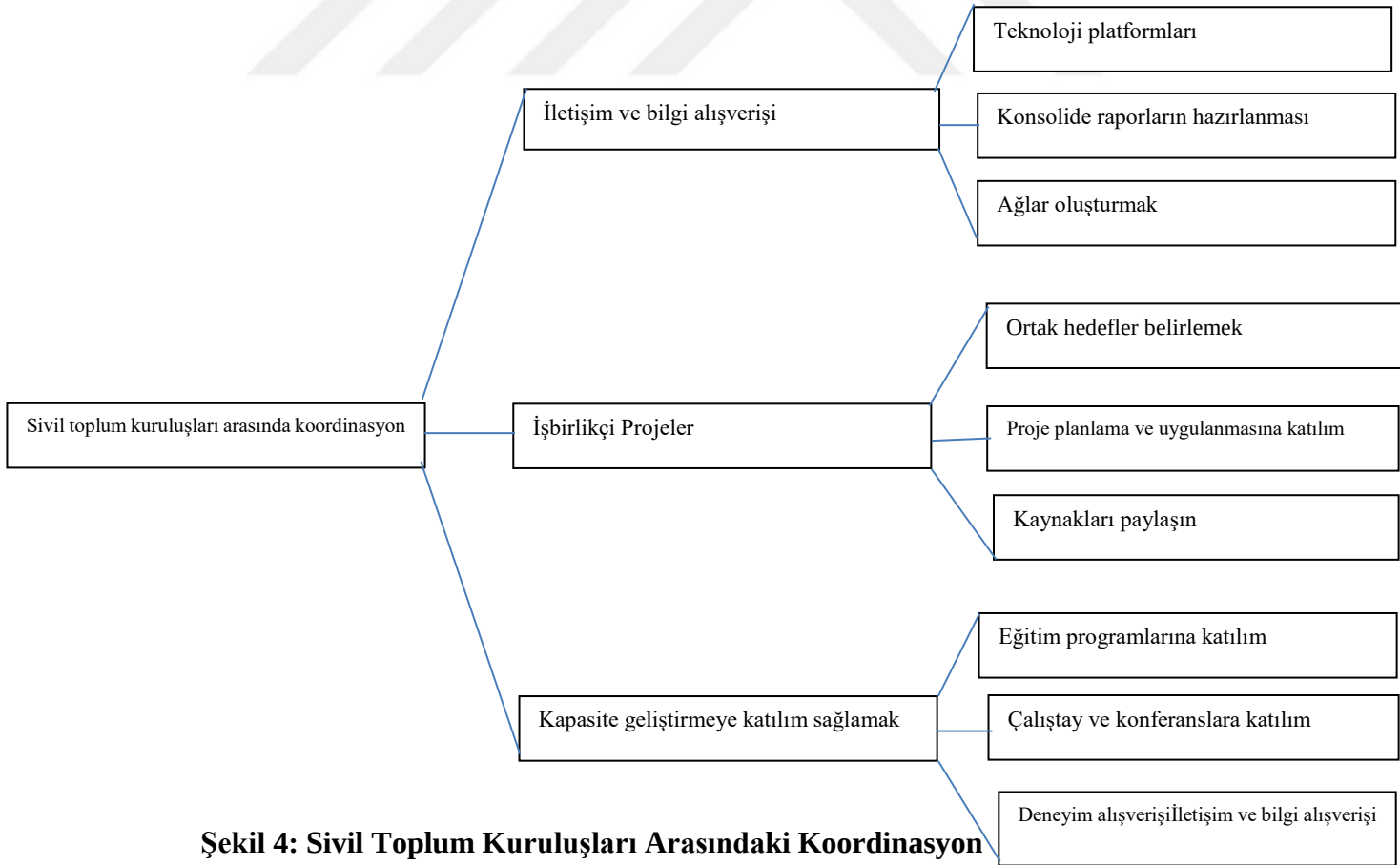
Katılımcı E26, devlet kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının bazen gerekli bilgilere sahip olmadıklarını, bazı bilgilerin güvenlik ve gizlilikle ilgili olduğunu söyleyerek bunu gerekçelendirerek, bazı verilerin açıklanmasının risk oluşturabileceğine inanmalarıyla açıklamıştır. Ulusal güvenliği etkileyebilir veya devletin gizliliğini olumsuz yönde etkileyebilir.

“Devlet kurumları genellikle hassas kamu bilgilerinin ve kişisel mahremiyetin yönetiminden sorumludur. Veri erişimi veya kötüye kullanımıyla ilgili endişeler, bazen bilgi paylaşımında sürdürülebilir kalkınma amacına bile isteksizliğe neden olabilir”.

Katılımcı E28, sivil toplum kuruluşlarının sağlıklı kararlar alabilmesi için doğru bilgiye ulaşmanın çok önemli olduğunu sözlerine ekledi ve bunu şu sözlerle ifade etti:

“Elbette, sivil toplum kuruluşları herhangi bir proje uygulamasında bilgiye bağımlıdır; dolayısıyla, onlara sunulan bilgi miktarı, programların doğru bir şekilde uygulanmasına yardımcı olur. Böylece, sivil toplum kuruluşları vatandaşların ihtiyaçlarını anlayabilir ve sosyal ile çevresel zorlukları ele alacak planlar geliştirebilir”.

3.5 Sivil Toplum Kuruluşları Arasında Koordinasyon

Şekil 4: Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki Koordinasyon

Bu kısımda, sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesinde sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonun rolünün anlaşılması amaçlanmıştır. Katılımcıların görüşleri, daha sistematik ve düzenli verilere dönüştürülmek üzere sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyona odaklanan üç ana soru ve bunlara ilişkin alt sorular ile toplanmıştır. Katılımcıların cevapları, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesinde koordinasyonun önemini doğrulamıştır. Çoğu katılımcı, sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanmasında mali sorunlarla karşılaştıklarını ve bu nedenle çeşitli programların uygulanması için diğer kuruluşlarla koordineli çalıştıklarını belirtmiştir. Ayrıca, bazı sivil toplum kuruluşları, belirli programların uygulanması için mali destek sağladıklarına dikkat çekmiştir.

3.5.1 İletişim ve Bilgi Alışverişi

İletişim ve bilgi alışverişi, alt başlığı şu ana başlık altında yer almaktadır: Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon. Katılımcıların cevapları, tüm sivil toplum kuruluşları arasında etkili iletişim ve bilgi alışverişinin önemini vurguladı. Bu önemli çünkü amaçları tek bir hedefi içeriyordu: topluma hizmet etmek. Sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerin sağlıklı olması, hizmet sunumunun kalitesine olumlu bir katkı sağlamıştır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişimin, bilgi ve deneyim alışverişinde bulunmanın yanı sıra çeşitli alanlardaki çalışmaların koordinasyonunda da faydalı olduğunu belirtti. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları arasındaki bilgi alışverişinin, aynı bölgedeki bazı projelerin tekrarlanmasını önlemede önemli bir rol oynadığını vurguladılar. Sivil toplum kuruluşlarıyla bilgi paylaşımı ve iletişim kurma, toplulukların temel ihtiyaçlarını öğrenmelerine olanak tanır ve bu da sürdürülebilir kalkınmaya kolektif bir katkı sağlar.

3.5.1.1 Teknoloji Platformlar

Teknoloji platformları, alt başlığı şu alt başlık altında yer almaktadır: İletişim ve bilgi alışverişi. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşları arasında bilgi alışverişinin ve iletişimin önemini vurgulayarak, iletişim araçları ve dijital platformların bu süreçte oynadığı kilit rolü dile getirdiler. Farklı şehirlerden gelen çok sayıda insanı aynı anda bir araya getiren ortak sanal toplantı uygulamaları gibi çeşitli teknolojilerin kullanılmasının, sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişimi kolaylaştırdığını ve maliyeti düşürdüğünü

ifade ettiler. Geçmişte, işçiler toplantılara katılmak için seyahat etmek zorunda kalıyorlardı; ancak artık bu teknoloji sayesinde sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişim daha erişilebilir hale geldi. Katılımcılar ayrıca, mesajlaşma uygulamaları aracılığıyla çeşitli dosya ve video alışverişinde bulunduklarını da belirttiler. Katılımcılar, özellikle uzak bölgelerde, internetin bulunmadığı bazı alanların var olduğunu belirttiler ve bu nedenle bu şehirlerde teknolojik imkânlardan yararlanmanın zor olduğuna dikkat çektiler.

Katılımcı E8, diğer kuruluşlarla iletişim konusundaki deneyimlerini paylaşırken şu ifadeleri kullandı:

“Kuruluşumuz, birçok toplantı düzenleme, konferansa katılma, sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon sağlama ve özellikle toplantı uygulamaları ve teknolojiden büyük ölçüde faydalanma konularında deneyime sahiptir. Örneğin, eğitim desteği alanında kaliteli hizmet sunabilmek için bir dizi kuruluşla koordineli bir şekilde çalıştık ve şu anda Kordofan gibi birçok ilde temel eğitime destek sağlıyoruz, aynı zamanda Darfur'da da benzer çalışmalara katılıyoruz. Sudan'da birçok sivil toplum kuruluşunun çabaları ve etkili bir koordinasyon sayesinde gerçekleştirdiğimiz bu çalışmalar, daha geniş bir etki yaratmamıza olanak tanıdı”.

Katılımcı E15, ayrıca çalıştıkları bölgelerde internet kapsama alanının zayıf olması nedeniyle teknolojiyi kullanmada zorlandıklarını sözlerine ekledi. Sonuç olarak, diğer kuruluşlarla iletişimde alternatif yollara başvurduklarını belirterek, sivil toplum kuruluşlarıyla koordinasyon sağlamakta zorlandıklarını ifade ettiler. Ancak diğer kuruluşlarla iletişim kurma ve yeni programları anlama konusunda çeşitli zorluklar yaşadıklarını belirttiler.

3.5.1.2 Konsolide Raporların Hazırlanması

Konsolide raporların hazırlanması, alt başlığı şu alt başlık kapsamına girmektedir: Teknoloji platformları. Katılımcılar bu konuda, kuruluşlar arası şeffaflığı artırmak amacıyla ortak raporların hazırlanmasına katılmanın önemini vurguladı. Sivil toplum kuruluşlarının ortak programlara katılımı durumunda, şeffaflığın sağlanması amacıyla ortak raporlar hazırlanmalı ve tüm katılımcı kuruluşlarda yayımlanmalıdır. Bu, gelecek planlarının geliştirilmesinde kullanılmak üzere gözden geçirilecek ve değerlendirilecek bir dizi bilgi sağlama anlamına gelir.

Katılımcı E50, ortak projelerin uygulanması yoluyla ortak rapor hazırlama konusundaki deneyimlerini şöyle aktardı:

“Ortak raporların hazırlanıp herkese yayılması, iş şeffaflığı açısından önemlidir. Diğer kuruluşlarla yaptığımız işbirliği konusunda birçok deneyime sahibiz ve bunun bir örneği sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde birçok yerel köyde içme suyu programlarının uygulanmasıdır. Günlük raporlar diğer kuruluşlarla ortaklaşa hazırlandı ve projelerin sonunda her projeyle ilgili karşılaştığımız engelleri ve çeşitli önerileri içeren detaylı raporlar hazırlandı. Hayata geçirilen projelerin detaylarına dikkat çekmek amacıyla, bu raporları tüm kurum ve paydaşlarımıza yayınladık”.

3.5.1.3 Ağlar Oluşturmak

Bu ağlar oluşturmak, alt başlığı şu alt başlık altına girmektedir: İletişim ve bilgi alışverişi . Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının hizmet sunabilmek için kendi ilişkili ağlarını iyi değerlendirdiklerini belirttiler. Bu kuruluşlar arasındaki bağlantının, faaliyetlerinin daha etkin koordinasyonuna yol açtığını eklediler. Sivil toplum kuruluşları arasındaki ağlar, bireysel kısıtlamaları aşarak topluma aidiyet duygusunu güçlendirdiğine dikkat çektiler. Dolayısıyla, farklı sivil toplum kuruluşları arasında bu ağların varlığı, farklı fikir ve programların akışına yol açmaktadır.

Katılımcı E66, sivil toplum kuruluşları arasında ağ kurmanın önemini şu şekilde ifade etti:

“Sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ağları kurmanın önemi, çeşitli kuruluşlar arasındaki sinerji ve işbirliğini artırarak ortak hedeflere ulaşmaktadır. Bireysel çabaların entegre edilmesiyle etkili ve sürdürülebilir sonuçlara ulaşmak mümkün olur; bu bağlamda, kaynaklar, bilgi ve uzmanlık paylaşımıyla oluşturulan bu ağlar, sivil toplumun karmaşık sosyal sorunları çözme kapasitesini güçlendirir. Bu ağlar, etkili işbirliği ve çabaların entegrasyonu yoluyla olumlu değişimi teşvik ederek toplulukların refahına katkıda bulunmak amacıyla çalışırlar”.

3.5.2 İşbirlikçi Projeler

İşbirlikçi projeler, alt başlığı şu ana başlık altında yer almaktadır: Sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği projelerinin toplumsal zorluklarla mücadelede gelişim açısından önemli olduğunu belirttiler. Ortak projeler üzerinde çalışmanın, bu kuruluşların benzersiz güçlü yönleri, deneyimleri ve kaynakları aracılığıyla kolektif etkisini artırdığını eklediler. Sivil

toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin, kapsamlı ve sürdürülebilir çözümler geliştirmeye yardımcı olduğunu ve sorunların bireysel çabalardan daha etkili bir şekilde ele alınabileceğini belirttiler. Diğer katılımcılar, ortak projeler üzerinde çalışmanın fikir ve bakış açısı çeşitliliğine fayda sağladığını, bu durumun da uygulama alışverişini teşvik ettiğini ve kolektif hizmetlerin etkili bir şekilde sağlanmasına katkıda bulunduğunu eklediler.

3.5.2.1 Ortak Hedefler Belirlemek

Ortak hedefler belirlemek, alt başlığı şu alt başlık kapsamına girmektedir: İşbirlikçi projeler. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşları arasında ortak hedeflerin belirlenmesinin, iş birliğinin ve kolektif çalışmanın geliştirilmesi açısından çok önemli olduğunu belirtti. Sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmasının uyumun sağlanmasına ve ortak hedeflere ulaşılmasına yardımcı olduğunu eklediler. Hedef belirlemede birlikte çalışmanın, sivil toplum kuruluşları arasındaki olası çatışmaları azalttığını ve bu sayede çabaların ortak hedefe yönlendirilmesini sağladığını belirttiler. Katılımcılar ayrıca ortak hedeflerin belirlenmesinin proje uygulamasını daha etkili hale getirdiğini de sözlerine ekledi.

Katılımcı E12, daha kaliteli hizmet sağlanması için hedef belirlemenin ve sivil toplum kuruluşları arasında ortak çalışmanın öneminden bahsetti. Sivil toplum kuruluşlarının mali ve teknik engellerle boğuştuğunu, bazılarının ise yönetim sorunları yaşadığını belirterek, bu nedenle şirket programlarının uygulanmasında çeşitli çabaların bir araya gelmesinin başarıya ulaşmada önemli olduğunu vurguladı. Maddi kaynak yetersizliğinden dolayı sivil toplum kuruluşları, zaman zaman programlarını uygulamada zorluklarla karşılaşmaktadır. Böylece sivil toplum kuruluşları, aynı alanda çalışan diğer kuruluşlarla koordineli bir şekilde çalışarak daha kaliteli hizmet sunabilirler. Sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon, aralarındaki ilişkileri geliştirmekte ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için çeşitli deneyimlerin aktarılmasına katkıda bulunmaktadır. Katılımcı E42, kendi örgütünde sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon ve ortak hedef belirleme konusundaki deneyimlerini paylaşarak şu görüşlere yer verdi:

“Kuruluşumuz, çeşitli programları başarıyla yöneterek ortak hedeflere odaklandı. Örneğin, geçen yıl Sudan'da meydana gelen sel felaketi sonrasında, birçok sivil toplum kuruluşu ile işbirliği yaparak koordineli

alışmalar gerçekleştirdik. Bu işbirliği çerçevesinde ortak hedefler belirledik ve etkilenenlere yönelik hizmetleri artırmak adına entegre programlar geliştirdik. Sivil toplum kuruluşları arasındaki etkili koordinasyon, ihtiyaç sahiplerine etkili yardım sunulmasına önemli katkı sağladı. Bu sayede, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelerek koordineli bir şekilde çalışması, etkilenen tüm bireylere kapsamlı hizmetler sunmamıza olanak tanıdı”.

3.5.2.2 Proje Planlama ve Uygulanmasına Katılım

Proje planlama ve uygulamasına katılım, şu alt sorunun kapsamına girmektedir: “İşbirlikçi projeler”. Katılımcıların vurguladığı önemlere göre, sivil toplum kuruluşlarının projelerin planlanması ve uygulanmasına katılımı kritik bir öneme sahiptir. Bu katılım, projelerin hızlı ve etkili bir şekilde topluma hizmet etmek üzere kapsamlı bir şekilde tasarlanmasını içermektedir. Sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışması, program planlama ve uygulamasında şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlamak adına zorunlu hale gelmiştir. Diğer bir önemli nokta, sivil toplum kuruluşlarının programlara dâhil edilmesinin projelere meşruiyet ve güvenilirlik kazandırdığıdır. Bu çabalar, çeşitli sivil kuruluşlar arasındaki işbirliği olarak kabul edilmekte ve projelerin uygulanmasındaki ekip çalışmasını yansıtmaktadır.

Katılımcı E63, sivil toplum kuruluşlarının topluma yakın olduğunu ifade ederek, bu yakınlığın yerel toplumun ihtiyaçlarını anlamalarına olanak tanıdığını belirtti.

“Aslında, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlara yakın olmaları nedeniyle onların gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını anlar. Aynı zamanda, bu kuruluşlar vatandaşları dinler, onlarla danışır, ihtiyaçlarını anlar ve uygun kararlar almalarına yardımcı olurlar”.

Katılımcı E71, sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon ve katılım konusundaki deneyimlerini dile getirerek görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Vatandaşlara iyi hizmet verebilmek için elbette sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon önemlidir. Sudan'daki birçok sivil toplum kuruluşu mali engellerle mücadele etmektedir, bu nedenle kuruluşlar arasındaki koordinasyon bu sorunun bir dereceye kadar üzülmesine yardımcı olmaktadır. Bazen aynı alanda faaliyet gösteren tüm kuruluşlarla koordineli bir şekilde çalışıyoruz. Örneğin, eğitim alanında hizmet verirken, eğitimle ilgili kuruluşlarla koordinasyon sağlıyoruz, bu da kaliteli bir hizmet sunmamıza katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda evre koruma alanında hizmet verirken, Sudan evre rgt ile koordinasyon sağladık. Bu koordinasyon, vatandaşlara sunduğumuz hizmetin kalitesinin artmasına yardımcı oldu. Örneğin, sağlık merkezlerine destek olacak tıbbi cihaz ve ekipman temini konusunda daha önce Birleşmiş Milletler ile

sağlık alanında koordineli çalıştım. Bu, sağlık hizmeti sunumunun kalitesini artırmaya yönelik önemli bir ortaklık olarak kabul edilmektedir”.

3.5.2.3 Kaynakları Paylaşın

Kaynakları paylaşım, şu alt sorunun kapsamına girmektedir: İşbirliği projeleri. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının ortak programlar uyguladığında mali kaynakların aralarında paylaştırılmasının gerekli olduğunu belirttiler. Aynı zamanda, ekipman gibi maddi varlıklar da bu ortak kuruluşlar arasında paylaşılmaktadır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşları arasındaki bu işbirlikçi yaklaşımın, sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılmasına katkı sağladığını da ifadelerine eklediler. Dolayısıyla, sivil toplum kuruluşları arasındaki bu ortak iş birliği, bu kuruluşların karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmek için birlikte çalışmalarını nedeniyle, işbirliği ve ortak eylem kültürünü teşvik eden birbirine bağlılık duygusunu güçlendirmektedir. Farklı kuruluşlar arasında gerçekleştirilen işbirliğiyle yürütülen hizmetler bile daha başarılı ve daha kalitelidir.

Katılımcı E5, farklı kuruluşlarla işbirliği yapma ve sivil toplum kuruluşları arasında kaynak dağıtımını konusundaki deneyimlerini paylaşarak, görüşünü şu şekilde ifade etti:

“Mali kaynak yetersizliğinden dolayı, sivil toplum kuruluşları bazen tüm programlarını uygulamada zorluklarla karşılaşabilmektedir. Sonuç olarak, bu kuruluşlar daha kaliteli hizmet sağlamak amacıyla aynı alanda faaliyet gösteren diğer kuruluşlarla koordineli bir şekilde çalışmaktadırlar. Kuruluşumuz, çeşitli kuruluşlarla işbirliği yaparak üretken aileleri destekleme projesi gibi bir dizi programı uygulamaktadır. Birçok eyalette küçük üretim projeleri kurduk, planlar geliştirdik, organizasyonları gruplara ayırdık ve maddi ile aynı kaynakları tahsis ettik. Bu işbirliği sonucunda projenin başarısı etkin bir şekilde sağlanmıştır”.

3.5.3 Kapasite Geliştirmeye Katılım Sağlamak

Kapasite geliştirmeye katılım sağlamak, başlığı şu ana başlık altında incelenmektedir: Sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon. Katılımcılar, dile getirdikleri görüşlerle, sivil toplum kuruluşları arasında gerçekleşen katılımın, uzmanlık alışverişi ve deneyim aktarımı açısından sağladığı büyük faydaları vurguladılar. Sivil toplum çalışanlarının becerilerinin geliştirilmesinde deneyim alışverişinin hayati bir rol oynadığını belirttiler. Bu nedenle, bu katılımın kuruluşlar arasında deneyim oluşturma ve paylaşma süreçlerine katkıda bulunarak, topluluğa ait olma duygusunu artırdığını ve

çeşitli topluluk grupları arasındaki etkileşimi ile karşılıklı desteği güçlendirdiğini ifade ettiler.

3.5.3.1 Eğitim Programlarına Katılım

Eğitim programlarına katılım, şu alt başlık kapsamındadır: Kapasite geliştirmeye katılım. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğini geliştirmek ve uzmanlık aktarımını sağlamak amacıyla çeşitli eğitim programlarına katılmanın öneminden bahsettiler. Katılımcılar ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının çalışanlarının yeteneklerini artırmak için farklı fikirlerin, bakış açılarının ve deneyimlerin paylaşıldığını da sözlerine eklediler. Bazı sivil toplum kuruluşları, içindeki çalışanları nitelendirmek için diğer kuruluşların deneyimlerinden faydalandıklarına dikkat çektiler.

Katılımcı E15, kendi kuruluşu ile diğer kuruluşlar arasındaki eğitim programlarına katılma deneyimlerini dile getirerek görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Eğitim programlarına katılmanın temel amacı, sivil toplum kuruluşları arasında deneyim alışverişinde bulunmaktır. Örneğin, kendi kuruluşumuz bünyesinde, diğer kuruluşlardan katılan uzmanların yer aldığı birçok eğitimden faydalandık. Aynı zamanda, diğer sivil toplum kuruluşlarına da çeşitli eğitim programları sunarak kapasite geliştirmeyi hedefliyoruz. Bu sayede, deneyim ve bilgi paylaşımıyla birlikte kuruluşlar arası işbirliğini artırmayı amaçlıyoruz”.

3.5.3.2 Çalıştay ve Konferanslara Katılım

Çalıştay ve konferanslara katılım” şu alt başlık altında yer almaktadır: Kapasite geliştirmeye katılım. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının çalıştay ve konferanslara katılımının fikir ve bilgi alışverişinde önemli bir rol oynadığını belirttiler. Ayrıca, katılımcılar, bu etkinliklerin sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini artırmada etkili olduğunu ve her türlü görüşün duyulmasına yardımcı olduğunu vurguladılar. Buna ilaveten, sivil toplum kuruluşlarının, pratik deneyimlerinden elde edilen benzersiz içgörülerin, mevcut konuların kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkı sağladığını ifade ettiler. Çalıştay ve konferanslara aktif katılımları sayesinde bu organizasyonların, teorik bilginin pratik bilgelikle birleştirildiği, kamusal diyalogun zenginleştiği platformlar haline geldiğini vurguladılar.

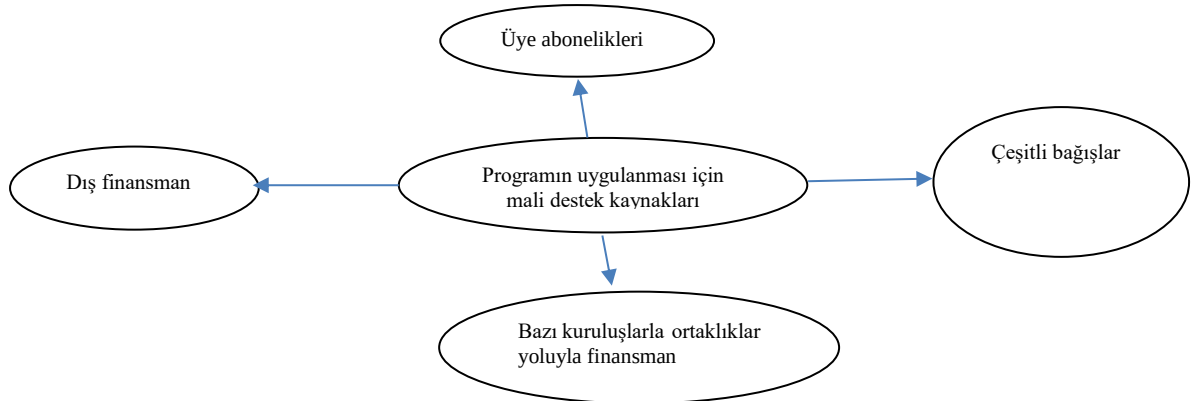
Katılımcı E29, çalıştaylar ve konferanslar aracılığıyla sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğinin, farklı deneyim ve stratejilerin paylaşılmasına katkı sağlayarak mükemmel hizmetler sunma potansiyelini artırdığını vurguladı. Dolayısıyla, sivil toplum kuruluşlarında görev alan bireyler ne kadar nitelikli olursa, sunulan hizmetlerin kalitesi de o kadar yüksek olacaktır. Eğitim ve çalıştayların önemi göz önüne alındığında, tüm sivil toplum kuruluşları, konferanslar, çalıştaylar ve benzeri etkinliklere katılarak deneyimlerini paylaşma ve gelişime katkı sağlama fırsatı bulmaktadır.

3.5.3.2 Deneyim Aışverişı

Deneyim alışverişı, şu alt başlık altında yer almaktadır: Kapasite geliştirmeye katılım”. Katılımcılar bu konuda, işçilere bilgi aktarımında sivil toplum kuruluşları arasında deneyim paylaşımının öneminden bahsetti. Deneyim paylaşımının, sivil toplum kuruluşlarında çalışanların gelişimine katkı sağladığını vurguladılar. Ayrıca, deneyim paylaşımının sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini artırdığına dikkat çektiler. Diğerleri ise sivil toplum kuruluşları arasında değışen koşullara uyum sağlamada deneyim paylaşımının yararlı olduğunu ekledi. Deneyim paylaşımının, sivil toplum kuruluşlarındaki çalışanların mesleki gelişiminde becerilerin geliştirilmesine yardımcı olduğuna dikkat çektiler.

Katılımcı E64, ortak deneyimler arasında açık diyalogun sivil toplum sektöründe şeffaflığa ve hesap verebilirliğe katkıda bulunduğunu belirtti. Başarıların ve zorlukların paylaşılması, açıklık ve şeffaflık kültürünü besler; böylece bağışçılar, yararlanıcılar ve daha geniş topluluk dâhil olmak üzere çeşitli paydaşlar arasında güveni geliştirir.

3.6 Programın Uygulanması İçin Mali Destek Kaynakları

Şekil (5) Programın Uygulanması İçin Mali Destek Kaynakları

Katılımcıların, sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik mali destek kaynaklarını anlamak amacıyla verdiği yanıtlar, anlaşılması kolay verilere dönüştürülmüştür. Daha sonra, Sudan'daki sürdürülebilir kalkınma programlarının finansman kaynaklarını temsil eden dört soru oluşturulmuştur. Katılımcıların yanıtları, sürdürülebilir kalkınma programlarının finansman kaynaklarına göre farklılık göstermektedir; ancak Sudan'daki çoğu sivil toplum kuruluşunda, bazı sürdürülebilir kalkınma projelerine engel olan mali bir sorun olduğu konusunda hemfikirdirler. Katılımcılar ayrıca programları uygulamak için çeşitli kaynaklara başvurduklarını da belirttiler.

3.6.1 Üye Abonelikleri

Üye abonelikleri, şu ana sorunun kapsamına girmektedir: Programın uygulanması için mali destek kaynakları. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının program finansmanındaki önemini vurgulayarak, bu katkıların örgütün tüm üyeleri tarafından aylık olarak ödendiğini belirttiler. Ancak aynı zamanda, birçok katılımcı programların uygulanması için gerekli finansmanın üye katkılarını aşabilecek ek maliyetlere ihtiyaç duyduğunu savundu. Bununla birlikte, organizasyona katılım ve bağlılık ruhunun oluşturulmasında bu katkıların önemini vurguladılar. Katılımcılar, programları uygulamak için yeterli olmadığı için kuruluşun üye katkılarının kısıtlı olduğunu dile getirdi. Ayrıca, programların uygulanması için mali destek sağlayan diğer kuruluşlarla koordinasyon sağladıklarını veya çeşitli programlara destek veren yabancı kuruluşlarla iş birliği yaptıklarını da ekledi. Başka bir ifadeyle, sivil toplum kuruluşları, programlarını tamamlamak için sadece üyelerinin katkılarına güvenmekle kalmayıp, aynı zamanda başka kaynaklar arayarak da öne çıkıyor. Daha önce belirtildiği gibi, Sudan'daki bu kuruluşların çoğu, programlarını uygulamak için gerekli finansman eksikliği nedeniyle zorluk yaşamaktadır.

Katılımcı E8, üyelerinin katkılarının kuruluşlarının projelerini hayata geçirmek için yetersiz olduğunu ifade ederek, maddi konulardaki eksiklikleri gidermek için izledikleri yöntemleri şu şekilde açıkladı:

“Üyelerin abonelikleri aslında kuruluşun çeşitli programlarını uygulamak için yeterli değildir; ancak her kuruluş, programlarını finanse etmek için

alternatif yöntemlere başvurmaktadır. Örneğin, kendi bünyemizde diğer kuruluşlarla ortaklıkları değerlendiriyoruz, bazen de belirli hizmetler sunan yabancı kuruluşlarla iş birlikleri kuruyoruz. UNICEF ile ortak finansman sağlayarak eğitimi destekleyen programlarımızı uyguladık. Sudan'daki tüm sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı genel bir zorluk olan finansman eksikliği sorunu nedeniyle, programlarımız için her zaman uygun finansman kaynaklarını bulma çabası içindeyiz”.

3.6.2 Çeşitli Bağışlar

Çeşitli bağışlar, şu ana sorunun kapsamına girmektedir: Programın uygulanması için mali destek kaynakları. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının projelerini hayata geçirebilmeleri için programlarını fon veya aynı kaynaklarla desteklemelerinin çeşitli bağışların önemine değindiler. Katılımcılar, bağışların kişi ya da kurum düzeyinde çeşitli şekillerde yapıldığını, bu nedenle bağışların kuruluşun bazı projelerine destek sağlamasının, tüm taraflar arasındaki katılım ve işbirliği ruhunu yansıttığını ifade ettiler. Toplum kuruluşlarının programlarını devletten maddi destek almadan, gönüllülük esasına dayalı olarak sunmaları ve programlarını toplumun her kesimine ücretsiz olarak sunmaları hedeflenmektedir.

Katılımcı E25, çeşitli programların desteklenmesine katkı sağlayan çeşitli tarafların yaptığı bağışlarla ilgili deneyimlerini şöyle dile getirdi:

“Aslında, bağışlar sivil toplum kuruluşlarının bazı programlarını desteklemede önemli bir rol oynuyor. İçme suyu yardım programlarına örnek olarak, bazı şehirlerdeki destekleri değerlendirdik; hem bireylerden hem de teknik gruptan destek aldık. Ayrıca, su kuyusu açılması için gerekli malzemelerle ilgili bazı bağışlar da yapıldı. Bu bağışlar, ihtiyacımız olan eksikliklerden birini tamamlamamıza yardımcı oldu. Kassala şehrinde, çevreyi kirlilikten korumanın önemini vurgulayan bilinçlendirme programları düzenlerken, bazı hayırseverler çevreyi kirlilikten koruma konusunda dersler vermeye yönelik bağışlarda bulundular”.

E61 katılımcısı, aynı bağlamda şu deneyimleri paylaştı:

“Evet, kuruluşumuzda proje ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamada önemli rol oynayan kişilerden ve gruptan hem maddi hem de aynı destek aldık. Örneğin, Sinnar şehrindeki bazı kişiler ve gruplar, belirli ilkokulların bakımı için maddi ve aynı bağışlarda bulundular. Çimento, elektrik malzemeleri, boya malzemeleri gibi bakım malzemelerini bize sağladılar, bu da işin güzel bir şekilde tamamlanmasına önemli katkı sağladı. Bu, maddi ve aynı bağışların sadece projedeki eksiklikleri gidermekle kalmayıp aynı zamanda projenin herkesin yararına yürütülmesine ve

dolayısıyla herkesin bir araya gelerek işbirliği ve katılımcılık ruhunu yansıtmaya yardımcı olduğu anlamına gelir”.

3.6.3 Dış Finansman

Dış finansman, alt başlığı şu ana başlık altında yer almaktadır: Programın uygulanması için mali destek kaynakları . Katılımcılar, cevaplarında dış finansmanın Sudan'daki sürdürülebilir kalkınma programlarının finansman kaynaklarından biri olduğunu belirttiler. Aynı zamanda, dış finansmanın önemini küçümseyen başka bir grup da bulunmaktadır. Bu grup, sivil toplum kuruluşları için dış finansmanın çoğunun şartlı olduğunu, yani dış kuruluşlara kendi vizyonlarına göre belirli programlar için fon verildiğini ve bazen bunların sivil toplum kuruluşla uyumlu olmayabileceğini belirtmiştir. Sivil toplum kuruluşların hedefleriyle uyuşmayan şartlar nedeniyle, katılımcılar dış finansmanın bazen sivil toplum kuruluşlarına verilebilecek destek için önemli bir kaynak olduğunu düşünmemektedir. Katılımcılar, dış finansmanın bir kısmının sivil toplum kuruluşlarına dış destek sağlayan ve dağıtan bir hükümet organı olan Organizasyonlar Komisyonu aracılığıyla onaylanmış programlara göre sağlandığını ekledi. Ancak, Komisyon içinde idari yolsuzluğun meydana gelebileceğine dair endişeler de dile getirildi. Katılımcılara göre genel olarak, dünyayı etkileyen finansal kriz nedeniyle son yıllarda dış finansman azaldı. Yurt dışından sağlanan fonlar, önceki yıllara göre belirgin bir zayıflama yaşadı.

Katılımcı E33, uluslararası kuruluşlarla ilgili deneyimlerini aktararak görüşlerini şu şekilde ifade etti:

“Projeleri hayata geçirmek için gerekli finansmanın, kuruluşumuzun önünde engeller oluşturduğunu söyleyebilirim. Bazen, mali sıkıntılar nedeniyle birçok projeyi ertelemek zorunda kalıyoruz. Dış finansman konusunda bazı kuruluşlardan destek aldık; ancak verilen destekler genellikle şartlı ve dış kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır. Bu destekler, genellikle kadın ve aile hakları gibi belirli konulara odaklanmıştır ve diğer konular daha az önemsenmektedir. Sudan toplumu için tarımsal üretim, küçük sanayiler ve diğer üretken projeleri destekleyen projelere ihtiyaç duymaktadır. Son yıllarda dış finansman önemli ölçüde azalmış olsa da kuruluşumuz finansman sorununu çözmek için ulusal kuruluşlarla ortaklıklar kurmaya ve hayırseverlik desteğine bağımlı hale gelmiştir”.

Katılımcı E51, bugüne kadar çeşitli dış kuruluşlardan belirli projeler için destek aldıklarını ifade ederek, bu konuyu şu şekilde açıkladı:

“Elbette dış finansman genel olarak açık değildir ancak finansman bazı programlar düzeyinde yapılmaktadır. Kuruluşumuz, Dünya Sağlık Örgütü gibi farklı bölgelerde birçok vatandaşa içme suyu sağlama konusunda çeşitli programlar yürüten birçok kuruluşla ortaklıklara sahiptir. Ayrıca, Gıda Güvenliği Teşkilatı ile de bir ortaklığımız bulunmaktadır ve tarımı desteklemek için çeşitli programlar uygulamışız; gelecekte ise bazı ortaklarla birlikte hayata geçireceğimiz projeler de planlamaktayız”.

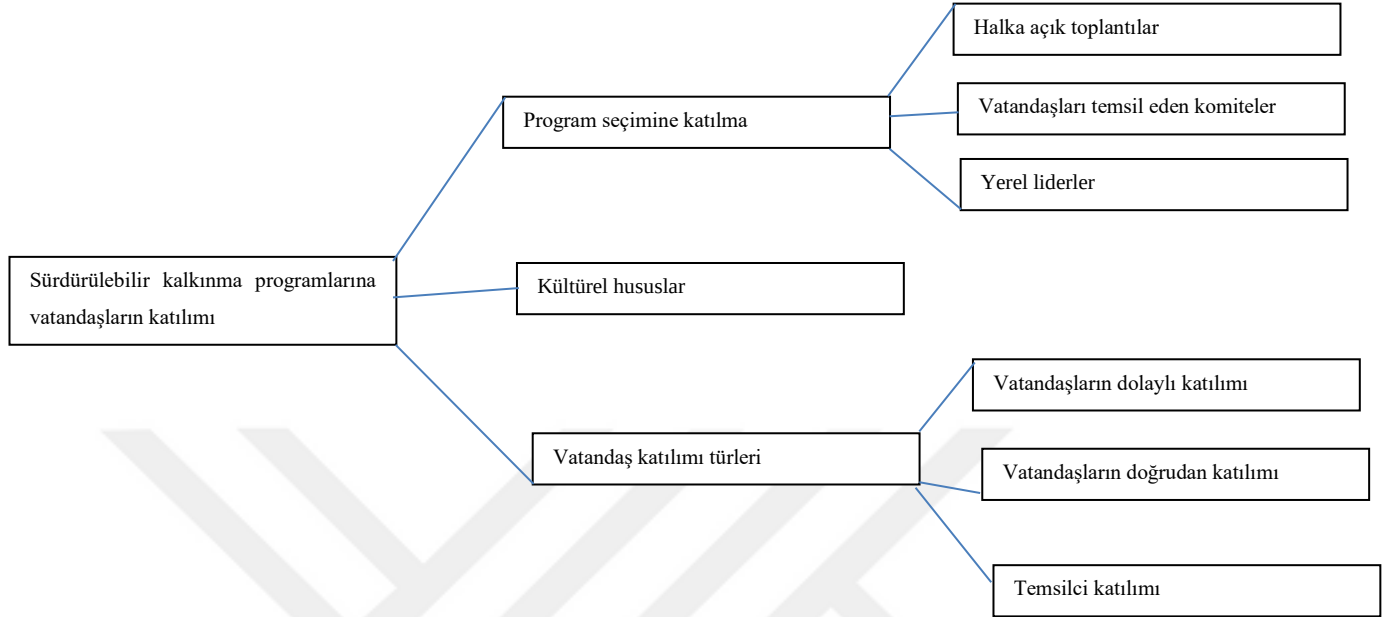
3.6.4 Bazı Kuruluşlarla Ortaklıklar Yoluyla Finansman

Bu başlık şu ana sorunun kapsamına girmektedir: Programın uygulanması için mali destek kaynakları. Katılımcılar, programların mali kısıtlamalara tabi olmaksızın daha kolay uygulanabilmesi için sivil toplum kuruluşlarının diğer kuruluşlarla ortaklıklar kurarak finanse edilmesinin öneminden bahsettiler. Katılımcılar, finansman kuruluşlarıyla yapılan ortaklığın iş birliği ruhunu güçlendirdiğini; bu iş birliğinin, fikir ve uygulama sağlayan birçok kuruluşun yanı sıra fon sağlayan kuruluşların işbirliği sonucunda sivil toplum kuruluşlarının programlarının kesintisiz olarak devam etmesine olanak tanıdığını ifade etti. Bu şekilde iş bütünleştirilir ve işin etkili bir şekilde yürütülmesi sağlanır. Diğer katılımcılar ise sivil toplum kuruluşlarının diğer kuruluşlarla finansmana katılmasının ekip çalışması ruhunu yansıttığını ve Sudan'daki tüm sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı finansman sorununa bir çözüm olduğunu eklediler.

Katılımcı E76, finansman programlarında diğer kuruluşlarla ortaklık deneyimlerini şu şekilde ifade etti:

“Sivil toplum kuruluşları, topluma hizmet odaklı olmalarına rağmen tek başlarına etkili bir şekilde faaliyet gösteremezler. Amaçlarına ulaşabilmek için ilgili tüm taraflarla işbirliği yapmalıdırlar. Bu kuruluşlar, finansal zorluklarla karşılaştıklarında, bizim kuruluşumuzda olduğu gibi finansman sağlayan diğer kuruluşlarla ortaklık kurma yoluna başvurumaktadırlar. Diğer kuruluşlarla işbirliği içinde birçok programı hayata geçirdik; örneğin, yerinden edilmiş kişilerin desteklenmesine yönelik programlar ve su temini alanında çeşitli projeler gerçekleştirdik. Programları hazırlıyoruz ve finansman Sudan Kalkınma Örgütü tarafından sağlanıyor. Bu nedenle, finansman sağlayan diğer kuruluşlarla iş birliği yaparak mali açığı kapatmaya çalışıyoruz ve bu tür projelerde ortak çalışma, en başarılı yöntem olarak görülmektedir”.

3.7 Sürdürülebilir Kalkınma Programlarına Vatandaşların Katılımı

Şekil (6): Sürdürülebilir Kalkınma Programlarına Vatandaşların Katılımı

Katılımcıların cevaplarıyla, sivil toplum kuruluşlarının sunduğu sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaşların katılımının önemi vurgulanmıştır. Daha az etkiye sahip olabilecek diğer projelerin aksine, vatandaşların sahip oldukları ihtiyaçları daha iyi anladıkları göz önüne alındığında, farklı bakış açıları dikkate alındı; bu da programlara vatandaş katılımının işbirliği ve kapsayıcılığı yansıttığını belirtmiştir. Ayrıca, vatandaşlar bir projenin seçimine katıldıklarında, onun bir parçası haline geldiklerini; bunun da o projeye yönelik sahiplenme duygusunu güçlendirdiğini ve böylece işbirliği ruhunu ve sürdürülebilir kalkınma programlarına kapsamlı katılımı güçlendirdiğini ifade ettiler. Böylece vatandaşlar, projeye daha fazla ilgi gösteriyor ve bu projenin kendilerine ait olduğunu hissedip, bunun için çalışıyorlar; bu da projenin başarısına katkı sağlıyor. Katılımcılar ayrıca, sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaşların katılımının, topluluk üyeleri arasında sosyal uyum ve işbirliğine yol açtığını sözlerine ekledi.

3.7.1 Program Seçimine Katılma

Bu konu şu ana başlık altında toplanmaktadır: sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaşların katılımı. Dahası, vatandaş katılımı topluluk üyeleri arasında güçlenme ve

güç duygusunu teşvik eder. Yukarıdan aşağıya bir yaklaşımdan, bireylerin yaşamlarını doğrudan etkileyen programların şekillendirilmesine aktif olarak katıldığı daha kapsayıcı, katılımcı, aşağıdan yukarıya bir modele doğru ilerlemektedir. Bu yetkilendirme, yalnızca sosyal dokuyu güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda vatandaşlar arasındaki sorumluluk ve hesap verebilirlik duygusunu da artırarak kalkınma girişimlerinin daha sürdürülebilir bir şekilde uygulanmasına yol açar.

Katılımcı E3, sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaş katılımı konusundaki deneyimlerini şu şekilde aktardı ve görüşlerini şu şekilde dile getirdi:

“Sürdürülebilir kalkınma programlarının seçiminde vatandaşların katılımı, elbette bir katılım ruhu yaratmak için gereklidir. Kuruluşumuz, programların uygulanması sırasında vatandaşların kendilerine uygun buldukları veya diğerlerinden daha fazla ihtiyaç duydukları programlar konusunda istişarede bulunmaktadır. Örneğin, eğitim alanında program uygulamak üzere En Nahud şehrine gittiğimizde, vatandaşlar su kaynağına ihtiyaç duyduklarını belirttiler ve biz de onların temel ihtiyaçlarını ve önceliklerini fark ettiğimiz için bu taleplerine yanıt verdik. Bu durum, herhangi bir projenin uygulanması için, projenin başarısını ve etkinliğini sağlamak amacıyla vatandaşların projenin seçiminde sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak katılımını esas almaktadır. Bu yaklaşım, işbirliği ruhunu yansıtabilir ve projeyi başarılı ve etkili kılabilir.”

3.7.1.1 Halka Açık Toplantılar

Bu konu şu alt sorunun kapsamına girmektedir: Program seçimine katılma. Katılımcılar, vatandaşlar arasında halka açık toplantılarda uygun projeleri seçme konusunda derinlemesine düşünmelerinin öneminden bahsettiler. Diğerleri, bu toplantıların vatandaşların ihtiyaç duydukları projelerle ilgili görüşlerini ifade etmek için bir araya geldiği bir forum örneği olarak değerlendirildiğini ve bu nedenle kamusal tartışma platformu olarak görüldüğünü ekledi. Böylece şeffaflığın artırıldığını ve projelere ilişkin farklı bakış açılarının bir araya getirildiğini belirttiler. Diğer katılımcılar, vatandaşların belirli bir projeyi seçmek için bir araya gelmesinin kendi görüşlerinde bir anlaşmayı temsil ettiğini ve bu durumun işbirliği ve katılımı yansıttığını, bu sayede kendileri için uygun programların seçilmesinde etkili olduğunu ifade etti.

Aynı bağlamda, Katılımcı E19, vatandaşların kendilerine uygun programları seçmelerini desteklemek amacıyla düzenlenen halka açık toplantıların bilgi yayılımını kolaylaştırdığını belirtti. Bu sayede, vatandaşların projeye dair her şeyi öğrenmelerine

olanak tanınmaktadır. Biz de sivil toplum kuruluşları olarak bu toplantılara katılarak topluluklarla programlarla ilgili detayları tartışıyor ve kendilerine en uygun programlar konusunda danışmanlık sağlıyoruz.

3.7.1.2 Vatandaşları Temsil Eden Komiteler

Bu konu, şu alt sorunun kapsamına girmektedir: Program seçimine katılma . Katılımcılar, vatandaşları temsil eden komitelerin seçilmesinin önemini vurguladılar ve bu seçimlerin, sivil toplum kuruluşlarıyla koordineli bir şekilde uygun projelerin seçilmesini sağladığını belirttiler. Diğer bir grup ise, vatandaşları temsil edecek komitelerin seçilmesinin demokrasiyi güçlendirdiğini ve bu sürecin farklı seslerin ve bakış açılarının dâhil edilmesi anlamına geldiğini ifade etti. Bu durumun, farklı ihtiyaçları olan projelerin seçilmesine yol açarak tartışmalarda faydalı olduğunu ekledi. Diğer katılımcılar, ayrıca vatandaşları temsil eden bir komite seçmenin, bazı uzmanlık alanlarında çeşitlilik getirdiğini; bu kişilerin görüşlerinin tartışmayı zenginleştirmekte ve toplulukları için en uygun doğru projeyi seçmede faydalı olduğunu belirttiler.

Katılımcı E46, sürdürülebilir kalkınma projelerinden bazılarını seçmek üzere vatandaşlar arasından seçilen komitelerle kurdukları organizasyondaki deneyimlerini şöyle anlattı:

“Elbette, seçilmiş komitelerin çalışmalarında büyük faydalar bulunmaktadır. Birincisi, komite üye sayısı sınırlıdır; bu da çok sayıda vatandaşın bir araya geldiği açık tartışmaların aksine, onlarla yapılan tartışmaları kolaylaştırır ve görüşlerine odaklanmayı daha etkili kılar. Kuruluşumuz, birçok şehirde vatandaşları temsil eden komitelerle uğraşmıştır. Örneğin, Reşad şehrinde seçilmiş bir komiteyle bir araya geldik ve kendi bakış açılarına göre uygun proje üzerinde tartışmalara girdik. Toplumun ihtiyaçlarını bilerek, gençlere elektrik, su tesisatı, marangozluk gibi birçok alanda eğitim vererek onları destekleyecek bir proje seçtiler. Bu projelerin onların meslek sahibi olmalarına katkı sağlaması ve böylece üretici hale gelmeleri de önemliydi. Bu, komitelerin projeyi dikkatlice seçme konusundaki önemini yansıtmaktadır”.

3.7.1.3 Yerel Liderler

Bu konu şu alt başlıkta yer almaktadır: Program seçimine katılma . Katılımcıların cevapları, Sudan'daki sürdürülebilir kalkınma projelerinin seçiminde bazı topluluk liderlerinin önemli bir rol oynadığına dair bilgiler içermektedir. Yerel liderlerin, kendi topluluklarının ihtiyaçları konusunda derin bir bilgiye sahip olduklarını ve bu nedenle kendi topluluklarını temsil eden projelere daha aşina olduklarını vurgulamışlardır. Bu

durum, toplum hizmetine yönelik başarılı projelerin uygulanmasının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, diğer katılımcılar da yerel liderlerin, yerel toplum hakkında derin bir anlayışa sahip olduklarını ve bu nedenle belirli projeleri seçtiklerinde, bu projelerin toplumu temsil ettiğini ifade etmişlerdir. Başka bir görüşe göre, yerel liderlerin kendi toplulukları ve dış paydaşlar arasında arabulucu olarak hareket ederek, aralarındaki iletişimi ve işbirliğini kolaylaştırdıkları belirtilmiştir.

Katılımcı E74, sürdürülebilir kalkınma projelerinden bazılarını seçmek üzere vatandaşlar arasından seçilen komitelerle organizasyonlarındaki deneyimlerini şöyle anlattı:

“Gerçekten de yerel liderler kendi topluluklarına hizmet etmede önemli bir rol oynarlar. Dolayısıyla, sürdürülebilir kalkınma projeleri konusunda tartışma ve seçim süreçlerinde bu toplulukları temsil ederler, ayrıca topluluk adına tüm paydaşlarla etkileşimde bulunurlar. Kuruluşumuz, çeşitli yerel liderlerle işbirliği yapmaktadır. Örneğin, Kassala Şehri'nde yerel liderlere, ihtiyaçlarına uygun programlar konusunda danışmanlık yaptık. Sudan'ın çoğu şehrinde, yerel liderlerin etkin bir rol oynadığını belirtmek önemlidir”.

3.7.2 Kültürel Hususlar

Bu konu şu ana başlık altında toplanmaktadır: Sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaşların katılımı. Katılımcılar, kalkınma projelerinin uygulanmasında kültürel hususların önemini vurgulayarak, Sudan toplumunun köklü eski geleneklere dayalı geleneksel bir toplum olarak kabul edildiğini ifade ettiler. Bazıları, bu geleneklerin kalkınma süreçlerine engel teşkil edebileceğini, bazı yerel toplulukların belirli projeleri kabul etmeyebileceğini belirtti. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma projelerine başlamadan önce, toplulukların kültürlerine dikkat edilmesinin önemine vurgu yaptılar. Diğerleri, bazı projelerin başarısızlığının yerel kültürlerle ve bunların toplum gelenek ve görenekleriyle uyumluluğunun incelenmemesi nedeniyle olduğunu ekledi. Ayrıca, herhangi bir kalkınma projesini hayata geçirirken, projenin başarısını sağlamak için gelenek ve göreneklerin detaylı bir şekilde incelenmesine dikkat edilmesi gerektiğini vurguladılar.

Katılımcı E61, bazı kültürel engeller nedeniyle başarıya ulaşamayan bazı projelere örnek vererek bunu şu şekilde açıkladı.

“Evet, Sudan'da birçok proje, bazı gelenek ve göreneklere nedeniyle başarısız olmuştur. Örneğin, Babanusa şehrindeki süt fabrikası projesi, bölgedeki inek sayısının fazla olmasına rağmen, halkın kültürlerinde süt satmanın ayıp sayılması nedeniyle başarısız oldu ve fabrika kapatıldı. Bu

durum, Sudan'ın farklı şehirlerinin farklı geleneklere ve göreneklere sahip olduğu bir ortamda, kalkınma projeleri oluşturulmadan önce kültürel çalışmaların önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle, benzer durumların yaşanmaması için her kalkınma projesinden önce kültürel faktörleri dikkate almak gerekmektedir. Ayrıca, Darfur eyaletinde Bedevileri yerleştirmek için inşa edilen köyler, Bedevilerin yerleşememesi nedeniyle başarısız olmuştur”.

3.7.3 Vatandaş Katılımı Türleri

Vatandaş katılımı türleri, alt başlığı sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaş katılımı, ana başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, Sudan'da sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanmasında vatandaş katılımının işbirliğini ve kapsayıcılığı artırmanın önemini vurguladılar. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma projelerinin başarısı için vatandaş katılımının bu projelere sahiplenme duygusunu ve ortak sorumluluğu artırdığını belirttiler. Vatandaşların aktif katılımı, sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanmasında şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırır. Diğerleri, vatandaşların programların uygulama aşamasına aktif katılımının, programların başarısını garanti ettiğini öne sürdüler; çünkü vatandaşlar, programların kendi sahipleri olduğunu hissettikleri için özenle çalıştıkları ve bu nedenle başarıya ulaştıkları düşüncesini eklediler.

3.7.3.1 Vatandaşların Dolaylı Katılımı

Bu başlık, vatandaşların sürdürülebilir kalkınma programlarına katılım türleri, alt başlığı kapsamında yer almaktadır. Katılımcılar, cevaplarıyla dolaylı vatandaş katılımının sürdürülebilir kalkınma programlarının başarısında önemli bir rol oynadığını vurguladılar. Vatandaşların katılımının, sürdürülebilir kalkınma girişimleri için çarpan etkisi yaratılmasına dolaylı olarak katkıda bulunduğunu eklediler. Bu dolaylı katılımın, vatandaşlar arasında sürdürülebilirlik kültürünün inşasına da katkıda bulunduğunu belirttiler. Diğerleri ise vatandaşların dolaylı katılımının günlük davranış ve tutumları aracılığıyla sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağladığını ekledi. Bu, vatandaşların Çevre bilincini yaygınlaştırmak ve çevreyi kirlilikten korumak, eğitime önem verme, topluluklar arasındaki çatışmaları çözme gibi sürdürülebilir uygulamaları günlük yaşamlarında benimsemeleri ile gerçekleşir. Dolayısıyla, dolaylı katılım bireysel davranışlar ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında bir bağlantı oluşturur.

Katılımcı E38, vatandaşların sürdürülebilir kalkınma programlarına dolaylı katılımının, sosyal uyumu teşvik ederek güçlü sosyal bağlar oluşturduğunu ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ortak sorumluluk duygusunu teşvik ettiğini ekledi. Ayrıca, vatandaşların gönüllü bir araya gelerek eğitim, çevre koruma, yerel çatışma çözümü gibi birçok alanda sürdürülebilir kalkınma programlarını desteklediğini ifade etti. Bu şekilde, programların etkisinin sürdürülebilir kalkınmaya olumlu bir şekilde yansıdığını sözlerine ekledi.

3.7.3.2 Vatandaşların Doğrudan Katılımı

Vatandaşların doğrudan katılımı, başlığı şu alt başlık altına girmektedir: Sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaş katılım türleri . Katılımcıların cevaplarına göre, Sudan'daki programlardaki tüm aktörler arasındaki iş birliğini artırmak amacıyla vatandaşların sürdürülebilir kalkınma programlarına doğrudan katılımı önemli bir vurgu yaptı. Bu katılımcı yaklaşım, sürdürülebilir kalkınma programlarının başarısına herkesin katkısını artırabilir. Diğerleri, vatandaşların çeşitli şehirlerdeki sivil toplum kuruluşlarına gönüllü olarak doğrudan katıldıklarını ve bu durumun sürdürülebilir kalkınma programlarını başarılı bir şekilde uygulamak için tüm taraflar arasındaki iş birliği ruhunu yansıttığını ekledi. Ayrıca, vatandaşların eğitim, sağlık gibi birçok programa doğrudan katılarak çevrenin kirlenmeden korunmasına da katkıda bulunduklarını belirttiler.

Katılımcı E5, sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaşların doğrudan katılımının önemini şu şekilde açıkladı:

“Sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaşların doğrudan katılımı, elbette sivil toplum kuruluşları ile vatandaşlar arasındaki entegrasyonun artırılması açısından önemlidir. Vatandaşlar, sürdürülebilir kalkınma programlarına katıldıklarında, bu programların başarısına katkıda bulunurlar, çünkü bu vatandaşlar, programları kendilerine ait olarak görürler. Bu nedenle, hedeflerine ulaşmak için aktif bir şekilde çalışırlar ve bu da sürdürülebilir kalkınma programlarının başarısına katkıda bulunur”.

Aynı bağlamda Katılımcı E17, sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanmasında vatandaşlarla birlikte katılım konusundaki deneyimlerini şu şekilde açıkladı:

“Vatandaşlar, sürdürülebilir kalkınma programlarına katılımı önemli bir rol oynamaktadır. Kuruluşumuz, çeşitli programlar sunmuş ve vatandaşların aktif katılımını gözlemlemiştir. İlkokullara yönelik bakım ve rehabilitasyon eğitimi alanında programlar sunduğumuz Sinkat şehrinde

güzel bir örnek yaşadık. Vatandaşların büyük katılımı, programların başarılı bir şekilde uygulanmasına yardımcı oldu. Vatandaşların bir kısmının maddi katkı sağlamasıyla, vatandaşlar sürdürülebilir kalkınma programlarına aktif bir şekilde katkıda bulundu”.

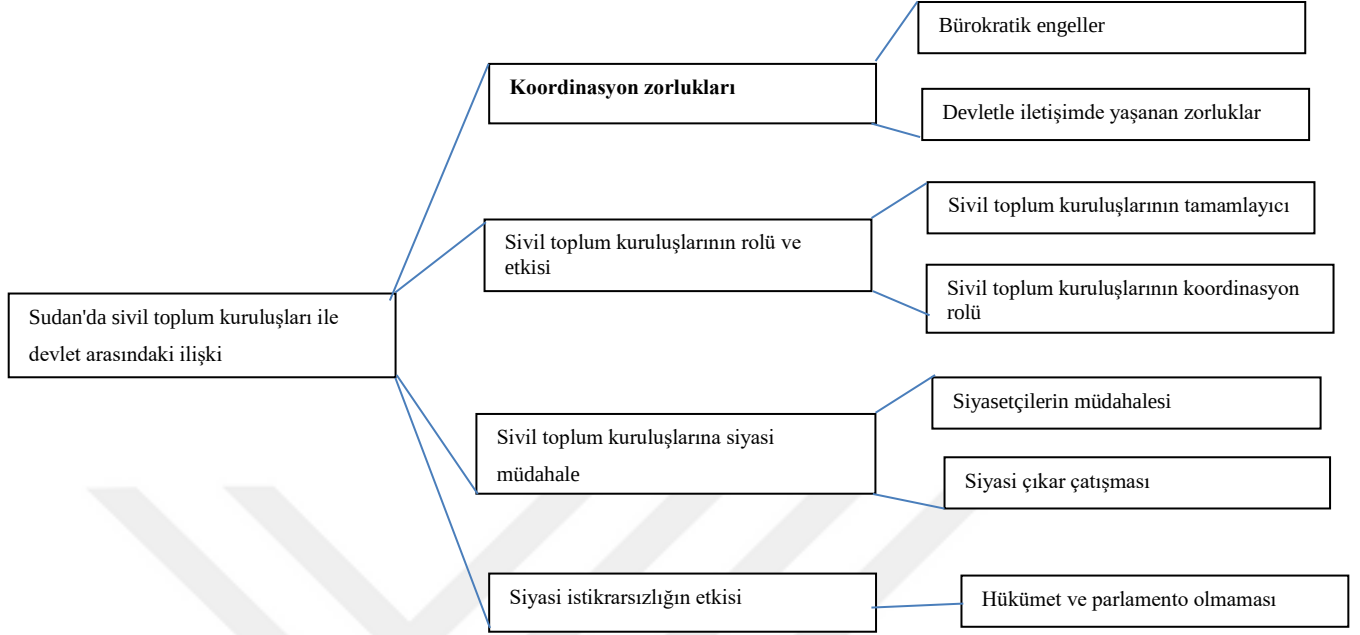
3.7.3.2 Temsilci katılımı

Temsili katılımı, şu alt başlık altında yer almaktadır: Sürdürülebilir kalkınma programlarına vatandaş katılım türleri . Katılımcıların yanıtları, sürdürülebilir kalkınma programlarının etkili bir şekilde uygulanmasında vatandaş katılımının önemini vurguladı ve bu da kolektif sorumluluk duygusunu güçlendirdi. Katılımcılar, vatandaşların bir kısmının seçiminde temsili katılımın geri kalan vatandaşları temsil ettiğini ve dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasına katkıda bulunduğunu ekledi. Diğerleri, bazı vatandaşların belirli uzmanlık alanlarındaki temsili katılımı öne çıkardı; örneğin, belirli bir alandaki uzmanların sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasında sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmak üzere seçildiğini ekledi. Aktif yurttaş katılımı, sadece temel bir demokratik ilke olmakla kalmaz, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma çabalarının etkinliği ve uzun ömürlülüğü için kritik bir koşuldur. Kapsayıcılığı kolaylaştırarak ve topluluk liderliğindeki çözümleri teşvik ederek, kalıcı, olumlu ve kapsayıcı dönüşümlerin temelini atmaktadır.

Katılımcı E77, sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanmasına katkı sağlamada temsili katılımın rolünü şu şekilde açıkladı:

“Elbette, seçilmiş vatandaşlar Sudan'da sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanmasında sivil toplum örgütlerine aktif bir rol oynamaktadır. Vatandaşlar uzmanlıklarına göre belirli özel programlara katkıda bulunmak üzere seçilebilirler. Örneğin, suyla ilgili bir proje söz konusu olduğunda su uzmanları, sivil toplum kuruluşlarına fayda sağlamak amacıyla seçilmektedir. Sağlıkla ilgili bir projenin sunulması durumunda, sağlık alanındaki vatandaşlar da bu girişimin uygulanmasına katılmak üzere seçilirler. Bazen maddi ve ayni destek sağlayan iş adamları ya da sivil toplum kuruluşlarına katkıda bulunan gençler gibi farklı kategoriler de seçilebilmektedir. Bu sayede vatandaşlar, Sudan'daki sürdürülebilir kalkınma programlarına çeşitli şekillerde katkıda bulunmaktadır”

3.8 Sudan'da Sivil Toplum Kuruluşları İle Devlet Arasındaki İlişki

Şekil (7): Sudan'da Sivil Toplum Kuruluşları İle Devlet Arasındaki İlişki

Sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkilere ve bu bağlamda düzenlenen verilere odaklanan bu bölümde, katılımcıların cevapları sistematik verilere dönüştürülerek anlaşılması kolay hale getirildi. Katılımcıların Sudan'da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olan yanıtları çeşitlilik gösterdi. Kimi katılımcıların devlet kurumlarıyla olumlu deneyimleri varken, bazıları devlet kurumlarıyla iletişimde zorluklar yaşadı. Görüşlerine göre, Sudan'da devlet ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişki kurumdan kuruma ve devlet kurumundan diğerine değişiklik göstermektedir. Ancak, katılımcılar arasında genel bir fikir birliği vardır ki iyi bir ilişkinin önemli olduğu ve bu nedenle sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkinin ne kadar iyi olursa, sunulan programların kalitesinin o kadar yüksek olacağı konusunda hemfikirdirler. Dört soruyu temsil eden dört kod oluşturulmuş ve bilgilerin düzenli bir şekilde sunulabilmesi için alt sorular tasarlanmıştır.

3.8.1 Koordinasyon Zorlukları

Koordinasyon zorlukları, başlığı sudan'da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişki, ana başlığı kapsamında yer almaktadır. Katılımcıların cevaplarına göre, sivil toplum kuruluşları doğal olarak hükümetin rolünü tamamlamakta ve Sudan'da

sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için etkin bir koordinasyonun önemini vurgulamaktadır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının toplum ihtiyaçlarına etkili bir şekilde yanıt verdiğini, ekonomik ve sosyal destek sağladığını ve sürdürülebilir kalkınmada hayati bir rol oynadığını belirtmiştir. Sudan'daki sivil toplum kuruluşları, devletle vatandaşlar arasında iletişim köprüleri kurarak, hem hükümeti hem de vatandaşları sürdürülebilir kalkınma programlarına dâhil etmeye çalışmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ile hükümet arasındaki ilişki, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın başarısına katkıda bulunan bir işbirliği ilişkisi olarak değerlendirilebilir. Katılımcılar, Sudan'da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkinin her zaman iyi olmadığını belirtti.

Katılımcı E5, sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıkladı:

“Sudan'da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişki, siyasi sistem ve örgütlenme türüne göre değişiklik göstermektedir. Bazı kuruluşlar devlet kurumlarıyla ilişkilerde büyük engellerle karşılaşmazken, diğerleri resmi devlet kurumlarını anlama ve onlarla işbirliği yapma konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkiler her zaman olumlu olmayabilir. Bu ilişkiler, kuruluştan kuruluşa değişiklik göstermektedir”.

3.8.1.1 Devletle İletişimde Yaşanan Zorluklar

Devletle iletişimde yaşanan zorluklar, alt başlığı sudan'da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki koordinasyonun zorlukları, alt başlığı kapsamında yer almaktadır. Katılımcıların görüşleri, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının devlet kurumlarıyla iletişimde zorluklar yaşadığını göstermektedir. Bazıları, sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki iletişimin niteliğinin örgütten örgüte ve devlet kurumundan diğerine farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Katılımcıların çoğu, özellikle sürdürülebilir kalkınma projeleriyle ilgili bazı bilgilerin elde edilmesinde zorluklar yaşandığını ifade etmiştir. Genel olarak, katılımcılar, sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkinin farklılık gösterdiğini, bazı devlet kurumlarının işbirliği yaptığını, bazılarının ise işbirliğine uzak durduğunu düşünmektedir.

Katılımcı E15, devlet kurumlarıyla ilişkilerdeki deneyimini anlatarak görüşlerini şu şekilde dile getirdi:

“Sudan'da, toplum kuruluşları ile devlet arasındaki iletişim her zaman iyi olmamaktadır. Örneğin, su ve eğitim projeleri gibi kalkınma projelerinin yürütülmesi için gerekli bilgiler genellikle devlete aittir ve bu nedenle bu

bilgilere erişimde zorluklar yaşanabilmektedir. İyi bir ilişki, özellikle sivil toplum kuruluşları için bu bilgilerden etkin bir şekilde faydalanma imkânı sunar. Ancak, bu durum sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasındaki ilişki ve koordinasyonun tam olarak entegre olmadığı anlamına gelmemelidir. Tam tersine, bu durum sadece kalkınma programlarının daha etkin bir şekilde uygulanması için koordinasyonun önemli olduğunu vurgular. Sivil toplum kuruluşların başarısı, hükümetle olan işbirliğinin düzeyine bağlıdır”.

3.8.1.2 Bürokratik Engeller

Bürokratik engeller, şu alt başlık altında yer alır: Sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki iletişim zorlukları . Katılımcıların çoğunluğu, devlet kurumlarında bürokratik engellerin varlığını doğruladı; ayrıca, araştırmacıların çoğu, bir tür bürokrasi ile karşılaştıklarından şikâyetçi oldu. Bürokrasinin, küçük bir idari prosedürde çok sayıda ofisin bulunması, ciddi zaman ve çaba gerektiren idari prosedürler ve onay süreçleri gibi çeşitli şekillerde kendini gösterdiğini belirttiler. Dolayısıyla, bu bürokratik prosedürler sivil toplum kuruluşlarının süreçlerini tamamlamalarının önünde engel oluşturmaktadır. Katılımcılar, devlet kurumlarıyla yaşadıkları deneyimlere dayanarak, kurumun işlemlerini tamamlamada birçok zorlukla karşılaştıklarını ifade ettiler.

Katılımcı E10, Sudan'daki sivil toplum kurumlarında bürokrasi konusundaki deneyimlerini şöyle anlattı:

“Sudan'daki devlet kurumları, performansın gecikmeler ve prosedürlerin karmaşıklığı ile karakterize edildiği bürokrasinin bazı yönlerine tanıklık etmektedir. Çoğu durumda, basit bir idari prosedür aşırı gecikmeye ve önemli ölçüde zaman kaybına neden olabilir. Bu zorluk özellikle devlet kurumlarıyla etkileşimde bulunulduğunda belirgindir. Ancak, sivil toplum kuruluşlarıyla etkin işbirliği sergileyen ve hizmet sunumunu daha iyi ve etkili hale getiren diğer kurumların da bulunduğunu vurgulamak gerekir”.

Katılımcı E26, devlet kurumlarındaki bürokratik durumun çoğunda yaygın olduğunu ve aynı zamanda nispeten daha iyi durumda olan diğer kurumların da bulunduğunu belirtti. Ayrıca, bazı kurumlar sivil toplum kuruluşlarıyla iş yapmayı daha kolay bulmaktadır; bu da bazı prosedürlerin kolaylaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Ancak, Sudan'daki çoğu devlet kurumunda gecikme ve karmaşıklık yaygındır. Bazen, sivil toplum kuruluşlarının üyeleri, prosedürleri kolaylaştırmak ve görevlerini tamamlamak için kişisel tanıdıklarından faydalanmaya başvurabilmektedirler.

3.8.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Etkisi

Sivil toplum kuruluşlarının rolü ve etkisi, sudan'da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişki, ana başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının etkili gönüllü kuruluşlar olduğunu ve belirli bir ülkede çalışırken topluma hizmet edecek programlarını etkili bir şekilde uygulamak için devletle ilişkiler kurmaları gerektiğini belirttiler. Özellikle sürdürülebilir kalkınma programları konusunda sivil toplum kuruluşları ile devlet arasında işbirliği ve eşgüdüm düzeyinde bir ilişkinin önemine vurgu yaptılar. Katılımcılar, bu ilişkinin amacının sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını kolaylaştırmak ve böylece Sudan'da sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanmasında işbirliği sağlamak olduğunu ekledi.

3.8.2.1 Sivil Toplum Kuruluşlarının Tamamlayıcı Rolü

Sivil toplum kuruluşlarının tamamlayıcı rolü, şu başlık altında toplanıyor: Sudan'da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişki . Katılımcılar, verdikleri yanıtlarda sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sundukları programlarla devletin rolünü tamamladığını belirtti. Sivil toplum kuruluşlarının, toplumla yakın işbirliği içinde çalıştıkları ve dolayısıyla onun ihtiyaçlarını anladıkları için vatandaşlar ile devlet arasında arabulucu olarak hareket ettiklerini eklediler. Sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkinin tamamlayıcı bir ilişki olduğunu, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınma alanında birçok program uyguladığını ve bu programların toplumun her kesimine hizmet ettiğini belirttiler. Ayrıca, devlet kurumları, sivil toplum kuruluşlarının çalışma prosedürlerini kolaylaştırmaya ve onları destekleyen, çalışmalarını kolaylaştıran mevzuatın geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, her biri diğerinin tamamlayıcısı olarak değerlendirilebilir.

Aynı bağlamda katılımcı E50, sivil toplum kuruluşlarının devleti tamamlayıcı rolüne rağmen, sivil toplum kuruluşlarının devletle ilişkisinde bazı engeller bulunduğunu belirtmiştir.

“Sudan'da devlet, sivil toplum kuruluşlarının kayıt altına alınması ve prosedürlerin tamamlanmasından sorumlu bir komite kurmuş olsa da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkiyi engelleyen bazı engeller bulunmaktadır. Ayrıca, katılımcılar, devletin sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkileri kesinlikle engelleyen yerel ve ulusal kanunlara sahip

olduğunu belirtmişlerdir. Evet, farklı eyaletlerdeki kanunlar arasında çelişkiler bulunmaktadır; örneğin, Kadugli şehrine çevre koruma alanında bir proje sunmak için gittiğimizde, oradaki yerel yönetim projeyi kurmak için bize belge talep etmiş, ancak belgeleri almak için günlerce beklememizi istemiştir. Bu durum, ulusal ve yerel yasalar arasında bir çelişki olduğunu göstermektedir ve bu da sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını kesinlikle engellemektedir”.

3.8.2.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının Koordinasyon Rolü

Sivil toplum kuruluşlarının koordinasyon rolü, şu başlık altında yer almaktadır: Sudan'da sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişki . Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının programlarını hayata geçirmek için devlet kurumlarıyla koordinasyon rolünü üstlendiklerini belirtmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarının hedeflerine ulaşma yolunda, programlarını uygulamalarına yardımcı olmak için devlet kurumlarıyla işbirliği yapmaları gerektiğini ve dolayısıyla çabalarını Sudan'daki tüm devlet kurumlarıyla koordine etmeleri gerektiğini eklemişlerdir. Ancak bazı katılımcılar, sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki koordinasyonun her zaman kolay olmadığını ve bu nedenle bazı durumlarda aralarındaki koordinasyonu etkileyen bazı engellerin ortaya çıkabileceğini belirtmişlerdir.

Katılımcı E42, sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonun bazı zorluklarla karşı karşıya olduğunu belirterek, bunu şöyle açıkladı:

“Sudan'da, bazı programlarla ilgili bilgilerin toplanmasında zorluklar yaşanması, sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasında koordinasyon sorunlarına neden olmaktadır. Bu durum, bazı devlet kurumlarının sivil toplum kuruluşlarıyla yeterince işbirliği yapamayacağı anlamına gelmekte ve bu da sürdürülebilir kalkınma programları üzerinde kesinlikle olumsuz bir etkiye sahip olacaktır. Sözcü, şu anda Sudan Sağlık Bakanlığı'ndan sağlıkla ilgili bazı istatistikleri toplamak için çalıştıklarını ancak ne yazık ki uyguladıkları programlarla ilgili bu bilgilerin kendilerine yeterince sağlanmadığını da belirtti”.

3.8.3 Sivil Toplum Kuruluşlarına Siyasi Müdahale

Sivil toplum kuruluşlarına siyasi müdahale, şu ana başlık altında yer alır: Sudan'da sivil toplum kuruluşları ile hükümet arasındaki ilişki. Katılımcılar, cevaplarında sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük esasına göre hizmet veren kuruluşlar olduğunu ve dolayısıyla hizmetlerini hayata geçirmedeki amacın topluma hizmet etmek olduğunu belirttiler. Katılımcılar, ayrıca hangi düzeyde olursa olsun siyasi müdahalenin sivil

toplum kuruluşlarını olumsuz etkileyebileceğine dikkat çekerek, bu durumun kendi hedeflerine ulaşmalarına engel olabileceğini ifade ettiler. Ayrıca, herhangi bir sivil toplum kuruluşuna yapılan siyasi müdahalenin, vatandaşların veya destekçilerin gözünde güvenilirliğini kaybetmesine neden olabileceğini ve bu durumun çalışmalarını engelleyebileceğini de eklediler.

3.8.3.1 Siyasetçilerin Müdahalesi

Siyasetçilerin müdahalesi, şu alt başlıkta yer almaktadır: Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının programlarına siyasi müdahale. Katılımcıların cevaplarına göre, siyasetçilerin STK programlarına müdahalesinin STK'ları olumsuz etkilediğini, oluşturdukları hedefleri değiştirdiğini ve dolayısıyla vatandaşlar nezdinde itibar kaybına yol açtığını belirtilmiştir. Diğerleri, politikacıların kuruluşların programlarına müdahalesinin sivil toplumun bağımsız çalışma yeteneğini engellediğini ve dolayısıyla çeşitli sürdürülebilir kalkınma konularını ele alma yeteneğini azalttığını eklemişlerdir. Sivil toplum kuruluşları ne kadar bağımsız olursa, hizmetlerini uygulamada da o kadar etkili olduklarını vurgulamışlardır.

Katılımcı E76, siyasetçilerin müdahalesinin sivil toplum kuruluşlarının programlarına olumsuz etki yaptığını ifade ederek, düşüncesini şu şekilde açıkladı:

“Bazı siyasetçiler, zaman zaman belirli sivil toplum kuruluşlarının programlarına müdahale etmektedir. Önceki hükümet döneminde, bazı bakanlar kalkınma projelerinin yönetimine müdahale etmişlerdir. Örneğin, bir bakanın belirli bir şehre gidip kalkınma programlarına dair vaatlerde bulunması, sonrasında ise bu sözlerin yerine getirilmesi için belirli sivil toplum kuruluşlarına baskı yapması, siyasi istismar olarak değerlendirilmekte ve bu durum, sivil toplum kuruluşlarının asıl kuruluş amaçlarıyla çelişmektedir”.

3.8.3.2 Siyasi Çıkar Çatışması

Siyasi çıkar çatışması şu ana başlık kapsamına girmektedir: Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının programlarına siyasi müdahale. Katılımcıların cevapları, siyasi çıkar çatışmalarının sivil toplum kuruluşlarının girişim ve programlarını olumsuz etkilediğini doğruladı. Katılımcılar, belirli siyasi öncelikler ve hedeflerin sivil toplum kuruluşlarının hedefleriyle çelişmesi durumunda çıkar çatışmalarının ortaya çıktığını; dolayısıyla hükümet onaylarını ve prosedürlerini olumsuz etkilediğini açıkladılar. Buna

göre, sivil toplum kuruluşları bazen, özellikle programları otoritenin siyasi gündemiyle çatıştığında, programlarını aksatan bir muhalefetle karşılaşabiliyor. Diğerleri, siyasi çıkar çatışmalarının sivil toplum kuruluşlarında bir istikrarsızlık ortamı yarattığını ve bunun da onların topluma hizmet programlarını olumsuz etkilediğini ekledi.

Katılımcı E15, sivil toplum kuruluşlarının programlarıyla yaşadığı siyasi çıkar çatışması deneyimini şu şekilde anlattı:

“Aslında, siyasi çıkar çatışmalarının STK programları üzerinde zararlı bir etkisi vardır. Bu durum, okulların bakımı ve malzemelerinin sağlanması gibi eğitim alanında programlar uygulamak üzere gittiğimiz Port Sudan şehrinde kuruluşumuzla ortaya çıktı. Ancak devlet kurumları, bu projeyi hayata geçireceklerine dair taahhütleri ve gençlerin de bunu yapma vaadiyle gençleri verimli projelerle desteklemek için bir proje yürüttüklerini duyurarak bizi şaşırttı. Projenin hayata geçirilmesi talebiyle bize ulaştılar ve bunun siyasi başarılarıyla bağlantılı olacağını belirttiler. Reddettiğimizde, başka bir programa olan bağlılığımız nedeniyle kısıtlamalara maruz kaldık ve bu da üstlendiğimiz projenin uygulanmasını olumsuz etkiledi”.

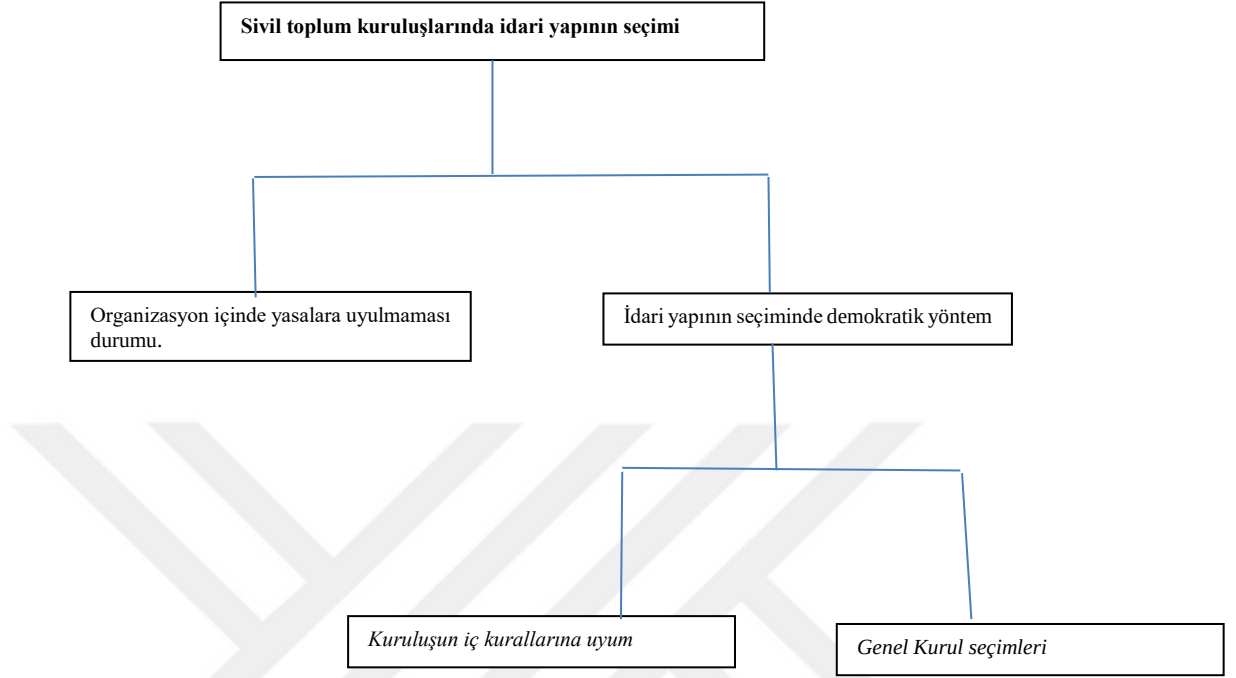
3.8.4 Siyasi İstikrarsızlığın Etkisi

Sudan'ın yaşadığı istikrarsızlık, sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemiştir. Katılımcılar, hükümetin ve parlamentonun yokluğunun istikrarsızlığa yol açtığını açıkladılar. Bu durum şüphesiz genel durumu ve özelde sivil toplum kuruluşlarını etkilemektedir. Katılımcılar ayrıca parlamento olmadığı için henüz görüşülmeyen bazı kanunların olduğunu da dile getirdiler.

3.8.4.1 Hükümet ve Parlamento Olmaması

Hükümet ve Parlamento olmaması, şu ana başlık altında yer alıyor: Sudan'da siyasi istikrarsızlığın sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkiye etkisi . Katılımcıların cevapları, Sudan'da hükümet ve parlamentonun 2018'den beri bulunmamasının, siyasi durumun istikrarsız olduğu anlamına geldiğini ve bu durumun sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilediğini doğruladı. Katılımcılar, bu durumun genelde ve özellikle sivil toplum kuruluşlarını olumsuz etkilediğini vurgulayarak, tüm STK programlarını, özellikle onaylar, prosedürler, kanun yapma ve hükümetin ve parlamentonun yokluğundan etkilenen diğer eylemler açısından etkilediğini belirtti.

3.9 Sivil Toplum Kuruluşlarında İdari Yapının Seçimi

Şekil (8): Sivil Toplum Kuruluşlarında İdari Yapının Seçimi

Şeffaflığın ve deneyim alışverişinin artırılması açısından bir sivil toplum kuruluşlarının idari yapısının seçilmesi hayati önem taşımaktadır. Katılımcıların cevapları, şeffaflık ilkesinin sağlanması amacıyla bu kuruluşların yönetim yapılarının belirlenmesinde demokratik sisteme güvenmenin önemi doğrulamaktadır. Kapsamlı organizasyonu kolaylaştırmak amacıyla, katılımcıların yanıtları, alt soruların yanı sıra iki ana soru etrafında düzenlenmiştir. Katılımcıların görüşleri farklı olmuştur. Bir kısmı, kuruluşların kendisinde idari yapının seçilmesine yönelik bir sistem bulunduğunu belirtmiştir. Bazıları, idari yapının seçilmesine ilişkin bir sistem olmasına rağmen bazı kuruluşların buna uymadığını vurgulamıştır. Ancak katılımcılar, kuruluşların kendi iç yasalarına uygun olarak demokratik yönetim yapısı seçimine bağlı kalmalarının önemi etrafında birleşmiştir.

3.9.1 İdari Yapının Seçiminde Demokratik Yöntem

İdari yapının seçiminde demokratik yöntem, şu ana başlık altında yer almaktadır: Sivil toplum kuruluşlarında idari yapının seçilmesi . Sivil toplum kuruluşlarında idari

yapıyı seçme yöntemi, kuruluşun tüm üyeleri arasında deneyim alışverişi yapma fırsatlarını sağlamak için önemlidir. Bu kuruluşlardaki idari çalışanların dağıtımında adaleti sağlamak için idari yapının seçimi demokratik bir yöntem izlemelidir. Katılımcılar, sivil toplum örgütlerinde idari çalışan işleri departmanını düzenleyen yasalar olduğunu belirttiler. Ancak, bazı kuruluşların bu yasalara uymadığı görülmektedir. Katılımcılar, sivil toplum örgütlerinin her kuruluşun gerçekliğine göre yapılarını demokratik bir şekilde seçtiklerini belirttiler. Yönetmeliklere uygun olarak idari yapıyı organize bir şekilde seçen kuruluşlar vardır, diğer kuruluşlar ise kuruluşun iç yasalarına uymamayı seçer, bu da idari yapıyı seçmede gecikmeye yol açar ve belirtilen süreyi dikkate almazlar.

3.9.1.1 Genel Kurul Seçimleri

Genel Kurul seçimleri, şu ana başlık altında toplanıyor: Sivil toplum kuruluşlarında idari yapının seçiminde demokratik yöntem. Katılımcılar, şeffaflığın artırılması amacıyla seçimlerin herhangi bir kuruluşun Genel Kurulu aracılığıyla yapılmasının önemini vurguladılar. İdari yapının seçim yoluyla belirlenmesinin, deneyim paylaşımına ve bakış açılarının yenilenmesine olanak tanıdığını, bu durumun da sağlıklı kararların alınmasına katkı sağladığını sözlerine eklediler. Diğerleri ise idari yapının Genel Kurul tarafından seçilmesinin sivil toplum kuruluşlarında demokrasinin uygulanmasını teşvik ettiğini ekledi.

Katılımcı, E55'i idari yapıyı seçme deneyimlerini açıkladı ve bunu aşağıdaki gibi ifade etti:

“Aslında, idari yapının seçimi sivil toplum örgütleri için hayati önem taşır ve her kuruluşun sistemine ve mevzuatına göre belirlenmelidir. Organizasyonumuzda, cumhurbaşkanının seçildiği bir sistem benimsiyoruz ve cumhurbaşkanının İcra Ofisi üyelerini seçmede rolü bulunmaktadır. Ancak, dört yıldan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen idari yapıyı değiştirmeye karar verilmemiştir. Bu uzun süre, kuruluşun iç düzenlemeleriyle orantılı değildir; bu da yöneticinin zaman zaman düzenlemeleri aşabileceği ve onlara bağlı kalamayabileceği anlamına gelir. Bu sistem, iç yasalarla uyumluluğunu sağlamak ve kuruluşun yönetiminde maksimum şeffaflık ve sorumluluğu sağlamak amacıyla gözden geçirilmelidir”.

3.9.1.2 Kuruluşun İç Kurallarına Uyum

Kuruluşun içi kurallarına uyum, şu ana başlık altında toplanmaktadır: Sivil toplum kuruluşlarında idari yapının seçiminde demokratik yöntem . Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının iç kurallarına bağlılığın, kurum içinde şeffaflığı artırmanın ve dolayısıyla kurumun demokrasisini, değerlerini ve ilkelerini geliştirmenin önemine vurgu yaptılar. İç kuralların, seçim süreçlerine rehberlik ederek kuruluş liderliğinin belirlendiği kriterleri ortaya koyan bir çerçeve oluşturduğunu, bu nedenle her kuruluşta bunlara uyulması gerektiğini belirttiler. Ayrıca, bu kuralların deneyim paylaşımına ve yeni liderlerin seçilmesine olanak tanıdığını eklediler.

Katılımcı E63, iç kurallara olan bağlılığın adalet ve eşit temsil ilkelerini desteklediğini belirterek, şunu ifade etti:

“Elbette, sivil toplum kuruluşlarının tüzüklerine uyum, fikirlerin ve bireylerin yenilenmesini teşvik eder. Biz de kuruluşumuz olarak bu yasalara uyma konusunda oldukça titiziz ve bu doğrultuda idari yapımızı her iki yılda bir yeniliyoruz. Bu yenileme, bireylerin ve fikirlerin yenilenmesine yönelik yeni bir idari yapının seçilmesini de içerdiğinden, kurumun programlarına olumlu bir şekilde yansiyarak olumlu bir dönüşümün gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır”.

Aynı bağlamda, Katılımcı E10, tüm sivil toplum kuruluşlarının idari yapı seçiminde iç mevzuata uymadığını belirterek şunları ekledi:

“Evet, tüm sivil toplum kuruluşları, idari yapı seçiminde iç kanunlara uymuyorlar. Kendi organizasyonlarından örnekler veriyorlar ve birkaç yıldır idari yapı değiştirilmiyor; bu da iç kanunlara aykırıdır. Organizasyonda fikir ve kişilerin yenilenmesi söz konusu değil, bu da organizasyon içinde şeffaflığı artırmaz”.

3.9.2 Organizasyon İçinde Yasalara Uyulmaması Durumu

Bu konu şu ana başlık altında toplanmaktadır : Sivil toplum kuruluşlarında idari yapının seçiminde demokratik yöntem. Katılımcılar, şeffaflığın artırılması amacıyla sivil toplum kuruluşlarında iç yasalara uymanın önemini vurguladı. Diğerleri, kuruluşların yönetim yapılarını seçerken iç yasalara uyma başarısızlığının şeffaflığı zayıflattığını, deneyim alışverişinin olmamasına ve fikirlerin yenilenmemesine yol açtığını ekledi. Örgüt içinde yasalara uymamanın çatışmalara ve kötü yönetime neden olabileceğine dikkat çektiler. Aynı bağlamda, katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının idari yapılarını seçerken yasalara uymamanın demokrasiyi geliştirmediğini, hukukun üstünlüğünü

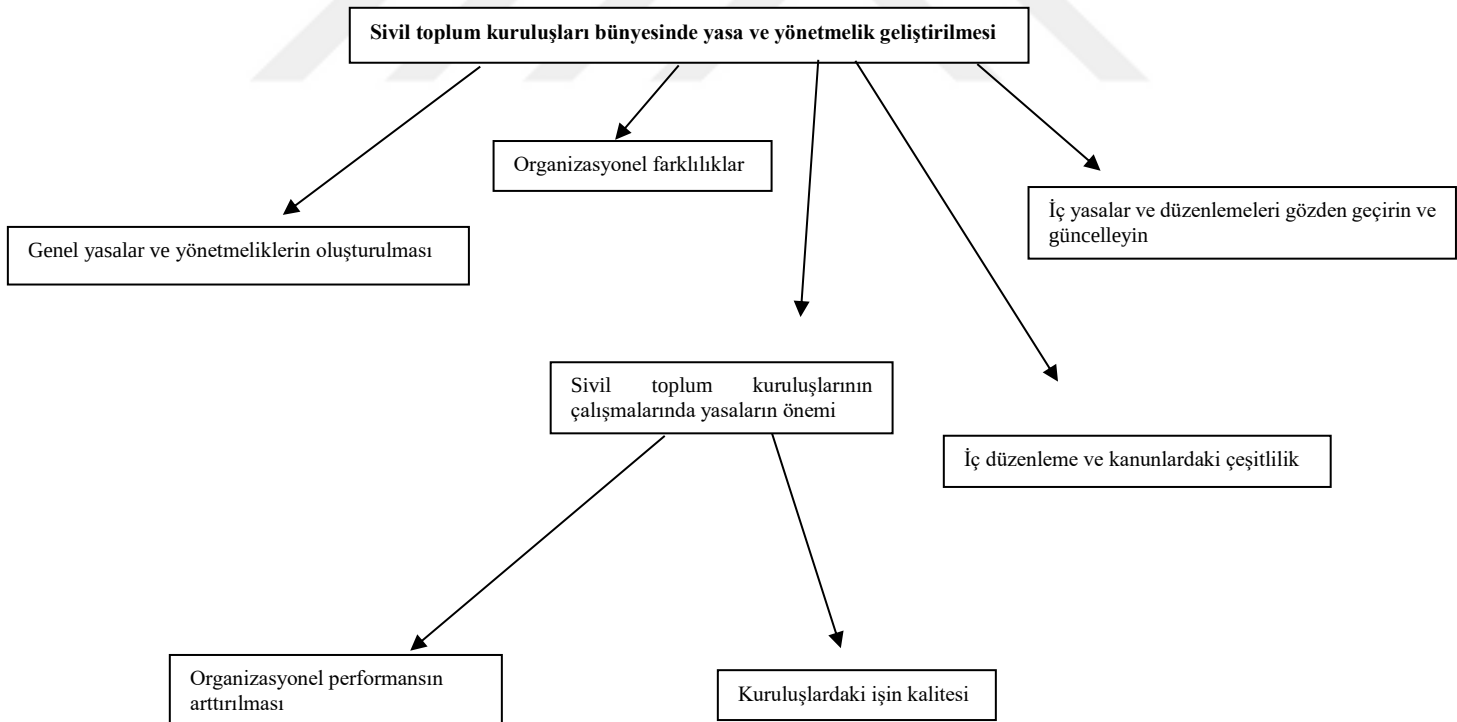
desteklemediğini ve şeffaflığı artırmaya katkıda bulunmadığını da sözlerine ekledi.

Katılımcı E22, içlerindeki idari yapıların test edilmesinde iç yasalara uymayan birçok kuruluşun bulunduğunu açıkladı. Ayrıca, idari yapının seçiminde kendi organizasyonlarındaki deneyimlerini şöyle anlattı :

“Sudan'da, yönetim yapılarının seçimiyle ilgili iç yasalara uymayan birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bu durum, şeffaflığı ve kuruluş içindeki deneyim ve görüş alışverişini olumsuz etkilemektedir. Kuruluşumuzda, her üç yılda bir idari yapının seçilmesini öngören bir yasa bulunmasına rağmen, bugüne kadar yeni bir idari yapı seçimi yapılmadan beş yıl geçmiştir. Bu durum, şeffaflığı, hukukun üstünlüğünü ve bilgi alışverişini teşvik etme konusundaki deneyimleri kesinlikle olumsuz etkilemektedir.

Aynı bağlamda, Katılımcı E11, organizasyon içindeki idari yapının seçiminde iç yasalara uyulmaması durumunda kaos ortamına ve iç çatışmalara yol açabileceğini belirtti. Dolayısıyla, bu durum örgütün işleyişini ve kuruluş amacını gerçekleştirmesini engelleyebileceği gibi, özellikle idari yapının uzun yıllardır değişmediği durumlarda yolsuzluk fırsatlarına da kapı açabilir.

3.10 Sivil toplum Kuruluşları Bünyesinde Yasa Ve Yönetmelik Geliştirilmesi

Şekil 9: Sivil toplum Kuruluşları Bünyesinde Yasa ve Yönetmelik Geliştirilmesi

Bu kısımda, Sudan'daki sivil toplum kuruluşları bünyesinde yasa ve düzenlemelerin

gelişimine ilişkin katılımcıların görüşleri, daha yapılandırılmış verilere dönüştürülerek, bu kuruluşlar içinde yasa ve düzenlemelerin ne ölçüde geliştirildiğini tespit etmeye yönelik bir çaba içinde ele alınmıştır. Onların sahip olup olmadığı sorusuyla birlikte, bu kuruluşlar içinde bu yasa ve düzenlemelerin ne kadar geliştirildiği konusu da ele alınmıştır. Geliştiriliyor mu, geliştirilmiyor mu sorularına cevap aranmıştır. Bu bölümdeki veriler düzenlenerek beş ana tema oluşturulmuştur.

3.10.1 Genel Yasalar ve Yönetmeliklerin Oluşturulması

Bu konu şu ana başlık altında yer almaktadır: Sivil toplum kuruluşları bünyesinde kanun ve yönetmeliklerin geliştirilmesi. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarında genel kanun ve yönetmeliklerin oluşturulmasının şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırması açısından çok önemli olduğunu belirttiler. Kuruluşun amacına uygun yasalara sahip olmanın, kuruluş içindeki güveni artırdığını eklediler. Katılımcılar, kanun ve düzenlemelerin idari ve mali yolsuzlukları önlemenin yanı sıra birçok etik dışı uygulamayı da engelleyebileceğini belirtti. Diğerleri, herhangi bir kuruluş için uygun yasaların varlığının, sivil toplum kuruluşlarında şeffaflığı ve güvenilirliği artırarak bu durumun çalışmalara olumlu yansıdığını belirtti.

Katılımcı E58, sivil toplum kuruluşlarında uygun yasaların çıkarılmasının önemini vurgulayarak, aynı zamanda uygun yasa ve yönetmeliklerin oluşturulması sürecindeki deneyimlerini paylaştı.

“Her kuruluşun, kendi bünyesinde uygun yasaları oluşturması, çalışmalarını geliştirmek için önemli ve gereklidir. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşları, faaliyetlerini düzenlemek ve hedeflerine etkin bir şekilde ulaşmak amacıyla kendi amaçlarına uygun yasalar çıkarma konusunda isteklidirler. Örneğin, kuruluşumuzda, kuruluş içindeki tüm işleri düzenleyen yasa ve yönetmeliklere özellikle dikkat ediyoruz. Aynı zamanda, farklı programlara uyum sağlamalarını ve hedeflerimize etkin bir şekilde ulaşmalarını sürdürebilmeleri için bu yasaları düzenli olarak gözden geçiriyoruz”.

3.10.2 İç Yasalar Ve Düzenlemelerin Gözden Geçirilmesi Ve Güncellenmesi

İç yasa ve yönetmeliklerin gözden geçirilmesi ve güncellenmesi, sivil toplum kuruluşları bünyesinde yasa ve yönetmelik geliştirme faaliyetleri, kapsamında yer almaktadır. Katılımcılar, verdikleri yanıtlarda sivil toplum kuruluşlarının programlarını etkili bir şekilde uygulayabilmeleri için yasa ve iç düzenlemelerin sürekli olarak gözden

geçirilmesinin önemine dikkat çektiler. Bazıları, kuruluşların iç yasalarının güncel olmasının ve kuruluşun ihtiyaçlarına ve programlarına uygun olmasının, sivil toplum kuruluşlarında yasa ve yönetmeliklerin periyodik olarak gözden geçirilmesinin önemini vurgulayarak ifade ettiler. Diğer katılımcılar ise, kuruluşların iç mevzuatlarının güncellenmesi ve yeniden değerlendirilmesinin, onları çeşitli hizmet ve programlardaki değişikliklere daha iyi adapte edilebilir hale getirdiğini eklediler.

Katılımcı E15, programların etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için sivil toplum kuruluşlarının yasa ve iç düzenlemelerinin gözden geçirilmesinin önemine vurgu yaparak şunları ifade etti:

“Sivil toplum kuruluşlarının performanslarını artırmak ve meydana gelen çeşitli dönüşümlerden faydalanmak için elbette yasaların geliştirilmesi ve güncellenmesi önemlidir. Bu nedenle, kuruluş, çalışmalarını güçlendirmek ve geliştirmek amacıyla çeşitli yönetmelik ve yasaların gözden geçirilmesine özel önem vermektedir. Sivil toplum kuruluşlarının etkin çalışabilmesini sağlayacak yasaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. İç kanunlar kurumdan kuruma farklılık göstermekle birlikte, kurumumuzda kanunlar değişimlere ayak uydurmak ve kurumun sunduğu programlara uyumunu sağlamak amacıyla her 5 yılda bir güncellenmektedir”.

Katılımcı E44, sürekli evrilen iç mevzuatın değişen koşullara uyum sağlaması bakımından önemli olduğunu belirtirken şunu ekledi:

“Evet, sivil toplum kuruluşları bünyesindeki kanun ve mevzuat geliştirme süreci, çeşitli gelişmelere ayak uydurmak adına önem taşımaktadır. Teknolojik ilerlemenin sivil toplum örgütlerine yeni bir gerçeklik getirdiğini, bu nedenle bunlara ayak uydurabilmek için yasaların sürekli gözden geçirilerek gerçekliğe uygun hale getirilmesi gerektiğini ifade etti. Bu nedenle iç yasalarda yapılacak her türlü güncelleme, etkin uygulamaya olumlu katkı sağlayacaktır. Programların kullanımını artırırken aynı zamanda şefkati de geliştirebilir”.

3.10.3 Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışmalarında Yasaların Önemi

Katılımcıların cevapları, sivil toplum kuruluşlarının iç işleyişi üzerindeki kanun ve yönetmeliklerin önemine vurgu yapmaktadır. Bu düzenlemeler, çeşitli program ve faaliyetleri düzenleyerek yönlendiren bir çerçeve sağlamaktadır. Diğer katılımcılar ise yasa ve düzenlemelerin sivil toplum kuruluşlarında şeffaflığı temin etmede temel bir rol oynadığını eklemişlerdir. Ayrıca, yasa ve yönetmeliklerin, sivil toplum kuruluşlarındaki tüm hakları koruyarak meşruiyeti artırdığına dikkat çekmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarındaki yasa ve düzenlemelerin, bu kuruluşlara güvenilirlik kazandırdığını ve

kendilerini destekleyen tüm taraflarla etkileşimde bulunma imkânı tanıdığını da vurgulamışlardır.

3.10.3.1 Organizasyonel performansın artırılması

Bu konu şu ana başlık altında toplanmaktadır : Sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında yasaların önemi. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarındaki yasaların etkili bir program tanıtımı yoluyla kurumsal performansın artırılmasında önemli bir rol oynadığını belirttiler. Ayrıca, katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarındaki örgütsel performansın, kuruluşların kendi içinde yasa ve düzenlemeler geliştirmelerine bağlı olduğunu eklediler. Bazı katılımcılar ise sivil toplum kuruluşlarında kurumsal performansın geliştirilmesinin daha iyi hizmet sunmak için önemli olduğuna dikkat çektiler. Diğer bazıları ise sivil toplum kuruluşlarının performansının ne kadar iyi olursa, ihtiyaçlarının karşılanmasında o kadar etkili olacaklarına vurgu yaptılar.

Katılımcı E12, sivil toplum kuruluşlarının performansının geliştirilmesinde kurumsal performansın kritik bir rol oynadığını ifade ederek şunları belirtti:

“Elbette, sivil toplum kuruluşlarında örgütsel performansın geliştirilmesi, etkili performans iyileştirmenin temelidir. Bu nedenle, kuruluşların örgütsel performanslarını artırmaya yönelik her türlü çaba, toplum kuruluşları tarafından sunulan hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlamak açısından kritiktir. Kuruluşumuzda, farklı alanlardaki çalışanlara yönelik sürekli eğitim programlarına özel bir vurgu yaparak, organizasyonel performansın iyileştirilmesine büyük önem veriyoruz. Bu, sunduğumuz hizmetlerin kalitesinin yükselmesine katkıda bulunmaktadır.”.

3.10.3.2 Kuruluşlardaki İşin Kalitesi

Bu konu şu ana başlık altında toplanmaktadır: Sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında yasaların önemi. Katılımcıların verdiği yanıtlarda, sivil toplum kuruluşlarında en iyi hizmeti verebilmek için kaliteli çalışmanın önemi vurgulandı. Sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ne kadar iyi olursa, hizmetlerin kabul edilebilir bir şekilde sunulmasına katkılarının da o kadar büyük olacağını eklediler. Diğerleri, sivil toplum kuruluşlarındaki iyi çalışmanın, yapılan işteki şeffaflığı ve dürüstlüğü yansıttığını ve iyi hizmet standartlarının korunmasına katkıda bulunduğunu belirtti.

Katılımcı E19, kendi organizasyonundaki işleri iyileştirme konusundaki deneyimlerini paylaşırken şu şekilde ifade etti:

“Kuruluşumuzun performansını artırmak amacıyla, sürekli eğitim ve yeterlilik dahil olmak üzere vatandaşlara sunduğumuz hizmetlerin kalitesine olumlu katkı sağlamak için çeşitli önlemler aldık. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları içindeki çalışmalarımızı geliştirmek ve iyileştirmek amacıyla çeşitli kuruluşlarla ortaklıklar kurduk”.

3.10.4 İç Düzenleme Ve Kanunlardaki Çeşitlilik

İç düzenleme ve kanunlardaki çeşitlilik” şu ana başlık altında toplanmaktadır: Sivil toplum kuruluşları bünyesinde kanun ve yönetmeliklerin geliştirilmesi. Katılımcıların cevapları aracılığıyla kapsayıcı bir ortamın teşviki için sivil toplum kuruluşlarında kanun çeşitliliğinin önemi vurgulandı. İç mevzuatlardaki çeşitliliğin sivil toplum kuruluşlarının ilke ve hedeflerinin kapsamlılığını yansıttığını eklediler. Ayrıca kanunların çeşitliliğinin birçok meselenin ele alınmasına yardımcı olduğunu ve dolayısıyla farklı bakış açılarını yansıttığını ve bunun da rollerini daha etkili bir şekilde geliştirmeye katkıda bulunduğunu belirttiler.

310.5 Organizasyonel Farklılıklar

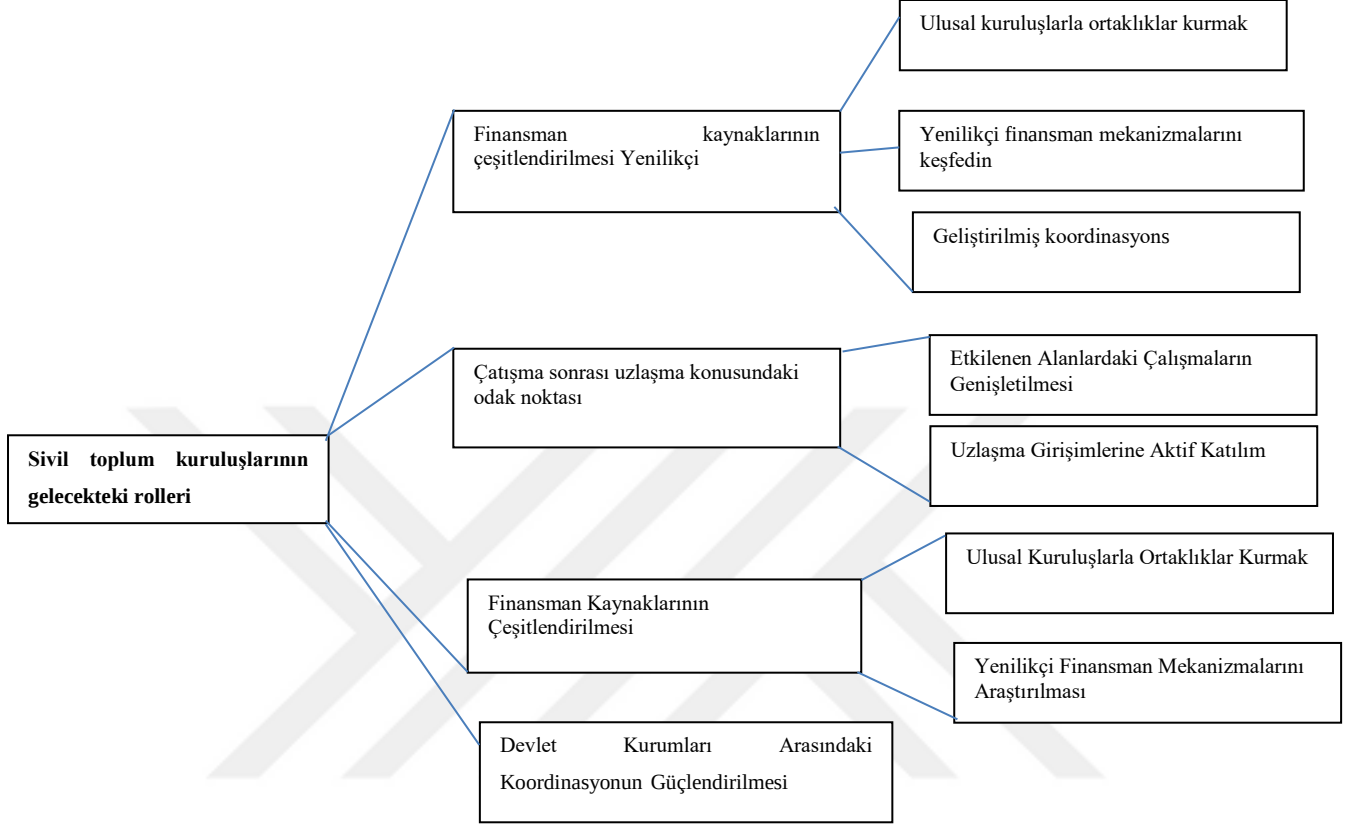
Organizasyonel farklılıklar şu başlık altında toplanmaktadır: Sivil toplum kuruluşlarının iç düzenlemeleri ve kanunlarındaki çeşitlilik . Katılımcıların yanıtlarına göre, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının yapı ve işlevlerinde farklılıklar olduğu belirtilmiştir. Bazı kuruluşların net bir hükümet yapısını benimsemiş olduğu, diğerlerinin ise âdemi merkeziyetçi bir yaklaşımı tercih ettiği gözlemlenmiştir. Katılımcılar, bu kuruluşlar içindeki örgütsel farklılıkların faaliyetlerin yönlendirilmesine ve belirlenen hedeflerin tanımlanmasına katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşları arasında çalışma prensipleri ve felsefelerinde de çeşitlilik olduğu vurgulanmıştır. Kimi kuruluşların toplumsal kalkınma hizmetlerine odaklandığı, diğerlerinin ise özellikle çocuk hakları gibi belirli konularda savunuculuk yaptığı belirtilmiştir. Dolayısıyla, örgütsel farklılıkların, kuruluşların çalışma alanları ve hedeflerinde çeşitlilik sağlayarak yüksek kalitede hizmet sunma kapasitelerini artırdığı sonucuna varılmıştır.

Katılımcı E2, sivil toplum kuruluşları içindeki organizasyonel farklılıkların işbirliğini artırmada rol oynadığını sözlerine ekledi ve görüşlerini şu şekilde açıkladı:

“Sivil toplum kuruluşlarındaki örgütsel farklılıklar, örgütün esnekliğinde rol oynayarak, onu her türlü değişime daha kolay uyum sağlamada etkili

olabilir. Böylece, esneklik ve uyum sağlama yeteneği, örgütün öneminin ve hedeflerinin korunmasında ifade edilir”.

3.11 Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelecekteki Roller

Şekil (10) Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelecekteki Roller

Bu kısımda, katılımcıların Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının gelecekteki rollerine ilişkin yanıtları, anlaşılması kolay yapılandırılmış verilere dönüştürülmüştür. Böylece, ana soruların yanı sıra alt soruları da temsil eden dört kod oluşturulmuştur. Katılımcılardan toplanan yanıtlar, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme konusunda sivil toplum kuruluşlarının gelecekte beklenen rolleri hakkında eksiklikler içeren yönleri öğrenme fırsatı verdi. Katılımcılar, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının üstlendiği rollere rağmen, gelecekte daha etkili roller üstlenmelerinin beklendiğini vurguladı.

3.11.1 Finansman Kaynaklarının Çeşitlendirilmesi

Bu konu şu ana başlık altında toplanır: Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının gelecekteki rolleri . Katılımcıların cevapları

aracılığıyla, finansal sürdürülebilirliği sağlamak için toplumsal kuruluşlar içinde birden fazla finansman kaynağının önemli olduğunu doğruladılar. Katılımcılar, tek bir finansman kaynağına güvenmenin sivil toplum kuruluşlarını programlarını finanse edememe tehlikesiyle karşı karşıya bırakabileceğini ekledi. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşlarının programlarına sağlanan finansmanın sürekliliğini sağlamak için gelecekte finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi gerektiğini ifade ettiler. Gelecekte sivil toplum kuruluşlarının kaynaklarını çeşitlendirmenin, programlarını hayata geçirmelerine ve zorluklarla etkin bir şekilde mücadele etmelerine olanak sağlayacağını da sözlerine eklediler. Diğerleri, programın etkili bir şekilde uygulanması için sürekli kaynakların güvence altına alınması amacıyla sivil toplum kuruluşlarına yönelik finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesinin tüm taraflarla ortaklaşa yapılması gerektiğini eklediler.

3.11.1.1 Ulusal Kuruluşlarla Ortaklıklar Kurmak

Ulusal kuruluşlarla ortaklıklar kurmak, konusu şu ana başlık altında yer almaktadır: Sivil toplum kuruluşlarının mali kaynaklarının çeşitlendirilmesi . Katılımcılar, projelerin sürekli mali kaynak sağlamak amacıyla Sudan'daki ulusal kuruluşlarla ortaklıklar kurmanın önemini vurgulayarak, ulusal kuruluşlarla yapılan bağımsız işbirliğinin programların uygulanması için finansmanın sürekliliğini sağladığını belirttiler. Dış finansmana güvenmenin garantisi olmadığını, finansmanın durdurulabileceği veya fon verenlerin sivil toplum kuruluşlarının hedefleriyle tutarlı olmayabilecek koşullar getirebileceğini vurguladılar. Diğer katılımcılar, Sudan'daki ulusal kuruluşlarla kurulan ortaklıkların çeşitli finansman kaynaklarına erişim sağlayabileceğini ve daha dayanıklı, sürdürülebilir bir finansal modelin oluşturulmasını kolaylaştırabileceğini ekledi.

Katılımcı E5, programların devamı için çeşitli finansman kaynaklarının sağlanmasının önemine değinerek görüşlerini şu şekilde açıkladı:

“Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının gelecekte etkin bir rol oynayabilmeleri için finansman sorunlarını çözmeleri gerekmektedir. Birçok kuruluş dış finansa bağımlıdır ve bu dış finansman sabit veya garantili değildir, aynı zamanda finansman sağlayan kuruluşların pozisyonlarına göre değişiklik gösterebilir. Bu nedenle projelerin devamlılığı için ulusal fonlara güvenmek ve onları durdurmamak önemlidir. Finansman sorununu çözmek için, kuruluşlar arasında ortaklıklar kurmak gerekmektedir”.

3.11.1.2 Yenilikçi Finansman Mekanizmalarını Araştırılması

Yenilikçi finansman mekanizmalarının araştırılması, şu ana başlık altında toplanıyor: Sudan'daki sivil toplum kuruluşları bünyesinde mali kaynakların çeşitlendirilmesi. "Katılımcılar, Sudan'daki tüm sivil toplum kuruluşlarının, programlarını etkili bir şekilde uygulama becerilerini engelleyen mali finansman eksikliğiyle karşı karşıya olduklarını belirtti. Katılımcılar, gelecekte bu sorunu çözmek için programların sürekli olarak uygulanmaya devam etmesini sağlayacak yenilikçi finansman mekanizmalarının araştırılmasını önerdiler. Katılımcılar, finansman yönteminin Yenilikçi etkili bir alternatif olabilir, çünkü çözüm finansman kaynaklarını çeşitlendirmek ve yaratıcı finansal modelleri benimsemektir. Kuruluşlar, bu mekanizmaları benimseyerek finansal esnekliklerini artırabilir ve tek finansman kaynağına bağımlılıklarını azaltabilirler.

Katılımcı E41, sivil toplum kuruluşlarının programlarını sürdürebilmeleri için alternatif finansman yollarını bulmanın önemini şu şekilde ifade etti:

“Sudan'daki birçok sivil toplum kuruluşunun, programlarını etkili bir şekilde uygulayabilmek için mali kaynak sıkıntısı çektiği söylenebilir. Bu nedenle, mali kaynakların istikrarını sağlamak ve tüm programların etkin bir şekilde uygulanmasını temin etmek için sürdürülebilir alternatif mekanizmaların bulunması gerekmektedir. Örneğin, kuruluşumuzda, kalkınma programlarının uygulanması için sürdürülebilir finansman sağlamak amacıyla, farklı kuruluşlarla akıllı ortaklıklar kurarak mali kaynakları istikrara kavuşturmak için bir plan geliştirdik”.

3.11.1.3 Geliştirilmiş Koordinasyon

Katılımcıların cevaplarına göre, STK'lar ile diğer taraflar arasındaki koordinasyonun, işbirliğini geliştirmek ve STK'ların programlarını etkili bir şekilde uygulayabilmelerini sağlamak için önemli olduğunu belirttiler. Katılımcılar, koordinasyonun iyileştirilmesinin sinerji yaratmasının yanı sıra kaynakların daha iyi kullanılmasını sağlayarak sivil toplum kuruluşlarının görevlerini daha etkili bir şekilde yerine getirmesine olanak tanıdığını ekledi. Diğerleri, sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonun, toplumsal sorunların daha kapsamlı ve etkili bir şekilde ele alınmasını teşvik ettiğini ekledi.

3.11.2 Sivil Toplum Kuruluşları İle Devlet Kurumları Arasındaki Koordinasyonun Güçlendirilmesi

Katılımcıların cevaplarıyla sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasındaki ilişkilerin gelecekte güçlendirilmesinin önemi vurgulandı. Sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişki ne kadar iyi olursa, programların etkili bir şekilde uygulanmasına olumlu katkı sağlayacaklarına dikkat çektiler. Diğerleri ise sivil toplum ile devlet kurumları arasındaki güçlü ortaklığın toplumsal zorluklarla baş etmede ortak sorumluluk duygusunu güçlendirdiğini ekledi. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşları ile devlet arasındaki ilişkinin iyi olması, sundukları hizmetlere bunun olumlu bir şekilde yansımaları açısından önemlidir.

Katılımcı E10, sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasındaki koordinasyonun geliştirilmesinin önemini şu şekilde anlattı:

“İyi hizmet sunumu için sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasındaki koordinasyonun geliştirilmesi gerekmektedir. Sudan'da, devlet kurumlarıyla iletişim kurmakta zorluk çeken çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bu nedenle, bu ilişkinin gelişmesi önemlidir çünkü bu, sunulan hizmetlerin kalitesine yardımcı olur”.

Katılımcı E15, sivil toplum ve hükümetin ortak çabalarının acil sorunların çözümünde etkili bir role sahip olduğunu ekledi:

“Sivil toplum ve hükümet, yoksulluk, eğitim ve toplumun karşı karşıya olduğu diğer sorunlar gibi acil meselelerin çözümünde ortak çabalar sarf etmektedir. Dolayısıyla, sivil toplum kuruluşları, nihai amaçlarının topluma hizmet sunmak olduğu sürece devletin rolünü tamamlar. Bu nedenle, aralarında iyi bir koordinasyon önemlidir”.

3.11.3 Çatışma Sonrası Uzlaşma Konusundaki Odak Noktası

Çatışma sonrası uzlaşma konusundaki odak noktası, şu ana başlık altında toplanıyor: Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının gelecekteki rolleri . Katılımcılar, cevaplarında sivil toplum kuruluşlarının Sudan'daki çatışma bölgelerinde vatandaşların desteklenmesinde önemli bir rol oynadığını belirttiler. Ancak, katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının gelecekte çatışma bölgelerindeki topluluklar arasında uzlaşma alanında rol oynamasını beklediklerini de sözlerine ekledi. Katılımcılar, bu kuruluşların topluluklar arasındaki uzlaşma süreçlerine etkin bir şekilde katkıda bulunmalarını ve toplumsal dokuyu güçlendirmeye katkı sağlayan birçok hizmeti sunarak vatandaşlara destek sağlamalarını beklediklerini belirtti. Diğerleri ise çatışmalardan etkilenen bölgelerde temel hizmetlerin

sağlanması konusunda Sudan'ın geleceğe yönelik ilgisi açısından sivil toplum kuruluşlarının önemini ekledi.

3.11.3.1 Etkilenen Alanlardaki Çalışmaların Genişletilmesi

Etkilenen alanlardaki çalışmaların genişletilmesi, şu alt sorunun kapsamına girmektedir: Çatışma sonrası uzlaşma konusundaki odak noktası . Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının barışı desteklemedeki rolünü vurgulayarak, gelecekte etkilenecek bölgelerdeki çalışmalarını, özellikle vatandaşlar arasında uzlaşma sağlamak ve sosyal dokuyu iyileştirmek amacıyla genişletmelerini bekliyorlar. Sudan'da Kordofan, Darfur ve Mavi Nil gibi bölgelerde sosyal destek gereksinimi olan vatandaşlar olduğunu belirten katılımcılar, bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının çatışma bölgelerinde ortaya çıkan zorlukların çözümünde önemli bir rol oynamasını beklediklerini ekledi. Diğerleri, sivil toplum kuruluşlarının çatışmalardan etkilenen bölgelerdeki çalışmalarını genişletmelerinin beklendiğini ve bu durumun sürdürülebilir barışı teşvik etme ve etkilenen toplulukların iyileşmesini sağlama açısından önemli bir adım olduğunu ekledi. Barışı desteklemek amacıyla organizasyonlarında gelecekte uygulayacakları programlara değinerek, Katılımcı E88, bunları şu şekilde ifade etti:

“Barışı Destekleme Kuruluşumuz, savaştan etkilenen birçok şehirde çeşitli programlar gerçekleştirdi. Ancak, gelecekte insani hizmetlerin sunulması konusunda daha önce ulaşamadığımız alanlara yönelik çalışmalarımızı genişleteceğiz. Hoşgörü ve toplumsal anlayışın geliştirilmesi bağlamında, vatandaşlar arasında uzlaşmayı desteklemeye özel bir önem vereceğiz”.

3.11.3.2 Uzlaşma Girişimlerine Aktif Katılım

Uzlaşma girişimlerine aktif katılım, başlığı, çatışma sonrası uzlaşma konusundaki odak noktası alt başlığının altında yer almaktadır. Katılımcıların yanıtlarına göre, sivil toplum kuruluşları, savaş sonrası Sudan'daki topluluklar arasındaki uzlaşma girişimlerini teşvik etmede önemli bir rol oynuyor. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının barış girişimlerine aktif olarak katıldığını da belirtti. Ancak sivil toplum kuruluşlarının, Sudan'daki çatışmalardan etkilenen bölgelerde sosyal dokuyu iyileştirmeye yardımcı olacak girişimler kurarak sosyal dokuyu güçlendirmede önemli bir rol oynaması bekleniyor. Sivil toplum kuruluşlarının, vatandaşlara yakınlıkları nedeniyle topluluklar arası uzlaşma girişimlerini desteklemede önemli bir rol oynaması bekleniyor.

Katılımcı E1, kuruluşlarının Sudan'da çatışmaya maruz kalan bölgelerde uzlaşmayı destekleme planlarından bahsetti ve şunları ifade etti:

“Kuruluşumuz, Sudan'ın çatışmalardan etkilenen bölgelerinde barışı desteklemek amacıyla bir gelecek planı geliştirmiştir. Ancak özellikle, sosyal dokuyu güçlendirmek ve uzlaşma süreçlerini teşvik etmek konusuna odaklanan programları hayata geçirmeyi planlıyoruz. Çünkü birçok alanda uzlaşma süreçlerine ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır”.

3.11.2.4 Eğitim Ve Sağlığın Geliştirilmesi

Eğitim ve sağlığın geliştirilmesi alt başlığı, sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının gelecekteki rolleri, ana başlığı altında yer almaktadır. Katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının Sudan'da eğitim ve sağlığın geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığını belirterek, bu kuruluşların vatandaşlara yakın olmaları sayesinde ihtiyaçlarını tespit edebildiklerini kaydettiler. Katılımcılar ayrıca, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarının okuryazarlığı teşvik ederek, eğitimin kapsamını genişleterek ve sosyal eğitim programları geliştirerek boşlukları doldurdıklarını da ekledi. Sağlık alanında, bu kuruluşlar halkı bilinçlendirme kampanyalarına katkıda bulunur, yetersiz hizmet alan bölgelerde sağlık hizmetleri sunar ve sağlık hizmetlerinde eşitsizliklerin giderilmesini amaçlayan politikaların uygulanmasını savunurlar. Bu kuruluşların üstlendiği büyük role rağmen katılımcılar, ihtiyaç duyulan alanlarda eğitim ve sağlığa desteklerini artırmalarını bekliyorlar.

Aynı bağlamda, Katılımcı E11, organizasyonlarında eğitim ve sağlığın desteklenmesine ve bu alanda hizmetlerin geliştirilmesine yönelik gelecek planlarına değinerek görüşlerini şu şekilde dile getirdi:

“Kuruluşumuz, eğitim ve sağlığa büyük önem atfettiği için birçok şehirde çeşitli programlar sunmaktadır. Ayrıca, özellikle eğitim ve sağlık alanlarında genişlemeye yönelik bir gelecek planımız bulunmaktadır. Hizmetlere diğerlerinden daha fazla ihtiyaç duyan kesimlere odaklanarak, şehirlerdeki etkimizi artırmayı hedefliyoruz”.

Katılımcı E38, gelecekte eğitim ve sağlıkta zayıf kalan alanlara odaklanmanın önemine değinerek bunu şu şekilde açıkladı:

“Gelecekte en çok desteğe ihtiyaç duyan alanların başında gelen eğitim ve sağlık alanlarında, sivil toplum kuruluşlarının önemli bir rol üstlenmesi bekleniyor. Eğitim ve sağlık alanında birçok toplumsal kuruluş bulunmakla birlikte, eğitim ve sağlığın zayıf olduğu alanlarda daha fazla rol üstlenmeleri gerekiyor”.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sürdürülebilir kalkınma; modern bir kalkınma modeli olup yoksulluk, sağlık, eğitim ve çevre koruması gibi konulara odaklanmaktadır. Bu model; sosyal, çevresel ve ekonomik faktörler arasında denge sağlamayı amaçlamaktadır. Ülkeler kendi özel ihtiyaçlarına göre sürdürülebilir kalkınma hedeflerini uygulamaya koymaya başlamış ve Sudan bu bağlamda önemli adımlar atmaktadır. Ancak, Sudan'ın karşılaştığı çeşitli zorluklar nedeniyle sürdürülebilir kalkınma programlarının uygulanması yavaş ilerlemektedir. Devlet bu konuda çözüm üretmek adına özel komiteler oluşturarak sürdürülebilir kalkınmaya büyük bir vurgu yapmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları, sürdürülebilir kalkınma çabalarına gönüllü kuruluşlar olarak katılarak önemli bir rol üstlenmektedir. Bu şekilde, devletin ulaşamayacağı alanlara yönelik devlet çabalarını tamamlayarak sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınma süreçlerine aktif katılımı, kolektif katılım ilkesini güçlendirerek sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına olumlu etki etmektedir. Sudan'ın çeşitli şehirlerindeki kalkınma alanındaki deneyimlerimiz, birçok sivil toplum kuruluşunun, büyük zorluklarla karşılaşmalarına rağmen sürdürülebilir kalkınma programları uygulamak için aktif bir şekilde çaba sarf ettiğini göstermektedir. Bu kuruluşlar, yeteneklerine dayanarak çeşitli hizmetler sunma konusundaki kararlılıklarını sürdürmektedirler. Bu gerçeklik, bizi bu kuruluşların sürdürülebilir kalkınmadaki rolüne dair araştırma yapmaya, karşılaştıkları engelleri anlamaya ve bu engellerin etkili bir şekilde aşılabilmesi için stratejiler geliştirmeye teşvik etmiştir.

Araştırma verilerine erişimde nitel bir yöntem benimsenmiş ve süreç, araştırmayı teorik ve eleştirel bir çerçevede açıklamak ve tartışmak için yapısal-işlevsel teori, sosyal ağ teorisi, sermaye teorisi ve katılımcı teori gibi çeşitli teorik yaklaşımlardan faydalanmayı içermektedir. Bilgi toplama süreci, Sudan'daki sivil toplum kuruluşlarındaki çalışanlarla yapılan görüşmeleri içeren çeşitli yöntemleri benimsemektedir. Araştırma verilerinden en iyi şekilde yararlanmayı amaçlayarak, derinlemesine görüşmeler titizlikle gerçekleştirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hizmetlerinin sağlanması konusunda bilgi ve deneyime sahip olan çalışanlara

odaklanılarak, amaçlı örnekleme yöntemiyle sivil toplum kuruluşlarında çalışan seksen kişi seçilmiştir. Gözlem aracı ayrıca, kuruluşlardaki mevcut faaliyet ve programların incelenmesi için kullanılmıştır. Bu kapsamda, kuruluşların tüm departmanları ziyaret edilerek çeşitli programlar gözlemlenmiştir. Ayrıca, araştırmayı desteklemek ve belgelemek amacıyla kitaplar, referanslar ve özel süreli yayınlar gibi ek kaynaklara da başvurulmuştur. Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının rolü ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili literatür gözden geçirilmiş ve mevcut çalışmaların çoğunun belirli yönlelere odaklandığı ortaya çıkmıştır. Bazı çalışmalar barışa odaklanırken, diğerleri eğitim, toplumsal kalkınma, sosyal gelişme ve benzeri konulara odaklanmıştır. Ancak, mevcut çalışmaların çoğunun konuyu yeterince kapsamadığı görülmektedir.

Yapısal-işlevsel teori, toplumların istikrarını korumak ve düzeni sağlamak üzere birbirleriyle etkileşime giren farklı parçalardan oluşan karmaşık sistemler olduğunu öne sürer. Sudan'daki sivil toplum kuruluşları ve sürdürülebilir kalkınma çabaları bağlamında, bu teori sivil toplum kuruluşlarının, sosyal yapının temel işlevsel bileşenleri olarak oynadığı hayati role odaklanmaktadır. Varlıkları, belirli konularla ilgilenerek, sosyal adaleti savunarak, hükümetin müdahale edemeyeceği alanlar arasında köprü kurarak istikrar ve ilerlemenin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Sosyal ağ teorisinde bireyler ve örgütler arasındaki ilişki ve etkileşimlerin önemi vurgulanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, sosyal ağ içinde düğüm noktası görevi görerek işbirliğini ve ortaklıkları teşvik eder. Bu kuruluşlar, sosyal ağlardan yararlanarak bilgi, kaynak ve destek alışverişini kolaylaştırır ve sürdürülebilir kalkınmanın zorluklarına daha etkili bir şekilde çözüm bulmaya yardımcı olarak uyumlu ve dirençli bir sivil toplum oluşturulmasına katkıda bulunur. Öte yandan, sosyal sermaye teorisi sosyal ilişkilerin ve ağların değerine odaklanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, sosyal sermayeyi kullanarak kaynakları harekete geçirebilir, çeşitli paydaşları çekebilir ve politika kararlarını etkileyerek Sudan'daki sürdürülebilir kalkınma çabalarına katkıda bulunabilir. Katılımcı teori, bireylerin ve toplulukların kalkınma süreçlerine dâhil edilmesinin önemini vurgular. Sudan'daki sivil toplum kuruluşları, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için sürekli etkileşimi ve ortak işbirliğini öne çıkaran bu teoriyi rehber olarak kullanmaktadır. Bu teoriler, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın elde edilmesinde sivil toplum kuruluşlarının çeşitli rollerini vurgulamaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının, sosyal yapıdaki temel bileşenler olarak nasıl entegre edileceği, sosyal ağlardan ve sosyal

sermayeden nasıl faydalanılacağı ve Sudan'da sürdürülebilir kalkınma ile ilgili zorlukların ve fırsatların ele alınması için katılımcı bir yaklaşımın nasıl geliştirilebileceği konularında önemli bilgiler sunmaktadır.

Çalışmada, Sudan'da sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmaya katkısına dair çeşitli bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular, ülkede sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ancak, Sudan'daki sivil toplum kuruluşları sektörü, performansını etkileyen çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Çalışmaya katılanlar, finansal kaynak eksikliğinin ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının karşılaştığı başlıca engellerden biri olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılar, mali kaynak yetersizliği sorununu çözmek için aynı alanda faaliyet gösteren diğer kuruluşlarla koordinasyon sağladıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcılar, sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonun mali destek sağlama ve program uygulamasına katılma gibi çeşitli düzeylerde gerçekleştiğini açıklamışlardır. Ayrıca, bu kuruluşlar arasında deneyim paylaşımının önemine de vurgu yapmışlardır. Katılımcı görüşlerine göre, sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyon mali kaynak yetersizliği sorununu etkili bir şekilde çözmenin yanı sıra ortak işbirliği ile sürdürülebilir kalkınma çabalarını güçlendirebilir. Bazı sivil toplum kuruluşları, programlarını uygulamak için bölgesel ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan fonlara güvenmektedir. Ancak, bu kuruluşlardan alınan desteklerin belirli koşullara bağlı olabileceği konusunda bazı katılımcılar uyarıda bulunmaktadır. Örneğin, bazı bölgesel kuruluşlar, kadın hakları gibi belirli konulara odaklanarak destek sağlayabilir ve bu, Sudan'daki sivil kuruluşların hedefleriyle her zaman uyumlu olmayabilir. Bu koşullar, bölgesel bağışçı kuruluşların önceliklerini ve gündemlerini yansıtabilir ve projelerin ve finansman programlarının yönünü belirleyebilir. Bu yaklaşım, belirli konulara odaklanmanın bazı durumlarda daha iyi sonuçlar elde etmek için yararlı olabileceği bir perspektifi yansıtmaktadır. Ancak, aynı zamanda yerel sivil örgütlerin hedefleriyle tam uyum sağlamada zorluklar da içerebilir.

Katılımcıların bir kısmı, bazı projelerin uygulanmasıyla ilgili bilgi edinme süreçlerinde zorluk yaşadıklarını ifade etmiştir. Buradan anlaşıldığı üzere, sivil toplum kuruluşları devlet kurumlarıyla iletişimde bir dizi engelle karşılaşmaktadır. Aynı zamanda, sorun yaşamayan katılımcılar da vardır. Sudan'da devlet kurumlarıyla sivil

toplum kuruluşları arasındaki iletişim, kuruluş ve devlet kurumlarına özgü olarak farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, bir devlet kurumu işbirliği yaparken diğer bir devlet kurumu aynı işbirliğine sıcak bakmayabilir. Ancak, katılımcıların ifadelerine göre, Sudan'daki devlet kurumlarıyla iletişimde zorluklar yaşayan katılımcıların çoğunlukta değildir. Araştırmanın sonuçlarına göre, Darfur ve Kordofan'daki bazı çatışma bölgelerinde sivil toplum kuruluşlarının etkili bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, savaştan etkilenen bölgelerde hizmet veren bazı kuruluşların çekilmesinin ardından, toplumsal kuruluşların bu açığı kapatmaya devam ettiğini bildirmişlerdir. Bu durum, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ve sosyal istikrarın kurulmasında önemli bir rol oynadığının açık bir kanıtıdır. Manzel'in yaptığı çalışma, savaş sonrası bölgelerde Darfur'da barışın inşasında sivil toplum kuruluşlarının rolünü doğrularken, aynı zamanda bu kuruluşların karşılaştığı engellerin varlığını da doğrulamıştır (Manzul,2016:1). Aynı bağlamda, sürdürülebilir kalkınma programlarını engelleyen güvenlik sorunlarıyla karşılaşan bazı kuruluşlar bulunmaktadır. Bazı katılımcılar, silahlı gruplar tarafından yağmalandıklarını ifade etmişlerdir ve bu durum, Sudan'daki bazı bölgelerin sürdürülebilir kalkınma programlarını engelleyebilecek güvenlik sorunları ile karşılaştığını yansıtmaktadır. Araştırmanın sonuçları, Sudan'daki siyasi istikrarsızlığın ülkedeki sürdürülebilir kalkınma programlarını olumsuz etkilediğini göstermiştir ve bu durum, katılımcıların cevaplarıyla da ortaya konulmuştur. Katılımcılar siyasi istikrarsızlığın Sudan'daki genel durumu olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Katılımcılar ayrıca Sudan'ın beş yıldır bir parlamentosunun veya ulusal konseyinin bulunmadığını da vurgulamıştır. Bu anormal durumun genel koşullar ve sürdürülebilir kalkınma çabaları üzerinde mutlaka olumsuz etkisi olacaktır. Çalışmada, sivil toplum kuruluşlarında idari yapının seçiminin, örgütün iç kanununda belirtilen sürelerle göre genel kurul aracılığıyla ya da doğrudan örgüt içinden farklı şekillerde yapılabileceği belirtilmektedir. Ancak araştırma, bazı STK'ların kurulduğu günden bu yana örgütün üst kademelerinde herhangi bir değişiklik yapmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, bazı kuruluşların yönetim kararlarını alırken demokratik bir yapıya sahip olmayabileceği anlamına gelmektedir. Sonuçlar, sürdürülebilir kalkınmada vatandaşların katılımının, ihtiyaçlarının belirlenmesine yardımcı olduğunu gösterdiği için önemli bir role sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle projelerin seçilmesinde ve uygulanmasının izlenmesinde vatandaşların katılımı esastır. Katılımcılar, bazı toplulukların kendilerine

dayatılan programları kabul etmeyebileceğini ve bu nedenle karşı çıkabileceğini bildirmiştir. Katılımcılar, Sudan'daki yerel toplulukların çoğunun geleneksel topluluklar olduğunu ve bu nedenle vatandaşların herhangi bir proje veya programa katılımının, projenin başarısı ve hedeflerine ulaşması için şart olduğunu eklemiştir. Vatandaşlar bir programın seçimine katıldığında, program onların malı haline gelir ve dolayısıyla onu önemser ve uygulama aşamalarını takip ederler.

Sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesinde sivil toplum kuruluşlarının sunduğu hizmetlere ilişkin katılımcılar, Sudan'da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla çeşitli sivil toplum kuruluşlarının çeşitli hizmetler sunduğunu dile getirmiştir. Sürdürülebilir kalkınma alanında sunulan hizmetler, her kuruluşun alanına ve sağladığı hizmetlere göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, Sudan'ın çeşitli şehirlerinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının, eğitim, sağlık, yoksulluğun azaltılması, su temini ve diğer sürdürülebilir kalkınma hizmetleri aracılığıyla çok sayıda vatandaşa destek sağladığı söylenebilir.

Sivil toplum kuruluşlarının gelecekte Sudan'da sürdürülebilir kalkınmayı desteklemedeki hayati rolleri beklenmektedir. Sonuçlar, sivil toplum kuruluşlarının hizmetlerini etkili bir şekilde sürdürebilmeleri için sürdürülebilir finansman sağlamada zorluklarla karşılaşmalarının beklendiğini gösterdi. Katılımcılar, çeşitli finansman kaynaklarına güvenmenin, sürdürülebilir kalkınma finansmanının engellenmesini önlemek için bir çözüm olabileceğine inanmaktadır. Aynı bağlamda, katılımcılar, dış finansmana aşırı bağımlılığın bazı kuruluşları ana hedefleriyle çelişebilecek koşullara maruz bırakabileceğini eklemiştir. Katılımcılar ayrıca sürdürülebilir kalkınmada ortaklık ilkesini desteklemek için ortaklıkların güçlendirilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin artırılmasının, karşılaştıkları bazı engellerin çözümüne katkı sağlayabileceğini vurgulamıştır. Örneğin bazı katılımcılar, bazı kuruluşların diğer sivil toplum kuruluşlarına mali destek sağladığından bahsetmiştir. Araştırmanın sonuçları, bazı sivil toplum kuruluşlarının belirli programlarına yönelik siyasi müdahalelerle karşı karşıya kaldığını gösterdi. Bazı katılımcılar, önceki hükümetin bazı kuruluşların faaliyetlerini durdurduğunu, bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının programlarına her türlü siyasi müdahalenin oldukça zararlı olduğunu belirtmiştir.

Dolayısıyla, siyasetçilerin sivil toplum kuruluşlarının programlarına müdahale etmesi, sunulan programları olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuçlar ayrıca, özellikle uzak şehirlerde, vatandaşlar açısından sivil toplum kuruluşlarının öneminin yeterince anlaşılmadığını göstermektedir. Vurgulanması gereken önemli bir nokta, sivil toplum kuruluşlarının bilinçlendirme konusunda medyanın yeterince rol almamasıdır. Katılımcılar, sürdürülebilir kalkınma programlarını uygulamaya koyduklarında, vatandaşların sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumları arasında ayırım yapmadıklarını gözlemlediklerini; bu da vatandaşların sivil toplum kuruluşlarını tanımadıklarının açık bir kanıtıdır.

Bazı sivil toplum kuruluşlarının, idari yolsuzluk dâhil olmak üzere iç engellerle karşı karşıya olduğunu ve bunun, bu kuruluşlardaki zayıf gözetim yasalarından kaynaklandığını gösteren sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcılar, yolsuzluk vakalarının çoğunun uzak bölgelerde meydana geldiğini, bu kuruluşlardaki bazı çalışanların programlara tahsis edilen fonları kişisel çıkarları için kullandığını belirtmişlerdir. Ayrıca, mali kaynakların sivil toplum kuruluşlarındaki bazı çalışanların yararına olan projelere yönlendirilmesi gibi başka yolsuzluk biçimlerinin de olduğunu doğrulamışlardır.

Öneriler:

Ulaşılan sonuçlara dayanarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- 1- Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma çerçevesinde, devlet ve sivil toplum kuruluşları arasında kapsamlı bir koordinasyonun sağlanması tercih edilebilir. Özellikle sağlık benzeri alanlarda, sağlık kuruluşlarının ilgili bakanlık ile koordineli ve işbirliği içinde olması gereken etkin bir koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Bu etkili koordinasyon, koşulların iyileştirilmesine ve sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesine katkıda bulunan entegre ve etkili hizmetlerin sağlanmasını teşvik eder.
- 2- Sudan'ın bazı uzak şehirlerinde güvenlik durumu oldukça zayıftır, bu da sürdürülebilir kalkınma programlarına olumsuz bir şekilde yansımaktadır. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşlarının güvenlik kısıtlaması olmaksızın hizmet sunabilmeleri için bu şehirlerde güvenliğin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

- 3- Çoğu sivil toplum kuruluşu, programlarını uygulamak için gerekli mali kaynak eksikliğinden muzdariptir ve son zamanlarda dış destek önemli ölçüde azalmıştır. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşlarının bağış ve hayırseverlerin desteğine güvenmeleri ve mali desteği artırmak için modern yöntemler geliştirmeleri önerilmektedir.
- 4- Araştırmaya göre, sivil toplum kuruluşları bünyesinde yasaların geliştirilmesi, yolsuzlukla mücadelede hesap verebilirliğin güçlendirilmesi ve şeffaflık ilkesinin geliştirilmesi önerilmektedir.
- 5- Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının önemi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasındaki rolleri hakkında vatandaşların eğitilmesi tavsiye edilmektedir.
- 6- Sudan'da barış sağlanmış olmasına rağmen, güvenliğin az olduğu bazı bölgeleri hala bulunmakta ve bu bölgelere ulaşmak ise zordur. Çalışmaya göre, sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında etkin rol oynayabilmesi için bu alanlarda güvenliğin sağlanmasını önerilmektedir.
- 7- Bazı sivil toplum kuruluşlarının karşı karşıya kaldıkları bir başka sorun da örgütlerin siyasallaşmasıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için sivil toplum kuruluşlarının siyasallaştırılmaması ve özgürce çalışmalarına izin verilmesi önerilmektedir.
- 8- Sivil toplum kuruluşları ve devlet tarafından uygulanan programların çoğu hedefleri bazen sivil toplum kuruluşlarıyla çatışan uluslararası kuruluşlar tarafından finanse edilmiştir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının ve devletin ulusal finansmana odaklanması önerilmektedir.
- 9- Sudan'da uygun sürdürülebilir kalkınmanın ulusal hedeflerine odaklanarak kalkınmanın tüm şehirleri içerecek şekilde genişletilmesi önerilmektedir.
- 10- - Sürdürülebilir kalkınmanın etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için tüm taraflarla koordinasyon sağlanmalıdır.
- 11- Çalışmada, özellikle sürdürülebilir kalkınma ile ilgili bilgilere ulaşmak konusunda birçok sivil toplum kuruluşunun devletle iletişim kurmakta zorlandığı görülmüştür. Bu nedenle, devletin sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak, onların bilgi elde etmelerine olanak sağlaması önemlidir. Sürdürülebilir kalkınma programlarının sunulmasında onlara fayda sağlamak amacıyla bu işbirliğinin güçlendirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abanyam, N. L., & Mnorom, K. (2020). Non-governmental organizations and sustainable development in developing countries. *Zamfara Journal of politics and Development*, 1(1), 17-17.
- Abd al-Ghaffar Muhammad Ahmed and Samia al-Hadi al-Naqr, Sudan: The Future of Development and Peace (Cairo: Center for Sudanese Studies, 1995), p. 99.
- Abdel Hamid Selim, A., & Ahmed. (2017). A research entitled Requirements for the Transition to the Green Economy as an Introduction to Planning for Sustainable Development, an applied study on the Qualitative Union for Development, Environment and Safe Agriculture in Fayoum. *Journal of the College of Social Work for Social Studies and Research*, 9 (9), 11-34.
- Abdel Rahman, A, (2013), the Role of Civil Society Organizations in Community Awareness, Institute for Disaster and Refugee Studies, Disasters Magazine, Afrikaans International University.
- Abdelmoneium, A. O. A. (2008). Non-governmental organisations and the rights of displaced children in Sudan. [Sl: sn].
- Aboul Gheit, H. M., & Huwaida Mahmoud. (2018). State policies to achieve sustainable development in slums in Cairo Governorate. *Journal of the Faculty of Economics and Political Science*, 19(2), 207-232
- Abusharaf, R. M. (2000). Revisiting Feminist Discourses on Infibulation: Responses. *Female" circumcision" in Africa: culture, controversy, and change*, 151.
- ACAPS Briefing note (2019) Projected food insecurity phases in Sudan Economic Crisis, Sudan. Emeric Rogier, "No More Hills Ahead? The Sudan's Tortuous Ascent to Heights of Peace," The Hague, Clingendael (2005): 5
- Adler, P. S., & Kwon, S. W. (2009). Social capital: The good, the bad, and the ugly. In *Knowledge and social capital: Foundations and applications* (pp. 89-115). Routledge.
- Adnan Manati, & Laila Naji Majeed. (2017). The importance of foreign direct investment in promoting sustainable development (the economic dimension), with special reference to Iraq. *Journal of Baghdad College of Economic Sciences University*, (52).
- Ahmed & Awatef Farouk Othman. (2015). Sudanese women's attitudes towards political participation (analytical statistical study) (Doctoral dissertation, University of Gezira).
- Ahmed and Tamer Saeed. (2021). The role of non-governmental organizations in sustainable development. *Journal of Alexandria University Faculty of Education*, 31(4), 403-433.
- Ajmal, M. M., Khan, M., Hussain, M., & Helo, P. (2018). Conceptualizing and incorporating social sustainability in the business world. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 25(4), 327-339.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: Uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Antropoloji*, (24), 133-164.
- Akıncı, S. (2014). Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve Sivil Toplum Kuramcıları. *Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 5(11).

- Akyazı, T. E. (2014). Girişimcilik sürecinde sosyal sermaye ve sosyal ağlar ile iç girişimcilik arasındaki ilişki üzerine bir araştırma (Master's thesis, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- AKYILDIZ, Y., & Abay, A. R. (2017). Vakıf müessesesinin gelişimi ve mahiyeti tarihsel bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(15), 141-157.
- Al Amin, N. A., & Magied, A. A. (2001). A history of Sudanese women organizations and the strive for liberation and empowerment. *The Ahfad Journal*, 18(1), 2.
- Al- Gohary, 2015, *Sociology of Development*, Dar Al-Masara for Scientific Printing and Publishing.
- Ali Hassan Abdullah (1986), *Governance and Administration in Sudan*, Dar Al-Mustaqbal Al-Arabi, Cairo, first edition.
- Alimoğlu, C. H.(2019). Sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimlerin kalkınmasındaki rolü: Bingöl Tavz-Der örneği (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Allen, J. P., & Turner, E. J. (1997). *The ethnic quilt: Population diversity in Southern California*. California State University, Northridge. Center for Geographical Studies..
- Al-Zadjali, K. A. E. K. M., & Shokry, A. (2021). The Role of Governmental and Non-Governmental Organizations in Supporting Omani Rural Women: An anthropological study in the Sultanate of Oman (Al Dakhiliyah Governorate). *International Journal of Childhood and Women's Studies*, 1(4), 36-52.
- Anadon, L. D., Baker, E., Bosetti, V., & Aleluia Reis, L. (2016). Expert views-and disagreements-about the potential of energy technology R&D. *Climatic Change*, 136, 677-691.
- Anadon, L. D., Chan, G., Harley, A. G., Matus, K., Moon, S., Murthy, S. L., & Clark, W. C. (2016). Making technological innovation work for sustainable development. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113(35), 9682-9690.
- Anyidoho, N. A. (2010). 'Communities of practice': prospects for theory and action in participatory development. *Development in practice*, 20(3), 318-328.
- Aristoteles, (2005), *Politika*, (Çev. Mete TUNÇAY), Ankara Caddesi, 93 — İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Armstrong, K. N. (2021). Sustainable Development among four-year higher education institutions in the United States: A geographic and anthropological perspective.
- Arnell, N. W. (1999). Climate change and global water resources. *Global environmental change*, 9, S31-S49.
- Asikaogu, J. (2018). A Critical Review of Aristotle's view on Human sociality. *International Journal of Humanities, Social Sciences & Work Place Ergonomics in Africa*, 11(4/5), 37-48.
- Aslan, S. (2010). Türkiye'de sivil toplum. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 260-283.
- Aslan, S. (2012). Demokrasi Bağlamında Sosyal Sermaye Ve Sivil Toplum İlişkisi/Relationship Between Social Capital And Civil Society In The Context Of Democracy. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 45-58.
- Assal, M. A. (2016). Civil society and peace building in Sudan: A critical look. *Sudan Working Paper*.
- Ay, E. (2009). Türkiye'de Sivil Toplum Düşüncesinin Gelişimi ve Din (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

- AYDIN, K. (2014). Yapısal işlevselci teori ve toplumsal tabakalaşma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8).
- Ayres, R. U. (1996). Limits to the growth paradigm. *Ecological Economics*, 19(2), 117-134.
- Bandura, A. (1998). Health promotion from the perspective of social cognitive theory. *Psychology and health*, 13(4), 623-649.
- Barbier, E. B. (1987). The concept of sustainable economic development. *Environmental conservation*, 14(2), 101-110
- Barclay, K., & Soyer, F. (2021). Adam Ferguson (1723–1816), an Essay on the History of Civil Society :(Dublin: Boulter Grierson, 1767), pp. 85–98. In *Emotions in Europe 1517–1914* (pp. 204-210). Routledge.
- Barthel Jr, C. E. (1972). The United Nations Conference on the human environment its implications for air pollution prevention associations. *Journal of the Air Pollution Control Association*, 22(12), 950-954.
- Baumgartner, R. J. (2014). Managing corporate sustainability and CSR: A conceptual framework combining values, strategies and instruments contributing to sustainable development. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 21(5), 258-271.
- Bech, P., Olsen, L. R., Kjoller, M., & Rasmussen, N. K. (2003). Measuring well-being rather than the absence of distress symptoms: a comparison of the SF-36 Mental Health subscale and the WHO-Five well-being scale. *International journal of methods in psychiatric research*, 12(2), 85-91.
- Bernal, V. (1994). Gender, culture, and capitalism: women and the remaking of Islamic “tradition” in a Sudanese village. *Comparative studies in society and history*, 36(1), 36-67.
- Berrone, P., Ricart, J. E., Duch, A. I., Bernardo, V., Salvador, J., Piedra Peña, J., & Rodríguez Planas, M. (2019). EASIER: An evaluation model for public–private partnerships contributing to the sustainable development goals. *Sustainability*, 11(8), 2339.
- Bishai, L. S. (2008). Sudanese universities as sites of social transformation. Washington, DC: United States Institute of Peace (USIP).
- Blanchard, L. P. (2012). Sudan and South Sudan: Current issues for congress and US policy. Washington, DC: Congressional Research Service.
- Bobbio, N. (2014). Gramsci and the conception of civil society. In *Gramsci and Marxist theory* (pp. 21-47). Routledge.
- Bolino, M. C., Turnley, W. H., & Bloodgood, J. M. (2002). Citizenship behavior and the creation of social capital in organizations. *Academy of management review*, 27(4), 505-522
- Bowden, B. (2006). Civil society, the state, and the limits to global civil society. *Global Society*, 20(2), 155-178.
- Breidlid, A. (2005). Education in the Sudan: the privileging of an Islamic discourse. *Compare*, 35(3), 247-263.
- Brenyah, J. K., & Domfe, G. (2019). Relevance of conditional cash transfers for the implementation of sustainable development goals in developing countries. *African Research Review*, 13(2), 38-51.
- Brookes, P., & Shin, J. H. (2006). China’s influence in Africa: Implications for the United States. *Background*, 1916, 1-9.

- Brown, S. (2005). Travelling with a purpose: Understanding the motives and benefits of volunteer vacationers. *Current issues in tourism*, 8(6), 479-496.
- Brundtland, G. H. (1987). What is sustainable development? Our common future, 8(9).
- Bussey, B. W. (2014). Making Sense of the Human Condition and the Meaning of Life in Civil Society: Aristotle, Hobbes, Smith, & Kant
- Byrch, C., Kearins, K., Milne, M., & Morgan, R. (2007). Sustainable “what”? A cognitive approach to understanding sustainable development. *Qualitative Research in Accounting & Management*.
- Campbell, L. M., & Vainio-Mattila, A. (2003). Participatory development and community-based conservation: opportunities missed for lessons learned?. *Human ecology*, 31, 417-437.
- Carter, S., & Henderson, L. (2005). Approaches to qualitative data collection in social science. *Handbook of health research methods: Investigation, measurement and analysis*, 1, 215-230.
- Carter-Pokras, O., & Baquet, C. (2002). What is a "health disparity"? *Public health reports*, 117(5), 426.
- Chambers, F. (1997). What do we mean by fluency? *System*, 25(4), 535-544.
- Chen, S., & Ravallion, M. (2007). Absolute poverty measures for the developing world, 1981–2004. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 104(43), 16757-16762
- Chin, J. J., & Kirkpatrick, J. (2023). African coups in the COVID-19 era: A current history. *Frontiers in Political Science*, 5, 17.
- Ciegis, R., Ramanauskiene, J., & Martinkus, B. (2009). The concept of sustainable development and its use for sustainability scenarios. *Engineering economics*, 62(2).
- Clayton, A., Oakley, P., & Taylor, J. (2000). Civil society organizations and service provision (No. 2). Geneva: United Nations Research Institute for Social Development.
- Çokişler, N., & Çokişler, E. (2017). Sürdürülebilir Kalkınma Kavramına Getirilen Eleştiriler. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 1, 1-7.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, S95-S120.
- Colglazier, W. (2015). Sustainable development agenda: 2030. *Science*, 349(6252), 1048-1050.
- Collins, C. (1976). Colonialism and class struggle in Sudan. *Merip Reports*, (46), 3-20.
- Concerning Human Understanding, he made a great and lasting contribution to. *Fifty major political thinkers Seond Edition*, 57.
- Cooper, R. (2018). What is Civil Society, its role and value? Knowledge evidence and learning for development. Helpdesk report. Rachel Cooper University of Birmingham
- Cremin, P., & Nakabugo, M. G. (2012). Education, development and poverty reduction: A literature critique. *International Journal of Educational Development*, 32(4), 499-506.
- D’Andrea, D. (2019). Cities of God or Structures of Superstition: Medieval Confraternities and Charitable Hospitals in the Early Modern World. In *A Companion to Medieval and Early Modern Confraternities* (pp. 176-193). Brill.

- Daniel, C. C., Thomas, G., Heidi, W., Bernhard, T., Marc, M. L., & Frank, E. (2013). Farming in the West African Sudan Savanna: Insights in the context of climate change. *African Journal of Agricultural Research*, 8(38), 4693-4705.
- De Velazco, F. F., Lara, E. C., & Luna, S. R. (2021). Proposal of a Model from the Perspective of Parsons Functional-Structural Theory. *Journal of Systemics, Cybernetics and Informatics*, 19(8), 182-197.
- De Waal, A. (2013). Sudan's elusive democratisation: civic mobilisation, provincial rebellion and chameleon dictatorships. *Journal of Contemporary African Studies*, 31(2), 213-234
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable development*, 19(5), 289-300.
- Despotovic, D., Cvetanovic, S., Nedic, V., & Despotovic, M. (2016). Economic, social and environmental dimension of sustainable competitiveness of European countries. *Journal of environmental planning and management*, 59(9), 1656-1678.
- Devine-Wright, P., Fleming, P. D., & Chadwick, H. (2001). Role of social capital in advancing regional sustainable development. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 19(2), 161-167.
- DeWiel, B. (1997). A conceptual history of civil society: From Greek beginnings to the end of Marx. *Past Imperfect*, 6.
- Doh, J. P., & Guay, T. R. (2004). Globalization and corporate social responsibility: How non-governmental organizations influence labor and environmental codes of conduct. *Management and International Review: Challenges of Globalization*, 7-29.
- Du Pisani, J. A. (2006). Sustainable development—historical roots of the concept. *Environmental sciences*, 3(2), 83-96.
- Edwards, M. (2009). Civil society. *Polity*.
- Eizenberg, E., & Jabareen, Y. (2017). Social sustainability: A new conceptual framework. *Sustainability*, 9(1), 68.
- El Aidi, A., & Yechouti, Y. (2017). Antonio Gramsci's theory of cultural hegemony in Edward Said's orientalism. *Galaxy: International Multidisciplinary Research Journal*, 6(5), 1-9.
- El Hag Ali, N. (1960). Educational Problems in the Sudan. *Sudan Notes and Records*, 41, 66-77.
- El Hussein, A. M., Majid, A. M., & Hassan, S. M. (2004). The present status of tick-borne diseases in the Sudan. *Arch Inst Pasteur Tunis*, 81(1-4), 31-4.
- El Nour, O. A. Z. N., & Sugiman, T. (2011). Adaptive Learning of an International Non-governmental Organization in the Process of Development Projects for Internally Displaced Persons in Sudan. *Journal of Group Dynamics*, 28, 1-14.
- Elahi, M. (2015). Social contract theory by Hobbes, Locke and Rousseau. Retrieved November 16, 2013.
- Elamin, F. E. A. (2018). A Study of Military Interventions in Sudan: Focusing on three Coups from 1956 to 1989 (Doctoral dissertation, 부경대학교).
- El-Amin, M. N. (1986). Britain, the 1924 Sudanese Uprising, and the Impact of Egypt on the Sudan. *The International Journal of African Historical Studies*, 19(2), 235-260.

- El-Imam, H. A., & Yusuf, N. (2013). Impact of brain drain immigration on the economic development in Sudan 1973 to 2005. *International Journal of Business and Economic Development (IJBED)*, 1(2).
- Emas, R. (2015). The concept of sustainable development: definition and defining principles. *Brief for GSDR*, 2015, 10-13140.
- Emini, F. T. (2013). Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: Tüsiad Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (36).
- Encarnacion, O. G. (2000). Tocqueville's missionaries: Civil society advocacy and the promotion of democracy. *World Policy Journal*, 17(1), 9-18.
- Engin, E., & AKGÖZ, B. (2013). Sürdürülebilir kalkınma ve kurumsal sürdürülebilirlik çerçevesinde kurumsal sosyal sorumluluk kavramının değerlendirilmesi. *Bahçeşehir Üniversitesi, Selçuk İletişim*, 8(1), 85-94.
- Esteva, G. (2010). What is Development? In *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*.
- Evans, H. J. (2022). Sustainability in Out-of-School Science Education: Moving Towards the Future (Doctoral dissertation, Novo Nordisk).
- Fabre, C. (2018). Toplumsal Sözleşme. *Felsefe Arkivi*, (48), 123-135.
- Faqiri, Muhammad Adam Hussein, & Ibtisam Muhammad Ahmed Muhammad Khair. (2019). The role of non-governmental organizations in local community development Case study: (The experience of the British Sahel Organization in local community development in the Arbaat area in Red Sea State) (Doctoral dissertation, Sudan University of Science and Technology).
- Fawzi, S. E. D. (1956). Problems of economic development in the Sudan. *Présence Africaine*, (6), 28-45.
- Fetscher, I. (1973). Karl Marx on human nature. *Social Research*, 443-467.
file:///C:/Users/90537/Downloads/our_common_futurebrundtlandreport1987.pdf
- Finucane, A. (2013). The changing roles of voluntary organizations. In *A Framework for Survival* (pp. 245-256). Routledge.
- Florini, A., & Pauli, M. (2018). Collaborative governance for the sustainable development goals. *Asia & the Pacific Policy Studies*, 5(3), 583-598.
- Gabriel, F. (2014). Sexting, selfies and self-harm: Young people, social media and the performance of self-development. *Media International Australia*, 151(1), 104-112.
- Gallab, A. A. (2016). The first Islamist republic: Development and disintegration of Islamism in the Sudan. Routledge
- Gasper, R., Blohm, A., & Ruth, M. (2011). Social and economic impacts of climate change on the urban environment. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 3(3), 150-157.
- Geçit, B. (2020). Thomas Hobbes' da Toplum Sözleşmesi, Egemenlik ve Uyraklık: Egemenin ve Uyrakların Hak ve Yükümlülükleri Nelerdir? *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (14), 110-124.
- Ghaleb Hamed Al-Najm (1981), *The Development of the National Movement in Sudan*, Eve Printing Institute, Beirut, first edition.
- Ghassan Muhammad Al-Sheikh (2018), Waqf and its role in achieving economic development, *Journal of the Saleh Kamel Center for Islamic Economics*, 66 (22)
- Ghaus-Pasha, A. (2005, May). Role of civil society organizations in governance. In *Kertas Persidangan 6th Global Forum on Reinventing Government Towards Participatory and Transparent Governance*. Seoul (pp. 24-27).

- Gidron, B. (2010). Promoting civil society in Third Sector organizations through participatory management patterns. *European Management Journal*, 28(6), 403-412.
- Gilson, L., Sen, P. D., Mohammed, S., & Mujinja, P. (1994). The potential of health sector non-governmental organizations: policy options. *Health policy and planning*, 9(1), 14-24.
- Goldman, B. A. (1992). Equity and the 1992 Rio Earth Summit. *Fordham Envtl. L. Rep.*, 4, 1.
- Goncharova, N. A., & Merzlyakova, N. V. (2021). Food shortages and hunger as a global problem. *Food Science and Technology*, 42.
- Gramsci, A. (1971). The modern prince. *Selections from the prison notebooks*, 123-205.
- Gramsci, Antonio. (1986) *Hapishane Defterleri*, İstanbul, Onur Yayınları
- Grantham-McGregor, S., Cheung, Y. B., Cueto, S., Glewwe, P., Richter, L., & Strupp, B. (2007). Developmental potential in the first 5 years for children in developing countries. *The lancet*, 369(9555), 60-70.
- GÜNEŞ, M. K. G., & Güneş, G. (2013). SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 298-311.
- Guo, M., Nowakowska-Grunt, J., Gorbanyov, V., & Egorova, M. (2020). Green technology and sustainable development: Assessment and green growth frameworks. *Sustainability*, 12(16), 6571.
- Gürlük, S. (2010). Sürdürülebilir kalkınma geliştirmekte olan ülkelerde uygulanabilir mi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 85-99.
- Hägglund, S., & Samuelsson, I. P. (2009). Early childhood education and learning for sustainable development and citizenship. *International Journal of Early Childhood*, 41, 49-63.
- Haigh, M. J. (2006). Promoting environmental education for sustainable development: The value of links between higher education and non-governmental organizations (NGOs). *Journal of Geography in Higher Education*, 30(2), 327-349.
- Hamad, H. M. A. (2006). Cancer initiatives in Sudan. *Annals of oncology*, 17, viii32-viii36.
- Harangozó, G., & Zilahy, G. (2015). Cooperation between business and non-governmental organizations to promote sustainable development. *Journal of Cleaner Production*, 89, 18-31.
- Hasher bin Misfer Al-Otaibi, A., Abdullah, Al-Rifai Abdul-Halim Muhammad, Ahmed, & Hussein Haj Omar. (2022). The level of understanding of science teachers at the secondary level of the nature and dimensions of science in the light of the fields of sustainable development. *Journal of the Faculty of Education (Assiut)*, 38(9.2), 227-264.
- Hassan, M. M., Lee, K. E., & Mokhtar, M. (2019). Streamlining non-governmental organizations' programs towards achieving the sustainable development goals: A conceptual framework. *Sustainable Development*, 27(3), 401-408
- Häuberer, J. (2011). *Social capital theory*, Berlin: Springer Fachmedien, (p.330).
- Haug, R. (2000). *LIVELIHOOD SECURITY AMONG PASTORALISTS IN NORTHERN SUDAN: Post-hunger development in a country at war*.
- Hawe, P., & Shiell, A. (2000). Social capital and health promotion: a review. *Social science & medicine*, 51(6), 871-885.
- Hegel, G. W. F. (1996). *Lectures on the Philosophy of Religion: Determinate religion* (Vol. 2). Univ of California Press.
- Heirman, K. A., Gill, J. C., & Caven, S. (2021). Decent work and economic growth. *Geosciences and the Sustainable Development Goals*, 183-207.

- Henry, A. D., & Vollan, B. (2014). Networks and the challenge of sustainable development. *Annual Review of Environment and Resources*, 39, 583-610.
- Hens, L., & Nath, B. (2003). The Johannesburg conference. *Environment, Development and Sustainability*, 5, 7-39.
- Hill, L. (1997). Adam Ferguson and the paradox of progress and decline. *History of Political Thought*, 18(4), 677-706.
- Hirschi, C. (2010). Strengthening regional cohesion: collaborative networks and sustainable development in Swiss rural areas. *Ecology and Society*, 15(4).
- Hobbes, T. (1996). Of the natural condition of humankind as concerning their felicity and misery. *Classics of International Relations*.
- HOPE, SR, K. R. (2005). Toward good governance and sustainable development: The African peer review mechanism. *Governance*, 18(2), 283-311.
- Hoppe, H. H. (1999). The private production of defense. *Journal of Libertarian Studies*, 14(1; SEAS WIN), 27-52.
- Hopwood, B., Mellor, M., & O'Brien, G. (2005). Sustainable development: mapping different approaches. *Sustainable development*, 13(1), 38-52.
- Howell, J., & Hamid, M. B. (1969). Sudan and the outside World, 1964-1968. *African Affairs*, 68(273), 299-315.
- Hustinx, L., Cnaan, R. A., & Handy, F. (2010). Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for the theory of social behaviour*, 40(4), 410-434.
- Ibrahim, A, 2019, The role of non-governmental organizations in local community development, unpublished master's thesis, Al-Nilein University, College of Graduate Studies, Khartoum, Sudan.
- Ibrahim, H. A. (1996). The Role of Sayyid Abd al-Rahman al-Mahdi in the Sudanese National Movement 1908-1956. *Northeast African Studies*, 3(1), 7-25.
- Ismail, O. H. (2011). The failure of education in combating corruption in Sudan: The impact on sustainable development. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 2(11), 43-50.
- Issa Suhaib, (2018) The nature of the functional relationship between the communicator and the audience using the television program page on Facebook, Mohamed Boudiaf University, Master in Media and Communication Sciences
- Jack, A. E. (2010). "Education is my mother and father": the "invisible" women of Sudan. *Refuge*, 27, 19.
- Jameson, F. (1986). Third-world literature in the era of multinational capitalism. *Social text*, (15), 65-88.
- Jayasooria, D. (2016). Sustainable Development Goals & Malaysia Society: Civil Society Perspectives. *UKM Ethnic Studies, Series*, (45).
- Johnston, P., Everard, M., Santillo, D., & Robèrt, K. H. (2007). Reclaiming the definition of sustainability. *Environmental science and pollution research international*, 14(1), 60-66.
- Joseph, C. (2013). Understanding sustainable development concept in Malaysia. *Social Responsibility Journal*.
- Kadoda, G., & Hale, S. (2015). Contemporary youth movements and the role of social media in Sudan. *Canadian Journal of African Studies/Revue canadienne des études africaines*, 49(1), 215-236.
- Kaikati, J. G. (1980). The economy of Sudan: a potential breadbasket of the Arab world?. *International Journal of Middle East Studies*, 11(1), 99-123.

- Kamal Amin Al-Wasal, & the Arab Center for Research and Policy Studies. (2018). Infrastructure and Public Investments in the Arab World: Between the Necessity of Development and the Dilemma of Funding. The Arab Center for Research and Policy Studies.
- Kapteijns, L. (2016). Lost Nationalism: Revolution, Memory and Anti-Colonialism in Sudan.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi, 1(1), 62-80.
- Kaynar, M. K. (2005). Sivil toplumun kavramsal tarihi ve sivil toplumla ilgili güncel tartışmalar. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(1), 339-369.
- Kaypak, Ş. (2012). Yerel Yönetimlerde Katilimci/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 8(17), 171-196.
- Khairil, M., Muhammad, R. R., Zuliskandar, R., & Kadir, A. (2017). Understanding terrorism based on radicalism idea in order to avoid instability for achieving environmental peace and justice through Sustainable Development Goals (SDGs). Journal of Food, Agriculture & Environment, 15(1), 48-51.
- Khalifa, B. (1989). Sudan: Recent Developments. Africa Today, 5-10.
- Khan, M. T. (2015). Historical role of Islamic waqf in poverty reduction in Muslim society. The Pakistan Development Review, 979-996.
- Klaassen, G. A., & Opschoor, J. B. (1991). Economics of sustainability or the sustainability of economics: different paradigms. Ecological economics, 4(2), 93-115.
- Kreutzer, K., & Jäger, U. (2011). Volunteering versus managerialism: Conflict over organizational identity in voluntary associations. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 40(4), 634-661.
- Kumar, K. (1993). Civil society: An inquiry into the usefulness of an historical term. British Journal of Sociology, 375-395.
- Laine, M. (2005, December). Meanings of the term 'sustainable development' in Finnish corporate disclosures. In Accounting Forum (Vol. 29, No. 4, pp. 395-413). No longer published by Elsevier.
- Lang, R. (2009). The United Nations Convention on the right and dignities for persons with disability: A panacea for ending disability discrimination? Alter, 3(3), 266-285.
- Lange, S., Wallevik, H., & Kiondo, A. (2000). Civil society in Tanzania. Chr. Michelsen Institute Development Studies and Human Rights.
- Lebel, L., & Lorek, S. (2008). Enabling sustainable production-consumption systems. Annual Review of Environment and Resources, 33, 241-275.
- Lee, K. H., Noh, J., & Khim, J. S. (2020). The Blue Economy and the United Nations' sustainable development goals: Challenges and opportunities. Environment international, 137, 105528.
- Lehtonen, M. (2004). The environmental-social interface of sustainable development: capabilities, social capital, institutions. Ecological economics, 49(2), 199-214.
- Lesch, A. M. (1995). The destruction of Civil Society in the Sudan. In Civil Society in the Middle East, Volume 2 (pp. 153-191). Brill.
- Lewis, D. (2010). Nongovernmental organizations, definition and history. International encyclopedia of civil society, 41(6), 1056-1062.

- Liao, J., & Welsch, H. (2005). Roles of social capital in venture creation: Key dimensions and research implications. *Journal of small business management*, 43(4), 345-362
- Lippert, I. (2004). An introduction to the criticism on sustainable development. Brandenburg University of Technology, Cottbus, 51. Çokişler, N., & Çokişler, E. (2017). Sürdürülebilir Kalkınma Kavramına Getirilen Eleştiriler. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 1, 1-7.
- Lipton, M. (1977). *Why poor people stay poor: a study of urban bias in world development*. Temple Smith; Australian National University Press.
- Lobban, R. A. (1981). The law of elephants and the justice of monkeys: Two cases of anti-colonialism in the Sudan. *Africa today*, 28(2), 87-95.
- Locke, J. (1961). *Two Treatises of Government: With a Supplement, Patriarcha*, by Robert Filmer (Vol. 2). Simon and Schuster.
- Lough, B. J. (2015). *The evolution of international volunteering*. Bonn: United Nations Volunteers.
- Luis H. Toledo-Pereyra. (2012). Research design. *Journal of Investigative Surgery*, 25(5), 279–80, doi:10.3109/08941939.2012.723954.
- Lupala, J. M. (2014). The social dimension of sustainable development: Social inclusion in Tanzania's urban centres. *Current Urban Studies*, 2(04), 350.
- Magann, E. F., Ounpraseuth, S. T., Miller, C. D., Novotny, S. A., Lee, N. M., Greenfield, W. W., & Morrison, J. C. (2016). Maternal and perinatal outcomes of indicated inductions of labor. *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine*, 29(14), 2240-2244.
- Mai Ali Hussein (2014). *Endowment as a source of funding with application to the higher education and scientific research sector in Egypt*, Master's thesis, Faculty of Economics, Cairo University .
- Manger, L. O. (1994). *From the mountains to the plains: the integration of the Lafofa Nuba into Sudanese society*. Nordic Africa Institute.
- MARDİN, Şerif(2008), *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, Makaleler 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2008
- Marx, A. (2019). Public-private partnerships for sustainable development: Exploring their design and its impact on effectiveness. *Sustainability*, 11(4), 1087.
- Marx, K. (1975). On the Jewish Question. In vol. 3 of *Collected Works*, by Karl Marx and Frederick Engels, 146–74.
- Massoud, M. F. (2013). *Law's Fragile State: Colonial, Authoritarian, and Humanitarian Legacies in Sudan*. Cambridge University Press
- McGranahan, G., & Satterthwaite, D. (2002). The environmental dimensions of sustainable development for cities. *Geography*, 213-226.
- Menezes, H. Z. (2022). The Sustainable Development Goals as a Peace Agenda: Some Considerations on The Brazilian Case. *Peace and Violence in Brazil: Reflections on the Roles of State, Organized Crime and Civil Society*, 107-122.
- Mensah, J. (2019). Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review. *Cogent social sciences*, 5(1), 1653531.
- Midilli, A., Dincer, I., & Ay, M. (2006). Green energy strategies for sustainable development. *Energy policy*, 34(18), 3623-3633.
- Minhat, H. S. (2015). An overview on the methods of interviews in qualitative research. *International Journal of Public Health and Clinical Sciences*, 2(1), 210-214.

- Missimer, M., Robèrt, K. H., & Broman, G. (2017). A strategic approach to social sustainability–Part 1: exploring the social system. *Journal of cleaner production*, 140, 32-41.
- Mohamed Gharbi, & Ibrahim Qalwaz. (2019). The structural-functional theory: Towards a new vision to explain the social phenomenon. *Journal of Social Empowerment*, 1(3), 162-185
- Mohammad Adnan (2002), *The Concept of Development*, Arab Institute for Planning and Development, Kuwait.
- Mohammed Mahmoud Al-Gohary (2015), *Kalkınma Sosyolojisi, Yayıncılık ve Dağıtım için Dar Al-Masir*, Amman.
- Mohammed, Z. E. (2015). Attitude of medical undergraduates towards rural medical practice University of Sciences& Technology Doctoral dissertation.
- Mohsin, M. I. A. (2002). Review of the sudanes socioe-conomic development problems. *Journal of Economic Cooperation*, 23(3), 85-102.
- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: A definition for environmental professionals. *Journal of environmental sustainability*, 1(1), 2.
- Muhammad & Muhammad Musa Siddiq. (2016). the role of civil society organizations in economic and social development: An applied study on civil society organizations in Sudan in the period from 2005 to 2015 (Doctoral dissertation, Shendi University).
- Mustafa Hegazy (2005), *Social backwardness, an introduction to the psychology of the oppressed person*, second edition, Casablanca, Morocco.
- Myrdal, G. (1974). What is development? *Journal of Economic Issues*, 8(4), 729-736.
- Neocleous, M. (1995). From civil society to the social. *British Journal of Sociology*, 395-408.
- Nielsen, A. E., & Thomsen, C. (2011). Sustainable development: the role of network communication. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 18(1), 1-10.
- Nilsson, A., Holmberg, A., Modéer, P., Mogen, M. B., Christoplos, I., & Rothman, J. (2013). Review of Civil Society Support Modalities at Sida HQ and Swedish Embassies. *Sida Decentralized Evaluation*, 15.
- Nour, S. S. O. M. (2011). Assessment of the impact of oil: Opportunities and challenges for economic development in Sudan. *African Review of Economics and Finance*, 2(2), 122-148.
- Omar, Muhammad Othman Ali, & Abdel-Azim Suleiman Al-Muhal. (2016). The role of non-governmental organizations in financing development projects in Sudan 1990-2014 (Doctoral dissertation, Sudan University of Science and Technology).
- Omede, A. J., & Bakare, A. R. (2014). The impact of civil society organizations on sustainable development in developing countries: The Nigerian experience. *African Research Review*, 8(1), 205-227.
- Omer, A. M. (2008). Energy, environment and sustainable development. *Renewable and sustainable energy reviews*, 12(9), 2265-2300.
- Onia, S. I. (2021). Girls'educayion Policy in sudan: Challenges and prospects. *managere: Indonesian Journal of Educational Management*, 3(3), 196-210.
- Osman, A. (2009). Sudanese women in civil society and their roles in post-conflict reconstruction.
- Osman, T. (2019). The Impact of Conflict on Civil Society Organizations in Sudan: A Case Study of Darfur. *Journal of Peacebuilding & Development*, 14(1), 22-36

- Özaydın, M. (2003). Vakıfların Sosyal Politika İşlevleri ve Günümüzde Artan Önemi. *Kamu İş*, 7(2), 3-32.
- Pawłowski, A. (2008). How many dimensions does sustainable development have? *Sustainable development*, 16(2), 81-90.
- Pawłowski, A. (2009). The sustainable development revolution. *Problems of sustainable development*, 4(1), 65-76.
- Pezzey, J. (1992). Sustainable development concepts. *World*, 1(1), 45.
- Poggo, S. S. (2002). General Ibrahim Abboud's Military Administration in the Sudan, 1958-1964: Implementation of the Programs of Islamization and Arabization in the Southern Sudan. *Northeast African Studies*, 9(1), 67-101
- Pratt, B. (2016). Special issue overview: Civil society sustainability. *Development in Practice*, 26(5), 527-531.
- Ragheb, Mohamed Abdel-Salam, Saleh, Ashraf Salah El-Din, Abdel-Khaleq, Abeer Mohamed Ali, ... & Shaima Ahmed Ad Al-Hafeez. (2021). The impact of literacy rates on sustainable development in Middle Eastern countries. *Scientific Journal of Financial and Administrative Studies and Research*, 12 (2), 1-34.
- Rahman, M. M. (2013). Role of Community Radio (CR) in climate changes issues in Bangladesh: a case study of Radio Nalta, Kaligonj, Satkhira (Doctoral dissertation, BRAC University).
- Rainey, S., Wakunuma, K., & Stahl, B. (2017). Civil society organisations in research: A literature-based typology. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 28, 1988-2010.
- Redclift, M. (1993). Sustainable development: needs, values, rights. *Environmental values*, 2(1), 3-20.
- Reichel, A., & Bauer, J. (2012). Civil society for sustainability. O. Renn (Ed.). Bremen: Europäischer Hochschulverlag.
- Renou, X. (2002). A new French policy for Africa? *Journal of Contemporary African Studies*, 20(1), 5-27.
- Report on the country's readiness to implement the sustainable development goals, 2015-2030, Republic of Sudan, (2018). National Reference Bureau.
- Rogier, E. (2005). Designing an integrated strategy for peace, security and development in post-agreement Sudan. Clingendael Institute.
- Rousseau, J. J. (1913). The social contract (No. 660). JM Dent.
- Rousseau, J. J. (1964). The social contract (1762). Londres.
- Rousseau, J. J. (2008). Discourse on political economy and the social contract. Oxford University Press.
- Saad al-Din Fawzi (1998), *The Labor Movement in Sudan (1946-1955 AD)*, translated by Muhammad Ali Jadin, Center for Sudanese Studies, Cairo.
- Sachs, J. D. (2005). Can extreme poverty be eliminated? *Scientific American*, 293(3), 56-65.
- Sachs, J. D. (2012). From millennium development goals to sustainable development goals. *The lancet*, 379(9832), 2206-2211
- Sachs, J. D., Schmidt-Traub, G., Mazzucato, M., Messner, D., Nakicenovic, N., & Rockström, J. (2019). Six transformations to achieve the sustainable development goals. *Nature sustainability*, 2(9), 805-814.
- Saha, J. (2014). Sustainable Development in Ecotourism: Perspective of Bangladesh.
- Şahin, E. K. (2008). Mardin youth center as a model for sustainable development (Master's thesis, Middle East Technical University).

- Saiz, I., & Donald, K. (2017). Tackling inequality through the Sustainable Development Goals: human rights in practice. *The International Journal of Human Rights*, 21(8), 1029-1049.
- SAMET ÖTER (2019) .Türkiye'de sivil toplumun dönüşen yapısı: 1980 sonrası muhafazakar sivil toplum kuruluşlarının dönüşümü üzerine bir inceleme , Yüksek Lisans Tezi ,Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turkey
- Sanchez Salgado, R. (2021). Emotion strategies of EU-based human rights and humanitarian Civil society Organizations (CSOs) in times of populism. *European Politics and Society*, 22(4), 550-566.
- Sasson, A. (2012). Food security for Africa: an urgent global challenge. *Agriculture & Food Security*, 1(1), 1-16.
- Sauvé, S., Bernard, S., & Sloan, P. (2016). Environmental sciences, sustainable development and circular economy: Alternative concepts for trans-disciplinary research. *Environmental development*, 17, 48-56.
- Savaş, G., Ertan, S., & Fatma, Y. O. L. (2018). Türkiye'deki üniversitelerin kadın araştırma merkezleri profili araştırması *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1527-1547.
- Seligman, A. B. (1992). Trust and the meaning of civil society. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 6, 5-21.
- Shaaban Raafat Muhammad (2020). The impact of the endowment in achieving sustainable financial, economic and social development, *Legal Journal*, Faculty of Law, Cairo University, Khartoum Branch.
- Sharkey, H. J. (1998). Colonialism and the culture of Nationalism in the Northern Sudan, 1898-1956. Princeton University.
- Shawky, (2016), the role of local civil society organizations in rehabilitating civil administrations for peace building in Sudan, *Knowledge Messages Center for Research*, Khartoum, Sudan
- Singh, V. (2012). An analysis of concept and role of civil society in contemporary India. *Global Journal of Human Social Science*, 12(7), 69-77.
- Spangenberg, J. H. (2005). Economic sustainability of the economy: concepts and indicators. *International journal of sustainable development*, 8(1-2), 47-64.
- Stewart, F., Brown, G. K., & Langer, A. (2008). Policies towards horizontal inequalities (pp. 301-325). Palgrave Macmillan UK.
- Suárez, D., & Gugerty, M. K. (2016). Funding civil society? Bilateral government support for development NGOs. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 27, 2617-2640.
- Sudiono, L. (2020) state and civil socity: Gwf hegel Conception on the states's constitution. *Mimbar Hukum-Fakultas Hukum Universitas Gadjah Mada*, 32(1), 122-134.
- Sunkel, O. (1969). National development policy and external dependence in Latin America. *The Journal of Development Studies*, 6(1), 23-48.
- Svendsen, L. (2005). A philosophy of boredom. boredom as a philosophical problem. Reaktion Books.
- Swart, R., Robinson, J., & Cohen, S. (2003). Climate change and sustainable development: expanding the options. *Climate policy*, 3(sup1), S19-S40
- Tall, & Fatiha. (2012). Environmental education and its role in sustainable development - a field study in intermediate education institutions in Biskra (Doctoral dissertation, Université Mohamed Khider Biskra).

- Tamer, M. G. (2010). Tarihsel süreçte sivil toplum. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 27(1).
- Tatlıhoğlu, E. (2019). Analysis of science curriculum and textbooks in terms of sustainable development goals: A case study (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Tatlıhoğlu, E. (2019). Analysis of science curriculum and textbooks in terms of sustainable development goals: A case study (Master's thesis, Middle East Technical University).
- The environmental dimension of sustainable development
- Thoits, P. A., & Hewitt, L. N. (2001). Volunteer work and well-being. *Journal of health and social behavior*, 115-131.
- Tocqueville, 1988a, Vol. II, pp. 513-517; see Nisbet, 1966, pp. 130-131; Woldring, 1998:366-367
- Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2009). *Economic development*. Pearson Education
- Toledo-Pereyra, L. H. (2012). Research design. *Journal of Investigative Surgery*, 25(5), 279-280.
- Toman, M., Akyiğit, H., & Uysal, A. F. (2013). Türkiye’de Sürdürülebilir Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Akşehir İlçesi Örneği. *Ulusal Kop Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Konya*.
- Toqueville, A.de (1988a). *democracy in America*, 2 vol s - (ed) , Haper and row . New York
- Tripp, A. M. (2003). Women in movement transformations in African political landscapes. *International Feminist Journal of Politics*, 5(2), 233-255.
- Turner, J. S. (1997). Aiken for Armageddon: The Savannah River Site and Aiken, SC, 1950-1955. University of Georgia.
- UN (1987) Report of the World Commission on Environment and Development Our Common Future.
- UNICEF. (2021, March 29). UNICEF Sudan Humanitarian Situation Report - January 2021. UNICEF Sudan. Retrieved from <https://www.unicef.org/sudan/reports/unicef-sudan-humanitarian-situation-report-january-2021>.
- United Nations. Economic Commission for Africa; New Partnership for Africa's Development (1990). The contribution of the Economic Commission for Africa (ECA) to NEPAD. Addis Ababa. <https://hdl.handle.net/10855/18397>
- Vaillancourt, J. G. (1993). Earth summits of 1992 in Rio.
- Valentinov, V. L. (2004). Toward a social capital theory of cooperative organisation. *Journal of Cooperative Studies*, 37(3), 5-20.
- Vallance, S., Perkins, H. C., & Dixon, J. E. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum*, 42(3), 342-348.
- Van Huijstee, M. M., Francken, M., & Leroy, P. (2007). Partnerships for sustainable development: A review of current literature. *Environmental sciences*, 4(2), 75-89.
- Vörösmarty, C. J., Osuna, V. R., Cak, A. D., Bhaduri, A., Bunn, S. E., Corsi, F., ... & Uhlenbrook, S. (2018). Ecosystem-based water security and the Sustainable Development Goals (SDGs). *Ecohydrology & Hydrobiology*, 18(4), 317-333.
- Waas, T., Hugé, J., Verbruggen, A., & Wright, T. (2011). Sustainable development: a bird's eye view. *Sustainability*, 3(10), 1637-1661.

- Wackernagel, M., & Yount, J. D. (1998). The ecological footprint: an indicator of progress toward regional sustainability. *Environmental monitoring and assessment*, 51(1), 511-529.
- Wakota, J. (2014). The making and remaking of gender relations in Tanzanian fiction (Doctoral dissertation, Stellenbosch: Stellenbosch University).
- Wallerstein, I. (1974). The rise and future demise of the world capitalist system: Concepts for comparative analysis. *Comparative studies in society and history*, 16(4), 387-415.
- Watson, C. (2006). The importance of safe drinking water and sanitary systems for human health and well-being: a personal view. *Building Services Engineering Research and Technology*, 27(2), 85-89.
- Welling, J. J. (2007). Non-governmental Organizations, Prevention, and Intervention in Internal Conflict: Though the Lens of Darfur. *Ind. J. Global Legal Stud.*, 14, 147.
- Wilson, D., Sheikh, A., Görgens, M., Ward, K., & Bank, W. (2021). Technology and Universal Health Coverage: Examining the role of digital health. *Journal of Global Health*, 11.
- Woldring, H. E. (1998). State and civil society in the political philosophy of Alexis de Tocqueville. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 9, 363-373.
- World Bank. (2021). Sudan. Retrieved September 17, 2021, from <https://data.worldbank.org/country/sudan>
- World Health Organization. (2006). Meeting the MDG drinking water and sanitation target: the urban and rural challenge of the decade. World Health Organization.
- Yagub, A. I. (2014). Collaboration between government and non-governmental organizations (NGOs) in delivering curative health Services in North Darfur State, Sudan-a National Report. *Iranian journal of public health*, 43(5), 561.
- Yalçın, N. (2008). Sivil toplum kuruluşları ve yoksulluk (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- YALÇINKAYA, N. M., & Nuriye, S. A. Y. (2022). Türkiye’de Ulaşım Sektörü Politik Karar Verme Mekanizmasına Stratejik Çevresel Değerlendirme Uygulama Gerekliliği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 29(3), 547-566.
- Yavuz, C., & Kaynar, İ. (2015). Kamuoyuluşumunda stratejik bir araç olarak sivil toplum kuruluşları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 183-196.
- YILMAZ, H., & YÜCEL, T. (2022). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Uluslararası Çalışmalar ve Eleştirileri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(3), 691-702.
- Yılmaz, M. (2018). Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları: Türkiye’de bilgi hizmetlerine yönelik oluşturulmuş STK’lar ve bu kuruluşlara yönelik bir araştırma. *Zeitschrift Für DieWelt der Türken: Journal of World of Turks*, 10(1).
- Zahid Al-Dairi (2017). The economic function of the endowment and its role in development, *Proceedings of the International Scientific Conference: Islamic Endowment and Sustainable Development*, Center for Research and Development of Human Resources, Remah, Algeria.

EKLER

Ek 1: Bursa Uludağ Üniversitesi Etik Kurul Kararı

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTISI

OTURUM TARİHİ
25 MART 2022

OTURUM SAYISI
2022-03

KARAR NO 10: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Sosyoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi 711644001 numaralı Adam Mohammed Hussein ADAM'ın Prof. Dr. İbrahim KASKİN'in danışmanlığında yürüteceği "Sudan'da Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü" adlı tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi 711644001 numaralı Adam Mohammed Hussein ADAM'ın Prof. Dr. İbrahim KASKİN'in danışmanlığında yürüteceği "Sudan'da Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü" adlı tez çalışması kapsamında uygulanacak görüşme sorularının fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Ek 2: Sudan'daki Bazı Sivil Toplum Kuruluşlarıyla Yapılan Görüşme Soruları

Bu doktora tez araştırması Türkiye’de Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi’nde yapılan Sudan’da Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü başlıklı bir araştırmadır. Bu sorular yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak olup bu görüşme Sudan’da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında sivil toplum kuruluşlarının rolü hakkında bilgi edinmek ve sivil toplum kuruluşlarının önündeki engelleri ortaya çıkarmak için Sudan’daki bir sivil toplum kuruluşu örneği ile yapılacaktır. Hepinize takdir ve saygılarımızla.

GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Katılımcıların yaş
- 2- Medeni durumu
- 3- Eğitim durumu
- 4- Cinsiyet,
- 5- Kuruluşunuz Sudan’da sürdürülebilir kalkınmaya nasıl katkıda bulunuyor?
- 6- Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için kuruluşunuzun uyguladığı programlar nelerdir?
- 7- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için kuruluşunuz ve hükümet arasında koordinasyon var mı?
- 8- Kuruluşunuzun sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmede karşılaştığı dezavantajlar nelerdir ve bu sorunlar nasıl aşılabılır?
- 9- Sudan’da sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için sivil toplum kuruluşlarının gelecekteki rolleri nelerdir?
- 10- Programları düzenlemek için kuruluşunuzun mali desteği nereden geliyor?
- 11- Programların sağlanmasında kuruluşunuz ile diğer sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon var mı?
- 12- Kuruluşunuza katılma prosedürleri nelerdir ve idari yapı ve reform prosedürleri nasıl seçilir?

ÖZGEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	ADAM MOHAMMED		
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı	Arapça -İngilizce- Türkçe		
Eğitim Durumu	Başlama- Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	1999	2002	Güney Ortaokulu- El Fasher Şehri
Lisans	2003	2008	El Fasher Üniversitesi- Sudan
Yüksek Lisans	2013	2015	Al-Neelain Üniversitesi- Sudan
Doktora	2017	2024	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum	Başlama- Ayrılma	Çalışılan Kurumun Adı	
1.	2003	2009	Sudan Sivil Havacılık Genel Otoritesi
2.	2014	Şimdiye kadar.	El Fasher Üniversitesi
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar	Kalkınma Çalışmaları Merkezi- El Fasher Üniversitesi		
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:	1-THE ROLE OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS IN ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN SUDAN 2-OBSTACLES TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN SUDAN		
Diğer:			
İletişim (e-posta):			
Tarih:	10-01-2024		
İmza:	ADAM MOHAMMED HUSSEIN		
Adı-Soyadı:			